

INCIPIT SECRETARIUS QUINTUS

In nomine domini dei saluatoris nostri Iesu Christi. Imperante domno Constantino piissimo
 augusto anno nono sub die pridie Kalendis Nouembris indictione octaua, praesidente sancto
 ac beatissimo Martino papa sanctae sedis apostolicae urbis Romae, praepositis sacrosanctis
 ac uenerabilibus euangelis in ecclesia domini dei et saluatoris nostri Iesu Christi quae uoca-
 tur Constantiniana, residentibus etiam uiris uenerabilibus pariterque cum eo audientibus

- 2 Maximo sanctissimo Aquileiense episcopo
- 3 Deusdedit sanctissimo Caralitano episcopo 10
- 4 Mauro Cesenate episcopo et Deusdedit presbytero agentes locum Mauri sanctis-
 simi episcopi Rauennatis ecclesiae
- 5 Sergio Tempsanense episcopo
- 6 Reparato Manturianense episcopo
- 7 Epiphanio Albanense episcopo 15
- 8 Benedicto Aiaceno episcopo
- 9 Iuliano Hortano episcopo
- 10 Papinio Uibonense episcopo
- 11 Maximo Pisarense episcopo
- 12 Luciano Leontinense episcopo 20
- 13 Uiatore Hortonense episcopo
- 14 Bonito Formiano episcopo
- 15 Maioriano Praenestino episcopo
- 16 Germano Numanense episcopo
- 17 Laurentio Perusino episcopo 25
- 18 Caroso Faralitano episcopo
- 19 Marciano Mebiense episcopo
- 20 Barbato Sutrinense episcopo
- 21 Calumnioso Alesino episcopo
- 22 Peregrino Mesanense episcopo 30
- 23 Romano Cerellitano episcopo
- 24 Crescete Lucrense episcopo
- 25 Felice Agrigentino episcopo
- 26 Marcellino Clusino episcopo
- 27 Geminiano Boluterrano episcopo 35
- 28 Mariniano Populoniense episcopo
- 29 Luminoso Tifernis Tiberinorum episcopo
- 30 Potentino Belliternense episcopo
- 31 Mauro Tuscanense episcopo
- 32 Martino Gauinate episcopo 40
- 33 Adeodato Spolitino episcopo
- 34 Iohanne Pestano episcopo

---

3 domno constantino] dñō nostro constantino DV 5 ac] et DV 11 cesenate episcopo cum aliis
 CXXI. DV 27 marciano] martino L 30 messanense L 35 buloterrano L 36 mariano L
 40 martino ... episcopo om. L 41 spolitano L

35	Gaudioso Reatino episcopo	
36	Laurentio Taurianense episcopo	
37	Iohanne Trapeiano episcopo	
38	Luminoso Salernitano episcopo	
39	Sabbatio Buxento episcopo	5
40	Iohanne Tarantino episcopo	
41	Rufino Sipontino episcopo	
42	Adeodato Amerino episcopo	
43	Gaudioso Capuano episcopo	
44	Bonito Ferentinate episcopo	10
45	Mauro Sinogalliese episcopo	
46	Mauroso Anconitano episcopo	
47	Bono Ficuculense episcopo	
48	Fortunato Auximate episcopo	
49	Thomate Lunense episcopo	15
50	Bonito Ferentis Polimartio episcopo	
51	Maximo Trocalitano episcopo	
52	Pascale Blandano episcopo	
53	Luminoso Marsorum episcopo	
54	Glorioso Camerino episcopo	20
55	Decorato Tiburtino episcopo	
56	Amabile Hostense episcopo	
57	Albino Portuense episcopo	
58	Palumbo Fundano episcopo	
59	Theodosio Cotronense episcopo	25
60	Scolastico Fanense episcopo	
61	Helia Lillybitano episcopo	
62	Aquilino Asisinati episcopo	
63	Eusebio Atellano episcopo	
64	Martino Centumcellense episcopo	30
65	Iubentino Stabiense episcopo	
66	Mauro Senate episcopo	
67	Laeto Lucano episcopo	
68	Theodoro Rosellano episcopo	
69	Andrea Ydrontense episcopo	35
70	Iusto Tauromenitano episcopo	
71	Felice Panhormitano episcopo	
72	Laurentio Tudertino episcopo	
73	Iohanne Carinense episcopo	
74	Albino Signense episcopo	40
75	Augustino Squillacino episcopo	
76	Iohanne Regitano episcopo	

---

17 trocolitano L   21 tyburtino L   24 paulumbo L   31–33 iubentino ... lucano episcopo *marg. L*
 33 leto L   35 ydrontino L

5

10

15

20

25

30

ὑπόθεσις τῆς πέμπτης πράξεως

- 35 Ἡ πέμπτη πράξις τὰς τῶν ἁγίων πατέρων ἀνακηρύττει διδασκαλίας πᾶσι γνωρίζουσα δι' ὧν εὐσεβῶς ἡμῖν παραδεδώκασιν, ὡς οὐδὲν οὐδαμῶς οἱ αἰρετικοὶ πεφρονήκασιν ὧν οἱ ἅγιοι πατέρες ἐκήρυξαν· ἐμφανίζει δὲ καὶ τῶν ἐν συγχύσει καὶ διαιρέσει πάλαι συνεχομένων αἰρετικῶν τὰς βεβήλους ῥήσεις ἡγουν τὰς ἐγγράφους αὐτῶν ὁμολογίας, ἐφ' ᾧ τε δεῖξαι σύμφρονας αὐτοῖς ὄντας καὶ ὁμοδόξους τοὺς νέους αἰρετικούς.
- 40 περιέχει δὲ καὶ πίστεως εὐσεβοῦς ὄρον ἐν εἴκοσι κεφαλαίοις διειλημμένον βεβαιοῦντα μὲν τῶν ἁγίων πατέρων τε καὶ συνόδων τὰ δόγματα κατακρίνοντα δὲ τῶν πάλαι καὶ νῦν αἰρετικῶν τὰ συγγράμματα καὶ αὐτοὺς ὁμοίως τοὺς αἰρετικούς.

77	Barbato Cumano episcopo	
78	Felice Terracinense episcopo	
79	Oportuno Anagnino episcopo	
80	Firmino Blerano episcopo	
81	Iobiano Firmano episcopo	5
82	Anastasio Narniense episcopo	
83	Theodoro Tyndaritano episcopo	
84	Sapientio Numentano episcopo	
85	Maximo Mesinate episcopo	
86	Gratioso Nepesino episcopo	10
87	Leontio Neapolitano episcopo	
88	Pascale Thermitano episcopo	
89	Oportuno Pisano episcopo	
90	Donato Marianense episcopo	
91	Bonosio Alerino episcopo	15
92	Peregrino Lyparitano episcopo	
93	Boethio Cornense episcopo	
94	Ualentino Turritano episcopo	
95	Luminoso Bonense episcopo	
96	Crescentio Libiense episcopo	20
97	Stephano Popliense episcopo	
98	Callionisto Adrianense episcopo	
99	Iohanne Uicosabinate episcopo	
100	Potentio Polense episcopo	
101	Leontio Fabentinate episcopo	25
102	Donato Sassinate episcopo	
103	Iohanne Unnogoritano episcopo	
104	Stephano Dorense episcopo	
105	Iohanne Gabopolitano episcopo	
106	et Uictoriano Uzalense episcopo	30

Μαρτίνος ὁ ἀγιώτατος καὶ μακαριώτατος πάπας τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας εἶπεν

κεφάλαιον ᾱ

5

Παρεγγυᾶται λέγων ἡμῖν ὁ θεῖος ἀπόστολος· ἐὰν ἀθλῇ τις, οὐ στεφανοῦται ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ, καὶ ὁ κύριος· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται. τοιγαροῦν ἄθλων ἡμῖν ἱερῶν προκειμένων ὑπὲρ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ σωτηρίας μεγίστης ἐκ τούτων ἐλπιζομένης παρ' αὐτοῦ τοῦ μεγαλοδώρου θεοῦ μὴ παρείσθωσαν αἱ χεῖρες ἡμῶν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, προσβολῇ τῆς οἰασοῦν ἐκλυόμενοι ῥαθυμίας, ἀλλὰ δυναμωθῶμεν τῇ χάριτι τοῦ κυρίου καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ καταρτίζοντες τοὺς πόδας ἡμῶν ὡσεὶ ἐλάφων καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ παγίως ἰστῶντος νοήματα τῆς ὑπερφουοῦς αὐτοῦ „δι' ἡμᾶς“ ἐνανθρωπήσεως, μάλιστα τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος ἀγίων μαρτύρων, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα καὶ τὴν εὐπερίστατον τῶν ἐναντίων καινοτομίαν δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκειμένον ἡμῖν ἀγῶνα, ἀφορῶντες εἰς αὐτὸν τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, ὃς ἐπὶ τῆς προκειμένης ἡμῖν δι' αὐτὸν ὑποθέσεως τὸ πνεῦμα τῆς αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἀληθείας χαρίζεται λαλοῦν ἐν ἡμῖν καὶ φθειγγόμενον τὰ μεγαλεῖα τῆς πίστεως διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀγίων πατέρων, οὓς ἐγγράφως οἱ δι' ἐναντίας ἐσυκοφάντησαν, εἰπόντες ἐκεῖνα διδάσκειν αὐτοὺς ἅπερ αὐτοὶ διὰ τῆς καινοτομίας ἐδίδαξαν. οὗ χάριν τὰς ἱερὰς αὐτῶν βίβλους ἐνεχθῆναι προστάσσομεν, μᾶλλον δὲ τὰς ἀναλεγείσας ἡμῖν ἐξ αὐτῶν εὐσεβεῖς περὶ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ μαρτυρίας· τοῦτο γὰρ καὶ πράττειν, ὡς ἴστε, συνεπικουροῦντος αὐτοῦ κατὰ τὴν πρὸ ταύτης ἡμῶν ἐπηγγελιάμεθα πρᾶξιν εἰς ἔλεγχον τῶν αἰρετικῶν καὶ ἐκδίκησιν τῶν εἰρημένων ἀγίων πατέρων.

25

Λεόντιος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Νεαπόλεως εἶπεν

κεφάλαιον β̄

30 Εἰ δοκεῖ τοῖς μακαριωτάτοις ὑμῖν πρὸ τῆς ἐμφανείας τῶν πατρικῶν χρήσεων ἐκ τῶν πεπραγμένων τῆς ἀγίας πέμπτης συνόδου τὸ μέρος ἐκεῖνο πρεπόντως ἡμῖν ἀναγνωσθῆτω, δι' οὗ συνοδικῶς ὀρίζεται πάντα τὰ τῶν ἀγίων πατέρων ῥήματά τε καὶ δόγματα πάντα Χριστιανὸν δέχεσθαι καὶ ὁμολογεῖν, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας τούτοις ἢ ἐξαρνούμενους τι τῶν παρ' αὐτῶν εὐσεβῶς κηρυχθέντων κατακρίτους ὑπάρχειν, ὡς ἂν 35 ἐντεῦθεν οἱ δι' ἐναντίας ἀκριβέστερον μάθωσι καθ' ἑαυτῶν ἐνδίκως τὰς συνοδικὰς ἐπάγοντες ψήφους ἐπὶ τῇ ἐξαρνήσει τῶν πατρικῶν παραδόσεων, ἣν οὐκ εὐλόγως ἠσπᾶσαντο διὰ τὴν οἰκείαν καινοτομίαν.

6–7 2. Tim. 2,5   7 Mt. 10, 22; Mt. 24, 13; Mc. 13, 13   9 cf. Jac. 1, 17   9–10 Soph. 3, 16
11 cf. Is. 40, 26   11–12 Ps. 17, 34   13–16 Hebr. 12, 1–2   17 cf. Joh. 15, 26   17–18 cf. Act. 2, 11

6–7 cf. Iustinianus imp., Contra Monophysitas, PG 86, 1104 A 15–16; ed. E. Schwartz, Abh. BAdW, NF 18 (1939) 7, 8–9   22–24 cf. 244, 32–36

MARTINUS SANCTISSIMUS AC BEATISSIMUS EPISCOPUS SANCTAE DEI ECCLESIAE CATHOLICAE
ATQUE APOSTOLICAE URBIS ROMAE DIXIT

5

Protestatur nobis beatus apostolus dicens: *si quis certat, non coronatur nisi legitime certauerit*, et iterum dominus ait: *qui autem perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit*.

uidelicet certaminibus sacris praepositis nobis pro defensione catholicae ecclesiae magna-
que salute ex hoc sperata ab omnium bonorum datori deo *non deficiant manus nostrae*,
dilectissimi fratres, per occasionem cuiuslibet disidiae dissolutae, sed fortes efficiamur per
gratiam domini *atque uirtutem potentiae* eius, quoniam *perficit pedes nostros tamquam*
ceruorum et super excelsa firmius *statuit* intellectus summae eius humanitatis „propter nos-
tram salutem“, maxime *tantam habentes inpositam* sanctorum *testium nubem, deponentes*
igitur *omne pondus et circumstantem* aduersariorum nouitatem, *per pacientiam curramus*
(propositum nobis certamen), *aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Iesum, qui*
in praeposito nobis propter eum negotio *spiritum* suae ueritatis condonet *loquentem* in nobis
atque perhibentem *magnalia* fidei per doctrinam sanctorum patrum, quos aduersarii calum-
niati sunt in scripto, dicentes illa eos praedicare quae ipsi per nouitatem praedicauerunt.

pro qua re sacros codices eorum deduci praecipimus, immo magis ueneranda testimonia
quae a nobis de ipsis codicibus pro testimonio Christi dei electa sunt. quod utique, sicut
nostis, auxiliante deo in anteriore cognitione peragendum promissimus ad redarguendum
haereticos in defensione praedictorum sanctorum probabilium patrum.

25

LEONTIUS REUERENTISSIMUS EPISCOPUS NEAPOLITANE ECCLESIAE DIXIT

Si placet beatitudini uestrae ante exhibitionem paternorum testimoniorum de actibus
sancti quinti concilii illa pars nobismet relegatur, ubi synodaliter promulgauit omnia sanc-
torum patrum sermones et dogmata ab omnibus suscipi Christianis et confiteri, et contradi-
centes his aut negantes quidquam de quae ab eis praedicata sunt condemnationi submitit,
quatenus ex hoc aduersarii ueraciter cognoscant contra semetipsos synodales superinducen-
tes definitiones si quis abnegauerit paternarum traditionum statuta, quam abnegationem
inrationabiliter amplexi sunt propter suam temerariam nouitatem.

---

14 patientiam] patientiam DV   15 τὸν προκειμένον ἡμῖν ἀγῶνα = (propositum nobis certamen) con-
summatorem] confirmatorem DV   16 praeposito] proposito L²   eum] eam DV   19 immo]
imo D   uno V   21 nostis ita auxiliante DV   22 praedictorum] praedicatorum DV   sanctorum ac
probabilium DV   30 πρὸ τῆς ἐμφανείας = ante exhibitionem (παραστάσεως – intimationem)   31 πρε-
πόντως = pars (decenter) nobismet?   32 dogmata et sermones DV   33 quidquam ... praedicata]
quicquam de his quae ab eis praedicta DV   condemnationi] condemnationis L   34 ἐνδίκως = cognos-
cant (iuste – merito) contra?

Μαρτίνος ὁ ἀγιώτατος καὶ μακαριώτατος πάπας τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας εἶπεν

Κατὰ τὴν αἴτησιν Λεοντίου τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ προαγέσθω τῆς ἀγίας
5 πέμπτῃς συνόδου τὰ πεπραγμένα καὶ ἀναγνωσθήτω καθηκόντως ἡμῖν ἐκεῖνο τὸ μέρος,
οὐπερ εὐλόγως ἀπεμνημόνευσε περὶ τῶν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀγίων πατέρων εἰς
τελείαν ἐντροπὴν τῶν ἀρνούμενων τὰς εὐσεβεῖς αὐτῶν παραδόσεις.

Θεοφύλακτος πριμμικῆριος τῶν νοταρίων τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας εἶπεν

10 Τὴν κελευσθεῖσαν βίβλον τῶν πεπραγμένων τῆς ἀγίας πέμπτῃς συνόδου κομίσας μετὰ
χεῖρας ἔχω πρὸς τὸ παριστάμενον.

*Μαρτίνος ὁ ἀγιώτατος καὶ μακαριώτατος πάπας τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀγίας τοῦ θεοῦ
15 καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας εἶπεν*

Ληφθήτω καὶ ἀναγνωσθήτω μετὰ τῆς προσηκούσης τιμῆς ὁ δεδηλωμένος τόπος ἡγουν
ὁ περὶ τῶν ἀγίων πατέρων ὄρος, δι' οὗ θεσπίζει πάντας τοὺς εὐσεβεῖς πάντα δέχεσθαι
καὶ ὁμολογεῖν τὰ παρ' αὐτῶν εὐσεβῶς κηρυττόμενα.

20 *Καὶ λαβὼν Ἀναστάσιος νοτᾶριος ῥεγεωνάριος τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ἀνέγνω τῆς
ἀγίας πέμπτῃς συνόδου*

κεφάλαιον γ̄

25 Τούτων οὕτως ἐχόντων δῆλον ποιούμεν, ὅτι πάντα τὰ ὑπὸ τῶν προειρημένων ἀγίων
τεσσάρων συνόδων, καθὼς εἴρηται, περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως ὀρισθέντα καὶ περὶ τῆς
ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως κανονισθέντα καὶ ἐφυλάξαμεν καὶ φυλάττομεν. καὶ γὰρ εἰ
καὶ ἐν διαφόροις καιροῖς κατὰ τῶν ἐκφυέντων αἰρετικῶν αἱ προειρημένα ἄγιοι τέσσα-
30 ρες σύνοδοι γεγόνασιν, ὅμως μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁμολογίαν τῆς ὀρθῆς πίστεως ἐφύλα-
ξαν καὶ ἐκήρυξαν· καὶ διὰ τοῦτο πάντα μὲν τὰ συμφωνοῦντα τοῖς παρὰ τῶν μνημονευ-
θεισῶν ἀγίων τεσσάρων συνόδων περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως ὀρισθεῖσι δεχόμεθα· πάντα δὲ
τὰ μὴ συμφωνοῦντα τοῖς ὀρισθεῖσι παρὰ τῶν αὐτῶν ἀγίων τεσσάρων συνόδων (περὶ τῆς
ὀρθῆς πίστεως ἢ εἰς συκοφαντίαν ἢ ἐναντίωσιν αὐτῶν τεσσάρων συνόδων) ἢ μιᾶς αὐτῶν
35 καὶ εἰς ἐκδίκησιν τῶν αἰρετικῶν καὶ τῆς αὐτῶν ἀσεβείας γραφέντα, ἀλλότρια τῆς εὐσε-
βείας κρίνοντες καταδικάζομεν καὶ ἀναθεματίζομεν. πρὸς τοῦτοις δὲ ἀκολουθοῦ-
μεν ἐν ἅπασιν καὶ τοῖς ἀγίοις πατράσιν καὶ διδασκάλοις τῆς ἐκκλησίας, Ἀθανασίῳ,
Ἰλαρίῳ, Βασιλείῳ, Γρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ καὶ Γρηγορίῳ τῷ Νύσσης, Ἀμβροσίῳ, Αὐ-
γουστίνῳ, Θεοφίλῳ, Ἰωάννῃ τῷ Κωνσταντινουπόλεως, Κυρίλλῳ, Λέοντι, Πρόκλῳ, καὶ

21–256,8 Acta V. Conc., ACO IV 1 p. 37, 12–31

33–34 (περὶ τῆς ... συνόδων) *om. R, cf. ACO IV 1 p. 37, 19–20*

MARTINUS SANCTISSIMUS AC BEATISSIMUS EPISCOPUS SANCTAE DEI ECCLESIAE CATHOLICAE ATQUE APOSTOLICAE URBIS ROMAE DIXIT

Secundum ea, quae poposcuntur a Leontio dilectissimo fratre nostro, gesta uenerandi quinti concilii nobismet producat et pars eius de qua superius rationabiliter memorare dinoscitur sanctorum catholicae ecclesiae patrum ad plenam reprehensionem eorum qui pias doctrinas refutare nituntur lectioni pandatur. 5

THEOFLACTUS PRIMICERIUS NOTARIORUM APOSTOLICAE SEDIS DIXIT

Codicem quem iussistis uenerandi quinti concilii afferens de uenerabili scrinio prae manibus habeo. quid praecipitis? 10

MARTINUS SANCTISSIMUS AC BEATISSIMUS EPISCOPUS SANCTAE DEI ECCLESIAE CATHOLICAE ATQUE APOSTOLICAE URBIS ROMAE DIXIT 15

Suscipiat et competenter praedictus locus relegatur, id est sanctorum patrum definitio, per quam promulgant cunctos orthodoxos omnia suscipere et confiteri quae ab ipsis pie praedicata sunt. 20

ET ACCIPIENS ANASTASIUS NOTARIUS REGIONARIUS APOSTOLICAE SEDIS RELEGIT CONTINENTEM ITA 25

His ita se habentibus manifestum facimus, quoniam omnia quae a praedictis sanctis quattuor synodis, sicut dictum est, de orthodoxa fide promulgata sunt et de ecclesiastica stabilitate terminata et seruauimus et seruamus. licet enim diuersis temporibus contra emersos haereticos denominata quattuor concilia facta sunt, unam eandemque confessionem rectae fidei conseruauerunt et praedicauerunt. et propterea omnia quae consonant his quae ab ante 30 fatis quattuor synodis pro recta fide definita sunt suscipimus; omnia autem quae non consonant his quae definita sunt ab eisdem sanctis quattuor conciliis (pro recta fide uel ad iniuriam uel ad contrarietatem earundem quattuor synodorum) aut unius de eis et in defensione haereticorum uel impietates eorum conscripta sunt, ut extranea iudicantes pietatis dogmatibus condemnamus et anathematizamus. super his autem in omnibus sequimur 35 sanctos patres doctoresque ecclesiae, Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium Theologum et Gregorium Nyssanensem, Ambrosium, Augustinum, Theofilum, Johannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Leonem, Proclum, et suscipimus omnia quae ab eis pro recta fide

---

4 poposcuntur] poscuntur L²V 5 καθήκοντως = superius (competenter) 9 theophilactus DV
 19 praedicata] praedicta DV 27–28 καταστάσεως = stabilitate (status, cf. 21, 34: σύστασις = stabilitas)
 28 terminata est et L¹ seruauimus et om. DV 29 quattuor] quatuor DV 30 ante] antea DV
 31 fatis quattuor] factis quatuor DV non om. DV 32 quattuor] quatuor DV 32–33 cf. ACO IV
 1 p. 37, 19–20 33–34 aut ... defensione] aut unus de his et uel defensione DV 34 impietates = impietatis conu. Lu] impietate LDV eorum] ipsorum DV 37 nysanensem DV 34 impietates = impietheophylum D theophilum V

δεχόμεθα πάντα τὰ παρ' αὐτῶν περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ εἰς κατάκρισιν τῶν αἰρετικῶν ἐκτεθέντα. δεχόμεθα δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἀγίους καὶ ὀρθοδόξους πατέρας τοὺς ἐν τῇ ἀγίᾳ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ τὴν ὀρθὴν πίστιν ἀδιαβλήτως μέχρι τέλους κηρύξαντας.

ταύτης τοίνυν τῆς ὀρθῆς ὁμολογίας ἐν τῇ ἀγίᾳ τοῦ θεοῦ καθολικῆ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ φυλαττομένης τε καὶ κηρυττομένης, εἴ τις ἑαυτὸν τῆς ἐν αὐτῇ πίστεως χωρίζει τάναντία ταύτῃ φρονῶν, ὁ τοιοῦτος ἑαυτὸν ἀλλοτριῶν τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τοῖς αἰρετικοῖς συναριθμῶν δικαίως ὑπὸ τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας κατακρίνεται καὶ ἀναθεματίζεται.

10 *Μαρτῖνος ὁ ἀγιώτατος καὶ μακαριώτατος πάπας τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας εἶπεν*

Δηλωθέντος ἡμῖν ἐκ τῶν ἀναγνωσθέντων ἦτοι τῶν ὀρισθέντων ἐκ τῆς ἀγίας πέμπτης συνόδου κατάκριτον ὑπάρχειν καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀλλότριον πάντα τὸν μὴ δεχόμενον λόγῳ καὶ διανοίᾳ τὰς ἀγίας συνόδους καὶ πάντας τοὺς ἀγίους πατέρας καὶ πάντα τὰ παρ' αὐτῶν περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἐκτεθέντα σοφῶς εἰς ἀναίρεσιν πάσης αἰρέσεως,

ἀγέσθωσαν λοιπὸν εἰς ἔντευξιν ἡμετέραν καὶ οἱ θεολαμπεῖς τῶν ἀγίων πατέρων λόγοι καὶ παντὶ τῷ δεχομένῳ τούτους σωτήριοι.

20 *Θεοφύλακτος πριμμικήριος τῶν νοταρίων τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας εἶπεν*

Κατὰ τὴν κέλευσιν τῶν ἀγιωτάτων ὑμῶν τοὺς ἀναλεγέντας ἡμῖν τῶν ἀγίων πατέρων λόγους ἦτοι τὰς χρήσεις κομίσας ἐπιφέρομαι πρὸς τὸ παριστάμενον.

25 *Μαρτῖνος ὁ ἀγιώτατος καὶ μακαριώτατος πάπας τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας εἶπεν*

Ληφθήτωσαν καὶ ἀναγνωσθήτωσαν μετὰ τῆς προσηκούσης σεβασμιότητος τῶν ἀγίων πατέρων οἱ λόγοι.

30

Καὶ λαβὼν Ἐξουπέριος νοτάριος ῥεγεωνάριος τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας ἀνέγνω

et in condemnatione haereticorum exposita sunt. suscipimus autem et alios sanctos et orthodoxos patres qui in sancta dei ecclesia rectam fidem inreprehensibiliter usque ad finem praedicauerunt. hac itaque recta confessione in sancta dei catholica et apostolica ecclesia conseruata ac praedicata, si quis se de eius communione separauerit contraria sapiens, alienum seipsum rectae fidei ostendens et haereticis connumerans, merito a sancta dei ecclesia condemnatur et anathematizatur. 5

MARTINUS SANCTISSIMUS AC BEATISSIMUS EPISCOPUS SANCTAE DEI ECCLESIAE CATHOLICAE 10
ATQUE APOSTOLICAE URBIS ROMAE DIXIT

Manifestato nobis ex his quae relecta sunt siue definita a sancto quinto concilio condemnatum esse et alienum sanctae dei ecclesiae unumquemque qui non susceperit uerbo et mente omnes sanctos synodos et uenerabiles patres cunctaque quae ab eis pro orthodoxa 15 fide exposita sunt in destructionem omnium haeresum, iam ad nostram cognitionem splendidissima uerba eorum omnique suscipienti salutifera deducantur.

THEOFLACTUS PRIMICERIUS NOTARIORUM SANCTAE SEDIS APOSTOLICAE DIXIT 20

Secundum iussionem beatitudinis uestrae deflorata a nobis sanctorum patrum testimonia deferens prae manibus gero. quid praecipitis?

MARTINUS SANCTISSIMUS AC BEATISSIMUS EPISCOPUS SANCTAE DEI ECCLESIAE CATHOLICAE 25
ATQUE APOSTOLICAE URBIS ROMAE DIXIT

Suscepta patrum uenerabilium testimonia (cum debita reuerentia) lectione pandatur.

30

ET ACCIPIENS EXSUPERIUS NOTARIUS REGIONARIUS APOSTOLICAE SEDIS RELEGIT IN HIS

1 et³ om. DV   2 ecclesia] ecclesiam L¹V   4 πίστεως = communione (confessione?)   14–15 λόγω
καὶ διανοία = uerbo et mente (cf. 239, 32)   15 cunctaque ... pro] et cuncta queque pro DV   16 σοφῶς =
fide (prudenter) exposita sunt?   εἰς ἔντευξιν = ad cognitionem (ἐπίγνωσις – lectio)   17 deducantur]
deducuntur DV   20 theophilactus DV   28 μετὰ τῆς προσηκούσης σεβασμότητος = (cum debita reue-
rentia) om. LDV

(Περὶ ἐνεργειῶν φυσικῶν)

κεφάλαιον δ̄

5 1 Τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου ἐπισκόπου Μεδιολάνων ἐκ τοῦ πρὸς Γρατιανὸν τὸν βασιλέα ἃ λόγου·

Ὁ μακάριος Παῦλός φησιν, ὅτι ὁ Χρῆστος ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ περὶ τοῦ πατρὸς πάλιν, ὅτι τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν
10 πάντων παρέδωκεν αὐτόν. ἐὰν οὖν ἐκ τοῦ πατρὸς παρεδόθη, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν παρέδωκε, μία προδήλως ἀμφοτέρων ἐνέργεια καὶ ἐν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ κατὰ φύσιν ὑπάρχει τὸ θέλημα.

2 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν β̄ λόγου·

15 Ὁ οὖν τέλειος ὑπάρχων ἐν τῇ μορφῇ τοῦ θεοῦ κατὰ φύσιν, ἦττον ἐν τῇ προσλήψει τῆς σαρκὸς καὶ τῷ τοῦ ἀνθρώπου πάθει γεγένηται, ἐπεὶ πῶς ἡ αὐτὴ ἦττων καὶ ἴση φύσις ὑπάρχειν ἠδύνατο; ἢ πῶς εἶπερ ἦττων ἐστὶν ἡ αὐτὴ τὰ αὐτὰ ὁμοίως ποιεῖ ἄπερ ποιεῖ ὁ πατήρ; πῶς γὰρ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια ἐκ διαφόρου οὐσίας ἐστί; μὴ γὰρ οὕτως ἡ ἦττων ἐνεργεῖ ὡσπερ ἡ μείζων ἐνεργεῖ; ἔνθα γὰρ διάφορος οὐσία ἐστίν, ἀδύνατον μίαν ὑπάρχειν ἐνέργειαν. δέξαι τοιγὰρ μηδαμῶς ἦττονα δύνασθαι λέγεσθαι τὸν Χριστὸν κατὰ τὴν μίαν θεότητα.

3 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν β̄ λόγου·

25 Διατί δὲ εἶπεν· εἰ δυνατόν παρελθεῖν τὸ ποτήριον, αὐτίκα μαθήσῃ· θελήματος γὰρ αὐτεξουσίου τὸν κύριον ὄντα γνωρίζομεν. εἰ γὰρ καὶ εἰς τοσοῦτον ἀσεβείας προήχθητε, ὥστε τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἄμοιρον εἶναι λέγειν αὐτεξουσίου θελήματος, εἰώθατε γὰρ οὐ μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν τούτῳ κατασμικρύνειν. ἀλλ' οὖν ὅμως ἀρνήσασθαι τὸ γεγραμμένον οὐ δύνασθε, λέγει γὰρ· τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ. ὅπου θέλει, οὐκ ὅπου κελεύεται. ἐὰν οὖν τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, ὁ υἱὸς ὁ θέλει οὐ ποιεῖ; καὶ μὴν αὐτὸς ἐστὶν ὁ λέγων ὅτι τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ; μὴ γὰρ ὑπερέθηκεν ἑαυτοῦ τὸ πνεῦμα, τοῦτο περὶ τοῦ πνεύματος φήσας, ὡς ἐκείνῳ μὲν ἐξεῖναι λέγει ποιεῖν ὅπερ αὐτῷ πράττειν οὐκ ἔξεστι; καὶ τίς ἂν τοῦτο φήσοι τῶν νοῦν ἐχόντων; ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπόστολος ὁμοίως λέγει· πάντα γὰρ ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἴδια ἐκάστῳ καθὼς βούλεται. καθὼς βούλεται εἶπεν, ἀλλ' οὐ καθὼς ἀναγκάζεται διὰ τὴν αὐτεξουσίαν θέλησιν· καὶ διαιρεῖ, φησίν, οὐ τὰ ἦττονα ἢ ὑποδεέστερα, ἀλλ' ἄπερ θεὸς ἐνεργεῖ φυσικῶς, τουτέστι χαρίσματα ἰαμάτων καὶ ἐνεργήματα δυνάμεων. πῶς οὖν τὸ μὲν πνεῦμα καθὼς βούλεται διαιρεῖ, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὃν ἂν θέλοι οὐκ ἐλευθεροῖ;

8–9 Eph. 5, 21   9–10 Rom. 8, 32   16 Phil. 2, 6   18–19 Joh. 5, 19   26 Mt. 26, 39
30–32 Joh. 3, 8   31 cf. Joh. 5, 19   35–37 1. Cor. 12, 11   38 1. Cor. 12, 9–10   38–39 1. Cor. 12, 11

5–12 1. Ambrosius, De fide I 17, 12–14 (109); I 17, 5–6 (108); PL 16, 576 C 9–13; CSEL 78 (1962) 47; 46 14–22 2. Ambrosius, De fide II 8, 91–98 (70) PL 16, 598 A 11–B 4; CSEL 78 (1962) 81; cf. 84, 6–13; cf. Florilegium dyothel., Nr. 11, p. 426 24–39 3. Ambrosius, De fide II 6, 2–18 (47–48) PL 16, 592 A 10–B 12; CSEL 78 (1962) 72–73

1 (περὶ ... φυσικῶν) om. R   11 καὶ² om. R.   30 δύνασθε] δύνασθαι R¹   33 λέγει] λέγειν R

〈DE NATURALIBUS OPERATIONIBUS〉

- 1 Beati Ambrosii episcopi Mediolanensis de sermone primo ad Gratianum imperatorem di- 5
recto:

Christus dilexit nos et tradidit

semetipsum pro nobis. si

ergo traditus est a patre, et ipse se tradidit, apparet unam esse patris et filii uoluntatem. 10

- 2 Eiusdem de sermone secundo ad eum misso:

15

Aequalis ergo *in dei forma*, minor autem isdem in adsumptione
carnis et hominis passione. quali igitur modo ad eum potest minor esse et aequalis natura?
quomodo autem, si minor est, *eadem similiter facit* 〈*quae pater facit*〉? et quomodo eadem
operatio diuersae substantiae est? numquid ita potest minor sicut et maior operari? aut
potest una operatio esse, ubi diuersa essentia? 20

- 3 Item eiusdem de eodem sermone:

25

Cur, inquit, dixerit: *si possibile est* – interim uoluntatis liberae dominum fuisse doceamus.
in tantum excessistis impietatis, ut negetis quod filius dei liberae uoluntatis sit. et certe solitis
etiam sancto spiritui derogari et negari non potestis. scriptum est enim: *spiritus ubi uult ad-
spirat. ubi uult*, inquit, non ubi iubetur. ergo si *spiritus ubi uult adspirat*, filius quod uult non
agit? et certe isdem dei filius in euangelio suo dicit ubi uelit spirandi suppetere spiritui fa- 30
cultatem. numquid ergo superiorem fatetur, quia illi licet quod sibi non licet?

apostolus quoque dicit quia *omnia operatur unus atque isdem spiritus, diuidens
singulis prout uult*. inquit autem: *prout uult*, hoc est pro liberae uoluntatis arbitrio, non pro
necessitatis obsequio. *et diuidit* spiritus non mediocria, sed quae deus consueuit operari, 35
gratiam curationum et operationem uirtutum. ergo *diuidit spiritus prout uult*, filius autem
dei non liberat quem uult?

---

1 〈de naturalibus operationibus〉 (cf. 271,1: de naturalibus uoluntatibus) 5 imperatorem] temperatorem
DV 18 ἄπερ ποιεῖ ὁ πατήρ = 〈quae pater facit〉 19 numquid] nunquid DV numquid ita L¹
27 in] ut DV excessistis] excessisti LDV negetis] negitis L¹ solitis] soletis L² 28 spiritui]
spiritu DV derogari] in deo rogari DV negari] negare L² 30 certe isdem] certe eisdem DV sup-
petere] subpetere DV 31 numquid] nunquid DV 33 isdem om. DV 34 inquit] inquit DV

4 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·*

Τί γάρ ἐστιν ὃ θέλει ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς οὐ θέλει; ἢ τὸ ἔμπαλιν· ὁ μὲν υἱὸς θέλει, ὁ δὲ πατήρ οὐ θέλει; εἰ γὰρ ὁ πατήρ οὐ θέλει ζωοποιεῖ, εἰπέ τίνας ἢ ποίους ἐζωοποίησεν ὁ υἱός, οὐς ὁ πατήρ οὐ θέλει ζωοποιῆσαι, ὁπόταν δῆλον πᾶσιν ἐστίν, ὅτι οὐς ὁ πατήρ θέλει, τούτους ὁ υἱὸς ζωοποιεῖ; μία γὰρ πατρὸς καὶ υἱοῦ καθέστηκεν ἡ ἐνέργεια.

5 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·*

Εἰ γὰρ αὐτὸς ἀποφαίνεται λέγων, ὅτι πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ ἐμά ἐστιν, ἐν δὲ τῶν πάντων ὑπάρχει τὸ θέλημα, σαφὲς ἄρα καὶ ἀναντίρρητον, ὅτι διὰ τοῦ πάντα φάναι καὶ μηδὲν αὐτὸν ὑφεξαιρεῖν ὧν ἔχει ὁ πατήρ. καὶ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς κατὰ φύσιν ἔχει ὁ υἱός, ἐπειδὴ ἔνθα ἢ αὐτὴ καὶ μία ἐνέργεια, ἐν ὑπάρχει κατὰ φύσιν τὸ θέλημα· ἐν τῷ θεῷ γὰρ ἡ τοῦ θελήματος κινήσις ἐνεργείας ὑπάρχει συμπλήρωσις.

15

6 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν γ' λόγου·*

Εἰ οὖν μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς θελήσεως καὶ ἐνεργείας τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν ἐστι, μᾶς ἄρα καὶ οὐσίας καθέστηκεν, ἐπειδὴ προδήλως ἐκ τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν ὁ δημιουργὸς γνωρίζεσθαι πέφυκεν.

20

7 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς βίβλου·*

Ὅπουγε σαφὲς ὑπάρχει καὶ ὁμολογούμενον, ὅτι διὰ τῆς αὐτῆς καὶ μᾶς ἐνεργείας ἡ ἐν τοῖς τρισὶν ἐνότης γνωρίζεται τῆς θεότητος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν· ἡ „ταυτότης“ ὡς Ἑλληνες ὀνομάζουσι, „ταυτόν“ γὰρ ἐστὶ „τὸ αὐτό“, ἐπειδὴ „ταυτόν“ ἀλλήλοις εἰσὶ κατὰ φύσιν ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

25

8 *Τοῦ ἁγίου Ἀβγουστίνου ἐπισκόπου Ἰππονεργίου ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου ὁμιλίας κβ·*

30

Ποιήσωμεν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς, τὸ θέλημα τοῦ υἱοῦ, τὸ θέλημα τοῦ ἁγίου πνεύματος· ἐπειδὴ τὸ ἐν τριάδι συγγενὲς φύσει καὶ ὁμοούσιον ἐν αὐτῆς ὑπάρχον γνωρίζει τὸ θέλημα μίαν τὴν ἐξουσίαν, μίαν τὴν δόξαν.

4 Joh. 5, 21   4–6 cf. Joh. 5, 21   10–11 Joh. 16, 15   11–12 cf. Joh. 16, 15   19–20 cf. Rom. 1, 20; Sap. 13, 5

1–6 4. Ambrosius, De fide II 6, 29–33 (50) PL 16, 593 A 14–B 4; CSEL 78 (1962) 73; cf. 86, 3–7 8–14 5. Ambrosius, De fide II 6, 44–7, 2 (51–52) PL 16, 593 C 4–8; CSEL 78 (1962) 74; 260, 12–14 cf. 86, 15–20 16–20 6. Ambrosius, De spiritu sancto II 12, 115–117 (142) PG 16, 805 A 5–9; CSEL 79 (1964) 142 22–27 7. Ambrosius, De spiritu sancto II 13, 108–112 (154) PG 16, 808 A 14–B 2; CSEL 79 (1964) 147–148 29–34 8. Augustinus, Tract. in Ioh. 22, 15 PL 35, 1582, 15–18; CC 36 (1954) 232, 6–8

29 ἐπισκόπου] ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος R

33 ἐν τριάδι] ἐν τῇ τριάδι R

4 Item sup̄ter :

Quid est tamen quod pater uelit et filius nolit?

pater quos uult uiuificat et filius quos uult uiuificat, sicut scriptum est. dic nunc quos *uiuificauerit filius* et pater uiuificare noluerit? cum autem *filius* quos uelit *uiuificet*, et operatio una est. 5

5 Eiusdem de eodem sermone :

quam uoluntatem habet pater, eandem habet et filius.
una ergo uoluntas est, ubi
una operatio. in deo enim uoluntatis series operationis effectus est. 10
15

6 Eiusdem de sermone tertio ad eundem Gratianum :

Ergo si unius uoluntatis et operationis est cum patre et filio spiritus sanctus, unius est et essentiae, quoniam per sua opera creator ostenditur. 20

7 Eiusdem de eodem sermone :

Dum quando per eandem operationem et deitatem unitas uerissima, hoc quod maius „identitas“, sicuti a Grecis ostenditur, dici. „hoc“ enim „ipsud“ „hoc ipsud“ significat, 25 quoniam habet „hoc ipsud“ pater et filius et spiritus sanctus.

8 Sancti Augustini episcopi Ipponi Regiensis ex interpretatione euangelii secundum Iohannem in omelia uicensima secunda :

Faciamus, inquit, uoluntatem patris, uoluntatem Christi, uoluntatem spiritus sancti; quia trinitatis huius una uoluntas, una potestas, una maiestas est. 30

---

1 sup̄ter] subter DV   5 noluerit] uoluerit DV   12–13 filius. pater quos uult uiuificat et filius quos uult uiuificat, sicut scriptum est. una ergo LDV (et filius ... uiuificat om. DV) (cf. 261, 26)   16 de eodem sermone L   18 filio et spiritus DV   unius] unus L¹   et³ om. DV   25 identitas] in unitas DV   grecis] gregicis L¹   ipsud¹] ipsiud D   ip̄i V   hoc ipsud] om. D   id hoc V   26 sanctus. eiusdem de eodem sermone. ergo una uoluntas est ubi una operatio. in deo enim uoluntatis series operationis effectus est LDV (cf. 261, 13–14)   30 uicensima] uigesima DV   32 inquit om. DV

9 Τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας ἐκ τοῦ κατ' Εὐνομίου συλλογιστικοῦ λόγου·

ᾧ ὦν μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια, τούτων καὶ οὐσία μία.

5

10 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ κατ' Εὐνομίου ἄ λόγου·

Πῶς ἑτερότης οὐσίας ἐν ἧ ταυτότης ἐνεργείας γνωρίζεται; παρηλλαγμένων γὰρ τῶν οὐσιῶν, παρηλλαγμένας εἶναι δεῖ καὶ τὰς ἐνεργείας.

10

11 (Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·

Πῶς οὐ τῆς αὐτῆς οὐσίας τὸ πνεῦμα τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, τὸ καὶ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας;)·

15

12 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·

Πῶς ἑτερότης οὐσίας ἐν τῇ τριάδι, ἐν ἧ ταυτότης ἐνεργείας γνωρίζεται;

20

13 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ πρὸς τὸν ἅγιον Ἀμφιλόχιον λόγου περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος·

ᾧ ὦν δὲ ἡ δύναμις ἴση, ἴση που πάντως καὶ ἡ ἐνέργεια.

14 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ πρώτου ψαλμοῦ·

25

ᾧ ὦν δὲ ἡ φύσις μία, τούτων ἐνέργειαι αἱ αὐταί.

15 Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης ἐκ τῆς πρὸς Εὐστάθιον ἐπιστολῆς περὶ τῆς ἁγίας τριάδος·

30

Ἐάν τε μίαν νοήσωμεν τὴν ἐνέργειαν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, ἐν μηδενὶ διαφέρουσάν τι ἢ παραλλάσσουσάν, ἀνάγκη τῇ ταυτότητι τῆς ἐνεργείας τὸ ἠνωμένον τῆς φύσεως συλλογίζεσθαι.

35 16 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς·

Οὐκοῦν ἡ τῆς ἐνεργείας ταυτότης ἐπὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος δείκνυσι σαφῶς τὸ τῆς φύσεως ἀπαράλλακτον.

1–4 9. Ps.-Basilius Caes., Adv. Eunomium IV 1 PG 29,676 A 2; cf. 12,24–25 6–9 10. Ps.-Basilius Caes., Adv. Eunomium V PG 29,717 B 4–5; cf. Floril. dyothel., Nr. 14, p. 427; cf. 262,18 11–14 11. Ps.-Basilius Caes., Adv. Eunomium V PG 29,720 B 9–10 16–18 12. Ps.-Basilius Caes., Adv. Eunomium V PG 29,717 B 4–5; cf. Floril. dyothel., Nr. 14, p. 427; cf. 262,8 20–22 13. Basilius Caes., De spiritu sancto 19 PG 32,104 A 14–15 24–26 14. Basilius, Hom. super psalmum I PG 29,217 A 3–4; ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 12 XV p. 76,6–7 28–33 15. Gregorius Nyss., Epist. 189,6 ad Eustathium PG 32,693 A 8–12; ed. F. Müller, Op. III 1 p. 11,12–15; cf. Floril. dyothel., Nr. 23 p. 428 35–38 16. Gregorius Nyss., Epist. 189,7 ad Eustathium PG 32,693 C 12–15; ed. F. Müller, Op. III 1 p. 13, 19–21

11–14 (τοῦ αὐτοῦ ... ἐνεργείας) om. R

17 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς·*

Τοῦ δὲ ἐνεργοῦντος τὴν φύσιν διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν κατανοήσεως ἐπιγνώσκει δύνα-
μεθα.

5

18 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς·*

Τὸ δὲ κοινὸν τῆς φύσεως ἐναργῶς ἀποδείκνυται διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν ταυτότητος
συνιστάμενον.

10

19 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Ἀβλάβιον ἐπιστολῆς περὶ τῆς ἁγίας τριάδος·*

Ἄλλὰ θεὸς μὲν ὁ πατήρ, θεὸς δὲ ὁ υἱός, θεὸς δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. εἷς δὲ ἐν τῷ
αὐτῷ κηρύγματι θεὸς διὰ τὸ μήτε φύσεως μήτε ἐνεργείας θεωρεῖσθαι τινα διαφορὰν ἐν
15 τῇ θεότητι.

20 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τό· Πάτερ ἡμῶν·*

20

Εἰ οὖν καὶ ἐνέργεια καὶ δύναμις μία, πῶς ἔστιν ἕτερότητα φύσεως ὑπονοῆσαι, ἐν οἷς
οὐδὲ μίαν κατὰ τὴν δυνάμιν τε καὶ τὴν ἐνέργειαν διαφορὰν ἐξευρίσκομεν;

21 *Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῆς εἰς τὸ κατὰ
Ἰωάννην ἅγιον εὐαγγέλιον·*

25

Ἐνεργήσει γὰρ ὁμοίως τὰ τὴν αὐτὴν ἀλλήλοις λαχόντα φύσιν. οἷς δὲ ὁ τοῦ πῶς εἶναι
λόγος ἐξηλλαγμένος, τούτοις ἂν εἶη καὶ ὁ τῆς ἐφ' ἅπασιν ἐνεργείας λόγος οὐχ ὁ αὐ-
τός.

22 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς ἐρμηνείας·*

30

Ἔστι γάρ, οἶμαι, παντὶ τὸ σαφὲς καὶ ὁμολογούμενον, ὡς ἄβρατα παντελῶς τὰ τῆς
θεότητος ἴδια τῇ πεποιημένη φύσει, καὶ τὰ ἐκείνη προσόντα φυσικῶς οὐκ ἂν γένοιτο
ποτε παρ' ἐτέρῳ τῶν ὄντων τινὶ κατὰ τὸν ἴσον τε καὶ ἀπαράλλακτον τρόπον.

---

17 cf. Mt. 6,9

1–4 17. Gregorius Nyss., Epist. 189,8 ad Eustathium PG 32,696 A 13–15; ed. F.Müller, Op. III 1 p.14,
11–12 5–9 18. Gregorius Nyss., Epist. 189,8 ad Eustathium PG 32,696 B 10–12; ed. F.Müller, Op. III 1
p.14,20–15,1 11–15 19. Gregorius Nyss., Epist. ad Ablabium PG 45,133 A 1–4; ed. F.Müller, Op. III 1
p.55,7–10 17–20 20. Gregorius Nyss., Or. III de orat. dominica PG 44,1160 A 8–11; ed. F.Diekamp,
Doctrina patrum 12 XVI p.76,8–10 22–27 21. Cyrillus Alex., Comm. in Ioh. II 6 PG 73,349 C 14–D 2;
ed. Ph.E.Pusey, In Ioh. I p.318,5–8 29–33 22. Cyrillus Alex., Comm. in Ioh. III 5 PG 73,489 C 10–14;
ed. Ph.E.Pusey, In Ioh. I p.448,15–19

---

31 τὸ] τῷ R

32 πεποιημένη] πεποιμένη R

17 Eiusdem ex eadem epistola :

Operantis ergo naturam per contemplationem operationum intellegere possumus.

18 Eiusdem ex eadem epistola :

Communio autem naturae luculentius demonstrata est per identitatem operationum consistens.

19 Eiusdem ex epistola ad Ablaium de sancta trinitate :

Sed deus quidem pater, deus autem filius, deus uero spiritus sanctus. unus autem in eadem praedicatione deus est, pro eo quod neque naturae neque operationis differentia quaelibet uidetur in deitate.

20 Eiusdem de sermone ubi exponit : *pater noster* :

Ergo si et operatio et uirtus una est, quomodo potest alienatio naturae intellegi, in quibus nullam secundum uirtutem et operationem differentiam repperimus?

21 Sancti Cyrilli episcopi Alexandrini ex interpretaetione facta in euangelio secundum Iohannem :

Operabuntur enim similiter quaeque eandem sibi sortita sunt naturam. quibus autem essentiae ratio dissimilis, his erit in omnibus operationis ratio dissimilis.

22 Eiusdem ex eadem interpretaetione :

Est namque, ut arbitror, omnibus clarum et certum, quia inconpraehensibilia omnino sunt propria deitatis creatae naturae, et quaeque eiusdem sunt deitatis naturaliter non erit aliquando in alia qualibet creatura secundum aequalem et similem modum.

---

3 operantis] operationis L   11 ex epistola *om.* DV   14 quaelibet] qualibet L   quilibet D   quilibet V   19 (ὑπο-)νοῆσαι = intellegi (susplicere)   20 repperimus] reperimus DV   26 his erit] inserit D   31 inconpraehensibilia] inconprahensibilia L   inconprehensibilia DV

23 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς πραγματείας·*

Εἰ δὲ ὅλως ἐνδέχεται τι κατ' ἐκείνους τῶν θεϊκῶν ἰδιωμάτων ἐνυπάρχειν τινὶ τῶν οὐκ ἐξ αὐτῆς οὐσίας, καὶ οὕτως ἐνυπάρχει καθάπερ αὐτῇ, τί τὸ κωλύον, εἰπέ μοι, καὶ πάντα λοιπὸν τὰ θεοπρεπῆ καταχωρεῖν ἤδη καὶ ἐν τοῖς μὴ ὑπάρχουσι κατὰ φύσιν θεοῖς; ἐνὸς γὰρ ὅλως ἀδιακωλύτως χωρήσαντος τόπον ἔξει καὶ τὰ λοιπά. καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; συγκέχεται τὸ πᾶν ἡμῖν, ἢ γὰρ οὐχὶ τὰ μὲν ἄνω χωρήσει κάτω, ἀναβήσεται δὲ πρὸς τὸν ἄνω τόπον τὰ κάτω;

10 24 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς πραγματείας·*

Κατανοεῖτω δὲ πάλιν ὁ φιλομαθής, ὅτι λέγων ὁ σωτὴρ διὰ τῶν ἔργων ἐπιμαρτυρεῖσθαι καλῶς εἰς τὸ εἶναι κατὰ φύσιν θεός, ἐκδιδάσκει σαφῶς, ὡς οὐκ ἂν εἴη τῶν ἐνδεχομένων ἀπαράλλακτως ἐνυπάρχειν τινὶ τὴν τῷ θεῷ πρέπουσαν ἐνεργειάν τε καὶ δύναμιν, εἰ μὴ καὶ αὐτὸ κατὰ φύσιν ὑπάρχει θεός.

25 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν Θησαυρῶν·*

Τὰ τὴν αὐτὴν ἐνεργεῖαν ἔχοντα καὶ ταῖς αὐταῖς δυνάμεσι φυσικαῖς ἀποκεχρημένα τῆς αὐτῆς εἶναι πάντως καὶ οὐσίας ἀναγκαῖον· οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων πρὸς τὸ ἕτερογενές τε καὶ ἕτεροοῦσιον τὰς αὐτὰς ἀπαράλλακτως φορέσει δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας.

26 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς πραγματείας·*

Τὰ γὰρ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ὄντα καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὠμολόγηται.

27 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς πραγματείας·*

Εἰ τὰ τῆς αὐτῆς ἀπαράλλακτως ἐνεργείας ὑπάρχοντα καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὠμολόγηται, ἔστι δὲ τῆς αὐτῆς τῷ πατρὶ ἐνεργείας ὁ υἱὸς πάντα ὅσα ποιεῖ καὶ αὐτὸς ὁμοίως ποιῶν, ὁμολογουμένως ἔσται καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας διὰ τὸ καὶ τῆς αὐτῆς εἶναι ἐνεργείας.

28 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς πραγματείας·*

Τὰ ἕτερογενῆ τε καὶ ἕτεροφυῆ τὴν αὐτὴν ἐνεργεῖαν ἔχειν οὐκ ἂν τις δοίη σωφρονῶν. οὐ γὰρ ἂν ὕδατι πῦρ ἐν τι καὶ ταύτων ἐνεργήσειεν, ἀλλ' ὥσπερ ἀπεσχοινοσμένον ἔχουσι τῆς οὐσίας καὶ τῆς ποιότητος τὸν λόγον, οὕτω καὶ διάφορον ἀποδώσουσι τὴν ἐνεργεῖαν.

12–13 cf. Joh. 5, 36; Joh. 10, 25   30–31 cf. Joh. 5, 19

1–8 23. Cyrillus Alex., Comm. in Ioh. III 5 PG 73, 489 D 4–492 A 1; ed. Ph.E. Pusey, In Ioh. I p. 448, 23–31; cf. 316, 37–318, 3   10–15 24. Cyrillus Alex., Comm. in Ioh. III 1 PG 73, 409 A 13–B 3; ed. Ph.E. Pusey, In Ioh. I p. 373, 10–15   17–21 25. Cyrillus Alex., Thesaurus c. 8 PG 75, 105 A 14–B 3; ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 12 I p. 73, 23–24; 266, 19–21 cf. 318, 3–6   23–25 26. Cyrillus Alex., Thesaurus c. 10 PG 75, 137 A 12–B 1; 266, 25 cf. 316, 34   27–32 27. Cyrillus Alex., Thesaurus c. 10 PG 75, 137 B 2–8   34–39 28. Cyrillus Alex., Thesaurus c. 14 PG 75, 241 B 5–10; ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 12 II p. 74, 1–3; 266, 36 cf. 316, 32–33

7 ἢ] ἢ R   21 ἀπαράλλακτως] ἀπαράλλκτως R

23 Eiusdem de eodem sermone:

Quod si potest omnino aliquid iuxta sensum illorum de his quae deitatis sunt propria inesse cuiquam qui non est ex ipsa essentialiter, et ita existat sicuti et ipsa, quid iam impediatur, dic mihi, et omnia deo decibilia accedere et in his qui non sunt naturaliter dii? quoniam semel uno sine impedimento accedente locum habebunt et cetera. et quid euenit? omnia confusa sunt nobis, aut non ex hoc quae sursum sunt cedunt in imis et ima ad superiorem locum ascendunt? 5

24 Eiusdem de eodem libro:

Perpendat autem iterum amator scientiae, quoniam dicens saluator ex *operibus suis adprobari* posse quia naturaliter deus est, manifeste docet, quia non est possibile indissimiliter cuiquam deo dignam operationem et uirtutem esse, nisi et in hoc naturaliter existat deus. 10 15

25 Eiusdem de Thesauris:

Quae eandem habent operationem et eisdem naturalibus uirtutibus utuntur necesse est per omnia eiusdem esse substantiae. nihil enim de quae creata sunt ad ea quae ad alterius generis uel substantiae sunt easdem habebit indissimiliter uirtutes et operationes. 20

26 Eiusdem de eodem libro:

Quoniam ea quae eiusdem sunt operationis et eiusdem essentiae confitentur. 25

27 Eiusdem de eodem libro:

Si ea quae eiusdem indissimiliter operationis sunt et eiusdem essentiae confitentur, est autem eiusdem operationis cum patre filius *omnia quanta facit et ipse similiter faciens*, sine dubio erit et eiusdem essentiae ob eo quod et eiusdem operationis est. 30

28 Eiusdem de eodem libro:

Quae alterius generis et alterius naturae sunt eandem operationem habere nullus sapientum dabit. nec enim aqua et ignis unum aliquid et hoc ipsud operabitur, sed sicut distantem habent essentiae et qualitatis rationem, ita et diuersam dabunt operationem. 35

---

3 propria] propriam D proprium V 4 inesse] esse DV οὐσίᾳς = essentialiter (κατ' οὐσίαν)
 6 quid euenit] quidem uenit D quidam uelut V 7 in imis lac. DV 12 iterum marg. L 17 de thesauris] .dce..... D lac. V 20 de quae] de iis quae V ad² ras. L 31 ob] ab DV 37 unum lac. DV 38 τῆς ποιότητος = qualitatis] aequalitatis LDV

29 *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς πραγματείας·*

Ἐν οἷς γὰρ ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ δύναμις ἀπαράλλάκτως ἦνῶνται, ἀναγκαῖον καὶ τὴν ἔνωσιν τῆς φύσεως σωθῆναι.)

5

30 *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς πραγματείας·*

Φιλεῖ γὰρ αἰεὶ τὰ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχοντα τῆς αὐτῆς ὑπάρχειν καὶ οὐσίας, καὶ τὸ ἕτεροφυῆς ἐν τούτοις παντελῶς ἀπίθανον.

10

31 *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς πραγματείας·*

Εἰ γὰρ εἰς τὴν ἀπὸ τῆς σαρκὸς εὐτέλειαν ἀποβλέποντες οὐ πιστεύετε, φησὶν, εἰς ἐμέ, ἀλλὰ γε τῶν ἔργων ἡ μεγαλειότης ἀξιόχρεώς τε καὶ ἀξιολογώτατη πρὸς τὸ δύνασθαι
15 πείθειν ὑμᾶς ὅτιπερ εἰμι θεὸς ἐκ θεοῦ προεληλυθώς· ὁ γὰρ ἐν ἔργοις ἴσος ὢν τῷ πατρὶ πῶς ἂν ἢ δευτερεύων κατὰ φύσιν αὐτοῦ; καὶ ὁ τὴν αὐτὴν ἐνέργειάν τε καὶ δύναμιν ἐκείνῳ περικείμενος πῶς ἂν γένοιτο πρὸς αὐτὸν ἕτεροφυῆς;

32 *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς πραγματείας·*

20

Οὐ γὰρ δήπου μίαν εἶναι φυσικὴν τὴν ἐνέργειαν δώσομεν θεοῦ καὶ ποιήματος, ἵνα μήτε τὸ ποιηθὲν εἰς τὴν θείαν ἀναγάγωμεν οὐσίαν, μήτε μὴν τῆς θείας φύσεως τὸ ἐξαιρέτον εἰς τὸν τοῖς γεννητοῖς πρέποντα καταγάγωμεν τόπον.

25 33 *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς πραγματείας·*

Τὸ γὰρ μίαν ἔχοντα τὴν ἐνέργειαν, ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τοῦ πῶς ἐστὶ φορέσει λόγον.

34 *Ἐκ τῶν πρὸς Ἑρμείαν διαλογικῶν λόγων·*

30

Τὸ ταύτοειδὲς κατ' ἐνέργειαν καὶ ἀπαράλλάκτως ἴσον οὐκ ἂν ἔχοι διαφορὰν ἐπὶ τισὶ τῶν ὄντων, ἀλλ' ἔνθαπερ ἂν ὁ τοῦ πῶς εἶναι τισὶν ἕτεροφυῆς εἴη λόγος, ἔψεται που πάντως ἐκεῖ καὶ τὸ κατ' ἐνέργειαν οὐχ ὁμοίως ἔχειν.

---

13 cf. Joh. 6, 36

1–4 29. Cyrillus Alex., Thesaurus c. 32 PG 75, 453 C 3–5; ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 12 VII p. 74, 13–14; cf. Floril. dyothel. Nr. 43 p. 431 6–9 30. Cyrillus Alex., Thesaurus c. 32 PG 75, 517 D 8–10; ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 12 III p. 74, 4–5; cf. 12, 28–30 11–17 31. Cyrillus Alex., Thesaurus c. 32 PG 75, 557 A 4–12 19–23 32. Cyrillus Alex., Thesaurus c. 32 PG 75, 453 B 13–C 3; ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 12 VII p. 74, 13–14; cf. Floril. dyothel. Nr. 43 p. 431 25–27 33. Cyrillus Alex., Thesaurus c. 34 PG 75, 605 D 4–6; ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 12 IV p. 74, 6–7 29–33 34. Cyrillus Alex., De trin. dial. 3 PG 75, 797 D 3–7; SC 237 (1977) 30 A 20–24

1–4 (τοῦ αὐτοῦ ... σωθῆναι) om. R

29 Eiusdem de eodem libro :

In quibus enim operatio et uirtus indissimiliter una est, in his necesse est et societatem naturae saluari.

5

30 Eiusdem de eodem libro :

Solent enim qui eandem operationem habent eiusdem esse essentiae, et in his quod alterius est naturae incredulum est.

10

31 Eiusdem de eodem libro :

Si enim in humilitatem carnis inspicientes *non creditis*, ait, *in me*, sed utique operum maiestas digna et rationabilis exstitit, ut possit uobis suadere quoniam deus sum ex deo procedens, qui enim operibus aequalis est patri, quomodo erit sequens eius secundum natu- 15
ram? et qui eandem operationem et uirtutem similiter illo possidet, quomodo erit secundum eum alterius naturae?

32 Eiusdem ex eodem libro :

20

Nec enim unam esse naturalem operationem dabimus deo et creaturae, ut neque creaturam in diuinam referamus substantiam neque quod praecipuum est diuinae naturae ad dignum locum nascentium deponamus.

33 Eiusdem de eodem libro :

25

Quae enim unam habent operationem, unam eandemque qualiter fuerit habebit rationem.

34 Eiusdem de sermonibus dialogicis uel cogitacionalibus ad Hermen factis :

30

Quod eandem naturam habet secundum operationem et indissimiliter aequale est, non habebit ex parte quidquam de quae creata sunt, sed ubi substantiae in quibuslibet diuersa ratio extitit, ibi conueniens erit in operationibus dissimilitudinem esse.

---

3 ένωση = societatem (κοινωνία – unitionem)   8 qui] quae DV   essentiae esse DV   quod
alterius] quaealterius L¹   13 humilitatem] humilitate DV   16 eandem naturam operationem L¹   έχει-
ωρ = illo LDV (illi?)   27 quae] quia DV   habebit rationem] habebitur rationem L¹   habitationem DV
32 de quae] de qua DV   ubi om. L

Περὶ θελημάτων φυσικῶν

- 1 Τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας ἐκ τοῦ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγου, κεφαλαίου ἦ·

5

Ὁ ἔωρακῶς ἐμὲ ἔώρακε τὸν πατέρα, οὐ τὸν χαρακτῆρα οὐδὲ τὴν μορφήν, καθαρὰ γὰρ συνθέσεως ἢ θεία φύσις, ἀλλὰ τὸ ἀγαθὸν τοῦ θελήματος, ὅπερ σύνδρομον ὄν τῆ οὐσία ὁμοιον καὶ ἴσον μᾶλλον δὲ ταῦτὸν ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ θεωρεῖται.

- 10 2 Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐκ τοῦ περὶ υἱοῦ λόγου β̄·

... ἵνα ἡ τοιοῦτο τὸ συναγόμενον· οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν· οὐ γὰρ ἐστὶ τὸ ἐμόν τοῦ σοῦ κεχωρισμένον, ἀλλὰ τὸ κοινὸν ἐμοῦ τε καὶ σοῦ, ὧν ὡς μία θεότης οὕτω καὶ βούλησις.

15

- 3 Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης ἐκ τοῦ κατὰ Ἀπολιναρίου·

Οὐκοῦν μεμέρισται τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πατρὸς τὰ θελήματα, καὶ πῶς ἂν εἶη κοινὸν ἐπ' ἀμφοτέρων τὸ θέλημα; πῶς δ' ἂν ἡ τῆς φύσεως ταυτότης τῆ διαφορᾶ τῶν θελημάτων
20 διαφαίνοιτο; ἀνάγκη γὰρ πᾶσα σύνδρομον εἶναι τῆ φύσει τὴν θέλησιν.

- 4 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·

Εἰ οὖν διάφορος ἐπὶ πατρός τε καὶ υἱοῦ ὁ καρπὸς τοῦ θελήματος, διάφορον ἐξ
25 ἀνάγκης εἶναι καὶ τὴν ἑκατέρων φύσιν ὁμολογεῖν.

- 5 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ κατὰ Εὐνομίου λόγου β̄·

Ἐν βούλημα εἶναι πατρός τε καὶ υἱοῦ καὶ πνεύματος ἁγίου ἢ τῆς φύσεως κοινωνία
30 διαμαρτύρεται, ὥστε εἰ ἐκεῖνο βούλεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὃ δοκεῖ τῷ υἱῷ, ἢ κοινωνία τοῦ θελήματος σαφῶς παρίστησι τὴν τῆς ἐνότητος οὐσίαν.

6 Joh. 14, 91 cf. Hebr. 1, 3; cf. Phil. 2, 6 12–13 Joh. 6, 38

3–8 1. Basilius Caes., De spiritu sancto 21 PG 32, 105 A 15–B 4; cf. 12, 25–28 10–14 2. Gregorius Naz., Or. 30, 12 PG 36, 120 A 1–5; SC 250 (1978) 12, 18–20 16–20 3. Gregorius Nyss., Adv. Apollinarianum PG 45, 1192 B 4–9; ed. F. Müller, Op. III 1 p. 179, 23–27 22–25 4. Gregorius Nyss., Adv. Apollinarianum PG 45, 1192 B 13–C 1; ed. F. Müller, Op. III 1 p. 179, 31–180, 2 27–31 5. Gregorius Nyss., Contra Eunomium PG 45, 564 C 4–9; ed. W. Jaeger II 382, 11–15 (Nr. 214) 318, 9–10; 30–31 cf. 316, 35

29 ἐν] .ν lac. R

DE NATURALIBUS UOLUNTATIBUS

1 Sancti Basilii episcopi Caesariae Cappadociae ex uerbo de sancto spiritu, capitulo octauo:

Qui uidit me uidit et patrem, non figuram neque formam, munda est enim conpositionis diuina natura, sed bonum uoluntatis quod concurrens substantiae simile et aequale magis autem hoc ipsud in patre et filio uidetur.

2 Sancti Gregorii Theologi de sermone in filio secundo:

... ut sit tale quod collegitur: *non ut faciam uoluntatem meam. nec enim mea separata est a tua, sed commune meam et tuam, quorum sicut una est deitas ita et uoluntas.*

3 Sancti Gregorii episcopi Nysanensis de sermone contra Apollinarem facto:

Ergo filii et patris uoluntates diuisae sunt, et quomodo erit communis in utrosque uoluntas? quomodo autem identitas naturae per differentiam uoluntatum innotescatur? necesse est enim per omnia concurrentem esse naturae uoluntatem.

4 Eiusdem de eodem sermone:

Si igitur diuersus in patre et filio fructus uoluntatis repperitur, necesse est diuersam et utrorumque naturam confiteri.

5 Eiusdem contra Eunomium in sermone secundo:

Unam uoluntatem esse patris et filii et spiritus sancti naturae communio protestatur. ergo si hoc uult spiritus sanctus quod placet filio, communio uoluntatis apertissime ostendit unitatis substantiam.

1–3 de naturalibus ... octauo] sancti basilii episcopi caesariae cappadociae de naturalibus uoluntatibus ex uerbo de sancto spiritu capitulo octauo LDV 3 spiritu sancto DV 7 bonum *om.* DV 12 collegitur] colligitur DV 13 a] ut L commune *coni. Lu*] communem LDV tuam] suam DV deitas ... ita *ras.* L 19 differentiam] dissentiam D dissidentiam V 24 repperitur] reperitur DV 29 communio] communa L¹

- 6 Τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου ἐπισκόπου τοῦ Ἰκονίου εἰς τό· οὐ δύναται ὁ υἱὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν οὐδέν.

5 Πῶς δύναται ἐμοῦ τε καὶ τοῦ πατρὸς διακριθῆναι τὰ ἔργα, ὅπου θέλησις καὶ λόγος καὶ γνῶσις καὶ σοφία καὶ φύσις καὶ θεότης μία;

- 7 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·

10 Ὡσπερ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ σύνδρομον ἔχων τῇ θελήσει τὴν δύναμιν, οὕτως οὐ διακονίαν πληρῶν νεκροὺς ἐγείρω, ἀλλὰ δυνάμει τῇ αὐτῇ, αὐθεντία, ἐξουσία, θελήσει.

- 8 Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου, βιβλίου ιβ̄·

15 Ἄλλ' ὥς τε μιᾶς καὶ ὁμοουσίου τῆς ἁγίας οὔσης τριάδος καὶ μιᾶς θεότητος ἐν αὐτῇ νοουμένης, πῶς οὐκ ἂν εἴη θέλημα ταῦτόν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος;

- 9 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, βιβλίου θ̄·

20 Ὡσπερ γὰρ ἐστὶν ὁμοούσιος, οὕτω καὶ συνθελητῆς τῷ ἰδίῳ γεννήτορι· μιᾶς γὰρ οὐσίας ἐν δὲ καὶ τὸ θέλημα.

- 10 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν πρὸς Ἑρμείαν δευτέρου λόγου·

25 Ἡμεῖς δὲ τοῖς ἐξ ὀρθότητος ἐπόμενοι λογισμοῖς φαμεν, ὅτι περιττόν ἂν εἴη καὶ ἀμαθὲς τὸ γοῦν ἀνεθελήτως ἢ θελητῶς γεννήτορα ὑπάρχειν οἶεσθαι τὸν πατέρα, φύσει δὲ μᾶλλον καὶ οὐσιωδῶς. ἔστι γὰρ οὐκ ἀνεθελήτως ἅπερ ἐστὶ φυσικῶς, σύνδρομον ἔχων τῇ φύσει τὴν θέλησιν τοῦ εἶναι ἅπερ ἐστίν.

1–2 Joh. 5, 19   9–10 Joh. 5, 21

1–5 6. Amphilochius Icon., Or. IX 107–109 CC ser.gr. 3 (1978) 178   7–11 7. Amphilochius Icon., Or. IX 137–140 CC ser.gr. 3 (1978) 179   13–17 8. Cyrillus Alex., Comm. in Matth. lib. XII, cf. Mansi XI 385 A 5–8; 412 D 5–8   19–22 9. Cyrillus Alex., Comm. in Ioh. lib. X PG 74, 285 B 11–13; ed. Ph.E. Pusey, In Ioh. II 493, 15–17   24–29 10. Cyrillus Alex., De trin. dial. II PG 75, 780 A 12–B 3; SC 231 (1976) 340; cf. 12, 30–34; cf. 348, 32–33

- 6 Sancti Amphilochii episcopi Iconiensis in eo quod dictum est, *ex se filium nihil facere posse*:

Quomodo potest mea et patris opera discerni, ubi uoluntas et uerbum et scientia et sapientia et natura et deitas una est? 5

- 7 Eiusdem de eodem sermone:

Sicut enim pater suscitatur mortuos et uiuificat concurrentem habens uoluntati uirtutem, *ita non exsequens ministerium suscito mortuos*, sed eadem uirtute, auctoritate, potestate, uoluntate. 10

- 8 Sancti Cyrilli episcopi Alexandrini ex interpretatione euangelii secundum Mattheum, libro duodecimo:

Dum autem una et consubstantialis sancta trinitas et una deitas in ipsa intellegitur, quomodo non erit eadem uoluntas patris et filii et spiritus sancti? 15

- 9 Eiusdem ex interpretationem euangelii secundum Iohannem, libro nono:

Sicut enim consubstantialis est, ita et eiusdem uoluntatis suo genitori. unius enim substantiae una uidelicet et uoluntas. 20

- 10 Eiusdem de sermone facto ad Hermen secundo:

Nos autem rectitudinis rationes sequentes dicimus, quoniam superfluum est et indoctum absque uoluntate et uoluntarie genitorem esse suspicari patrem, sed magis naturaliter et substantialiter. est enim non sine uoluntate quae est naturaliter, concurrentem habens naturae uoluntatem esse quae est. 25

---

1 amphilochii DV   iconiensis] coniensis L   comensis D   yconiensis V   est ex] ex DV   13 alexandri] alexandriae DV   matheum DV   16 deitas ... in ras. L   19 interpretationem] interpretatione L²DV   22 et om. DV   24 herme(ia)n ?   27 uoluntarie] uoluntariae L¹

Περὶ τῶν φυσικῶν Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν θελημάτων

1 *Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἐκ τοῦ περὶ θεολογίας λόγου·*

5 Τὸ θέλειν ἔχει ὁ θεός, οὐ τὸ μὴ θέλειν· τρεπτοῦ γὰρ τοῦτο καὶ προαιρετοῦ. αἰδῖω γὰρ θελήματι θεοῦ ἔπεται τὰ γινόμενα, ὧ καὶ γενόμενα μένει σωζόμενα.

2 *Τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου ἐπισκόπου Μεδιολάνων ἐκ τοῦ πρὸς Γρατιανὸν τὸν βασιλέα δευτέρου λόγου·*

10 Ἄλλ' ἕτερον τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ ἕτερον τὸ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου. ὡς ἂν δὲ μάθεις τὴν ζωὴν ὑπάρχειν ἐν τῷ θελήματι τοῦ ἀνθρώπου, τὸν θάνατον αὐτόν, ὃν ἡμεῖς φοβούμεθα, θελήματι θεοῦ γινόμενον ἐδειξεν ἐν ἑαυτῷ ὁ Χριστός, ἠδύοχησε γὰρ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν. διὸ τοῦ Πέτρου μὴ παθεῖν τὸν κύριον θέλοντος ἀλλ' ἀπαγορευόντος αὐτοῦ
15 τὸ πάθος, ἔφη πρὸς αὐτόν ὁ σωτὴρ· οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.

οὐκοῦν κατεδέξατο τὸ θέλημά μου, κατεδέξατο τὴν λύπην μου. τεθαρρηκῶς λύπην ὀνομάζω, ὅτι τὸν σταυρὸν κηρύττω. ἐμὸν ὑπάρχει τὸ θέλημα, ὅπερ ἴδιον εἶπεν, ἐπειδὴ ὡς ἀνθρώπος ἐδέξατο τὴν λύπην μου, ὡς ἀνθρώπος ἐλάλησε, καὶ διὰ τοῦτο εἶπεν· οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σὺ θέλεις. ἐμὴ ἐστὶν ἡ λύπη, ἣν τῇ ἐμῇ κατεδέξατο διαθέσει.

20

3 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου·*

Περίλυπός ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου, φησὶν, ἕως θανάτου. οὐ διὰ τὸν θάνατον περίλυπός ἐστὶν ὁ κύριος, ἀλλ' ἵνα τὸ τῆ σωματικῆ διαθέσει κεκληρωμένον πιστούμενος γνωρίσῃ
25 κατὰ ἀλήθειαν ἀνθρώπον ἑαυτὸν γεγεννημένον, ὡς οὐχ ἡμαρτημένου πάθους ὑπάρχοντος τῆς δειλίας. ἀναγκαῖον γὰρ ἦν τὸν ἅπαξ σῶμα ἐψυχωμένον καταδεξάμενον καὶ πάντα τὰ τοῦ σώματος πάθη τὰ ἐκτὸς ἁμαρτίας ὑπὲρ ἡμῶν καταδέξασθαι, ἵνα καὶ πεινήσῃ καὶ διψήσῃ καὶ ἀδημονήσῃ καὶ λυπηθῇ. τούτοις γὰρ ἡ θεότης οὐ συνδιατίθεσθαι πέφυκεν, οὔτε μὴν ἀλλοιοῦσθαι γινώσκει τὸ σύνολον.

30

4 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·*

35 Οὐδὲν γὰρ μοι συνεβάλλετο, εἰ μὴ τὴν ἐμὴν διάθεσιν κατεδέξατο· ὑπὲρ ἐμοῦ γὰρ ἤλγησεν ὁ μὴ ἔχων ὑπὲρ ἑαυτοῦ πῶς ἢ τίνα τρόπον ἀλγήσει. ἄτρεπτος ἐν τῇ τῆς οἰκείας θεότητος τερπνότητι διαμείνας τῇ ἀκηδία τῆς ἐμῆς ἀσθενείας συνδιατίθεται καθὸ γέγονεν ἀνθρώπος. ἀνέλαβε γὰρ τὴν ἐμὴν λύπην, ἵνα τὴν ἑαυτοῦ χαρὰν ἐμοὶ δωρήσῃται. συγκατῆλθε ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν ἄχρι καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ θανάτου λύπης, ἐκουσίως ἐν πείρᾳ γενόμενος, ἵνα πρὸς ζωὴν ἡμᾶς ἀνακαλέσῃται διὰ τῶν οἰκείων παθημάτων.

15 Mt. 16, 23   18–19 Mt. 26, 39   23–24 Mt. 26, 38; Mc. 14, 34   27 cf. Hebr. 4, 15   28 cf. Mc. 4, 2; Joh. 4, 15; Joh. 12, 27; Mc. 3, 5   34 cf. Mc. 3, 5   36 cf. Mc. 3, 5   37 cf. Phil. 2, 8; Mc. 3, 5

3–6 1. Ps.-Hippolytus, Sermo de theologia cf. F. Diekamp, Doctrina patrum 44 I p. 321, 15–16   8–19 2. Ambrosius, De fide II 7, 2–12 (52–53) PL 16, 593 C 7–594 A 9; CSEL 78 (1962) 74   21–39 3. Ambrosius, Expositio evang. sec. Lucam VII 1426–1431 (133) PL 15, 1822 D 4–1823 A 5; CC 14 (1957) 260   31–38 4. Ambrosius, Expositio evang. sec. Lucam X 551–556 (56) PL 15, 1910 B 10–C 2; CC 14 (1957) 362

1 περὶ ... θελημάτων *transp.* R *post* 6 σωζόμενα

11–12 μάθεις] μάθης R¹

DE NATURALIBUS CHRISTI DEI NOSTRI UOLUNTATIBUS

1 Sancti Ypoliti martyris de sermone theologiae, id est deitatis :

Uelle habet deus, non enim non uelle, quoniam hoc uertibilis est et eligentis. sed sempiter- 5
nam uoluntatem dei sequuntur quae fiunt, cui et facta manent saluata.

2 Sancti Ambrosii de sermone secundo ad Gratianum :

Sed alia uoluntas hominis et alia uoluntas dei. denique ut scias uitam in uoluntatem homi- 10
nis esse, quoniam mortem timemus, passionem autem in uoluntate diuina ut pateretur pro
nobis. cum Petrus uellet dominum a passione reuocare, dominus ait: *non sapis quae dei
sunt, sed quae sunt hominum.*

suscepit ergo uoluntatem meam, suscepit tristitiam meam. confidenter tristitiam nomino, 15
quia crucem praedico. mea est uoluntas, quam suam dixit, quia ut homo suscepit tristitiam
meam, ut homo locutus est et ideo ait: *non sicut ego uolo, sed sicut tu uis.* mea est tristitia,
quam meo suscepit affectu.

3 Eiusdem ex interpretaetione euangelii secundum Lucam :

Tristis, inquit, est anima mea usque ad mortem. non propter mortem *tristis est* dominus, 20
quia eum condicio corporalis affectus, non formido mortis offendit.

nam qui corpus suscepit omnia debuit subire corporis, ut *esuriret, sitiret, angeretur, contri- 25
staretur*, diuinitas autem commutari per hos nescit affectus.

4 Eiusdem de eodem sermone :

Minus enim, inquit, contulerat mihi nisi meum suscepisse affectum. ergo pro me *doluit,*
qui pro se non habuit quod doleret, et sequestrata delectatione diuinitatis aeternae tedio
meae infirmitatis afficitur. 35
enim *tristitiam* meam, ut mihi suam laetitiam largiretur, et uestigiis nostris descendit *usque
ad mortis erumnam*, ut nos suis uestigiis reuocaret ad uitam.

---

1 dei nostre nostri L¹   3 yppoliti DV   5 non² om. DV   11 uitam in] unam DV   13 reuoc. are
ras. L¹   16 tristitiam²] tristiam L   17 tristitiam] tristiam L   18 tristitia] tristia LD   23 tristis
est inquit est L¹   inquit] inquit DV   mortem²] om. D   se V   24 condicio] conditio DV   affec-
tus] affectum DV   33 suscepisse] suscepisset L²V   34 doleret] dolore L   34–35 aeternae ...
infirmitatis om. DV   36 tristitiam] tristiam L

5 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·*

Οὕτως ἀνέγνωμεν ὅτι τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἦρε καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὠδυνήθη. πονεῖς γάρ, κύριέ μου Ἰησοῦ, οὐ τὰ σά, ἀλλὰ τὰ ἐμὰ τραύματα, οὐ τὴν σὴν ἀρρωσίαν, ἀλλὰ τὴν ἐμὴν ἀσθένειαν, ὡς φησιν ὁ προφήτης, ὅτι ὑπὲρ ἡμῶν ὀδυνᾶται, ἡμεῖς δὲ ἐλογισάμεθα αὐτὸν ἐν πόνοις εἶναι, αὐτὸς δὲ παρεδόθη διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν. ἤλγησας τοιγαροῦν, οὐκ ἐξ ἀσθενείας ἐνυπαρχούσης σοι παρὰ τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν σοι προσειλημμένης.

10 6 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ πίστεως λόγου·*

Οὐκοῦν ὡς ἄνθρωπος ἐδειλίασεν, ὡς ἄνθρωπος ἐταράχθη· οὐκ ἐταράχθη ἡ δύναμις, οὐκ ἐταράχθη ἡ θεότης· τῇ οἰκείᾳ ψυχῇ ταράττεται, τῇ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας φύσει ταράττεται· ἐπειδὴ γὰρ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν προσειλήφε, διὰ τοῦτο καὶ τὰ πάθη τῆς ἡμετέρας ψυχῆς κατεδέξατο. οὐ γὰρ καθὼς θεὸς ὑπῆρχεν ἡδύνατο ταραχθῆναι ἢ λυπηθῆναι, ἀλλ' εἰ καὶ λέγει· *θεέ μου, θεέ μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες;* ὡς ἄνθρωπος ταῦτα λαλεῖ, τὰς ἐμὰς ἀσθενείας δημοσιεύων. ἥνίκα γὰρ ἡμεῖς ἐν κινδύνοις γενόμεθα, νομίζομεν ἐγκαταλελειφθαι παρὰ τοῦ θεοῦ. ταράττεται οὖν ὡς ἄνθρωπος, δακρῦει ὡς ἄνθρωπος, σταυροῦται ὡς ἄνθρωπος.

20

7 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου·*

Ἄλλὰ καὶ ὅταν λέγῃ· *μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα γενέσθω*, τὸ ἀνθρώπινον ὑπογράφει τῷ λόγῳ, ἐπάγων δὲ τὸ σόν, τὸ πατρικὸν αὐτοῦ δείκνυσι θέλημα, ἐπειδὴ τὸ μὲν ἀνθρώπινον θέλημα πρόσκαιρον, τὸ δὲ τοῦ θεοῦ κατὰ φύσιν αἰώνιον. οὐκ ἄλλο τοίνυν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς καὶ ἄλλο τὸ θέλημα τοῦ υἱοῦ· ἔνθα γὰρ μία θεότης, ἐν ὑπάρχει πάντως τὸ θέλημα.

30 8 *Τοῦ ἁγίου Ἀύγουστίνου ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ 97 ψαλμοῦ·*

Χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν λέγει· *πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον*, γνωρίζων ὅτι ὡσπερ τὴν σάρκα προσειλήφεν, οὕτω καὶ τὴν τῆς σαρκὸς ἐκουσίως κατεδέξατο *λύπην*. οὐ γὰρ ἐκεῖνο λέγομεν, ὅπερ οἱ αἰρετικοὶ νομίζουσι, τουτέστιν ὅτι *περίλυπος* οὐ γέγονεν ὁ κύριος ἡμῶν. εἰ γὰρ τοῦτο λέξομεν, τί λοιπὸν εἴπωμεν πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ εὐαγγελίου φάσκοντα, ὅτι *περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου*; εἰ γάρ

3 Is. 53,4; Mt. 8,17; 1. Joh. 3,5 5-6 Is. 53,4-5 12 cf. Joh. 11,33; Joh. 12,27; Joh. 13,21
13 cf. Joh. 12,27 15-16 cf. Joh. 12,27; Mc. 3,5 16 Mt. 27,46 18 cf. Joh. 12,27 18-19 cf.
Joh. 11,35; Joh. 19,18 23-24 cf. Luc. 22,42; Joh. 5,30 31 Mt. 26,39 33-35 cf. Mt. 26,38;
Mc. 14,34

1-8 5. Ambrosius, Expositio evang. sec. Lucam X 570-576 (57) PL 15,1910 D 7-1911 A 7; CC 14 (1957) 362 10-19 6. Ambrosius, De fide II 7,25-33 (56) PL 16,594 B 11-C 7; CSEL 78 (1962) 75-76 21-27 7. Ambrosius, Expositio evang. sec. Lucam X 592-596 (60) PL 15,1911 C 1-5; CC 14 (1957) 363 29-278,10 8. Augustinus, Enarratio in Ps. 93,19,64-71 PL 37,1208,5-21; CC 39 (1956) 1321

5 Eiusdem de eodem uerbo :

Ita enim legimus, inquit, quia *peccata nostra portat et pro nobis dolet*. doles ergo, domine, non tua sed mea uulnera, non tuam mortem sed nostram infirmitatem,
 et nos estimauimus te esse in doloribus, cum tu non pro te, 5
 sed pro me doleris. *infirmatus* enim es, sed *propter peccata nostra*, non quia tibi illa infirmitas erat ex patre adsumpta, sed pro me suscepta.

6 Eiusdem de sermone fidei secundo :

Ut homo ergo dubitat, ut homo *turbatur*. non turbatur ut uirtus, non turbatur eius diuinitas, sed *turbatur anima*, turbatur secundum humane fragilitatis adsumptionem. et ideo qui suscepit animam, suscepit et animae passiones. non enim secundum quod deus erat, aut *turbari* aut *mori* posset. denique inquit: *deus, deus meus, quare me dereliquisti?* ut homo 15
 ergo loquitur meos circumferrens metus, quod in periculis positi a deo deseri nos putamus. ut homo *turbatur*, ut homo *flet*, ut homo *crucifigitur*.

7 Eiusdem ex interpretatione euangelii secundum Lucam :

Et quando dicit: *non mea, sed tua uoluntas fiat*, quasi ex homine protulit, *tuam* autem ad uoluntatem patris. uoluntas enim hominis ad tempus est, dei autem aeterna. ergo non alia uoluntas patris, alia filii. una enim uoluntas ubi una deitas. 25

8 Sancti Augustini ex interpretatione nonagesimi tertii psalmi :

Christus deus noster dicit: *pater, si fieri potest, transeat hic calix,*
 sed *tristitiam* sic adsumpsit, quomodo carnem. nolite ergo
 putare quia hoc dicimus, non fuisse *tristem* dominum. si enim hoc dixerimus, quia non erat *tristis*, cum euangelium dicat: *tristis est anima mea usque ad mortem*, ergo et quando dicit: 30

---

3 inquit om. DV   5 nos om. DV   6 doleris] doleres DV   infirmatus] infirmitus L¹   12 ut³]
 eius DV   15 posset] possit DV   16 meos] in eos DV   circumferrens] circumferens D   circumfe-
 rens V   nos] nus L¹ (!)   23 quasi si ex DV   24 enim] # L   32 ergo] enim DV

ένταῦθα τοῦτο λέγομεν, ἀνάγκη λοιπὸν καὶ ὅταν ἀκούωμεν, ὅτι Ἰησοῦς ἐκάθευδε λέγειν, ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἐκάθευδε, καὶ ὅτε πάλιν ἔφαγεν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι οὐκ ἔφαγεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ οὕτως ἕκαστον τῶν γεγραμμένων ὁμοίως ἀρνεῖσθαι καὶ ἀθετεῖν, ἅτε δὴ τοῦ σκώληκος τῆς αἰρετικῆς σηπεδόνης παρεισελθόντος καὶ μηδὲν αὐτοὺς ὑγιᾶς ὁμολογεῖν
 5 περὶ αὐτοῦ καταλείψαντος, ὡς καὶ περὶ τοῦ σώματος λέγειν, ὅτι εἰ καὶ ἀληθινὸν προσεῖληφε σῶμα, ἀλλ' οὐκ εἶχε σῶμα ἀληθινόν. χρὴ τοιγαροῦν ταῦτα διαρριψαμένους ἡμᾶς ἀσφαλῶς πιστεῦειν, ὅτι πᾶν εἴ τι γέγραπται περὶ αὐτοῦ κατὰ ἀλήθειαν γέγραπται, καὶ ὅτι *περίλυπος* γέγονεν, ἀληθῶς καὶ λίαν *περίλυπος*· θέλων γὰρ τὴν ἐμὴν κατεδέξατο *λύπην* ὡσπερ καὶ τὴν *σάρκα* θέλων προσελαβεν. ὅθεν καὶ *θέλημα σαρκὸς* ἀληθινὸν κατ-
 10 ἐδέξατο, διότι καὶ *σάρκα* προσεῖληφεν ἀληθινήν.

9 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἰδ' λόγου τοῦ περὶ τῆς πόλεως τοῦ θεοῦ·*

Οὐ μόνον ἐκ τοῦ συνδιατίθεσθαι πρὸς τὸ σῶμα τὴν ψυχὴν ἐπιθυμεῖν ἢ χαίρειν ἢ φοβῆσθαι ἢ λυπεῖσθαι φαμεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἐξ ἑαυτῆς πρὸς ταῦτα φέρεσθαι τὰς διαθέσεις, εἰ καὶ παρηλλαγμένως διὰ τὴν τοιάνδε ὀρμὴν τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως. εἰ γὰρ διάστρφος γένηται καὶ παράλογος, διαστρόφους ἔξει καὶ τὰς ἐν τούτοις κινήσεις, εἰ δὲ ὀρθὴ καὶ κατὰ λόγον, οὐκ ἀναμαρτήτους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐπαίνῳ κειμένας ταύτας γνωρίζει, ὧν ἡγεῖται προδήλως ἢ θέλησις διὰ τὸ ἐκουσίως ἀλλὰ μὴ ἀκουσίως ἡμᾶς ἐν
 20 ταύταις κινεῖσθαι. ὅθεν καὶ θελήματα προσαγορεύειν ταῦτα εἰώθαμεν, οἷον ἐπιθυμίαν καὶ χαρὰν, ἥνικα μὲν ἐπιτεύξει γενόμεθα τῶν ἐπιθυμητῶν καὶ χαρῶν, θελήματα ταῦτά φαμεν, ὡς θελητῶν οἰκείων ἐπιτυχόντες. ὅτε δὲ τούτων αὐτῶν ἀποτύχωμεν, πρὸς φόβον καὶ λύπην ἀγόμεθα διὰ τὴν ἔκπτωσιν, ἀλλ' ἐκεῖ μὲν πρὸς δοκηθέντος ἢ παρόντος τοῦ κατὰ θέλησιν, ἐνταῦθα δὲ τοῦ παρὰ θέλησιν. ἐλπίδι μὲν γὰρ τοῦ θεληθέντος ἐπιθυμοῦμεν, ἀπολαύσει δὲ χαίρομεν πάντως· ὡσπερ καὶ προσδοκία τοῦ μὴ θεληθέντος φοβούμεθα, πείρα δὲ λυπούμεθα τοῦ μὴ προσηνοῦς ἐν αἰσθήσει διὰ τῶν πραγμάτων γενόμενοι. καθόλου τοιγαροῦν ἐστὶν εἰπεῖν, ὡς ἐκείνων δι' ἅπερ ὀρμῶμεν ἢ ἀφορμῶμεν ἢ ἐφιέμεθα ἢ περιστελλόμεθα, τὸ ἀνθρώπινον θελημα προηγείται ὡς ἀρεσκόμενον ἢ ἀπ-
 25 ἀρεσκόμενον τούτοις.

30 10 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·*

“Ὅταν τοίνυν ὀρθῶ λογισμῶ ἔπηται τὰ τοιαῦτα, εἰς δέον αὐτοῖς ἀποκεχρημένων ἡμῶν, τίς ἂν καὶ τολμήσειεν ἢ νόσους ἐπονομάζειν ἢ πάθη διαβεβλημένα κατὰ τοὺς
 35 φιλοσόφους; ὅθεν καὶ ὁ κύριος τῆ τοῦ *δούλου μορφῆ* τὴν ἀνθρωπίνην διατελέσαι

1–2 cf. Mt. 8, 24   2 cf. Mt. 9, 11   4 cf. Sir. 19, 3   8–9 cf. Mt. 26, 38   9 cf. Joh. 1, 14; cf. Joh. 1, 13   10 cf. Joh. 1, 14   35 cf. Phil. 2, 7

12–29 9. Augustinus, De civ. dei XIV 5, 41–6, 15   PL 41, 409, 24–46; CC 48 (1955) 420–421 31–280, 11   10. Augustinus, De civ. dei XIV 9, 61–76   PL 41, 414, 2 ab imo – 415, 17; CC 48 (1955) 427

dormiuit Iesus, non *dormiuit Iesus*, et quando euangelium dicit: *manducauit*,
 non *manducauit* Iesus,
 subrepat *uermiculus putredinis* et nihil sanum relinquit, ut dicatur
 quia et corpus non erat uerum et carnem ueram non habuit.

5

quicquid ergo de illo scriptum est, fratres, factum est, uerum est. ergo *tristis* fuit, *tristis*
 prorsus, sed uoluntate suscipiens *tristitiam*, quomodo uoluntate suscipiens *carnem*.

10

9 Eiusdem de sermone quarto decimo ciuitatis dei:

Non ex carne tantum afficitur anima, ut cupiat, metuat, laetetur, egrescat, uerum etiam
 ex seipsa his potest motibus agitari.

15

interest autem qualis sit uoluntas hominis quia si peruersa et peruersos habebit hos
 motus. si autem recta est, non solum inculpabiles, uerum etiam laudabiles erunt.

uoluntas quippe in omnibus,
 immo omnes nihil aliud quam uoluntates sunt. nam quid est cupiditas et laetitia, nisi uolun-
 tas in eorum consensione quae uolumus?

20

et quid est metus atque
 tristitia, nisi uoluntas in dissensione ab his quae nolumus, sed cum consentimus ea quae
 uolumus cupiditas, cum autem consentimus fruendo his quae uolumus laetitia uocatur.
 itemque cum dissentimus ab eo quod adcedere nolumus, talis uoluntas metus est, cum autem
 dissentimus ab eo quod nolentibus accidit, talis uoluntas tristitia est. et omnino pro uarietate
 rerum quae adpetuntur atque fugiuntur, sicut allicitur uel offenditur uoluntas hominis, ita
 in hos uel illos affectus mutatur et partitur.

30

10 Item qui supra in eodem libro quarto decimo:

Sed cum recta ratione sequantur, inquit, iste affectiones, quando ubi oportet adhibentur,
 quis eas tunc morbos seu uitiosas passiones secundum philosophos audeat dicere, quamob-
 rem etiam ipse dominus *in formam serui* agere uitam dignatus humanam sed *nullum* habens

35

---

1 iesus et non L¹   7 fratres] fratris L²   8 uoluntate] uoluntatem L¹   16 et] est DV   19 immo]
 imo D ymo V   21 atque] aut quae DV   22 ea quae] eaque DV   24 adcedere] accedere DV
 26 fugiuntur] fungiuntur LD   fungiuntur V   hominis marg. L¹   31 libro om. DV   34 uitiosas]
 uitiosis DV   philosophos] philosophos DV

καταξιώσας ζωὴν οὐκ ἀπηξίωσεν ἀναμάρτητος ὧν τὰς τοιαύτας διαθέσεις ἀναλαβείν. ἀδύνατον γὰρ ὑπῆρχεν ἔνθα κατὰ ἀλήθειαν σῶμα ἀνθρώπινον ἦν καὶ ἀνθρώπινος λογισμὸς ἦτοι νοῦς ἀληθῶς πλαστήν ἐν αὐτῷ τὴν τοιαύτην ὑπάρχειν διαθέσειν, μάλιστα τοῦ εὐαγγελίου ταῦτα περὶ αὐτοῦ σαφῶς ἀναγράφοντος, οἷον ὅτι ἐπὶ τῇ
 5 σκληρότητι καὶ πωρώσει τῆς τῶν Ἰουδαίων καρδίας ἐμβλέψας αὐτοῖς μετ' ὀργῆς ἐλυπήθη. καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεύσητε καὶ ἐδάκρυσεν ὅτε τὸν Λάζαρον ἐγείρειν ἔμελλεν, καὶ ὅτε ἐπιθυμία ἐπεθύμησε τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ φαγεῖν, καὶ ὅτι σύνεγγυς τοῦ πάθους περίλυπος γέγονε τῇ ψυχῇ. οὐ γὰρ ἀπατηλῶς ταῦτα γέγραπται ἢ κατὰ ψευδῆν τινα φαντασίαν, ἀλλ' ὁμολογουμένως καὶ ἀληθῶς,
 10 εἰ καὶ πάντα τῇ δυνάμει τῆς οἰκονομίας, ὅτε ἤθελεν ἀνθρωποπρεπῶς προβαλλόμενος ἐπεδείκνυεν.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ ᾠ ψαλμοῦ·

15 *Ἡὺχόμην ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι*, φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος· εἰ σὺν αὐτὸς χαίρει διὰ τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, πῶς ὁ Χριστὸς λυπεῖται μεθ' οὗπερ ἐκεῖνος ὑπάρχειν εὐχεται διὰ τὸ εὐφρανθῆναι; δῆλον οὖν ἐστίν ὡς ἡ φωνὴ ἐκείνη ἐκ τῆς ἡμῶν ἀσθενείας αὐτῷ προήρχετο. πολλοὶ γὰρ ἔτι λυποῦνται μέλλοντες θνήσκειν, ἀλλ' ἐχέτωσαν κρίσιν ὀρθήν, ὥστε, εἰ μὲν δυνατὸν ἐκκλῖναι παρακαλεῖν, εἰ δὲ μὴ δυνατὸν, λεγέτωσαν ὅπερ ὁ κύριος δι' ἡμᾶς ἀλλ' οὐ δι' ἑαυτὸν εἶρηκε· *πάτερ, εἰ δυνατὸν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον*. Ἰδοὺ γὰρ ἔχεις ἐκ τούτου τὸ ἀνθρώπινον θέλημα σωζόμενον ἐν αὐτῷ κατὰ ἀλήθειαν. σκόπει λοιπὸν καὶ τὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ μίμησαι διὰ τοῦ λέγειν· *οὐχ ὅπερ ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὅπερ σὺ, πάτερ*.

25 12 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ χάριτος τῆς καινῆς διαθήκης πρὸς Ὀνοράτον*

ᾧ ἄνθρωποι, μηδαμῶς ἀπελπίσητε, δύνασθε γὰρ υἱοὶ θεοῦ γενέσθαι, καθ' ὅσον αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ *σὰρξ γέγονε καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· ἀπόδοτε οὖν αὐτῷ τὴν ἀμοιβήν*, καὶ γένεσθε πνεῦμα καὶ οἰκήσατε ἐν αὐτῷ τῷ γενομένῳ δι' ἡμᾶς ἀνθρώπῳ καὶ σκηνώσαντι ἐν ἡμῖν. οὐ γὰρ ἀνέλπιστος ἡμῖν ὑπάρχει λοιπὸν ἢ τοῦ λόγου μέθεξις τοῦ δύνασθαι καὶ ἀνθρώπους ὄντας υἱοὺς γενέσθαι θεοῦ καθ' ὅσον ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τῇ προσλήψει τῆς σαρκὸς υἱὸς ἀνθρώπου γεγένηται. ἀλλ' ἡμεῖς μὲν ἅτε δὴ τρεπτοὶ κατὰ γνώμην ὑπάρχοντες τῇ πρὸς τὰ κρείττονα ἀπὸ τοῦ χείρονος ἀλλοιώσει μέτοχοι τοῦ λόγου γινόμεθα, ὁ δὲ λόγος ἄτρεπτος ὧν κατὰ φύσιν κατ' οὐδένα τρόπον ἐκ τῆς πρὸς
 30 τὸ χεῖρον μεταβολῆς γέγονε *σὰρξ* ἤγουν ἄνθρωπος, ἀλλ' οὔτε δίχα ψυχῆς λογικῆς. οὐ γὰρ, καθὼς οἱ αἰρετικοὶ φασὶν ἤγουν οἱ Ἀπολιναρισταί, Χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν

1 cf. 1. Joh. 3, 5   5 cf. Rom. 2, 5   5–6 cf. Mc. 3, 5   6 Joh. 11, 15; cf. Joh. 11, 35   7–8 Luc. 22, 15
 8 cf. Mt. 26, 38; Mc. 14, 34   15 Rom. 9, 3   15–16 Phil. 1, 23   16 cf. Mc. 3, 5
 20–23 Mt. 26, 39   28 Joh. 1, 14   28–29 cf. Ps. 27, 4   30 cf. Joh. 1, 14   34–282, 2 cf. Joh. 1, 14

13–23 11. Augustinus, Enarrat. in ps. 100, 6, 22–32 PL 37, 1287, 14 *ab imo* – 3 *ab imo*; CC 39 (1956) 1411
 25–282, 6 12. Augustinus, Epist. 140 (4) 11–12 ad Honoratum PL 33, 542, 17 *ab imo* – 1 *ab imo*; CSEL 44 (1904) 163, 11–25; cf. 90, 8–26

omnino *peccatum* adhibuit eas, ubi adhibendas iudicauit. neque enim in quo uerus erat hominis animus, falsus erat humanus affectus. cum ergo eius in euangelio ista requiruntur, quod super *duritiam cordis* Iudaeorum *cum ira contristatus est*, quod dixerit: *gaudeo propter uos ut credatis*, quod Lazarum suscitaturus etiam *lacrimas* fudit, quod *concupiuerit cum discipulis suis manducare pascha*, quod propinquantem passione *tristis* fuerit *anima* eius, 5

non falsa utique referuntur, uerum ille hos motus certe dispensationis gratia cum uoluit suscepit animo humano, ut cum uoluit factus est homo. 10

11 Eiusdem ex interpretatione centesimi psalmi:

Optabam, inquit, dissolui et esse cum Christo. gaudet quia dissoluitur ut sit cum Christo, 15 et ipse Christus *tristis* est, cum quo iste futurum se esse laetatur? sed quid erat illa uox nisi sonus infirmitatis nostrae? multi adhuc infirmi contristantur futura morte, sed habeant rectum cor, uitent mortem quantum possunt, sed si non possunt, dicant, quod ipse dominus non propter se sed propter nos dixit: *pater, si fieri potest, transeat a me calix iste*. ecce habes uoluntatem humanam expressam. uide iam rectum cor: *uerum non quod ego uolo, sed* 20 *quod tu uis, pater*.

12 Eiusdem ⟨ex⟩ libro de gratia noui testamenti facto ad Honoratum: 25

O homines, non desperatis uos posse fieri filios dei, quia et ipse filius dei, hoc est *uerbum* eius, *caro factum est et habitauit in nobis. reddite ergo uicem* ei, efficiamini spiritus et habitate in illo, qui *factus est caro et habitauit in nobis*. iam enim non est disperanda huiusmodi uerbi participatio, ut et homines possint fieri filii dei, cum filius dei participatione carnis 30 filius hominis factus est. et nos quidem mutabiles ad melius conuersi efficimur participes uerbi, *uerbum* autem inconmutabile extans ad nihil in peius conuerti potest, particeps *factus est* mediante *carne* rationale.

nec enim Christus homo factus, sicut suspicantur Apollinaristae haeretici, aut

---

1 iudicauit] indicauit LDV   2 requiruntur] requirantur DV   4 fudit] subdit DV   16 iste] ipse DV
 17–18 contristantur ... cor] contristantur, uitent mortem futura morte, sed habeant rectum cor DV
 18 cor = καρσιν (καρδία?)   25 ⟨ex⟩ = ἐκ τοῦ   honorato L   27 desperatis] desperetis DV
 28 est et] esset DV   29 disperanda] desperanda DV   32 extans] exstans D   existans V   in] im DV

ἄνθρωπος γέγονε, ψυχὴν οὐκ ἔχων ἢ νόησιν ἢ θέλησιν, διὰ τὸ γεγράφθαι· ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. σύνηθες γὰρ τῇ γραφῇ καὶ τὸ ὅλον ἐκ τοῦ μέρους κατονομάζειν καὶ τὸ κρείττον ἐσθ' ὅτε διὰ τοῦ ἥττονος, ἵνα καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ δι' ἡμᾶς γνωρίσῃ ταπεινώσιν καὶ διδάξῃ μὴ ὡς ἀνάξιόν τι τοῦνομα τῆς σαρκὸς βδελύττεσθαι καὶ ἀποφεύγειν· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ λέγειν· καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ. σαφές γὰρ ὅτι οὐχὶ σάρκα ἐρήμους ψυχῶν ὁ γραφικὸς λόγος ἐν τούτοις ἡμῖν παραδίδωσιν.

13 Τοῦ ἁγίου Λέοντος πάπα Ῥώμης ἐκ τοῦ πρὸς Λέοντα τὸν βασιλέα β̄ τόμου·

10 Κατὰ μὲν τὴν τοῦ δούλου μορφὴν οὐκ ἤλθε ποιῆσαι τὸ θέλημα τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτόν. ἴδιον εἶπεν ὅπερ χρονικῶς ἔλαβεν ἐκ τῆς παρθένου· τὸ δὲ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτόν, τοῦτο δηλονότι σημαίνει ὅπερ ἀχρόνως εἶχε μετὰ τοῦ πατρὸς κοινόν.

15 14 Τοῦ ἁγίου Ἰππολύτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἐκ τῆς εἰς τὸ πάσχα ἐξηγήσεως·

Ἔσθ' ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἦν ἐν πᾶσι καὶ πανταχοῦ, γεμίσας δὲ τὸ πᾶν πρὸς πάσας τὰς ἀερίους ἀρχὰς γυμνὸς ἀνταπεδύσατο, καὶ πρὸς ὀλίγον βοᾷ παρελθεῖν τὸ ποτήριον, ἵνα δείξῃ ἀληθῶς ὅτι καὶ ἄνθρωπος ἦν, μεμνημένος δὲ καὶ δι' ὃ ἀπεστάλη πληροῖ τὴν οἰκονομίαν εἰς ἣν ἀπεστάλη καὶ βοᾷ· πάτερ, μὴ τὸ θέλημά μου, τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἢ δὲ σὰρξ ἀσθενής.

15 Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τοῦ περὶ τριάδος καὶ σαρκώσεως λόγου κατὰ Ἀπολιναρίου·

25 Καὶ ὅταν λέγῃ· πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο, πλὴν μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα γένηται, ἀλλὰ τὸ σόν. τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἢ δὲ σὰρξ ἀσθενής, δύο θελήματα ἐνταῦθα δείκνυσι, τὸ μὲν ἀνθρώπινον, ὅπερ ἐστὶ τῆς σαρκὸς, τὸ δὲ θεϊκόν, ὅπερ θεοῦ. τὸ γὰρ ἀνθρώπινον διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς παραιτεῖται τὸ πάθος, τὸ δὲ θεϊκόν αὐτοῦ πρόθυμον.

16 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ πίστεως μείζονος λόγου κατὰ Ἀπολιναρίου·

35 Ἐγένετο Λάζαρον ἀσθενήσαντα ἀποθανεῖν, ὁ δὲ κυριακὸς ἄνθρωπος οὐκ ἀσθενήσας οὐδὲ ἄκων ἀπέθανεν, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτοῦ ἦκεν ἐπὶ τὴν τοῦ θανάτου οἰκονομίαν, στεροποιούμενος ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ οἰκήσαντος θεοῦ λόγου τοῦ εἰπόντος· οὐδεὶς αἴρει τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀπ' ἐμαυτοῦ αὐτὴν τίθημι, ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν

5 Luc. 3,6; Is. 40,5 10 cf. Phil. 2,7 10–12 Joh. 6,38 18 cf. Mt. 26,39 20 Luc. 22,42
20–21 Mt. 26,41; Mc. 14,38 26 Mt. 26,39 26–27 Luc. 22,42 27 Mt. 26,41 30 cf.
Mt. 26,41 34 cf. Joh. 11,1.14 36–284,1 Joh. 10,18

8–11 13. Leo papa, Epist. 165 ad Leonem imp. PL 54, 1167 C 8–9; ACO II 4 p. 117, 25–26; ed. E. Schwartz, Abh. BAdW 32,6 (1927) 61,1–2; 282,11–13 unde? 15–21 14. Hippolytus, De pascha PG 10,864A; GCS I 2 (1897) 270–271 23–30 15. Ps.-Athanasius (Marcellus Ancyr.), De incarnatione et contra Arianos 21 PG 26,1021 B 10–C 4; ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 18 I p. 117, 13–15; cf. 326, 31–32 32–284, 2 16. Ps.-Athanasius, Sermo maior de fide ed. E. Schwartz, Sb. BAdW 6 (1924) p. 6, Nr. 4

28–29 ὅπερ θεοῦ om. R

rationalem animam non habuit aut sensum aut uoluntatem, sed iuxta morem proprium scriptura *uerbum caro factum est* ait,

quatenus et Christi humilitatem ostendat et neque carnis uocabulum ut indignum refugisse uideatur, carnem pro homine posuit.

5

13 Beati Leonis Romani pontificis de secundo uolumine ad Leonem imperatorem directo :

Secundum quidem *formam serui* non uenit *facere uoluntatem suam, sed eius qui misit eum*. propriam dixit quam temporaliter accepit de uirgine, *uoluntatem* autem *eius qui misit eum* utique hanc ostendit, quam sine tempore habuit cum patre communem.

14 Sancti Ipolyti episcopi et martyris de omelia dominice paschae :

15

Totus erat in omnibus et ubique, adimplens uero omnia ad omnes arios principatus nudus redespoliatus est, et ad paruuum clamat *transire calicem*, ut ostendat uere quia et homo erat, reminiscens autem et propter quod missus est perficiat dispensationem ad quam missus est et clamat : *pater, non mea uoluntas, et : spiritus quidem promptus, caro autem infirma*.

20

15 Sancti Athanasii de sermone contra Apollinarium facto in trinitate et incarnatione :

Et quando dicit : *pater, si possibile est, transeat a me calix iste, tamen non mea, sed tua uoluntas fiat*, et iterum : *spiritus quidem promptus, caro autem infirma*, duas uoluntates hic ostendit, tam humanam, quod est carnis, quam diuinam, quod est deitatis. humana quidem propter infirmitatem carnis recusat passionem, diuina autem eius *promptissima*.

25

30

16 Eiusdem de sermone maiore contra Apollinarem facto pro fide :

Contigit *Lazarum post egritudinem mori*, dominicus autem homo non infirmatus neque nolens mortuus est, sed ex se uenit ad mortis dispensationem, confortatus a deo uerbo inhabitante sibi qui dixit : *nullus a me aufert animam meam, a memetipso eam pono, potestatem*

35

---

4 refugisse, cf. 91,21 et CSEL 44 (1904) 163,24: refugisse] efficere LDV 15 ipolyty L yppoliti DV
 17 principatus] principatos L¹ 20 promptus est caro L 26–27 tua fiat uoluntas fiat L¹ 27 quidem om. DV promptus] promptos L¹ 28 quod] id L¹ humana] humanam L¹DV 29 eius est promptissima DV 35 contigit] contingit DV non infirmatus] non in infirmatus DV 36 mortuus] mutatus DV 36–37 inhabitante sibi] inhabitantes ibi DV

ἔχω λαβεῖν αὐτήν. ἡ θεότης οὖν ἐστὶ τοῦ υἱοῦ ἢ τιθεῖσα καὶ λαμβάνουσα τὴν ψυχὴν οὐ ἐφόρεσεν ἀνθρώπου· πλήρη γὰρ ἀνείληφε τὸν ἄνθρωπον.

17 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν λόγου κατὰ Ἀπολιναρίου·

5

Ἄλλ' οὔτε μὴν ἀργαὶ καὶ ἄπρακτοι ἔτι νοηθῆναι δύνανται τοῦ θεοῦ λόγου αἱ θεῖαι νοήσεις, οὔτε μὴν τῆς ἀφράστῳ λόγῳ ἐνωθείσης αὐτῷ μακαρίας ψυχῆς, εἴ γε τὸ μὴ νοεῖν αὐτὴν καὶ μὴ βούλεσθαι ἀνυπαρξίαν ἀπειλεῖ.

10 18 Τοῦ αὐτοῦ εἰς τό· νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρκαται·

Εἰ γὰρ καὶ θεὸς ἦν, ἀλλ' ἐν σαρκὶ καὶ κατὰ σάρκα τὴν ὑπακοὴν πληροῖ καὶ τοῦ θελήματος τῆς σαρκὸς τῷ θελήματι τῆς θεότητος κρατεῖ, καθὰ προείρηκεν· ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρὸς, ἴδιον λέγων θέλημα τὸ τῆς σαρκὸς, ἐπεὶ καὶ ἡ σὰρξ ἴδια αὐτοῦ γέγονεν.

15

19 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·

Ἔδει δὲ κινεῖσθαι τὸ τῆς σαρκὸς θέλημα, ὑποταχθῆναι δὲ τῷ θελήματι τῷ θεϊκῷ, καὶ οὕτως αἱ τῶν ἀνθρώπων παρακαοὶ λύονται διὰ τῆς παραδόξου ταύτης ὑπακοῆς, ἣν Χριστὸς ὑπήκουσεν ὑπὲρ ἡμῶν.

20

20 Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐκ τοῦ περὶ υἱοῦ λόγου β·

Ἐβδομον λεγέσθω τό· καταβεβηκέναι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν υἱόν, οὐχ ἵνα ποιῇ τὸ θέλημα τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτόν. εἰ μὲν οὖν μὴ παρὰ τοῦ κατεληλυθότος αὐτοῦ ταῦτα ἐλέγετο, εἴπομεν ἂν ὡς παρὰ τοῦ ἀνθρώπου τυποῦσθαι τὸν λόγον, οὐ τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα νοουμένου· τὸ γὰρ ἐκείνου θέλειν οὐδὲ ὑπεναντίον θεῷ, θεωθὲν ὄλον.

30

21 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·

Καὶ γὰρ ἐκεῖνο οὕτως ἐνόησαμεν τό· πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ τὸ σὸν ἰσχυέτω θέλημα, οὔτε γὰρ εἰ δυνατόν ἢ μὴ τοῦτο ἀγνοεῖν ἐκείνον εἰκόσ, ἢ τῷ θελήματι ἀντισφάριον τὸ θέλημα.

35

10 Joh. 12, 27   12–13 cf. Joh. 1, 13   13–15 Joh. 6, 38   15 cf. Joh. 1, 13   19 cf. Joh. 1, 13
25–26 Joh. 6, 38   33–34 Mt. 26, 39

4–8 17. Ps.-Athanasius, Adv. Apollinarium cf. Cod. Achrid. gr. 84 (s. XIII) p. 161, 4–7 (IX 7)
10–15 18. Athanasius, Homilia in illud: Nunc anima mea turbata est PG 26, 1241 D 1–7; cf. Mansi XI 600 C 8–D 2   17–21 19. Athanasius, Homilia in illud: Nunc anima mea turbata est PG 26, 1241 D 9–1244 A 1; cf. Mansi XI 600 D 4–8   23–29 20. Gregorius Naz., Or. 30, 12 PG 36, 117 C 1–7; SC 250 (1978) 12, 1–6; cf. 350, 19   31–35 21. Gregorius Naz., Or. 30, 12 PG 36, 117 C 10–15; SC 250 (1978) 12, 9–13

6 ἀργαὶ] ἀρχαὶ R

habeo ponere eam, et potestatem habeo accipere eam. diuinitas ergo filii est quae ponit et accipit animam hominis quem indutus est. perfectum enim adsumpsit hominem.

17 Eiusdem de sermone contra Apolinarem facto per interrogationem et responsionem:

5

Sed neque uacui et inefficaces iam intellegi possunt dei uerbi diuini intellectus, nec iterum ineffabili ratione unitae ad eum beatæ animæ, si uidelicet non intellegere eam et non uelle substantiam eius interminit.

18 Eiusdem in libro quo dicitur: *nunc anima mea turbata est*:

10

Et si deus fuisset, in carne et secundum carnem oboedientiam impleuit et *uoluntas carnis* uoluntati diuinitatis subiucuit, sicut praedixit: *quoniam descessi de caelo, ut non faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui me misit, patris*, suam uoluntatem dicens *carnis*, quoniam et caro ipsius facta est.

15

19 Eiusdem de eodem sermone:

Oportebat autem mouere *carnis* eius uoluntatem, subiucere autem uoluntati diuinæ, et sic hominum inoboedientiae soluuntur per hanc gloriosam oboedientiam, qua Christus oboe- 20 diuit pro nos.

20 Sancti Gregorii Theologii de secundo uerbo de filio:

Septimum dicatur *descendisse e caelo* filium, *non ut faciat uoluntatem suam, sed eius qui 25 misit eum.* si ergo ⟨non⟩ ab eodem qui descendit haec dicta fuissent, dixissemus utique tamquam ab homine formari hoc uerbum, non illo qui in saluatore intellegitur. illius enim uelle nec contrarium est deo, deificatum totum.

30

21 Eiusdem de eodem sermone:

Namque illud sic intellegimus: *pater, si potest fieri, transeat a me calix ist, uerumtamen non sicut ego uolo, sed tua uoluntas praeualeat*, nec enim *si possibile* erat aut non hoc illum ignorare oportet, aut pro uoluntate uoluntatem introducere.

35

---

1 diuinitas enim ergo L¹   4 apolinare L¹   8 ἀπειλεῖ = interminit] interimit LDV   10 mea om.
 DV   13 sicut (Mansi XI 599 C 14)] et L   sic et DV   descessi] descesi L   descendi DV (Mansi XI 599
 C 15)   19 moueri] moueri DV (Mansi XI 599 D 6)   eius marg. L¹   21 nos] nobis DV (Mansi XI
 599 D 10)   25 descendisse e caelo] descendisaecaelo L¹   descendissecaelo L²   26 ⟨non⟩ (Mansi XI 258
 B 6)   28 deo om. DV   33 uerumtamen] ueruntamen DV   35 εἰκός = oportet] oporteret DV

22 *Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης ἐκ τοῦ κατ' Εὐνομίου β̄ λόγου·*

Πῶς ὁ κύριος τὸν κόσμον ἐαυτῷ καταλλάσσει ἐπεμέριξε τῇ ψυχῇ τε καὶ τῷ σώματι τὴν
παρ' αὐτοῦ γινομένην τοῖς ἀνθρώποις εὐεργεσίαν, θέλων μὲν διὰ τῆς ψυχῆς, ἀπτόμενος
5 δὲ διὰ τοῦ σώματος;

23 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ εἰς τὸ πάσχα λόγου·*

Προσέρχεται ὁ λεπρὸς διερρηκῶς ἤδη καὶ ἠχρειωμένος τῷ σώματι· πῶς γίνεται ἐπὶ
10 τούτου παρὰ τοῦ κυρίου ἡ ἴασις; ἡ ψυχὴ θέλει, τὸ σῶμα ἄπτεται, δι' ἀμφοτέρων φεύγει
τὸ πάθος· ἀπῆλθε γάρ, φησὶν, ἀπ' αὐτοῦ παραχρῆμα ἡ λέπρα.

24 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·*

Πρὸς ἐκάτερον τοίνυν τῶν τοῦ ἀνθρώπου τμημάτων καταλλήλως τῆς θεότητος ἐμμιχ-
θείσης δι' ἀμφοτέρων ἐπίδηλα τῆς ὑπερεχούσης φύσεως τὰ γνωρίσματα ἦν· τὸ μὲν γὰρ
σῶμα τὴν ἐν αὐτῷ θεότητα διὰ τῆς ἀφῆς τὰς ἰάσεις παρέχον ἐπεσήμαινε, ἡ ψυχὴ δὲ τῷ
θειῷ ἐκείνῳ θελήματι τὴν θείαν ἐπεδείκνυτο δύναμιν. ὡσπερ οὖν ἡ κατὰ τὴν ἀφῆν
αἰσθησις τοῦ σώματός ἐστιν ἰδία οὕτω καὶ τῆς ψυχῆς ἡ κατὰ προαίρεσιν κίνησις.

20

25 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·*

Πάλιν τοὺς ἐν πολλαῖς χιλιάσι κατὰ τὴν ἔρημον αὐτῷ προσεδρεύοντας ἀπολῦσαι μὲν
νῆστες οὐ θέλει, ταῖς χερσὶ δὲ διακλᾷ τοὺς ἄρτους, ὁρᾷς, πῶς δι' ἀμφοτέρων ἐκατέρως
25 συμπαρομαρτοῦσα ἡ θεότης δημοσιεύεται τῷ τε ἐνεργοῦντι σώματι καὶ τῇ ὁρμῇ τοῦ ἐν
τῇ ψυχῇ γινομένου θελήματος;

26 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ κατὰ Ἀπολιναρίου (λόγου)·*

Τῆς δὲ τοιαύτης κατὰ τὸν λόγον ἀμηχανίας μία γένοιτο ἂν παραμυθία, ἡ ἀληθῆς τοῦ
μυστηρίου ὁμολογία, ὅτι τὸ μὲν δειλιᾷν πρὸς τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας ἐστὶ,
καθὼς φησὶν ὁ κύριος τὸ πνεῦμα πρόθυμον εἶναι λέγων, ἀσθενῆ δὲ τὴν σάρκα· τὸ δὲ
ἀναδέχσθαι τὸ ἐξ οἰκονομίας πάθος τῆς θείας ἐστὶ καὶ βουλῆς καὶ δυνάμεως. ἐπειδὴ
τοίνυν ἄλλο τὸ ἀνθρώπινον θέλημα καὶ τὸ θεῖον ἄλλο, φθέγγεται μὲν ὡς ἐκ τοῦ
35 ἀνθρώπου τὸ τῇ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως πρόσφορον ὁ τὰ ἡμέτερα πάθη οἰκειωσάμενος·

3 2. Cor. 5, 19   4 cf. Luc. 6, 19; Mc. 3, 10   9 cf. Mt. 8, 1-3; Luc. 5, 12-13   10-11 cf. Mt. 8, 1-3;
Luc. 5, 12-13   17-18 cf. Mt. 8, 1-3   23-24 cf. Mt. 15, 30-32, 36; Mc. 8, 4   31 cf. Joh. 14, 27
32 Mt. 26, 41

1-5 22. Gregorius Nyss., Refutatio confessionis Eunomii PG 45, 548 C 11 - D 1; ed. W. Jaeger II 368, 9-13
Nr. 179   7-11 23. Gregorius Nyss., In Christi resurrectionem PG 46, 616 C 12-15; ed. E. Gebhardt Op.
IX 1 p. 292, 13-17   13-19 24. Gregorius Nyss., In Christi resurrectionem PG 46, 616 C 4-12; ed. E. Geb-
hardt Op. IX 1 p. 292, 6-13   21-26 25. Gregorius Nyss., In Christi resurrectionem PG 46, 616 C 15 -
D 4; ed. E. Gebhardt Op. IX 1 p. 292, 17-22   28-288, 5 26. Gregorius Nyss., Antirrheticus adv. Apollina-
rium PG 45, 1193 B 14 - 1196 A 5; ed. F. Müller Op. III 1 p. 181, 12-27; 286, 33-34 cf. 316, 31

28 (λόγου) om. R   30 ἂν τοῦ λόγου παραμυθία R

22 Sancti Gregorii episcopi Nysanensis de sermone secundo contra Eunomium :

Quomodo dominus qui secundum Christum homo est, *mundum sibi reconcilians* distribuebat animae corporique beneficium, quod ab eo fiebat hominibus, uolens quidem per animam, *tangens* autem corpore? 5

23 Eiusdem de sermone facto in pascha :

Accedit *leprosus* defluxus iam et exterminatus corpore. quomodo fiet in ipso a domino mundatio? anima *uult*, corpus *tanget*, per utraque fugatur passio. *recessit* enim, ait, *ab eo* 10
continuo *lepra*.

24 Eiusdem de eodem sermone :

Ad utrumque igitur hominis partitionum competenter deitate unita per utraque clara 15
signa erant sublimissime deitatis. et corpus quidem conexam sibi deitatem per *tactum*
sanitatem tribuens ostendebat, anima autem per illam diuinam uoluntatem uirtutem signifi-
cabat diuinam. sicut igitur sensus *tacti* corporis est proprium ita et animae uoluntaria
motio. 20

25 Eiusdem de eodem sermone :

Iterum multa milia in *heremum* eidem permanentes *ieiunos non uult absoluere*, manibus
autem *confranget panes*. aspicias, quomodo per utraque, id est anima et corpore, utrique
coerens diuinitas deuulgatur, et tam operanti corpore quamque impetu uoluntatis quae in 25
anima perficitur?

26 Eiusdem de sermone contra Apollinarem facto :

Huiusmodi autem rationabili anxietate una erit consolatio, mysterii uera confessio, quo- 30
niam formidare quidem in passione humane fragilitatis est, iuxta quod dominus ait *spiritum*
promptum esse dicens, *carnem autem infirmam*. suscipere autem dispensationem diuinam
uoluntatis atque uirtutis est. quoniam igitur altera humana uoluntas et diuina altera est,
loquitur quidem uti homo, quod infirmitati carnis congruit, qui nostras passiones susceperit,

---

1 nysanensis L nyssanensis D nisanensis V 9 ἡχθρωμένος = exterminatus (ἀφανίζειν) 10 tan-
get] tangit DV 15 utrumque] utramque L² partitionum] partitionem L² particionum DV com-
petenter] competentes L¹DV 16 φύσεως = deitatis conexam] connexam DV tactum] tac-
tu L¹ tacto *corr.* L¹ 23 heremum] heremo L² 24 confranget] confrangit L² 24–25 utrique
coerens] utraque coherens DV 25 corpore] corpori L¹ impetu] impetum L¹ *lac.* DV 28 de
eodem sermone DV 28–30 factohuiusmodi L¹ 31 quod] quo L 32 dispensationem] dispen-
satio(nis passio)nem? (Mansi XI 258 D 2) 33 igitur *om.* DV 34 uti] ut DV τῆς φύσεως =
carnis nostras passiones] nostra passione L

ἐπάγει δὲ τὴν δευτέραν φωνήν, τὸ ὑψηλὸν τε καὶ θεοπρεπὲς βούλημα κυρωθῆναι παρὰ τὸ ἀνθρώπινον ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας θέλων. ὁ γὰρ εἰπὼν· *μὴ τὸ ἐμὸν*, τὸ ἀνθρώπινον τῷ λόγῳ ἐσήμανε· προσθεὶς δὲ τό· *σὸν*, ἔδειξε τὸ συναφεὲς τῆς ἑαυτοῦ πρὸς τὸν πατέρα θεότητος, ἧς οὐδεμία θελήματός ἐστι διαφορὰ διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως.

27 *Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς συνάξεως καὶ περὶ ὁμοουσίου·*

10 Εἰ τοίνυν πατρὸς καὶ υἱοῦ μία βούλησις ἐστὶ, πῶς φησιν ἐνταῦθα· *πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ*; ἂν μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς θεότητος τὸ εἰρημένον ἦ τοῦτο, ἐναντιολογία τις γίνεται, καὶ πολλὰ ἄτοπα ἐκ τούτου τίκτεται· ἂν δὲ ἐπὶ τῆς σαρκὸς ἔχει λόγον τὰ εἰρημένα, καὶ οὐδὲν γένοιτο ἂν ἔγκλημα. οὐ γὰρ τὸ μὴ θέλειν ἀποθανεῖν τὴν σάρκα (ἐστὶ) *κατάγνωσις*; φύσεως γὰρ ἐστὶ τοῦτο· αὐτὸς δὲ τὰ τῆς φύσεως ἅπαντα *χωρὶς ἁμαρτίας* *ἐπιδείκνυται* καὶ μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας, ὥστε τὰ τῶν αἰρετικῶν *ἐμφράζει στόματα*. *ὅταν οὖν λέγῃ· εἰ δυνατόν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, καὶ· οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ*, οὐδὲν ἕτερον δείκνυσιν, ἀλλ' ἡ ὅτι σάρκα ἀληθῶς περιβέβληται φοβουμένην τὸν θάνατον. τὸ γὰρ φοβεῖσθαι τὸν θάνατον καὶ ἀναδύεσθαι καὶ *ἀγωνιᾶν ἐκείνης ἐστίν*.

20 28 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου·*

Ἐπεὶ κάγῳ *ταραττόμενος* νῦν οὐ λέγω ὥστε φυγεῖν· δεῖ γὰρ φέρειν τὸ ἐπιόν. οὐ λέγω· *ἀπάλλαξόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης*· ἀλλ' ὅτι *δόξασόν σου τὸ ὄνομα* (...) *τουτέστιν*, ἀνάγαγέ με λοιπὸν ἐπὶ τὸν σταυρὸν· πολὺ τὸ ἀνθρώπινον ἐπιδείκνυται καὶ τὴν φύσιν μὴ βουλομένην ἀποθανεῖν, ἀλλὰ τῆς παρούσης ἀντεχομένην ζωῆς· *δεικνύς*, ὅτι οὐκ ἔξω τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν ἦν. ὥσπερ γὰρ τὸ *πεινῆν οὐκ ἔγκλημα οὐδὲ τὸ καθεῦδειν*, οὕτως οὔτε τὸ τῆς παρούσης ζωῆς ἐφίεσθαι. ὁ δὲ Χριστὸς σῶμα καθαρὸν *ἁμαρτημάτων* εἶχεν, οὐ φυσικῶν ἀναγκῶν ἀπηλλαγμένον· ἐπεὶ οὐκ ἂν σῶμα ἦν.

30 29 *Τοῦ ἁγίου Θεοφίλου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὴν αἰμορροοῦσαν·*

35 Εἰ γὰρ καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν παρὰ τὸν σταυρὸν ἔλεγεν· *ἐλωὶ ἐλωὶ λιμασαβαχθάνη· τουτέστι· θεέ μου, θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες*; ἀλλ' οὐκ ἦν ἐνθάδε τὸ σημαίνονμενον ὡς μακρὰν εἶη τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ὅτιπερ παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου ἦν εἶχε τὸ σῶμα περὶ τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν ἔμφυτον ὄρεξιν, ταύτην ἐξεῖπεν ὁ σωτὴρ, ἵνα καὶ οὕτω δείξῃ μὴ φαντασία τινί, ἀλλ' ὡς ὄντως ἀληθεία τῇ πρὸς ἡμᾶς *ὁμοιώσει* συνήφθη.

2–3 cf. Luc. 22, 42   10–11 Mt. 26, 39   14 cf. Hebr. 4, 15   15 cf. Ps. 106, 42   16–17 Mt. 26, 39   18 cf. Luc. 22, 44   23–24 Joh. 12, 27–28   27–28 cf. Mc. 4, 2; Luc. 8, 23   28–29 cf. 1. Joh. 3, 9   34–35 Mt. 27, 46   38 cf. Hebr. 2, 17

7–19 27. Iohannes Chrys., De consubstantiali PG 48, 766, 2–17   21–29 28. Iohannes Chrys., In Iohannem hom. 67, 2 PG 59, 371, 47–60   31–38 29. Theophilus Alex., Sermo in fluxu sanguinis laborantem, cf. CPG 2620

13 (ἐστὶ) om. R   31 θεοφίλου] θεοφυλάκτου R

producit tamen secundam uocem, excelsam et deo dignam uoluntatem confirmari quam humanam propter salutem hominum uolens. qui enim dixit: *non mea uoluntas*, humanam praesenti sermone signauit. addens autem *tuam* ostendit coniunctionem propriae diuinitatis ad patrem, cuius uoluntatis nulla est differentia propter societatem naturae.

5

27 Sancti Iohannis episcopi Constantinopolitani de sermone facto ad eos qui ad missas non occurrerunt et de consubstantiale:

Si igitur patris et filii una uoluntas est, quomodo hic dicit: *uerumtamen non sicut ego uolo, sed sicut tu uis?* nam si in diuinitate quod dictum est sit, hoc aliqua contradictio erit.

si autem de carne habent rationem quae dicta sunt, et nulla ex hoc criminatio fiet. nec enim nolle mori carnem repraehensio extitit, quoniam hoc natura(e) est. ipse autem quae naturae sunt omnia *absque peccato* ostendit et cum multa abundantia, ut etiam haereticorum opturet ora. quando autem dicit: *si potest fieri transeat a me calix iste*, et: *non sicut ego uolo sed sicut tu*, nihil aliud ostendit nisi quia carnem uere indutus est timentem mortem. mortem enim timere et *dubitare* et *anxiari* illius est.

20

28 Eiusdem ex interpretatione euangelii secundum Iohannem:

Nam et ego *turbatus nunc* non ita dico ut fugiam. oportet enim portare quod accidit. non dico: *absolue me de hac ora*, sed *glorifica nomen tuum* (...), hoc est, subleua me iam in crucem. multum ostendit quod humanum est et naturam nolentem mori sed praesentem uitam desiderantem, ostendens quoniam non erat extra humanis passionibus. sicut enim *esurire* non est crimen neque *dormire*, ita nec praesentem uitam desiderare. Christus autem corpus habuit mundum *de peccatis*, non enim naturalibus necessitatibus carentem, nam iam corpus non erat.

30

29 Sancti Theophili episcopi Alexandriae de sermone facto propter mulierem habentem fluxum sanguinis:

Licet enim saluator noster in cruce dicebat: *heli heli lema sabacthani, quod interpretatur: deus meus deus meus, ut quid me derelinquisti?* sed non erat hic significatio tamquam longe sit a patre, sed quoniam extra mortis tempus quem habet corpus circa uitam inherentem desiderium, hunc saluator expressit, ut et ita ostendat non per quandem fantasiam, sed quoniam ueraciter nostrae *similitudini* coniunctus est.

---

2 humanam²] humana DV   3 θελήματος (Greg. Nyss.) = uoluntatis] diuinitatis (θεότητα) LDV (Mansi XI 258 D 14)   10 hic] hec DV   12 και πολλά άτοπα ἐκ τούτου τίχεται = et multa inaudita ex hoc generantur (Mansi XI 398 B 8) *om. mss.* Mansi XI 259 A 9–10   13 rationem] ratione L²   14 quoniam *lac.* DV   natura(e) *coni. Lu*] natura LDV   15 multa *lac.* DV   17 uere carnem DV   24 ora] hora L   (...) (Mansi XI 407 D 9–10)   31 theofili D   34 heli heli] hely hely V   lema] lama D   36 circa *lac.* DV   36–37 inherentem] inaerentem L   37 hunc] hē DV

30 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγον·*

“Ὡσπερ γὰρ τὸ πεινῆν καὶ διψῆν καὶ κοπιᾶν οὐκ ἴδια τῆς θεότητος ἦν, ἀλλὰ σωματικὰ γνωρίσματα, οὕτω καὶ τό· ἵνα τί με ἐγκατέλιπες σωματικώτερας φωνῆς ἦν ἴδιον, πεφυ-
 5 κός τοῦ σώματος μηδαμοῦ θέλειν τῆς ἐμφύτου στερεῖσθαι ζωῆς. εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἔλεγε τοῦτο, ἀλλ’ ὠκειοῦτο τοῦ σώματος τὴν ἀσθένειαν, μένων δύναμις καὶ σοφία θεοῦ, ὅτι μὴ ἄλλου τινὸς ἀνθρώπου, ἀλλ’ αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος ἦν, ὅπερ ἐκ τῆς Μαρίας ὠκοδόμησεν ἑαυτοῦ σῶμα. οὐ ἔνεκεν ἔλεγε· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.

10

31 *Τοῦ ἀγίου Ἐπιφανίου ἐπισκόπου Κωνσταντίας τῆς Κύπρου ἐκ τῶν Παναριῶν ἐκ τοῦ κατὰ Ἀρειανῶν λόγον·*

Καὶ καθεξῆς δὲ ἐπιφέρει λέγων, ἐν τῷ εὐχεσθαι αὐτόν, ὡς γενόμενος ἐν ἀγωνία, ὡς ἐμφέρεται ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ· ἰδρῶσε, φησί, καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ὁ ἰδρῶς ὡς θρόμβοι αἵματος κατερχόμενοι ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἐφάνη ἄγγελος ἐνισχύων αὐτόν. προ-
 15 πηδήσαντες τοίνυν οἱ λεξοθῆρες εὐθύς, ὡς πρόφασιν κατ’ ἐχθροῦ εὐράμενοι, ἐπιφέρουσι λέγοντες· ὁρᾶς ὅτι ἐπεδέετο καὶ ἰσχύος ἀγγέλου; ἐνίσχυσε γὰρ αὐτόν ἄγγελος· ἐν ἀγωνία γὰρ αὐτὸς ἐγένετο. καὶ οὐκ ἴσασιν ὅτι ἐὰν μὴ ἔχη ταῦτα πάντα καὶ μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα, ἀλλὰ τὸ σὸν, καὶ ἐὰν μὴ ἀγωνιάσῃ, ἐὰν μὴ ἰδρῶς αὐτῷ γένηται ἐκ σώματος προερχόμενος, ἄρα δόκησις ἦν ἡ ἔνσαρκος τοῦ Χριστοῦ παρουσία.

20

32 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγον·*

25 Οὐκ εἰρωνεῖα ἀλλὰ ἀληθεία τό· μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα γενέσθω ἔδειξε σαρκὸς ὑπόστασιν ἀληθινήν, καὶ ἵνα ἐλέγξῃ τοὺς λέγοντας νοῦν μὴ ἐσχηκέναι αὐτόν ἀνθρώπινον.

33 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγον·*

30 “Ὅρα γὰρ πόσα χρήσιμα ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ. ἀπὸ ἀσωμάτων οὐ προέρχεται ἰδρῶς, ἐν δὲ τῷ τοῦτον ἰδρῶν ἔδειξεν ἀληθινήν σάρκα καὶ οὐ δόκησιν. ἀπὸ σαρκὸς θεότητι συνημμένης μόνης χωρὶς ψυχῆς καὶ νοῦς οὐ γίνεται ἀγωνία. ἀγωνιάσαντος δὲ αὐτοῦ ἔδειξε ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ νοῦν ἐπὶ τὸ αὐτὸ πεφορηκέναι, ὅθεν ἡ ἀγωνία γίνεται. καὶ πάλιν ἐν τῷ εἰπεῖν· μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα, ἀλλὰ τὸ σὸν ἔδειξεν ἀληθῶς νοῦν ἀνθρώπινον,
 35 ἀλλ’ ἀναμάρτητον.

35

3 cf. Mc. 4, 2; Joh. 4, 15; Joh. 4, 6 4 Mt. 27, 46 6–7 1. Cor. 1, 24 8–9 Mt. 26, 41 14–16 Luc. 22, 44–43 18–34 cf. Luc. 22, 43–44; Joh. 6, 38 35 cf. 1. Joh. 3, 9; Hebr. 4, 15

1–9 30. Theophilus Alex., Sermo in fluxu sanguinis laborantem ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 18 XI p. 120, 10–19 11–21 31. Epiphanius Const., Panarion 69, 61, 1–2 PG 42, 300 B 9–C 7 (c. 69, 59); ed. K. Holl III p. 209, 11–20 23–26 32. Epiphanius Const., Panarion 69, 61, 3 PG 42, 300 C 12–15 (c. 69, 59); ed. K. Holl III p. 209, 25–210, 1 28–35 33. Epiphanius Const., Panarion 69, 61, 4–5 PG 42, 300 D 3–12 (c. 69, 59); ed. K. Holl III p. 210, 4–10

17 λεξοθῆρες] λεξιθῆρες Epiphanius ἐλεξιθῆρες Cod. Achrid. gr. 86

30 Eiusdem de eodem sermone :

Sicut enim *esurire* et *sitire* et *laborare* non erant propria deitatis sed corporalia signa, ita et quod dicitur: *ut quid me derelinquisti* corporalis uocis erat proprium, quod solet nusquam uelle coniunctam uitam caescere. licet enim et ipse saluator dicebat hoc, sed propriae ostendebat corporis fragilitatem, manens *uirtus et sapientia dei*, quia non alterius cuiusdam hominis, sed eiusdem saluatoris erat corpus, quod de Maria sibi aedificauit. pro qua re dicebat: *spiritus quidem promptus, caro autem infirma.*

10

15

20

25

30

35

---

3 corporalia] corporali DV   4 et] at L¹   quid] quod L¹   nusquam] nusquem L¹   5 propriae] proprie DV   291, 11–35 om. LDV

34 Τοῦ μακαρίου Σεβηριανοῦ ἐπισκόπου Γαβάλων ἐκ τοῦ εἰς τό· πάτερ, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, καὶ εἰς τό· πάτερ, σῶσόν με ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης·

5 Προλαβὼν ὁ κύριος ἐμφράττει τῶν αἰρετικῶν τὰ στόματα, ἵνα δείξῃ ὅτι τὸ πολυπαθὲς τοῦτο ἐνεδύσατο σῶμα, τοῦτο τὸ ἀγωνιῶν τὸν θάνατον, τὸ τρέμον τοῦ θανάτου τὴν βίαν, τὸ λυπούμενον καὶ ταραττόμενον, πρὸς τὸ τοῦ βίου τέλος λέγει· *νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται, περιλυπὸς ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· οὐχ ἡ θεότης μου, ἀπαθὲς γὰρ τὸ θεῖον καὶ ἄλυπον καὶ ἀδείλαντον. τὸ γὰρ πνεῦμα, φησὶν ὁ κύριος, πρόσθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής, ὥστε δύο θελήματα ἐμφαίνει, τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ ἀνθρώπινον.*

10

35 Τοῦ αὐτοῦ ἐξ ὁμιλίας ῥηθείσης κατὰ Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων καὶ Ἀπολιναριστῶν·

Εἶδες αὐτὸν κοινωνήσαντα τοῖς πάθεσι τῆς σαρκὸς τοῖς ἐκτὸς ἁμαρτίας, βλέπε αὐτὸν κοινωνήσαντα τοῖς πάθεσι τῆς ψυχῆς τοῖς ἐκτὸς ἁμαρτίας· πάθη ψυχῆς εἰς ἁμαρτίαν λογιζόμενα λογισμοὶ πονηροί, ἐνθυμήσεις αἰσχροί. ταῦτα πάθη ψυχῆς ῥεπούσης κατὰ τὴν ἀνθαιρετον ἐξουσίαν εἰς ἁμαρτίαν. ἔστι δὲ αὐτῆς ἄλλα πάθη ἐκτὸς ἁμαρτίας· λύπη καὶ δειλία καὶ φόβος. οὐδεὶς δειλὸς κατεκριθῆ, οὐδεὶς διὰ φόβον ἀπεδοκιμάσθη, οὐδεὶς διὰ λύπην ἠτιμάσθη, κοινὰ γὰρ ταῦτα πάθη τῆς φύσεως καὶ ἀνέγκλητα πάθη τῆς ψυχῆς τὰ ἐκτὸς ἁμαρτίας. οὕτως ἐκοινωνήσε τοῖς πάθεσι τῆς ψυχῆς τοῖς ἐκτὸς ἁμαρτίας ὁ κύριος. αὐτοῦ λέγοντος ἄκουε· *περιλυπὸς ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου, καὶ πάλιν· νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται.* ταραχὴ δὲ φόβου ἐνέργεια, ὥστε δεῖξαι κατὰ πάντα τὴν ἀνθρώπου σὰρκα ψυχὴν λογικὴν καὶ νοῦν καὶ πάντα ὅσα ἐστὶν ἀνθρώπου *χωρὶς ἁμαρτίας* ἔχουσαν, ἵνα σώσῃ τελείως τὸν ἄνθρωπον. οὐδεὶς γὰρ ἀνθρώπων ἐρρωμένην ἔχων τὴν καρδίαν ἐν τῇ πίστει λέγει „μέρος ἀνθρώπου εἰληφέναι τὸν Χριστόν“. ἐνταῦθα πρόσεχε ἀκριβῶς ὁ λέγων μὴ εἶναι νοῦν ἀνθρώπινον ἐν τῇ τοῦ σωτῆρος σαρκί· αὐτὸς εἶπεν ὅτι καὶ *λύπην καὶ ταραχὴν* ὑπέμεινε, ἡ δὸς τῷ νῷ τὸν κατὰ φύσιν *ταραττόμενον καὶ λυπούμενον*, ἡ τοῦτον ἐκβαλὼν καὶ τὸν θεὸν ἀντεισάγων ἀντὶ τοῦ λογισμοῦ αὐτῷ περιάπτεις τὰ πάθη. τί γὰρ φησὶν· ἄνευ τοῦ νοῦ ἡ ψυχὴ οὐ λυπεῖται καὶ δειλιά καὶ ταραττεται τῶν ἀμηχάνων.

30

36 Τοῦ ἁγίου Κυριλλοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῶν Θησαυρῶν·

“Ὅταν φαίνηται δειλιῶν τὸν θάνατον ὁ σωτῆρ καὶ λέγων· *εἰ δυνατόν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο*, ἐννοεῖ πάλιν ὅτι δειλιῶσα τὸν θάνατον ἡ σὰρξ ἐδιδάσκατο φορουμένη ὑπὸ τοῦ θεοῦ λόγου μηκέτι τοῦτο πάσχειν. ἔλεγε δὲ πρὸς τὸν πατέρα· *οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ.* οὐκ ἐφοβεῖτο μὲν γὰρ καθὸ λόγος ἐστὶ καὶ θεὸς τὸν θάνατον

35

1–2 Mt. 26, 39   2 Joh. 12, 27   4 cf. Ps. 106, 42   5 cf. Luc. 22, 44   6–7 Mt. 26, 38; Joh. 12, 27
8–9 Mt. 26, 41   13–14 cf. Hebr. 4, 15; 1. Joh. 3, 5   16–23 cf. Mc. 3, 5; Hebr. 4, 15   17–27 cf. Mt. 26, 38; Joh. 12, 27
33–34 Mt. 26, 39   35–36 Mt. 26, 39

1–9 34. Severianus Gab., In illud: Pater, transeat a me calix iste ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 18 VIII p. 119, 10–120, 3   11–29 35. Severianus Gab., Hom. adv. Iudaeos, Paganos et Apollinaristas (ed. M. Aubineau); 292, 24 cf. Gregorius Naz., Epist. 203¹ PG 37, 333 A; 292, 24–29 cf. Ps.-Athanasius, De incarnatione contra Apollinarium 1, 16 PG 26, 1121 BC   31–294, 3 36. Cyrillus Alex., Thesaurus, c. 24 PG 75, 397 A 3–13

7–9 οὐχ ἡ θεότης ... ἀνθρώπινον del. H. D. Altendorf   21–24 ὥστε δεῖξαι ... χριστόν del. M. Aubineau
33 ὁ σωτῆρ del.?

- 34 Beati Seueriani episcopi Gabalensis in eo quod scripsit: *pater, transfer a me calicem hunc*, et iterum: *pater, salua me in hac ora*, sic enim ait:

Praeueniens dominus *ora* haeticorum *oppilauit*, ut ostendat quia hoc passibile corpus indutus est, quod *taediat* mortem, quod trepidat mortis uiolentiam, quod *tristatur* et *turbatur*, in uitae termino dicit: *nunc anima mea turbatur, tristis est anima mea usque ad mortem*. non deitas mea, impassibilis enim est diuinitas et inperurbabilis et inperterrita. *spiritus quidem*, ait dominus, *promptus, caro autem infirma*. ergo duas uoluntates declarat, unam quidem diuinam, alteram autem humanam.

- 35 Item eiusdem de omelia dicta contra Iudaeos, paganos et Apollinaristas:

Uidisti eum communicantem passionibus carnis quae *sine peccato* sunt, aspice eum communicantem passionibus animae quae *sine peccato* sunt. *passiones* animae sunt in peccato reputate cogitationes malignae seu turpiales. haec *passiones* animae respicientis secundum spontaneam potestatem in peccatum. sunt autem eius aliae *passiones absque peccato: tristitia, timor, formido*. nemo timidus condemnatus est, nemo propter timorem reprobatus est, nullus propter tristitiam exonoratus est, communes enim haec *passiones naturae* et sine crimine quae *foris peccato* sunt. sic itaque communicauit passionibus animae quae *foris peccato* consistunt. audi eo dicente: *tristis est anima mea usque ad mortem*, et iterum: *nunc anima mea turbatur*. turba autem timoris est operatio, ut ostendat per omnia hominis carnem animam rationalem et intellectum et quaeque sunt hominis *absque peccato* habentem, ut saluet perfecte hominem. nemo enim hominum incolomem habens cor in fidem dicit „partem hominis adsumpsisse Christum“. intende hic subtiliter qui dicis non esse intellectum humanum in saluatoris carne. ipse enim dixit quoniam et *tristitiam* et *conturbationem* pertulit. aut igitur da intellectum naturalem *turbatum* et *tristatum*, aut proiciens eum et deum introducens pro intellectu ipsi utique connectis *passiones*. quid enim dicit: *absque intellectu anima non tristatur et timet et conturbatur*, impossibile est.

- 36 Sancti Cyrilli episcopi Alexandriae de libro Thensaurorum:

Quando uidetur timens mortem et dicens: *si potest fieri transeat a me calix iste*, considera iterum quoniam formidans mortem caro docebatur a deo uerbo induta hoc deinceps minime pati. dicebat enim ad patrem: *non sicut ego uolo, sed sicut tu*, et non quidem

1 seueriani] seuerini L¹DV   transfer] tranfer corr. L¹   5 taediat] taedat L   tediat D   tedeat V
7 ἄλλυπον = inperurbabilis (ἀτάραχος – sine tristitia)   8 promptus] promptus est L¹   promptus DV
14 in om. DV   16 spontaneam] spontaneum L²   eius om. DV   18 haec] hec DV   19 peccato
sunt consistunt L (ὁ κύριος?)   21 turba inc. b   turba] turbatio DV   est om. b   23 incolomem] incolome L²   incolumem b   24 christum intende christum intende L   subtiliter] subtiliter DV
26 intellectum] intellectum b   27 connectis] conuectis DV   31 thensaurorum] thesaurorum DV
33 calix] calex b   34 induta] indutam L¹

αὐτός, ἀλλ' εἰς τέλος διεξάγειν τὴν οἰκονομίαν ἠπέιγετο. τοῦτο γὰρ ἦν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς. εἶχε δὲ καὶ τὸ μὴ θέλγειν ἀποθανεῖν διὰ τὸ παραιτεῖσθαι τὴν σάρκα τὸν θάνατον φυσικῶς.

5 37 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς πραγματείας·

Τῶ οἰκείῳ θανάτῳ τὸν θάνατον κατήργησεν ὁ σωτὴρ. ὡσπερ οὖν οὐκ ἂν θάνατος κατηργήθη μὴ ἀποθανόντος αὐτοῦ, οὕτως ἐφ' ἐκάστῳ τῶν τῆς σαρκὸς παθῶν. εἰ μὴ γὰρ ἐδειλίασεν, οὐκ ἂν ἐλευθέρῳ τοῦ δειλιᾶν ἢ φύσις ἐγίνετο, εἰ μὴ γὰρ ἐλυπήθη, οὐκ ἂν ἀπηλλάγη τοῦ λυπεῖσθαι ποτε, εἰ μὴ ἐταράχθη καὶ ἐπτοήθη, οὐκ ἂν ἔξω ποτὲ τούτων ἐγίνετο καὶ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν ἀνθρωπίνως γεγονότων τὸν αὐτὸν ἐφαρμοζῶν λόγον εὐρήσεις ἐν Χριστῷ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη κεκινημένα, οὐχ ἵνα κρατήσῃ ὡσπερ καὶ ἐν ἡμῖν, ἀλλ' ἵνα κινήθῃ καταργηθῇ τῇ δυνάμει τοῦ ἐνοικήσαντος τῇ σαρκὶ λόγου πρὸς τὸ ἄμεινον μεταποιουμένης τῆς φύσεως.

15

38 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου, βιβλίου ια·

Εἰ γὰρ μὴ ἐποιήσατο θελητόν, καίτοι λίαν ἀβούλητον ὄν, τὸ παθεῖν, τίς ἂν νοοῖτο λοιπὸν ἢ πρόφασις τοῦ προσεύχεσθαι καὶ λέγειν· πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο;

20

39 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου·

Θέα δέ, ὅπως ἀνεθέλητον μὲν τῷ σωτήρι τὸ πάθος· ἐπειδὴ δὲ πάντῃ τε καὶ πάντως ὑπομεῖναι ἐχρῆν διὰ τὰ ἐκ τοῦ παθεῖν ἀγαθὰ, θελητόν ἐποιήσατο δι' ἡμᾶς.

25

40 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς πραγματείας (βιβλίου ιβ).

Παρατεῖται τοιγαροῦν τὸ ποτήριον τῆς τῶν σταυρωσάντων ἀφιλοθείας οἰονεῖ πως ἤδη διὰ τούτου κατηγορῶν καὶ ὑπόκειται μὲν τὸ δεῖμα τοῦ παθεῖν ἐν αὐτῷ διὰ τὸ ἀνθρώπινον, κατευνάξεται δὲ παραχρῆμα τῇ (τοῦ) ἐνοικοῦντος λόγου ῥώμη τε καὶ εὐσθενεία. θεὰ γὰρ, ὅπως παραδείκνυσι μὲν ἐν αὐτῷ τὸ ἀνθρώπινον ἢ παραίτησις, τὸ δὲ τῆς θεότητος ἀκαμπῆς ἀνέλαμψεν εὐθύς. ἔφη γὰρ πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ. ἀνθρωποπρεπῶς δὲ καὶ τοῦτο φησιν, ἐπεὶ κατὰ γε τὸ εἶναι θεὸς οὐκ ἔξω τῶν τοῦ πατρὸς θελημάτων ἐστίν.

35

1–2 Joh. 6,40   7–8 cf. 1. Cor. 15,26   9 cf. Mc. 3,5   10 cf. Joh. 12,27   13 cf. 1. Cor. 15,26
19–20 Mt. 26,39   29 cf. Mt. 26,39   33–34 Mt. 26,39

5–14 37. Cyrillus Alex., Thesaurus c. 24 PG 75,397 C 1–13; cf. 358,33–360,4   16–20 38. Cyrillus Alex., Comm. in Matth., lib. XI PG 72,456 C 10–14; ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 18 II p. 118,4–7; cf. 356,14–17   22–25 39. Cyrillus Alex., Comm. in Matth., lib. XI PG 72,456 C 14–D 2; ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 18 III p. 118,8–10; ed. J. Reuß, p. 260,9–12 (Nr. 299); cf. 356,17–19   27–35 40. Cyrillus Alex., Comm. in Matth., lib. XI cf. PG 72,456 A 1–4; Mansi XI 384 D 11–E 9; 294,31–33 cf. F. Diekamp, Doctrina patrum 18 IV p. 118,15–21

27 πραγματείας, τόμου ιβ̄ = Mansi XI 412 C 2   31 (τοῦ) om. R

timebat ipse mortem secundum quod uerbum est et deus, sed usque ad finem dispensationem perficere properabat, *haec enim erat patris uoluntas*. habet autem et nolle mori eo quod caro mortem recusabat naturaliter.

5

10

38 Eiusdem ex interpretaetione euangelii secundum Mattheum libro undecimo:

15

Si enim non fecisset uoluntariam, et dum nimis esset contra uoluntate passionem, qualis iam intellegatur occansio orandi atque dicendi: *pater, si potest fieri, transeat a me calix iste*.

20

39 Eiusdem de eodem libro:

Aspice uero, quomodo contra uoluntatem extitit passio saluatoris. sed quia per omnia et omnino pati necesse erat propter bona quae ex passione opera sequebantur, pro nos eandem uoluntariam fecit.

25

40 Eiusdem ex eadem interpretaetione libro duodecimo:

Recusat igitur *calicem* crucifigentium odiositatem circa deum utpote ex hoc accusans et superponitur quidem timor passionis in ipso propter humanum, substernitur autem protinus per uirtutem et potentiam inhabitantis uerbi. intende enim, quomodo recusatio designat humanum in ipso, diuinitatis autem inflexibile coruscavit statim. dixit enim ad patrem qui in caelis est: *uerumtamen non sicut ego uolo, sed sicut tu*. homini decibiliter autem et hoc ait, nam per hoc quod deus est non est extra uoluntatibus paternis.

35

---

2 nolle] noll.e b (nollae?)   295,5–14 om. L b DV   295,16–19 om. b   16 mattheum in libro DV   18 καίτοι = et dum con. Lu (cf. 117,8: dum et)] dum et dum LDV   19 occansio] occasio DV
 24–25 saluatoris ... erat om. DV   25 passione] passionae b   nos] nobis DV   pro nos expl. b
 31 superponitur] supponitur D   humanum] humanam DV   33 in om. DV   34 uerumtamen] ueruntamen DV
 ἀνθρώπου ὡς = homini decibiliter] deo decibiliter LDV

41 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, τόμου δ΄.*

Σκανδαλίζου τοιγαροῦν, ἄνθρωπε, μηδαμῶς, ὅταν ἀκούσης τοῦ σωτῆρος λέγοντος·
καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέ-
5 ψαντός με. ὁ γὰρ ἐλέγομεν ἐξ ἀρχῆς τοῦτο πάλιν ἐροῦμεν· κατὰ πράγματος ὠρισμένον
καὶ ἐναργοῦς τὸν ἐπὶ τούτῳ λόγον ἐποίησατο Χριστός, διδάσκων ὅτι τὸ ὑπὲρ πάντων
τεθνάναι θελητὸν μὲν ἔχει διὰ τὸ οὕτω βεβουληθῆσθαι τὴν θεϊαν φύσιν, ἀνεθέλητον δὲ διὰ
τὰ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθη καὶ τὸ ὅσον ἦκεν εἰς τὴν σάρκα παραιτουμένην τὸν θάνατον.

10 42 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόμου·*

“Ὅτι δὲ ἀνεθέλητόν πως ὁράται τῷ σωτῆρι Χριστῷ καθόπερ ἦν ἄνθρωπος τὸ ἐπὶ τῷ
σταυρῷ πάθος καὶ ἐξ αὐτῆς ἀκόλουθον ἡμᾶς τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως κατιδεῖν.

15 43 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόμου·*

Εἰ ἀποθνήσκει θάνατος μὴ τεθνεῶτος ἐμοῦ κατὰ τὴν σάρκα δὲ δηλονότι *παροιχέσθω*,
φησί, *τὸ ποτήριον·* πλὴν ἐπέειπερ οὐκ ἂν γένοιτο, φησίν, ἑτέρως, *οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ’*
ὡς σύ. ὁρᾶς, ὅπως ἀπονοῦσα μὲν πάλιν ἡ ἀνθρώπου φύσις καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ τῷ
20 ὅσον εἰς ἐαυτὴν εὐρίσκειται· ἀνακομίζεται δὲ διὰ τοῦ ἐνωθέντος αὐτῇ λόγου πρὸς εὐ-
τολμίαν θεοπρεπῆ.

44 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόμου·*

25 Καὶ ὅτι μὲν ὄντως ἀνεθέλητόν τε ὁμοῦ καὶ θελητὸν τῷ μονογενεῖ τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ
πάθος ὁράται, προεῖρηται μὲν ἤδη σαφῶς. διαληψόμεθα δὲ καὶ εἰσαῦθις ἀκριβεστέραις
ἐρεῦναις, τοῖς ἐντευξομένοις ἀπλοῦντες τὴν ἀλήθειαν.

4–5 Joh. 6, 38   6–7 cf. Joh. 18, 14   17–19 Mt. 26, 39

1–8 41. Cyrillus Alex., Comm. in Ioh. IV 1 PG 73, 540 D 11–541 A 8; ed. Ph.E.Pusey, In Ioh. I p. 495, 25–
496, 4   10–13 42. Cyrillus Alex., Comm. in Ioh. IV 1 PG 73, 529 C 14–D 2; ed. Ph.E.Pusey, In Ioh. I
p. 486, 26–487, 1   15–21 43. Cyrillus Alex., Comm. in Ioh. IV 1 PG 73, 532 A 12–B 4; ed. Ph.E.Pusey,
In Ioh. I p. 487, 13–19   23–27 44. Cyrillus Alex., Comm. in Ioh. IV 1 PG 73, 533 D 11–14; ed. Ph.E.
Pusey, In Ioh. I p. 490, 19–23

---

3 τοῦ σωτῆρος *del.* ?

41 Eiusdem ex interpretatione euangelii secundum Iohannem, uolumine quarto:

O homo, nullatenus scandalizeris, quando audis dicentem: *descendi de caelo, non ut faciam uoluntatem meam, sed eius qui misit me, patris*. quod enim dicebamus ab initio, hoc iterum dicimus: super causa definita et clara sermonem de hoc fecit Christus, docens quod pro omnibus quidem mori spontaneum habet, eo quod ita uolebat diuina natura, praeter uoluntatem uero propter passiones crucis et quantum ad carnem pertinet recusantem passionem. 5

42 Eiusdem de eodem uolumine:

Quoniam autem praeter uoluntatem uidetur saluatori Christo secundum quod homo erat passio crucis et ex ipsa rerum natura considerare nos oportet. 10

43 Eiusdem ex eodem uolumine:

Si moritur mors me non moriente secundum carnem uidelicet *transeat*, ait, *calix, uerum*, quia non aliter hoc fiet, ait: *non sicut ego uolo, sed sicut tu*. uides, quomodo deficiens quidem iterum humana natura et in ipso Christo quantum ad eam pertinet repperitur, recuperatur autem per unitum ei uerbum ad ualitudinem deo digna. 15 20

44 Eiusdem de eodem uolumine:

Sed quoniam uere quidem praeter uoluntatem pariterque spontanea uidetur unigeniti passio crucis iam quidem manifeste praedictum est. adsumamus autem denuo suptiliores inuestigationes legentibus ueritatem pandentes. 25

---

3 de caelo] a celo DV   4 patris *om. Graec.*   5 clara] claram L   docens] ducens DV   quod
om. DV   15 ex] de DV   18 fiet] fiat DV   uidens] uidens DV   ἀπονοῦσα = deficiens] defi-
niens LDV   25 spontanea] spontaneam DV   26 suptiliores] suptiliorem L¹   subtiliores DV

Περὶ τῶν φυσικῶν Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐνεργειῶν

1 Τοῦ ἁγίου Ἰλαρίου ἐπισκόπου Πικτάβων καὶ ὁμολογητοῦ ἐκ τοῦ περὶ πίστεως λό-
5 γου·

Ἐκ παρθένου τοίνυν τεχθεὶς ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς θεὸς καὶ κατὰ τὴν συμπλήρωσιν
τοῦ καιροῦ μέλλων αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ τὴν τοῦ ἀνθρώπου προκοπὴν εἰς θεὸν ἀπεργάζεσθαι,
ταύτην τὴν τάξιν ἐν ἅπασιν τοῖς εὐαγγελικοῖς λόγοις ἐφύλαξεν, ἵνα ἑαυτὸν καὶ υἱὸν εἶναι
10 (θεοῦ) πιστεῦσθαι διδάξῃ καὶ ἀνθρώπου (υἱὸν) ὑπομνήσῃ κηρύττεσθαι, τῷ μὲν
ἄνθρωπος εἶναι λαλῶν ἅπαντα καὶ πρᾶττων ἅπερ ἐστὶ θεοῦ, τῷ δὲ θεὸς εἶναι λαλῶν
πάλιν καὶ πρᾶττων ἅπαντα ἅπερ εἰσὶν ἀνθρώπου, οὕτω μέντοι ὥστε ταύτη αὐτῇ τῇ καθ’
ἐκάτερον αὐτῶν γένος ὁμιλία μὴδὲν πώποτε λαλεῖν εἰ μὴ μετὰ τοῦ σημαίνειν θεόν τε καὶ
ἄνθρωπον τὸν αὐτόν.

15

2 Τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου (ἐκ τοῦ περὶ πίστεως λόγου)·

Σιωπάτωσαν τοίνυν αἱ ἀπὸ τῶν λόγων μάταιαι ζητήσεις, ὅτι ἡ τοῦ θεοῦ βασιλεία,
καθὼς γέγραπται, οὐκ ἐν πειθοῖ λόγων ἀνθρωπίνων ἐστίν, ἀλλ’ ἐν ἀποδείξει πνεύματος
20 καὶ δυνάμεως. φυλάξωμεν τοίνυν τὴν διαφορὰν τῆς τε θεότητος καὶ τῆς σαρκός. εἷς γὰρ
θεοῦ υἱὸς ἐν ἐκατέρᾳ λαλεῖ, ἐπειδήπερ ἐκατέρᾳ φύσις ἐστὶν ἐν αὐτῷ. ὁ αὐτὸς λαλεῖ καὶ
οὐχ ἐνὶ πάντοτε διαλέγεται τρόπον. ὅρα ἐν αὐτῷ νυνὶ μὲν δόξαν θεοῦ, νυνὶ δὲ πάθη
ἀνθρώπου, ὅτι ὡς θεὸς διδάσκει τὰ θεῖα, ἐπεὶ λόγος ἐστίν· ὡς ἄνθρωπος λαλεῖ τὰ
ἀνθρώπινα, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἡμετέρα οὐσία ἐφθέγγετο.

25

3 Τοῦ ἁγίου Λέοντος πάπα Ῥώμης ἐκ τοῦ πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Φλαβιανὸν ἐπίσκοπον
Κωνσταντινουπόλεως τόμου·

Ἐνεργεῖ γὰρ ἐκατέρᾳ μορφῇ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας τοῦτο ὅπερ ἴδιον ἔσχηκε,
30 τοῦ μὲν λόγου κατεργαζομένου τοῦθ’ ὅπερ ἐστὶ τοῦ λόγου, τοῦ δὲ σώματος ἐκτελοῦντος
ἅπερ ἐστὶ τοῦ σώματος, καὶ τὸ μὲν αὐτῶν διαλάμπει τοῖς θαύμασι, τὸ δὲ ταῖς ὑβρεσιν
ὑποπέπτωκεν.

4 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ πρὸς Λέοντα τὸν βασιλέα τόμου·

35

Εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐν τῷ ἐνὶ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ ἀληθεῖ τοῦ θεοῦ καὶ
ἀνθρώπου υἱῷ τοῦ τε λόγου καὶ τῆς σαρκός ἐν ὑπάρχει τὸ πρόσωπον, ὅπερ ἀχωρίστως
καὶ ἀδιαιρέτως κοινὰς ἔχει τὰς πράξεις, δεῖ νοεῖν ὁμῶς αὐτῶν τῶν ἔργων τὰς ποιότητας

7–8 cf. Mc. 1, 15   8 cf. Luc. 2, 52   18 cf. 1. Cor. 4, 20   19–20 1. Cor. 2, 4

4–14 1. Hilarius Pict., De trinitate 9, 5 PL 10, 284, 14–23; ACO II 1, 1 p. 20, 25–21, 2; ACO II 4 p. 121, 10–15
16–24 2. Ambrosius, De fide II 9, 30–38 (77) PL 16, 600 A 12–B 7; CSEL 78 (1962) 84–85 26–32 3. Leo
papa, Epist. 28, 4 ad Flavianum Const., PL 54, 767 A 15–B 1; ACO II 1, 1 p. 14, 27–15, 1; ACO II 2, 1 p. 28, 12–
14; cf. 16, 15–16 34–300, 19 4. Leo papa, Epist. 165, 6 ad Leonem imp., PL 54, 1163 B 7–1165 A 6; ed.
E. Schwartz, Abh. BAdW 32, 6 (1927) 59, 14–34; ACO II 4 p. 115, 30–116, 13

7 θεός | υἱὸς R   10 (θεοῦ) om. R   (υἱὸν) om. R   11 τῷ] τὸ R   16 (ἐκ τοῦ ... λόγου)
om. R

DE NATURALIBUS <CHRISTI DEI NOSTRI> OPERATIONIBUS

1 Sancti Hilarii episcopi Pectauiensis et confessoris de sermone pro fide exposito:

5

Natus igitur unigenitus deus ex uirgine homo et secundum *plenitudinem temporis* in semet ipso profecturus in deum <hominem>, hunc per omnia euangelicis sermonibus modum tenuit, ut se dei filium credi doceret et hominis filium praedicari ammoneret, locutus et gerens homo uniuersa quae dei sunt, loquens deinde et gerens deus uniuersa quae hominis sunt, ita tamen ut ipso illo utriusque generis sermonem numquam nisi cum significatione et hominis locutus et dei sit.

15

2 Sancti Ambrosii de sermone fidei:

Sileant igitur <inanes> de sermonibus quaestiones, quia *regnum dei*, sicut scriptum est, *non in persuasione uerbi est, sed in ostensione uirtutis*. conseruemus distinctionem diuinitatis et carnis. unus uel utraque loquitur dei filius, quia in eodem utraque natura est. etsi idem loquitur, non uno semper loquitur modo. intende in eo nunc gloriam dei, nunc hominis passiones. quasi deus loquitur quae sunt diuina, <quia uerbum est>; quasi homo dicit quae sunt humana, quia in mea substantia loquebatur.

25

3 Sanctae recordationis Romani praesulis Leonis de sermone ad sanctae memoriae Flauianum episcopum Constantinopolitanum facto:

Operatur enim utraque forma cum alterius communionem quod proprium est, uerbo scilicet operante quod uerbi est, carne autem exsequente quod carnis est. et unum quidem eorum coruscet miraculis, aliud autem subcumbit iniuriis.

4 Eiusdem de epistola ad Leonem imperatorem directa:

35

Licet ergo in uno domino Iesu Christo uero dei atque hominis filio et uerbi et carnis una persona sit, quae inseparabiliter atque indiuisae communes habeat actiones, intellegendae tamen sunt ipsorum operum qualitates et sincerae fidei contemplatione cernendum est, ad

1 χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν = <christi dei nostri> 4 pictauiensis D 7 igitur] agitur L¹ 8 profecturus] proeucturus DV = *omnes mss.* Mansi XI 262 B 14 = ACO II 4 p. 121, 11 τοῦ ἀνθρώπου = <hominem> 11 generis] geris DV ὁμιλία = sermonem] sermone ACO II 4 p. 121, 14 hominis = ACO II 4 p. 121, 15] homini L¹DV 12 locutus] loquitur DV 18 μάταιοι = <inanes> = ACO II 4 p. 123, 10 19 est *om.* DV 20 unus ... eodem *om.* L 21 modo *om.* DV 22 ἐπεὶ λόγος ἐστὶν = <quia uerbum est> ACO II 4 p. 123, 14–15 23 in mea ACO II 4 p. 123, 15] in ea L¹ τῆν ea DV 26 πάντα = praesulis (*cf.* 17, 21) flauianum] fabianum D 29 communionem] communione L²V 36 licet ergo L² = ACO II 4 p. 115, 30] licet et ergo L¹DV 37 communes *inc.* b actiones intellegendae] acciones intellegende b 38 ipsorum] ipsarum DV 38–300, 1 ad quae (*bis*)] atque L¹

καὶ τῇ κατανοήσει τῆς εἰλικρινοῦς πίστεως δεῖ καθορᾶν ἐπὶ ποῖα μὲν ἡ τῆς σαρκὸς παρ-
 ἀγεται ταπεινότης, ἐπὶ ποῖα δὲ τὸ ὕψος τῆς θεότητος ἐπικλίνεται, καὶ τί μὲν ἐστὶν ὅπερ ἡ
 σὰρξ ἄνευ τοῦ λόγου οὐ πράττει, τί δ' αὖ πάλιν ὅπερ ὁ λόγος χωρὶς τῆς σαρκὸς οὐκ
 ἐργάζεται. ἄνευ γὰρ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου οὐδ' ἂν ἡ παρθένος *συνέλαβεν* οὐδὲ *ἔτεκε*,
 5 καὶ ἄνευ τῆς ἀληθείας τῆς σαρκὸς οὐκ ἂν ἡ *κεκαλυμμένη τοῖς ῥάκεισιν* ἔκειτο νηπιότης.
 καὶ ἄνευ μὲν τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως οὐκ ἂν προσεκύνησαν οἱ *μάγοι* τὸ παιδίον τὸ ὑπὸ
 τοῦ μηνύοντος ἀστέρος δηλούμενον, ἄνευ δὲ τῆς ἀληθείας τῆς σαρκὸς οὐκ ἂν ἐκελεύετο
 μεταφέρεσθαι *τὸ παιδίον εἰς Αἴγυπτον* καὶ τοῦ κατὰ τὸν *Ἡρώδη* διωπεξάγεσθαι *διωγ-*
μοῦ. καὶ ἄνευ μὲν τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου οὐκ ἂν ἔλεγεν ἡ φωνὴ τοῦ πατρὸς ἐξ οὐ-
 10 ρανῶν ἀφεθεῖσα· *οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠύδοκῆσα*, ἄνευ δὲ τῆς
 ἀληθείας τῆς σαρκὸς οὐκ ἂν διεμαρτύρατο ὁ Ἰωάννης· *ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἶρων*
τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. καὶ ἄνευ μὲν τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως οὐκ ἂν ἐγένετο τῶν τε
 ἀσθενούντων ἢ ῥῶσις καὶ τῶν τεθνεώτων ἢ ζωοποιήσις, ἄνευ δὲ τῆς ἀληθείας τῆς σαρκὸς
 οὐδὲ τροφή τῷ *νηστεύοντι* οὔτε μὴν *ὑπνος* ἀναγκαῖος ὑπῆρχε τῷ κοπιάσαντι. καὶ τὸ δὴ
 15 πέρασ, ἄνευ μὲν τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως οὐκ ἂν ἑαυτὸν ὁ κύριος ἴσον τῷ πατρὶ τυγχά-
 νοντα ὠμολόγει, ἄνευ δὲ τῆς ἀληθείας τῆς σαρκὸς οὐκ ἂν ὁ αὐτὸς ἔλεγε *μειζονα* ἑαυτοῦ
 εἶναι *τὸν πατέρα*, ὅποταν καὶ ἡ καθολικὴ πίστις ἐκάτερον δέχεται καὶ ἐκάτερον ἐκδικεῖ,
 ἥτις κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἀγίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου ἕνα *Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ*
θεοῦ τοῦ ζῶντος καὶ ἀνθρώπον πιστεύει καὶ λόγον.

20

5 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·

Ὅποταν οὖν εἷς ὑπάρχει ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς θεότητος ἀληθοῦς καὶ ἀνθρωπότη-
 25 τος, ἐν αὐτῷ παντάπασιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἦν, ὅμως τὴν ὕψωσιν δι' ἧς αὐτόν, ὡς
 ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν λέγει, *ὑψωσεν ὁ θεὸς καὶ ἐδωρήσατο αὐτῷ τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ*
πάν ὄνομα, εἰς ταύτην ἀνήκειν νοοῦμεν τὴν μορφήν τὴν ἐκ τῆς ἐπαυξήσεως τῆς τοσαύτης
 δόξης πλουτίζεσθαι μέλλουσαν. δῆλον γὰρ ὡς ὢν ἐν *μορφῇ θεοῦ*, ἴσος ἦν ὁ υἱὸς τῷ πα-
 30 τρὶ καὶ μεταξὺ τοῦ τε πατρὸς καὶ τοῦ μονογενοῦς οὐδεὶς κατὰ τὴν οὐσίαν χωρισμός,
 οὐδεμία κατὰ τὴν θεότητα τυγχάνει διαφορὰ, οὔτε διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐν-
 ἀνθρωπήσεως ἀπεμείωτό τι τοῦ λόγου, ὅπερ ἔδει κατὰ χάριν αὐτῷ τοῦ πατρὸς ἀποδί-
 δοσθαι. ἡ δὲ *μορφῇ τοῦ δούλου*, δι' ἧς ἡ ἀπαθὴς θεότης τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον
 ἐπλήρωσεν, ἡ κατὰ ἀνθρώπιν ἐστὶ ταπεινότης, ἥτις εἰς δόξαν προέκοψε τῆς θείας δυνά-
 35 μεως, εἰς τοσαύτην ἐνότητα κατ' αὐτὴν τῆς παρθένου τὴν σύλληψιν τῆς θεότητός τε καὶ
 τῆς ἀνθρωπότητος συμπλακείσης, ὥστε μήτε δίχα τοῦ εἶναι αὐτὸν ἀνθρώπον τὰ θεῖα
 πράττεσθαι μήτε δίχα τοῦ εἶναι θεὸν τὰ ἀνθρώπινα πράττεσθαι.

4 cf. Luc. 1, 31   4–5 cf. Luc. 2, 7   6–7 cf. Mt. 2, 1–12   8 cf. Mt. 2, 13   8–9 cf. Mt. 2, 16–23
 10 Mt. 3, 17   11–12 Joh. 1, 29   14 cf. Mt. 4, 2; cf. Luc. 8, 23   15 cf. Joh. 5, 18; Joh. 10, 30
 16–17 cf. Joh. 14, 28   18–19 Mt. 16, 16   25 cf. 1. Tim. 2, 7   25–26 Phil. 2, 9   27 cf. Phil. 2, 6;
 Joh. 5, 18   31 cf. Phil. 2, 7

21–35 5. Leo papa, Epist. 165, 8 ad Leonem imp., PL 54, 1167 A 11–B 12; ed. E. Schwartz, Abh. BAdW 32, 6
 (1927) 60, 23–35; ACO II 4 p. 117, 8–18

25 τὸν παῦλον ἐθνῶν νῦν διδάσκαλον λέγει *mag.* R

quae probeatur humilitas carnis et ad quae inclinetur altitudo deitatis, quid sit quod caro sine uerbo non agit et quid sit quod uerbum sine carne non efficit. sine uerbi enim potentia nec *concuperet* uirgo nec *pareret*, et sine ueritate carnis *obuoluta pannis* infantia non iaceret. sine uerbi potentia non adorarent *magi* puerum stella indice declaratum, et sine ueritate carnis non iuberetur transferri *in Aegyptum puer* et ab *Herodis persecutione* subduci. sine 5 uerbi potentia non diceret uox patris de caelo missa: *hic est filius meus dilectus, in quo mihi conplacui*, et sine ueritate carnis non protestaretur Iohannes: *ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi*. sine uerbi potentia non fieret redintegratio debilium et uiuificatio mortuorum, sine ueritate carnis nec cibus *ieiuno* nec *somnus* esset necessarius fatigato. et postremo sine uerbi potentia non se dominus *aequalem* patri confiteretur et sine ueritate carnis non idem 10 diceret *patrem* se esse *maiolem*, cum catholica fides utrumque suscipiat, utrumque defendat, quae secundum confessionem beati apostoli Petri unum *Christum dei uiui filium* et hominem credit et uerbum.

15

20

5 Eiusdem de eadem epistola :

Cum ergo unus sit dominus Iesus Christus et uerae deitatis ueraeque humanitatis, in ipso una prorsus eademque persona sit, exaltationem tamen qua illum, sicut *doctor gentium* dicit, *exaltauit deus et donauit illi nomen quod super omne nomen excellit*, ad eam intellegimus 25 pertinere formam quae ditanda erat tantae glorificationis augmento. in *forma* quippe *dei aequalis* erat filius patri et inter genitorem atque unigenitum nulla erat in essentia discretio, nulla in maiestate diuersitas, nec per incarnationis mysterium aliquid decesserat uerbo, quod ei patris munere redderetur. *forma* autem *serui*, per quam impassibilis deitas sacramentum magne pietatis inpleuit, humana humilitas est, quae in gloria diuinae potestatis effecta 30 est, in tantum unitate ab ipso conceptu uirginis deitate et humanitate conserta, ut nec sine homine diuina nec sine deo agerentur humana.

---

1 probeatur] proueat DV   humilitas carnis om. b   2 uerbi] uerbo L¹   3 ueritate] ueritatae b
4 ueritate] ueritatae b   ueritatis DV   5 egyptum DV   persecutione] porsecutione L   persecutionae b
7 ueritate] uoluntate L   ueritatae b   10 aequalem] equalem b D   ueritate] ueritatae b   12 quae]
qui L¹   24 exaltationem] exultationem b   26 augmento] augmentum L¹   augmenta b   augmen-
to D   forma lac. D   fora V   27 aequalis] equalis b   atque] adque b   erat] erit L   28 myste-
rium] misterium b et explic.   29 munere] munera L¹   30 effecta] euecta DV = ACO II 4 p. 117, 17
31 conceptu] concepta DV   32 diuina et nec DV

6 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·

Κατὰ γὰρ τὴν δύναμιν τῆς θεότητος ἀπαράλλάκτως πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς ἔχει, καὶ ἅπερ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἴληφε, ταῦτα ἐν μορφῇ θεοῦ ὦν
 5 καὶ αὐτὸς ἐδώρησατο. κατὰ μὲν γὰρ τὴν μορφήν τοῦ θεοῦ αὐτὸς καὶ ὁ πατὴρ ἐν εἰσι, κατὰ δὲ τὴν μορφήν τοῦ δούλου οὐκ ἤλθε ποιῆσαι τὸ θέλημα τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτόν, καὶ κατὰ μὲν τὴν μορφήν τοῦ θεοῦ, ὡς ἔχει ὁ πατὴρ ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τῷ υἱῷ ζωὴν ἔδωκεν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ, κατὰ δὲ τὴν μορφήν τοῦ δούλου περιίλυτός ἐστιν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἕως θανάτου.

10

7 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·

Εἰ καὶ τὰ μάλιστα νῦν ἐξ ἐκείνης τῆς ἀρχῆς ἀφ' ἧς ἐν τῇ γαστρὶ τῆς παρθένου ὁ λόγος γέγονε σὰρξ, τουτέστι σάρκα ἀνέλαβεν, οὐδ' ὅτιοῦν ἦν διαιρέσεως μεταξὺ ἐκατέρας
 15 μορφῆς καὶ διὰ πάσης αὐξήσεως σωματικῆς ἐνὸς προσώπου αἱ τοῦ παντὸς χρόνου πράξεις γεγόνασιν, ὅμως ταῦτα πάντα ἅπερ ἀχωρίστως γεγένηται, κατ' οὐδεμίαν ἐπιμιξίαν συγχέομεν, ἀλλ' ὅτι ὁποίας ἦν μορφῆς ἐκ τῆς τῶν ἔργων ποιότητος λογιζόμεθα.

8 Τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἐπισκόπου Ἀθηνῶν τοῦ Ἀρεοπαγίτου ἐκ τοῦ περὶ θεῶν ὀνομάτων λόγου, κεφάλαιον β'·

Διακέκριται δὲ τῆς ἀγαθοπρεποῦς εἰς ἡμᾶς θεουργίας τὸ καθ' ἡμᾶς ἐξ ἡμῶν ὀλικῶς καὶ ἀληθῶς οὐσιωθῆναι τὸν ὑπερούσιον λόγον καὶ ὁρᾶσαι καὶ παθεῖν ὅσα τῆς ἀνθρωπικῆς αὐτοῦ θεουργίας ἐστὶν ἔκκριτά τε καὶ ἐξαιρέτα. τούτοις γὰρ ὁ πατὴρ καὶ τὸ
 25 πνεῦμα κατ' οὐδένα κεκοινώνηκε λόγον, εἰ μήπου τις φαίη κατὰ τὴν ἀγαθοπρεπῆ καὶ φιλάνθρωπον βούλησιν καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν ὑπερκειμένην καὶ ἄρρητον θεουργίαν, ἣν ἔδρασε καθ' ἡμᾶς γεγονῶς ὁ ἀναλλοίωτος, ἦ θεὸς καὶ θεοῦ λόγος.

9 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Γάϊον δ' ἐπιστολῆς·

30

Ἔστι δὲ οὐδὲν ἥττον ὑπερουσιότητος πλήρης ὁ αἰεὶ ὑπερούσιος, ἀμέλει τῇ ταύτης περιουσίᾳ καὶ εἰς οὐσίαν ἀληθῶς ἐλθῶν, ὑπὲρ οὐσίαν οὐσιώδη καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐνήργει τὰ ἄνθρωπον. καὶ δηλοῖ παρθένος ὑπερφυῶς κούουσα καὶ ὕδωρ ἄστατον ὑλικῶν καὶ
 35 γερωῶν ποδῶν ἀνέχον βάρος καὶ μὴ ὑπεῖκον, ἀλλ' ὑπερφυεὶ δυνάμει πρὸς τὸ ἀδιάχυτον συνιστάμενον.

3 cf. Joh. 16, 15   4–8 cf. Phil. 2, 7   5–7 Phil. 2, 6   5 Joh. 10, 30   6–7 Joh. 6, 38   7–8 cf. Phil. 2, 6; Joh. 5, 26   9 cf. Phil. 2, 7; Mt. 26, 38   13 cf. Mt. 1, 23   13–14 Joh. 1, 14   33 cf. Mt. 14, 26; Joh. 6, 19

1–9 6. Leo papa, Epist. 165, 8 ad Leonem imp., PL 54, 1167 C 4–14; ed. E. Schwartz, Abh. BAdW 32, 6 (1927) 60, 39–61, 5; ACO II 4 p. 117, 23–29   11–17 7. Leo papa, Epist. 165, 6 ad Leonem imp., PL 54, 1165 A 6–13; ed. E. Schwartz, Abh. BAdW 32, 6 (1927) 59, 29–39; ACO II 4 p. 116, 13–17   19–27 8. Ps.-Dionysius, De div. nom. 2, 6 PG 3, 644 C 6–15   29–35 9. Ps.-Dionysius, Epist. IV ad Gaium PG 3, 1072 A 12–B 6

6 Et post pauca :

Nam secundum potentiam deitatis indifferenter *omnia quae habet pater* etiam filius habet, et quae *in forma serui* a patre accepit, eadem *in forma dei* etiam ipse *donauit*. secundum *formam enim dei ipse et pater unum sunt*, secundum *formam* autem *serui non uenit facere* ⁵ *uoluntatem suam, sed* *(uoluntatem)* *eius qui misit eum*. et secundum *formam* quidem *dei sicut habet pater uitam in semet ipso, ita et filio uitam dedit habere in semet ipso*, secundum autem *formam serui tristis est anima* eius *usque ad mortem*.

10

7 Eiusdem ex eadem epistola :

Licet autem ab illo initio, ex quo *in utero uirginis uerbo caro factum*, hoc est carnem adsumpsit, nulla distinctio est inter utramque formam per omne incrementum carnale unius personae totius temporis actiones factae sunt, uerumtamen haec omnia quae inseparabiliter ¹⁵ facta sunt, per nullam conmixtionem confundimus, sed cuius sit formae per qualitates operationum sentimus.

8 Sancti Dyonisii Areopagitae episcopi Atheniensis de sermone diuinorum nominum, capitulo secundo :

20

Discreta est autem benignissima circa nos dei operatio per hoc quod secundum nos ex nobis integre et uere substantialiter plasmari uerbum, qui supra substantiam esse cognoscitur, et operatus est et passus quanta humanae eius diuinae operationi congruunt praecipua ac probabilia. in his namque pater et spiritus nulla ratione communicauit, nisi quis dixerit ²⁵ secundum benignissimam et misericordem uoluntatem et per omnem sublimissimam et ineffabilem dei operationem, quam operatus est similis nobis factus inconmutabilis, eo quod deus et dei uerbum.

9 Eiusdem de epistula quarta ad Gaium facta :

30

Est autem nihilominus sublimae substantiae plenus qui semper excellit substantia, unde per eius sublimem substantiam in substantiam ueraciter ueniens super substantia substantia factus est et super hominem operabatur humana. et ostendit uirgo super substantiam pariens et aqua instabilis materialium et terrenum pedum subleuans pondus et non oboediens, sed ³⁵ summa potentia ad indiffusionem consistens.

5 enim dei] quidem DV (cf. 303,6: quidem dei)   6 τὸ θελημα = (uoluntatem)   13 ex quo] ex quod L¹D (cf. ACO II 4 p. 116, 13: quod)   uerbo] uerbum L²V   15 factae] acte DV   uerumtamen] ueruntamen DV   19 dyonisi L   dionisii DV   areopagitae DV   22 benignissima] benignissimam L¹   operatio] operationem L¹   24 congruunt] corrui D   congruit V   25 communicauit] conuina D   conuincitur V   30 epistula ad quarta L¹   32 sublimae] sublime DV   35 aqua instabilis] aqua instabile L²   aquam stabilem D   aqua stabilem V   terrenum (cf. 131,3: terraenorum)   oboediens] obediens DV   36 indiffusionem] indifusionem DV

10 Τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου φιλοσόφου, ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος, ἐκ τοῦ περὶ τριάδος γ̄ βιβλίου, κεφάλαιον ιζ̄.

5 Ὡσπερ εἷς μὲν ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, ἔχει δὲ φύσεις διαφόρους δύο, καὶ κατ' ἄλλο μὲν λογίζεται, κατ' ἄλλο δὲ τὸ λογισθὲν ἐνεργεῖ (ψυχῇ μὲν νοερᾷ λογισάμενος, εἰ τύχοι, τοῦ πλοίου τὴν σύμμηξιν, χερσὶ δὲ τὸ νοηθὲν εἰς πέρας ἄγων), οὕτως ὁ υἱός, εἷς ὢν καὶ δύο φύσεις, κατ' ἄλλην μὲν τὰς θεοσημείας εἰργάζεται, κατ' ἄλλην δὲ τὰ ταπεινὰ παρεδέ-

10 11 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου·

15 Ὡσπερ τοῦ φωτὸς ἢ φῶς ἐστὶν ἐν τὴν ἐνέργειαν οὐκ ἂν τις χωρήσειε τοῦ σώματος αὐτοῦ τοῦ δεκτικοῦ, τῷ λόγῳ δὲ διαιρῶν γνωρίσειε τὴν φύσιν, ἧς ἐστὶν ἰδία ἢ ἐνέργεια, οὕτως ἐπὶ τοῦ ἐνὸς υἱοῦ τοῦ θεοῦ πᾶσαν μὲν ἐνέργειαν οὐκ ἂν τις χωρίσειεν (τῆς μιᾶς) υἰότητος, τῆς δὲ φύσεως ἧς ἐστὶν οἰκεῖον τὸ γινόμενον τῷ λόγῳ γνωρίσειεν.

12 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου·

20 Ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος ἀπετελέσθη Χριστός, ἄλλος ὢν παρὰ τὰ δύο, ἀλλὰ καὶ θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἐκάτερα τυγχάνει, θεὸς μὲν νοούμενος τῇ τῶν τεραστίων ἐνεργείᾳ, ἄνθρωπος δὲ δεικνύμενος τῇ τῆς φύσεως ὁμοιοπαθείᾳ.

13 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου·

25 Ἔστι γὰρ ἀληθῶς ὁ κύριος θεὸς τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος, καὶ τὰ μὲν παράδοξα κατὰ τὴν φύσιν ἐνεργεῖ τὴν κρείττονα, τὰ δὲ ταπεινὰ κατὰ τὴν ἐλάττονα φυσικῶς ὑπέμεινεν.

14 Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῶν κατὰ Ἀρειανῶν λόγου γ̄·

30 (Ταῦτα ἀναγκαίως προεξητήσαμεν, ἵνα, ἐὰν ἴδωμεν αὐτὸν δι' ὄργάνου τοῦ ἰδίου σώματος θεϊκῶς πράττοντά τι ἢ λέγοντα, γινώσκωμεν, ὅτι θεὸς ὢν ταῦτα ἐργάζεται· καὶ πάλιν ἐὰν ἴδωμεν αὐτὸν ἀνθρωπίνως λαλοῦντα ἢ πάσχοντα, μὴ ἀγνοῶμεν ὅτι σὰρκα φορῶν γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ οὕτω ταῦτα ποιεῖ καὶ λαλεῖ. ἐκάστου γὰρ τὸ ἴδιον γινώσκοντες καὶ ἀμφοτέρω ἐξ ἐνὸς πραττόμενα βλέποντες καὶ νοοῦντες ὀρθῶς πιστεύο-

35 μεν καὶ οὐκ ἂν ποτε πλανηθῶμεθα.)

1–8 10. Ps.-Iustinus (Theodoretus Cyr.), *Expositio rectae fidei* c. 11 PG 6, 1225 B 14 – C 6; *ed.* de Otto III 1 (1880) 38–40 10–15 11. Ps.-Iustinus (Theodoretus Cyr.) *Expositio rectae fidei* c. 12 PG 6, 1232 A 7–13; *ed.* de Otto III 1 (1880) 48–50 17–21 12. Ps.-Iustinus (Theodoretus Cyr.) *Expositio rectae fidei* c. 11 PG 6, 1228 B 10–14; *ed.* de Otto III 1 (1880) 42 23–26 13. Ps.-Iustinus, *unde?* 28–35 14. Athanasius, *Oratio contra Arianos III* 35 PG 26, 397 B 6 – C 1; *ed.* E. Schwartz, *Sermo maior de fide*, *Sb. BAdW* 6 (1924) 36, Nr. 101

14 υἱοῦ] χριστοῦ R (τῆς μιᾶς) *om.* R 30–35 (ταῦτα ... πλανηθῶμεθα) *om.* R

- 10 Sancti Iustini philosophi, episcopi et martyris, de libro tertio trinitatis, capitulo septimo decimo:

Sicuti unus est homo, habet autem diuersas naturas duas, et secundum aliud quidem cogitat, secundum aliud autem quod cogitatum est operatur (anima quidem intellectuali cogitans ueluti nauis compaginem, manibus autem quod cogitatum est ad effectum perducens), ita filius unus existens et duas naturas, per aliam quidem diuina signa operabatur, per aliam autem humilia suscipiebat. 5

- 11 Eiusdem de eodem capitulo: 10

Sicuti luminis, quia lumen est unum, operationem nullus separauit capabilis eius corporis, uerbo autem diuidens significat naturam, cuius est propria operatio, ita in uno filio dei omnem quidem operationem nullus separauit ab unius filiationis, naturae autem cuius est proprium quod celebratur uerbo significauit. 15

- 12 Eiusdem de eodem capitulo:

Christus autem non ex deitate et humanitate factus est Christus, alius existens praeter duo, sed et deus et homo utraque consistit, deus quidem intellegendus per signa operationum, homo autem ostensus per similitudinem passionis naturae. 20

- 13 Eiusdem de sermone facto ad paganos:

Est enim uere dominus deus simul et homo, et gloriosa quidem secundum praecipuam naturam operabatur, humilia uero secundum inferiorem naturaliter sustinebat. 25

- 14 Sancti Athanasii episcopi Alexandriae de sermone contra Arrianos tertio:

Haec antea necessario examinauimus, quatenus, si uideremus eum tamquam per organum proprium corpus diuinitate aliquid agentem aut loquentem, sciamus quoniam deus existens haec operatur. si uideremus humanae loquentem ac patientem, non ignoremus quoniam carnem indutus factus est homo, et ita haec agit et loquitur. uniuscuiusque enim opus cognoscentes et utraque ex uno actitata intendentes uel intellegentes rectae credamus numquamque errare ualeamus. 30 35

---

1 philosophi] philosophi DV   de] di L   4 sicuti] sicut DV   unus] unius L¹   12 unum] unam DV
 14 est *om.* DV   20 duo sed] duos sed DV   23 eiusdem] eiusdemdem L¹   25–26 praecipuam ... secundum *om.* DV
 30 uideremus] uiderimus DV   32 καὶ πάντιν = operatur (et iterum) si?   uideremus humanae] uiderimus humane DV   33 agit] ait LD   uniuscuiusque] uniuscuiusque L¹
 34 utraque ex uno] ultra ex una DV   rectae] recte DV   34–35 numquamque] nunquamque D   nunquam quidem V

15 <Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·>

Ἔσπερον γὰρ καὶ δι' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος καὶ *σωματικῶς*, ὡς φησιν ὁ ἀπόστολος, *κατώκησεν ἢ θεότης ἐν τῇ σαρκί*, ἴσον τῷ φάναι θεὸς ὢν ἴδιον ἔσχε σῶμα, καὶ τούτῳ
5 χρώμενος ὄργάνῳ γέγονεν ἄνθρωπος. καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἴδια ταύτης αὐτοῦ λέγεται, ἐπειδὴ ἐν αὐτῇ ἦν οἷα ἐστὶ τὸ *πεινῆν*, τὸ *διψῆν*, τὸ *πάσχειν*, τὸ *κοπιᾶν* καὶ τὰ ὅμοια ὢν ἐστὶν ἢ σὰρξ δεκτικὴ. τὰ δὲ αὐτοῦ τοῦ λόγου ἴδια, οἷα ἐστὶ *νεξροὺς ἐγείρειν* καὶ *τυφλοὺς βλέπειν ποιεῖν* καὶ τὴν *αἰμορροοῦσαν* ἰάσασθαι, ἃ διὰ τοῦ ἰδίου σώματος αὐτὸς ἐποίησε.

10

16 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Ἀντιοχεῖς δογματικῆς ἐπιστολῆς·

Διὰ τοῦτο θεολογεῖται μὲν ὁ *λόγος*, γενεαλογεῖται δὲ ὁ ἄνθρωπος, ἵνα πρὸς ἑκάτερα εἴῃ ὁ αὐτὸς φυσικῶς καὶ ἀληθῶς, θεὸς μὲν πρὸς τῇ *ἀϊδιότητι τῆς θεότητος* καὶ τῇ
15 δημιουργίᾳ *τῆς κτίσεως*, ἄνθρωπος δὲ πρὸς τῇ *γεννήσει τῇ ἐκ γυναικὸς* καὶ τῇ *αὐξήσει* τῆς ἡλικίας. καὶ θεὸς μὲν πρὸς ταῖς ζωτικαῖς ἐνεργείαις, ἄνθρωπος δὲ πρὸς ταῖς ὁμοιοτρόποις συμπαθείαις καὶ ταῖς καθ' ἡμᾶς ἀσθενείαις.

17 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου· ὅς ἂν εἴπη λόγον
20 κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου·

Διὰ τοῦτο γὰρ θεὸς ὢν καὶ ἄνθρωπος γενόμενος, ὡς μὲν θεὸς *ἤγειρε νεκροὺς* καὶ *πάντας λόγῳ θεραπεύων* μετέβαλε καὶ τὸ *ὑδωρ εἰς οἶνον*, οὐ γὰρ ἀνθρώπου ταῦτα τὰ ἔργα, ὡς δὲ σῶμα φορῶν *ἐδίψα* καὶ *ἐκοπία* καὶ *ἐπασχεν*, οὐ γὰρ ἦν ἴδια ταῦτα τῆς
25 θεότητος.

18 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·

Ἐγένετο δὲ ταῦτα οὐ διηρημένως κατὰ τὴν τῶν γινομένων ποιότητα, ὥστε τὰ μὲν τοῦ
30 σώματος χωρὶς τῆς θεότητος, τὰ δὲ τῆς θεότητος χωρὶς τοῦ σώματος δεικνυσθαι, συνημμένως δὲ πάντα ἐγένετο καὶ εἷς ἦν ὁ ταῦτα ποιῶν κύριος.

3–4 cf. Col. 2,9   6 cf. Mc. 4,2; Joh. 4,15; cf. Joh. 4,6   7–8 cf. Luc. 7,22   8 cf. Mt. 9,20
13 cf. Joh. 1,1; cf. Mt. 1,1–16   14–15 cf. Rom. 1,20   15 cf. Gal. 4,4   15–16 cf. Luc. 2,40
19–20 Mt. 12,32   22–23 cf. Mt. 11,5; Mt. 8,16   23 cf. Joh. 2,9   24 cf. Joh. 4,15; cf. Joh. 4,6
31 cf. Eph. 4,5

1–9 15. Athanasius, Oratio contra Arianos III 31 PG 26,389 A 8–B 4   11–17 16. Ps.-Athanasius, De incarnatione contra Apollinarium II 18 PG 26,1164 B 11–C 5   19–25 17. Athanasius, In illud: qui dixerit uerbum in filium PG 26,656 C 6–11; cf. Floril. dyothel. Nr. 6 p. 426   27–31 18. Athanasius, In illud: qui dixerit uerbum in filium PG 26,657 A 3–7

1 (τοῦ αὐτοῦ ... λόγου) om. R   19 ἐκ τοῦ om. R   22 γενόμενος] γεγονώς R   22–23 ἤγειρε ... θεραπεύων] ὢν R   23 τὸ ὑδωρ εἰς οἶνον μετέβαλλεν R   23–24 οὐ ... ἔργα om. R   29 ἐγένετο] ἐγένετο R

15 Eiusdem de eodem uerbo:

Ad ultimum enim et propter nos factus est homo et *carnaliter*, sicut ait apostolus, *inhabitauit deitas* in carne, similem ut dicatur deus existens proprium habuit corpus, et huic organo usus factus est homo. unde propria quidem eiusdem illius dicuntur, quoniam in ipso erant qualia sunt *esurire, sitire, pati, laborare* et similia quorum est caro capauilis. ipsius autem uerbi propria qualia sunt *mortuos suscitare, caecos uidere facere et mulierem fluxum sanguinis habentem* curare, quae uidelicet per proprium corpus ipse efficiebat.

16 Eiusdem de dogmatica epistola facta ad Antiochenos:

Propterea deus quidem dicitur *uerbum*, natiuitate autem dicitur homo, quatenus utraque sit isdem naturaliter et ueraciter, deus quidem *sempiternitate deitatis* et ut creator *creaturae*, homo autem per *natiuitatem ex muliere* et *incrementum* aetatis. et deus quidem per uiuificas beneficentias atque potentiam diuinae operationis, homo autem per similitudinem compassionum et nostrarum infirmitatum.

17 Eiusdem de sermone euangelii secundum Mattheum quo ait: *qui dixerit uerbum contra filium hominis*:

Propterea enim deus existens et homo factus, ut deus quidem *suscitauit mortuos* et uerbo *omnes sanans* uertit et *aquam in uinum*, nec enim erant hominis huiusmodi opera. ut autem carnem indutus *sitibat* et *laborabat* et passiones sustinebat, nec enim erant haec propria deitatis.

18 Eiusdem de eodem sermone post pauca:

Fiebant autem haec non separatim et secundum qualitatem eorum quae fiebant, ut ea quidem quae corporis sunt absque deitate, quae autem deitatis absque corpore ostenderentur, sed coniunctim omnia fiebant et *unus* erat haec perficiens *dominus*.

---

3 enim] einim L¹   3-4 inhabitauit] nhabitauit L   4 deitas] dei DV   huic] hinc DV   6 capauilis] capabilis L²DV   7 mortuos suscitare caecos] mortuo suscitare cecos DV   8 habentem] labentem DV   11 anthiocenos D   14 creator] credatur DV   15 uiuificas] mitificas DV   16 potentiam] potentia DV   17 infirmitatum] infirmitum L   23 erant] erat L¹   24 carnem] carne DV   siti-
bat] sitiebat DV   passiones] passionem DV   erant] erat L¹   27 de sermone post pauca eodem DV
29 separatim] separatum DV   30 absque¹] quaeque D   neque V   deitatis] deitas L¹   30-31 ostenderentur] offenderentur DV   31 ó ταῦτα ποιῶν = haec perficiens] perficiebat LDV

19 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·

Αἰρετικοὶ μὲν οὖν κατὰ τὴν οἰκείαν ἀπαιδευσίαν ἐμάνησαν, καὶ οἱ μὲν τὰ σωματικὰ βλέποντες τοῦ σωτῆρος ἠρνήσαντο τό· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, οἱ δὲ τὰ τῆς θεότητος θεωροῦντες ἠγνόησαν τό· ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. ὁ δὲ πιστὸς καὶ ἀποστολικὸς ἀνὴρ εἰδὼς τὴν τοῦ κυρίου φιλανθρωπίαν, βλέπων μὲν τὰ τῆς θεότητος σημεῖα θαυμάζει τὸν ἐν τῷ σώματι κύριον, θεωρῶν δὲ πάλιν καὶ τὰ τοῦ σώματος ἴδια ὑπερεκπλήττεται, κατανοῶν τὴν ἐν αὐτοῖς τῆς θεότητος ἐνέργειαν.

10 20 Τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας ἐκ τῆς πρὸς τὸν ἅγιον Ἀμφιλόχιον ἐπιστολῆς·

Ἔπειτα μέντοι τῷ εὐγνωμόνως σκοποῦντι πολλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους διαλέγεται, τὸ γὰρ· δὸς μοι πιεῖν φωνὴ ἐστὶ σωματικὴν χρῆσιν ἐκπληροῦσα.

15 21 Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης (ἐκ τοῦ κατὰ Εὐνομίου λόγου δ)·

Ὡς γὰρ (οὐκ ἔστι τὰ τῆς σαρκὸς ἰδιώματα τῷ ἐν ἀρχῇ ὄντι ἐπιθεωρηθῆναι λόγῳ,) οὕτω πάλιν οὐδὲ τῆς θεότητος ἴδια ἐν τῇ σαρκὸς φύσει κατανοῆσαι. διὸ μεμιγμένης τῆς τοῦ κυρίου διδασκαλίας διὰ τε τῶν ὑψηλῶν καὶ θεοπρεπῶν καὶ διὰ τῶν ταπεινῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων ἐκάτερον τῶν ὀνομάτων ἐκατέρῳ τῶν ἐν τῷ μυστηρίῳ νοουμένων κατὰ ἀλλήλως ἀρμόζομεν, τὸ μὲν ἀνθρώπινον τῷ ἀνθρώπῳ, τὸ δὲ ὑψηλὸν τῇ θεότητι.

22 Τοῦ αὐτοῦ εἰς τό· μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην·

Ἀπόσιτος γὰρ τεσσαράκοντα ἡμέρας διαμείνας ὑστερον ἐπέινασεν· ἔδωκε γὰρ ὅτε ἠβούλετο τῇ φύσει καιρὸν τὰ ἑαυτῆς ἐνεργῆσαι.

23 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ κατὰ Εὐνομίου λόγου γ τόμου ι·

Εἰ μὲν γὰρ ψηλαφητὸν καὶ ὄρατὸν καὶ βρώσει καὶ πόσει διοικούμενον καὶ τοῖς ἀνθρώποις ὁμογενὲς καὶ ἀδελφὸν καὶ ὅσα περὶ τὴν σωματικὴν καθορᾶται φύσιν, πάντα ταῦτα καὶ ἐν τῇ θεότητι βλέπουσι, λεγέτωσαν καὶ περὶ τοῦ μονογενοῦς θεοῦ καὶ ταῦτα καὶ ὅσα βούλονται μαρτυρεῖτωσαν αὐτῷ, καὶ τὴν πορευτικὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν τοπικὴν μετὰστασιν. ὅπερ ἴδιον τῶν ἐν σώματι περιγεγραμμένων ἐστίν.

4 Joh. 1, 1   5 Joh. 1, 14   6 cf. Tit. 3, 4;   cf. Joh. 2, 11 etc.;   cf. Mt. 9, 33   14 cf. Joh. 4, 7
18 cf. Joh. 1, 1   24 Mt. 5, 6   26 cf. Mt. 4, 2   31 cf. Luc. 24, 39–43   34 cf. Mt. 12, 1

1–8 19. Athanasius, In illud: qui dixerit uerbum in filium PG 26, 657 B 3–12   10–14 20. Basilius Caes., Epist. 236, 1 ad Amphiloichium PG 32, 877 B 11–14   16–22 21. Gregorius Nyss., Contra Eunomium III 4, 7–8 PG 45, 712 D 8–713 A 1; ed. W. Jaeger, II 129, 10–18   24–27 22. Gregorius Nyss., Oratio IV de beatudinibus PG 44, 1237 A 5–7; ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 15 XXVII p. 99, 8–10   29–35 23. Gregorius Nyss., Contra Eunomium III 10, 3 PG 45, 885 B 5–13; ed. W. Jaeger, II 274, 22–275, 7

16 (ἐκ ... δ) om. R   18 (οὐκ ... λόγῳ) om. R   22 ὑψηλὸν] ψιλὸν R

19 Eiusdem de eodem uerbo:

Haeretici quidem secundum suam instantiam irati sunt, et alii corporalia saluatoris inspicientes negauerunt hoc quod *in principio erat uerbum*, alii autem ea quae deitatis sunt considerantes ignorauerunt hoc quod *uerbum caro factum est*. sed fidelis et apostolicus uir sciens domini *miserationem* inspiciens quidem *signa* deitatis *miratur* dominum qui in carne est, iterum autem uidens et propria corporis obstupescit considerans in eis diuinitatis operationem.

20 Sancti Basilio ex epistola ad beatum Amphilochium facta:

Attamen fideliter consideranti cernendum est, quia multa et a parte hominis dominus loquitur, nam *da mihi bibere* uox est corporalem utilitatem perficiens.

21 Sancti Gregorii episcopi Nysanensis de sermone quarto contra Eunomium:

Sicut enim non est proprietates carnis in eum qui *ab initio est uerbum* aspicere, ita denuo neque deitatis propria in natura carnis considerare. propterea commixta de domino doctrina tam per sublimia et deo digna quamque per humilia et humana utrorumque nominum utriusque qui in saluatore intelleguntur competenter aptamus, et humana quidem ad hominem, sublimia uero ad deitatem.

22 Eiusdem in hoc ubi dicit: *beati qui esuriunt*:

Absque cibo enim *quadraginta dies* manens *posteus esuriuit*. dedit enim quando uoluit naturae tempus propria operari.

23 Eiusdem de eodem tertio libro contra Eunomium uolumine decimo:

Si enim *palpabile et uisibile* et *cybo* et *poto* disponebatur et hominibus unigenitum atque fratrem et quanta circa corporalem uidentur naturam, omnia haec et in deitate aspiciunt, dicant et de unigenito deo et haec et quanta uoluerint testentur ei, et *ambulatoriam* operationem et localem migrationem. quod utique proprium est eorum qui in corpore circumscribuntur.

3 ἀπειθεσίαν = instantiam (ἔνστασις – insipientiam) 4 erat in principio DV 5 fidelis] fideli L¹
 7 iterum autem] iterum ui autem L 10 basilii (episcopi caesareae cappadociae) ex? amphilo-
 chium D amphylochium V 13 multa] multum L¹ parte] patre DV 16 nyssanensis DV
 18 proprietates] proprietas L¹ eum] eo L² 19 σαρκός = carnis] deitatis LDV 20 quamque
 humilia et per humana DV 21 ἐν τῷ μυστηρίῳ = in saluatore (σωτήρι – sacramento) 26 posteus] post
 eos L² postea DV 31 cybo] cibo DV potu] potu L²DV ὁμογενές = unigenitum (Mansi XI 425
 C 1: cognatum) 32 et² om. DV 33 dicant] dicatur DV haec et] haec quod DV ambulato-
 riam] ambulatorium L¹

24 Τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου ἐπισκόπου Ἰκονίου εἰς τό· ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστίν·

5 Οὐ γὰρ ἀκούσιον τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' αὐτοπρο(αίρετον καὶ πάθος· ὑπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. ὑπάγω καὶ ἔρχομαι, ἄμφω ὡς ἄνθρωπος . . . . .), ὡς δὲ θεὸς ἀχωρίστως μεθ' ὑμῶν· εἰ μὴ ὑπάγω διὰ τοῦ θανάτου ὡς ἄνθρωπος, ἔρχομαι δὲ πάλιν διὰ τῆς ἀναστάσεως ὡς ἄνθρωπος.

25 Τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου ἐπισκόπου Κωνσταντίας τῆς Κύπρου ἐκ τοῦ κατὰ Μαρκίωνος ἐλέγχου κεφαλ(αίου) δξ·

10 Πῶς ἡ κλάσις τοῦ ἄρτου γίνεται, ὦ Μαρκίων; κατὰ φαντασίαν ἢ σώματος ἐνεργοῦντος ὄγκηροῦ κατὰ ἀλήθειαν; ἀναστὰς γὰρ ἐκ τῶν νεκρῶν ἐν αὐτῷ τῷ ἁγίῳ σώματι ἀνέστη ἐν ἀληθείᾳ· διὸ καὶ τὸν ἄρτον ἔκλασεν ἐν ἀληθείᾳ.

15 26 Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων ἐξ ὁμιλίας λεχθείσης εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ἔνθα ὁ κύριος τὸ ὕδωρ οἶνον ἐποίησεν·

20 Ἐσπούδασε δι' ὄλου μῆτε φανερῶσαι τὴν ἑαυτοῦ θεότητα μῆτε εἰς τὸ παντελὲς ἀποκρῦψαι. ἐσπούδασε μὴ φανερῶσαι διὰ τοὺς τότε, ἐσπούδασε μὴ ἀποκρῦψαι διὰ τοὺς μετὰ ταῦτα, ἀλλὰ δεῖξαι καὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ τρανάς τὰς ἐνεργείας, ἵνα μῆτε ἡ θεία δύναμις ἀμβλυνηθῇ μῆτε ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἀπιστηθῇ.

27 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·

25 Ἐγεννήθη, ἐθναυματούργησεν, ἔδειξε τὴν διπλὴν ἐνέργειαν, πάσχων μὲν ὡς ἄνθρωπος, ἐνεργῶν δὲ ὡς θεὸς ὁ αὐτός· οὐ γὰρ ἄλλος καὶ ἄλλος, εἰ καὶ ἄλλως καὶ ἄλλως.

30 28 (Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τοῦ λόγου) εἰς τὴν χήραν τὴν τὰ δύο λεπτὰ προσενέγκασαν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, οὗ ἡ ἀρχή· ἀπλή μὲν ἢ τῆς νηστείας προσηγορία·

35 Καὶ ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις τῶν συναφθεισῶν φύσεων διάφορος ἢ ἐνέργεια τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς θεότητος διάφορος ἢ ἰσχύς, οἷόν τι λέγω· κάτω κοπιᾷ καὶ ἄνω συγκροτεῖ τὰ στοιχεῖα, κάτω πεινᾷ καὶ ἄνωθεν ὑετοὺς χορηγεῖ, κάτω δειλιᾷ καὶ ἄνω

1 Joh. 14, 28   3-5 Joh. 14, 28   11 cf. Luc. 24, 35; Act. 2, 42   16 cf. Joh. 2, 9   18-19 cf. Joh. 2, 11   26 cf. Luc. 2, 7   30-31 cf. Luc. 21, 1-2   35 cf. Joh. 4, 6   36 cf. Joh. 4, 15

1-6 24. Amphilochius Icon., Frgm. II 31-35 CC ser.gr. 3 (1978) 228-229   8-13 25. Epiphanius Const., Panarion 42 PG 41, 772 C 7-11; ed. K. Holl II 154, 15-18   15-22 26. Ps.-Cyrillus Hier., Hom. aquae in uinum conuersae PG 33, 1181 A 1-10; ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 15 IV p. 92, 18-93, 4 24-28 27. Ps.-Cyrillus, Hom. aquae in uinum conuersae PG 33, 1181 B 2-6; ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 15 V p. 93, 11-14   30-310, 3 28. Iohannes Chrys., Hom. de uidea ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 15 I p. 92, 2-10

3-4 αὐτοπρο (αίρετον ... ἄνθρωπος ...) om. R   9 δξ] δδ R   30 (τοῦ ἁγίου ... λόγου) om. R

24 Sancti Anfilochii episcopi Iconii in eo quod dictum est: *pater maior me est*:

Nec enim absque uoluntate causa extitit, sed spontanea est passio: *uado et uenio ad uos. uado et uenio*, utraque sicut homo transmigro, sicut deus autem inseparabiliter uobiscum sum. *uado* homo per mortem, *uenio* autem iterum per resurrectionem homo. 5

25 Sancti Epiphanii de capitulo septuagesimo septimo facto in euictione Marcionis:

Quomodo *confractio panis* perficitur, o Martion? per fantasiam aut operante carne pondus habente secundum ueritatem? resurgens namque a mortuis in eodem sancto corpore resurrexit secundum ueritatem, propterea et panem confregit secundum ueritatem. 10

26 Sancti Cyrilli episcopi Hierosolimitani de omelia dicta in euangelio, ubi dominus *aquam in uinum* conuertit. 15

Studuit per omnia neque *innotescere suam* deitatem neque in toto abscondere. studuit non *innotescere* propter eos qui tunc fuerunt, studuit non abscondere propter eos qui posteus, sed ostendere tam deitatis suae quamque humanitatis eius claras operationes, ut neque diuina uirtus obceletur neque humana natura minime credatur. 20

27 Eiusdem de eodem uerbo:

Natus est, miracula fecit, ostendit dupplicem operationem, passus quidem ut homo, operatus autem ut deus idem ipse, non alter et alter, quamuis aliter et aliter. 25

28 Item sanctus Johannes episcopus Constantinopolitanus in sermone de *uidua* quae *duo minuta* optulit, cuius initium: *simplex quidem ieiunii apellatio*, sic ait: 30

Etenim in aliis copularum naturarum diuersa est operatio humanitatis et deitatis diuersa fortitudo, et ut apertius dicam: deorsum *fatigatur* et sursum continet elementa, deorsum *esurit* et desuper pluias ministrat, deorsum formidat et sursum intonat, deorsum iudicio 35

---

1 amphilocheii D amphylocheii V 4 ὑπάγω = transmigro (μεταχωρέω – uado) sicut²] sic DV inseparabiliter autem uobiscum L¹ 5 homo¹ om. DV 8 epifanii DV euictione marcionis] emozione martionis DV 11 perficitur] conficitur DV 15 aquam] aqua L¹ 19 posteus] post eos DV 20 eius] suae DV 21 obceletur] obceleretur DV 26 dupplicem] duplicem DV 27 ut om. DV 30 in sermone om. L 31 optulit] obtulit DV initium lac. DV sic] sicut L 34 deitatis] diuinitatis DV 36 esurit] esuriit L¹

βροντᾶ, κάτω δικαστηρίῳ παρέστηκε καὶ ἄνωθεν ἑαυτὸν θεωρεῖ. περὶ δὲ τὴν ἐλεημοσύνην συντρέχει τὸ τῆς διπλῆς ἐνεργείας· ὁ γὰρ ἄνωθεν ἐκ τῶν Χερουβιμ βραβεύων τοῖς ἐλεήμοσιν, οὗτος πρὸ τοῦ γαζοφυλακίου καθήμενος δοκιμάζει τοὺς φιλανθρώπους.

5 29 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς Θωμᾶν τὸν ἀπόστολον·

Ταῦτα ἀκούσας ἐκάθαρα τὴν ψυχὴν ἀπιστίας, ἀπεδυσάμην τὴν ἀμφίβολον γνώμην, ἀνέλαβον τὸ πεπεισμένον· ἠψάμην τοῦ σώματος χαίρων καὶ τρέμων, ἐξήπλωσα μετὰ τῶν δακτύλων καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα καὶ δύο λοιπὸν ἐνεργειῶν ἡσθόμην.

10

30 Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς·

15 Εἰ δὲ τετελείωκεν ἡμᾶς δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, πῶς οὐκ ἐνήργηκε θεϊκῶς τε ἅμα καὶ ἀνθρωπίνως ὁ αὐτὸς ὑπάρχων καὶ ὡς ἐν ἐνὶ θεός τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος;

31 (Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν Θησαυρῶν κεφαλαίου κδ·)

20 Ἄνθρωπος γέγονεν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, οὐχ ἵνα πάλιν ὡς θεὸς πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως πάντα πράττη καὶ λαλῇ, ἀλλ' ἵνα πολλάκις καὶ διὰ τὴν χρείαν τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας καὶ ὡς ἄνθρωπος λέγη τινά. ταύτην οὖν ἔχοντας τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν, πῶς οὐκ ἄτοπον σκανδαλίζεσθαι τοὺς ἀκροωμένους ἀνθρωπινώτερον ἔσθ' ὅτε λαλοῦντος αὐτοῦ; λαλεῖ γὰρ ὡς ἄνθρωπος, λαλεῖ δὲ καὶ ὡς θεός, ἔχων ἐν ἀμφοτέροις τὴν ἐξουσίαν.

25

32 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν Θησαυρῶν·

30 Οὐκοῦν τὰ θεοπρεπῶς εἰρημένα τε καὶ πεπραγμένα δείκνυσι τὸν σωτῆρα Χριστὸν θεόν. καὶ πάλιν τὰ ἀνθρωπίνως εἰρημένα τε καὶ γεγονότα δείκνυσι κατ' ἀλήθειαν ἄνθρωπον· αὕτη γὰρ ἐστὶ τοῦ μυστηρίου ἡ δύναμις.

33 (Τοῦ ἁγίου Ἐφραιμίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας ἐκ τῶν κατὰ Σεβήρου κεφαλαίου νς·)

35 Νῦν δὲ σεσαρκωμένον θεὸν λόγον ἐνεργηκέναι τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν ὁμολογοῦντες, τὰ μὲν ἀκολούθως φαμέν πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς γεγεννησθαι φύσιν, τὰ δὲ διὰ τὴν τῆς θεότητος ὑπερφῶ φύσιν, ὥστε καὶ ἐνταῦθα δύο ἐνέργειαι.

1 cf. Mt. 27, 11–14   1–3 cf. Ezech. 1, 11. 26   3 Mc. 12, 41   5–9 Joh. 20, 26–29   14 cf. Joh. 3, 5   22 cf. Joh. 6, 61

5–9 29. Ps.-Iohannes Chrys., Sermo in s. Thomam PG 59, 500, 10–14; cf. Mansi XI 424 C 10–D 3 11–15 30. Cyrillus Alex., Comm. in epist. ad Hebraeos PG 74, 1005 B 2–7; ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 15 IX p. 94, 3–6 17–24 31. Cyrillus Alex., Thesaurus c. 24 PG 75, 400 A 12–B 6; cf. 354, 35–356, 3; cf. Mansi XI 265 D 5–13; cf. Mansi XI 409 B 8–C 7 26–30 32. Cyrillus Alex., Thesaurus c. 24 PG 75, 393 D 2–6 32–36 33. Ephraem Antioch., Contra Seuerum PG 86, 2105 B 7–11; cf. Mansi XI 433 D 10–E 2

17 (τοῦ... κδ) om. R   32 (τοῦ... νς) om. R

adsistit et desuper seipsum *aspicit*. circa misericordiam autem concurrit duplex operatio, quoniam qui *desursum* de Cherubim intercedit misericordibus, ipse ante *gazofylacium sedens* probat misericordes.

29 Item eiusdem in Thomam apostolum :

5

Haec audiens mundani animam a perfidia, exutus sum ambiguam mentem, recepi confidentiam. tetigi corpus gaudens et tremens, expandi cum digitis et animae oculum et duas iam operationes cognoui.

10

30 Sancti Cyrilli episcopi Alexandriae ex interpretatione epistolae ad Haebreos :

Si autem perfectos nos fecit *per aqua et spiritu*, quomodo non operatus est diuinae pariterque humanae isdem consistens et tamquam in uno deus pariter et homo ?

15

31 Eiusdem de Thensauris capitulo uicesimo secundo :

Homo factus est dei uerbum, non ut iterum sicut deus ante humanatione omnia loquatur et operetur, sed ut saepius propter utilitatem dispensationis quae cum carne est et sicut homo loquatur aliqua. hanc ergo habente mysterio uirtutem, quomodo non est inaeptum *scandalizari* auditores, cum aliquid ut homo loquatur? loquitur enim ut homo, loquitur autem et sicut deus, habens in utrisque potestatem.

25

32 Eiusdem de Thensauris :

Ergo quae deo decenter dicta uel acta sunt, ostendunt saluatorem Christum deum. et iterum quae secundum hominem dicta uel peracta sunt ostendunt ueraciter hominem. haec est enim mysterii uirtus.

30

33 Sancti Eufremii episcopi Antiochiae ex scriptis contra Seuerum haeticum ab eodem factis capitulo quinquagesimo sexto :

Nunc autem incarnatum deum uerbum operatum hanc operationem confitentes, aliqua quidem competenter dicimus ad carnem naturae facta fuisse, alia uero propter deitatis sublimem naturam, ideoque et hic duae sunt operationes.

---

1 duplex] duplex DV   2 cerubin DV   gazofylacium] gazofylacium L¹   gazofilatium D   gazophilatium V   7 animam] anima L¹   11 hebreos DV   14 aqua et spiritu] aquam et spiritum DV
 15 pariter et] pariterque DV   17 thensauris] thesauris DV   uicesimo] uigesimo DV   19 humanatione] humanationem D   humanitatem V   21 habente et mysterio DV   inaeptum] ineptum DV
 23 et] etiam L²   26 thensauris] thesauris DV   28 deum om. DV   32 eufremii] eufemii DV   antiochiae DV   33 quinquagesimo] quinquagesimo DV

34 <Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐπισκόπου Σκυθοπόλεως ἐκ τοῦ ἡ λόγου κατὰ Σεβήρου αἰρε-
τικού, κεφαλαίου γ' >

5 Ὅρᾳς ὅτι ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δύο ὁρῶμεν τὰς ἐνεργείας,
τῆς τε θεότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἀμερίστως τε καὶ ἀναλλοιώτως.

35 <Τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας ἐκ τῆς ὑπὲρ τοῦ τόμου Λέοντος
πάπα ἀπολογίας >

10 Ὡσπερ γὰρ τὸ τρέφεσθαι καὶ αὔξειν οὐ θεότητος, οὕτω τὸ ἐγείρειν νεκροὺς οὐκ
ἀνθρωπότητος, ἀμφοτέρω δὲ ὅμως τοῦ αὐτοῦ θεότητα κεράσαντος ἀνθρωπότητι προ-
πόντως οὐ κατὰ ἀνάχυσιν, καθ' ἕνωσιν δὲ ἀσύγχυτον. οὐκοῦν δύο μὲν εἰσὶν αἱ ἐνεργεῖαι
ὡσπερ καὶ αἱ οὐσίαι, εἷς δὲ ὁ ἐνεργῶν θεὸς ἅμα καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός.

15 Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν

κεφάλαιον εἶ

20 Τὸν τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προθύμως ἐκπληροῦντες λόγον οἱ
ἅγιοι πατέρες τὸν παρ' αὐτοῦ δοθέντα λύχνον αὐτῆς τῆς ἐν χάριτι γνώσεως οὐχ ὑπὸ τὸν
μόδιον ἔκρυσαν τῆς ἀνωφελοῦς ἀσαφείας, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν ἀνέθηκαν τῆς ψυχωφε-
λοῦς διδασκαλίας, ἵνα λάμπη πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, τουτέστι τοῖς λαοῖς τῆς καθολικῆς
ἐκκλησίας, μὴ ποτε προσκόψοι πρὸς λίθον τὸν πόδα τῆς αἰρετικῆς κακοδοξίας τις τῶν
25 εὐσεβῶς ὁμολογούντων τὸν κύριον. ὑμεῖς γὰρ ἐστε, φησὶν ὁ κύριος, τὸ φῶς τοῦ κόσμου
καὶ τὸ ἅλας τῆς γῆς, διὰ τὸ πᾶσαν αὐτοὺς πλάνην αἰρετικῶν ἐκκαθαίρειν καὶ σηπεδόνα
παθῶν ἀποξηραίνειν τοῦ γήινου φρονήματος διὰ τῆς ἐν αὐτοῖς γνωριζομένης ἀρετῆς καὶ
ἀληθείας. οὗ χάριν προστέταχε λέγων· λαμπάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀν-
θρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα καὶ πρὸς τούτοις τὰ δόγματα, καὶ δοξάσωσι
30 τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ἅπερ καὶ ἡμεῖς διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν
εὐσεβῶν αὐτῶν κατανοήσαντες λόγων αὐτὸν μὲν ἐδοξάσαμεν τὸν πατέρα τῶν φώτων, ἐξ
οὗ πᾶσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον εἰς αὐτοὺς κατεπέμφθη πρὸς καταρτισ-
μὸν τῆς καθολικῆς αὐτοῦ καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας· τοὺς δὲ κατηγόρους αὐτῶν
ἐνδίκως ἐταλανίσασμεν τοσοῦτου φωτὸς συσκιάσαι μηχανησαμένους τὴν ὄντως ἀλήθειαν
35 διὰ τῆς αὐτῶν καινοτομίας. διό, καθὼς φησὶν ὁ μακάριος Ἡσαΐας, οὐκ ἔστι χαίρειν τοῖς
ἀσεβέσιν, εἶπε κύριος ὁ θεός, ἀναβόησον ἐν ἰσχύι καὶ μὴ φείση, ὡς σάλπιγγα ὑψωσον
τὴν φωνὴν σου καὶ ἀνάγγειλον τῷ λαῷ μου τὰ βδελύγματα τῶν ἐναντίων, ὅσα ἐπονηρεῦ-
σαντο κατὰ τῶν ἁγίων πατέρων τε καὶ συνόδων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. ἀναγκαῖον

10 cf. Luc. 2,40; cf. Mt. 11,5   20 Tit. 2,13 2. Petr. 1,1   21 cf. 1. Cor. 12,8   22-23 cf. Mt. 5,15
24 Mt. 4,6   25-26 Mt. 5,14.13   28-30 Mt. 5,16   31-32 Jac. 1,17   34 cf. Jac. 1,17
35-37 Is. 57,21-58,1

1-5 34. Iohannes Scythopol., Contra Seuerum 8,3 ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 13 XIII p. 86,7-9; cf.
Mansi XI 440 C 1-4   7-13 35. Anastasius Antioch., Apologia pro tomo Leonis cf. Mansi XI 437 B 1-7

1-2 <τοῦ ... γ' > om. R   7-8 <τοῦ ... ἀπολογίας > om. R   20 πᾶς γλαφυρὸς τῆς δ' οὐθείας(?) λόγος
marg. R f. 119r-120v

34 Sancti Johannis episcopi Scycopoleos de sermone octauo contra Seuerum haereticum capitulo tertio:

Cernis quia unius eiusdemque domini nostri Iesu Christi duas uidemus operationes, deitatis eius et humanitatis, sine partitione atque inmutabiliter. 5

35 Sancti Anastasii episcopi Antiochiae de satisfactione exposita pro epistola apostolicae memoriae Leonis papae:

Sicut enim nutriri et *crementari* non est deitatis, ita *suscitare mortuos* non est humanitatis, 10 utraque tamen eiusdem deitatem temperantis humanitati ut concedet non in confusionem, sed in unitione inconfusa. ergo duae quidem sunt operationes sicuti et essentiae, unus autem operator deus pariterque et homo isdem existens.

15

SANCTA SYNODUS DIXIT

Domini *dei et saluatoris nostri Iesu Christi* perficientes cum summa deuotione sancti 20 patres *uerbum* datam eis *lucernam* ab eo gratiae atque *scientiae* non utique *sub modium* absconderunt infructuosae obscuritatis, *sed super candelabrum sustulerunt* salutiferae doctrinae, quatenus *resplendeat omnibus qui in domo sunt*, id est populi(s) catholicae ecclesiae, *ne umquam offendat pedem ad lapidem* haereticae perfidiae quisquam de his qui pie confitentur dominum et uenerantur. *uos enim estis*, sicut dicit dominus, *lumen mundi* et *sal terrae*, 25 quod omnem errorem haereticum expurgat et putredinem passionum terreni intellectus per uirtutem eorum et ueritatem desiccet. unde praecipiebat dicens: *luceat lux uestra coram hominibus, quatenus uideant bona opera uestra* et recta dogmata, *atque glorificent patrem uestrum qui in caelis est.* quae utique et nos per lectionem uenerabilium sermonum eorum perspicentes ipsum quidem *glorificauimus patrem luminum*, ex quo *omne datum* 30 *bonum et donum perfectum* mandatum est eis ad plenitudinem catholicae eius et apostolicae ecclesiae, accusatores autem eorum merito reprobauimus tanti *luminis* obumbrare nitentes ueram confessionem per nouitatis commentum, pro quo, sicut ait beatus Esaias, *non est pax, dixit deus meus, impiis, clama, ne cesses, quasi tubam exalta uocem tuam et adnuntia populo meo scelera aduersariorum*, quanta malignati sunt aduersus sanctos patres et synodos 35 catholicae ecclesiae. necesse est enim *in omne terra exire nostrum* super hanc rem *sonum et*

---

1 scycopoleos(!)   11 tamen non eiusdem L¹   humanitati] humanitate L¹   12 duae] duas
L¹   sicuti] sicut DV   21–22 modium absconderunt] modio abscondere DV   23 populi(s)] populi
L¹DV   populo L²   24 umquam] unquam DV   26 passionum] passionem DV   27 desiccet]
desecat DV   30 ipsum quidem glorificauimus] idipsum quidem glorificamus DV   32 eorum om. DV
33 commentum] comentum DV   34 tubam om. DV   36 in omne terra] in omnem terram L²DV

γάρ ἐστιν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξελεθεῖν τὸν ἡμέτερον περὶ τούτου φθόγγον καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τῶν ἡμετέρων ῥημάτων τὴν δύναμιν, εἰς ἀσφάλειαν τῶν ὀρθοδόξων λαῶν γνωριζόντων πᾶσιν, ὅτι ἐγγράφως μὲν καὶ ἀγράφως ἐσυκοφάντησαν τοὺς ἁγίους πατέρας ὡσπερ οὖν καὶ τὰς ἁγίας πέντε συνόδους Κῦρος καὶ Σέργιος, Πύρρος καὶ Παῦλος, ἠλέγχθησαν δὲ κατὰ τῆς ἑαυτῶν ψευδάμενοι προπετείας, ὡς οὐδέ ποτε καθ' οἰονοῦν τινα τρόπον ἢ λόγον εἰρήκασιν ἢ πεφρονήκασιν ἄπερ οἱ εὐσεβεῖς πατέρες εἰρήκασί τε καὶ πεφρονήκασιν. καὶ μάρτυρες οἱ τούτων λόγοι πάσης ὑπερλάμποντες ἡλιακῆς ἀκτίνος καὶ τὸ ἀληθὲς τοῦ κατ' αὐτοὺς κηρύγματος πανταχοῦ τοῖς πᾶσι δημοσιεύοντες, οὓς ἀρτίως ἀνέγνωμεν. *παρέδωκα* γὰρ ἡμῖν ἐν πρώτοις ὁ καὶ *παρέλαβον* ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖν κύριον ἡμῶν καὶ θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐκ δύο καὶ ἐν δυσὶν ὑπάρχοντα φύσει καθ' ὑπόστασιν ἡνωμέναις ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως. καὶ δύο τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς ὡσπερ τὰς φύσεις οὕτω καὶ τὰ κατὰ φύσιν ἀληθῶς ὑπάρχειν θελήματα, θεῖον τε καὶ ἀνθρώπινον, καὶ δύο τὰς οὐσιώδεις ἐνεργείας τυγχάνειν, θεῖαν καὶ ἀνθρώπινην· καὶ οὐδὲ παρέργως ταῦτα καὶ ἡμελημένως ἢ οὐκ „ἐπ' αὐτὸ τοῦτο κυρίως ἔχοντες τὴν πᾶσαν τοῦ λόγου σπουδὴν“, ὡς οἱ δι' ἐναντίας ἐπιθρουλλοῦσι, κἄν τούτῳ λοιδοροῦμενοι τοῖς ἁγίοις πατράσι διὰ τὴν οἰκειάν κακοπιστίαν, οἷα „μηδὲν αὐτῶν“, ὡς φασί, „περὶ τῶν θελημάτων ἢ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὀριστικῶς ἐκθεμένων“. Ἰδοὺ γὰρ οὐχ ὀριστικῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ δογματικῶς καὶ γραφικῶς καὶ συλλογιστικῶς καὶ φυσικῶς καὶ ἀποδεικτικῶς καὶ ἀγωνιστικῶς καὶ παραδειγματικῶς, καὶ ἀπλῶς διὰ παντὸς τρόπου καὶ λόγου τῆς γνωστικῆς αὐτῶν καὶ ἔμφρονος διδασκαλίας, οἷα νομίμως καὶ ἀνδρικῶς ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ σαρκωθέντος θεοῦ λόγου τοῖς ἀντιθέτοις συμπλεκόμενοι καὶ πολεμοῦντες αἰρετικοῖς, Ἀρειῶ καὶ Ἀπολιναρίῳ καὶ Νεστορίῳ καὶ πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς κατ' αὐτοὺς ἀσεβέσι, τὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς Χριστοῦ τοῦ θεοῦ θελήματα καὶ τὰς ἐνεργείας ὠμολόγησάν τε καὶ ὁμολογεῖσθαι παραδεδώκασι, δι' ἀριθμοῦ ταῦτα καὶ ὀνομάτων κηρύξαντες, δι' ἀντωνυμιῶν, διὰ ταυτότητος, δι' ἑτερότητος, διὰ ποιότητος, ἰδιότητος, δυνάμεως, καὶ ἀπλῶς δι' ἐκάστου λόγου καὶ θέματος, δι' οὐπὲρ ἂν ἢ τούτων αὐτοῖς ἀληθῆς ἀποδείκνυσθαι πάντη τε καὶ πάντως ἡδύνατο σύστασίν τε καὶ πίστωσιν, οἷον ἀριθμοῦ μὲν διὰ τοῦ λέγειν αὐτοῦς· ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς Χριστοῦ δύο θελήματα καὶ δύο ἐνεργείας καὶ διπλὴν ἐνεργεῖαν, ὀνομάτων δὲ διὰ τοῦ θεῖον θέλημα καὶ ἀνθρώπινον θέλημα, καὶ θεῖαν ἐνεργεῖαν καὶ ἀνθρώπινην ἐνεργεῖαν, ἀντωνυμιῶν δὲ διὰ τοῦ φάσκειν· „ἄλλον τὸ ἀνθρώπινον θέλημα καὶ τὸ θεῖον ἄλλο“, καὶ ἄλλην καὶ ἄλλην ἐνεργεῖαν, ἑτερότητος δὲ διὰ τοῦ λέγειν· „τὰ ἑτερογενῆ τε καὶ ἑτεροφυῆ τὴν αὐτὴν ἐνεργεῖαν ἔχειν, οὐκ ἂν τις δοίη σωφρονῶν“, ταυτότητος δὲ διὰ τοῦ κηρύττειν· „τὰ γὰρ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ὄντα καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὠμολόγηται“, καὶ· 35 „ἢ κοινωνία τοῦ θελήματος τὴν τῆς οὐσίας ἐνότητα παρίστησι“, ποιότητων δὲ διὰ τοῦ λέγειν ὡσπερ διάφορον ἔχουσι τῆς οὐσίας καὶ τῆς ποιότητος τὸν λόγον οὕτω καὶ διάφορον τὴν ἐνεργεῖαν, ἰδιοτήτων δὲ διὰ τοῦ προσφωνεῖν· „εἰ δὲ ὅλως ἐνδέχεται τι τῶν θεϊκῶν ἰδιωμάτων ἐνυπάρχειν τινὶ τῶν οὐκ ἐξ αὐτῆς κατ' οὐσίαν ὄντων καὶ οὕτως

1–2 Ps. 18, 5   9 cf. 1. Cor. 11, 23

31 cf. Gregorius Nyss., *Antirrheticus adv. Apollinarium* 32; cf. 286, 34   32–33 cf. Cyrillus Alex., *Thesaurus* c. 14; cf. 266, 36   34 cf. Cyrillus Alex., *Thesaurus* c. 10; cf. 266, 29–30   35 cf. Gregorius Nyss., *Contra Eunomium*; cf. 270, 30–31   37–318, 3 cf. Cyrillus Alex., *Comm. in Ioh.*, cf. 266, 3–7

26 θέματος] θεμ. τοσ *lac.* R

28 ἐπὶ] εἰ R

34 οὐσίας] ἐνεργείας R

34–35 καὶ ἢ *bis* R

in fines orbis terrarum sermonum nostrorum consonam uirtutem, uidelicet pro cautela orthodoxorum populorum et omnibus manifestum facere, quoniam in scripto et sine scripto sanctos patres calumniati sunt sicuti et sancta quinque concilia Cyrus, Sergius, Pyrrus et Paulus, deuincti sunt autem contra suam temeritatem mentiti, qui numquam per quemlibet modum aut uerbo intellexerunt aut praedicauerunt, quae orthodoxi patres dixisse siue intellexisse noscuntur. et in his testantur uerba eorum, quae super omne radium solis nitescunt, sed et ueritas praedicationis eorum ubique omnibus eos publicantes, qui nobis in praesenti relecti sunt quique *tradiderunt* nobis inprimis quod *accepisse* noscuntur unum eundemque confiteri dominum deum nostrum Iesum Christum, ex duabus et in duabus existentem naturis substantialiter unitis inconfusae et indiuisae et duas unius eiusdemque sicuti naturas ita et naturales ueraciter esse uoluntates, id est diuinam et humanam, et duas essentielles operationes, diuinam et humanam, neque transitoriae haec aut postpositiue neque „in hoc ipsud specialiter“ minime „habentes omne studium sermonis eorum“, sicut aduersarii garriunt, et in hoc detrahentes propter suam haeresem uenerabiles patres, dum dicent „nihil de uoluntatibus uel operationibus saluatoris nostri definitiue eos exposuisse“. ecce etenim non solum definitiue sed et dogmatice et syllogistice ac naturaliter, demonstratiue et secundum scripturas, agonistice et per exempla, et compendiose per omne modum et uerbum intellectualis eorum et prudentissimae doctrinae, utpote legitime et uiriliter pro ipso incarnato deo uerbo contradicentibus resistentes et repugnantes haereticos, Arrium, Apollinarem et Nestorium et omnes omnino sequentes impietates illorum, eiusdemque unius Christi dei uoluntates et operationes professi sunt et profiteri praedicauerunt, per numerum et nomina haec proferentes, per pronomina, per alterius intellectum, per eiusdem significationem, per qualitatem, per proprietatem, per uirtutem, et compendiosae omne uerbum et positionem, per quam potuisset adprobari eorundem uoluntatum et operationum uera fide dictio et constantia, id est: per numerum, ex hoc quod dicent: in unum eundemque Christum duas uoluntates et operationes et dupplicem operationem, per nomina, ex hoc quod dicent: diuinam uoluntatem et humanam uoluntatem deificantem et deificatam, et iterum diuinam operationem et humanam operationem, per pronomina uero ex hoc quod dicent: „aliam uoluntatem esse diuinam et aliam humanam“ et aliam atque aliam operationem, per alterius autem intellectum, ex hoc quod dicent: „quoniam quae alterius generis sunt siue naturae similem operationem habere nullus sapiens dabit“, per eiusdem autem significationem, ex hoc quod dicent: „quoniam quae eiusdem operationis sunt, utique eiusdem substantiae confitentur“, et: „communio uoluntatis unitatem ostendit substantiae“, per qualitatem uero, ex hoc quod dicent: sicuti habent diuersam substantiam et qualitatis rationem ita et diuersam operationem, per proprietatem autem ex hoc quod dicent: „si enim tantum possibile est quidquam de diuinis proprietatibus inesse alicui qui non est eiusdem substantiae, et ita potest esse quomodo et ipsa

3 et¹ om. DV   4 deuincti] deuicti L²   de.... lac. DV   6 omne] omnem L²   9 eundemque christum confiteri L¹   deum om. DV   12 neque ... postpositiue (cf. 95, 25)   13 omne] omnem L²D
17 omne] omnem L²   18 prudentissimae] prudentissime L¹   19 συμπελεκόμενοι = resistentes (ἀντιπίπτω – contorqueo)   19–20 appollinarem D   21 uoluntates et operationes] uoluntatis et operationis DV   22 alterius] alteriu L¹   26 dupplicem] duplicem DV   29 dicent] dicunt L²   30 hoc om. L¹   32 dabit om. DV   dicent] dicunt LDV   36 possibile] possibili L¹   quidquam] quicquam DV

ένυπάρχει καθάπερ αὐτή. τί τὸ κωλύον, εἶπέ μοι, καὶ πάντα λοιπὸν τὰ θεοπρεπῆ καταχωρεῖν; καὶ τί ἐντεῦθεν; συγκέχυται τὸ πᾶν ἡμῖν, καὶ τὰ μὲν ἄνω χωρήσει κάτω, τὰ δὲ κάτω ἀναβήσεται ἄνω“; δυνάμεων δὲ διὰ τοῦ βοᾶν· „τὰ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχοντα καὶ ταῖς αὐταῖς δυνάμεσι φυσικαῖς ἀποκεχρημένα τῆς αὐτῆς εἶναι πάντως οὐσίας ἀναγκαῖον, καὶ οὐδὲν τῶν πρὸς τὸ ἕτερογενὲς καὶ ἕτεροούσιον τὰς αὐτὰς ἀπαρᾶ-
 5 λάκτως φορέσει δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας“.

Ταῦτα μὲν οὖν αὐτὸς ὁ τῶν ἁγίων θεὸς καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πολυμερῶς τε καὶ πολυτρόπως διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ λαλήσας πατέρων περὶ ἑαυτοῦ τὴν εἰς αὐτὸν ἡμᾶς ὀρθόδοξον ἐφώτισε πίστιν, οὕτως ἀπαραβάτως ἔχειν αὐτὴν, ὡς οἱ πατέρες εἰρη-
 10 κασι, ταύτης δὲ ξένους εἶναι καὶ ἄλλοτριούς, ὡς ἀρνησαμένους αὐτὴν ἐγγράφως, τοὺς εἰρημένους ἄνδρας μετὰ τῶν ἀσεβῶν αὐτῶν συγγραμμάτων. διὸ τούτους καὶ τὰ τούτων καταδικάζοντες δόγματα κατὰ τὴν τῶν ἁγίων συνόδων νομοθεσίαν ἤτοι διάταξιν τοῦτο ποιεῖν ἡμᾶς ἐκ παντὸς τρόπου παρακελευομένην τὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν δόγματά τε καὶ ῥήματα, συμφώνως ἐκρίνομεν ἅπαντες ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μᾶ καρδία μηδὲν προστι-
 15 θέντες, μηδὲν ἀφαιροῦντες τῶν ἐξ αὐτῶν παραδοθέντων ἡμῖν.

Οὕτω πιστεύομεν ὡς οἱ πατέρες ἐπίστευσαν, οὕτω κηρύττομεν ὡς ἐκήρυξαν, οὕτω διδάσκομεν ὡς ἐδίδαξαν, τὰ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν πέντε συνόδων ἀπαραβάτως κρατύνομεν, τοὺς ὄρους αὐτῶν φυλάττομεν, τὰ ψηφίσματα αὐτῶν ὀλοκλήρως κατέχομεν, οὕτως ὀρίζομεν ὡς ἐκεῖναι διὰ τῶν οἰκείων λόγων
 20 ἐθέσπισαν.

Ὅ μὴ ταύτας καὶ πάντας τοὺς ἁγίους πατέρας δεχόμενος, κατάκριτος·

Ὅ μὴ πάντα τὰ παρ' αὐτῶν κηρυχθέντα καὶ ὀρισθέντα δεχόμενος καὶ ὁμολογῶν, κα-
 25 τάκριτος·

Ὅ τὴν οἰانوῦν τῶν αἰρετικῶν ἐβδελυγμένην ἐγκρίων φωνὴν, κατάκριτος·

Τούτων οὖν οὕτως ἡμῖν εὐσεβῶς κεκριμένων ἀκόλουθον λοιπὸν, ὡσπερ διὰ τῶν ἁγίων πατέρων τὸ πρὸς αὐτοὺς ἕτερόδοξον τῶν ἐναντίων ἐδείξαμεν, οὕτω καὶ διὰ τῶν αἰρε-
 25 τικῶν τὸ πρὸς ἐκείνους ὁμόδοξον τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν ἡμᾶς παραστήσασθαι. γέγραπται γάρ· ἰδοὺ ἐγὼ ἐπὶ σέ, λέγει κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, καὶ ἀποκαλύψω τὰ ὀπίσω σου ἐπὶ πρόσωπόν σου καὶ δείξω ἔθνησι τὴν ἀσχημοσύνην σου καὶ βασιλείαις τὴν
 30 ἀτιμίαν σου καὶ ἐπιρρίψω ἐπὶ σὲ βδελυγμὸν κατὰ τὰς ἀκαθαρσίας σου καὶ θήσομαι σε εἰς παράδειγμα, καὶ ἔσται πᾶς ὁ ὄρων σε καταβήσεται ἀπὸ σοῦ καὶ ἐρεῖ· δειλαία τῶν αἰρετικῶν ἢ αἵρεσις· τίς στενάξει αὐτήν;

Προσῆκει τοίνυν καὶ πάλιν ἀποκαλύψαι τὰ αἵσχη τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν κατὰ πρόσωπον αὐτῶν, ὥστε γνωρίσαι πᾶσιν ἡμᾶς ποίων αἰρετικῶν τὴν ἀκαθαρσίαν ἐν ἑαυτοῖς
 35 περιφέροντες διὰ τῆς αὐτῶν καινοτομίας ὁμόρφρονas ἑαυτοὺς ὑπάρχειν ἐψευδολόγουν εἰς ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων τοῖς ἁγίοις πατράσι καὶ ταῖς οἰκουμενικαῖς ἀγίαις πέντε συνόδοις.

7–8 cf. Hebr. 1, 1   28–34 Nahum 3, 5–7

3–6 cf. Cyrillus Alex., Thesaurus c. 8, cf. 266, 19–21

deitas, dic mihi, quid est quod impediat, ut iam omnia quae sunt deitatis cedant? quidnam ex hoc euenit, confusa sunt omnia nobis, et alta cedent in imis, ima autem ascendunt in altis“, per uirtutem uero ex hoc quod clamant: „quae eadem operatione et eadem naturale uirtute utantur eiusdem esse substantiae modis omnibus necesse est, et nulla natura alterius substantiae uel generis indissimiliter habebit potestates et operationes“.

Et haec quidem ipse sanctorum *deus* dominus noster Iesus Christus *multifariae multisque modis per* sanctos *patres* de se ipso *locutus* inluminauit nos fidem suam orthodoxam, sic et intransgressibiliter tenere eam sicuti patres praedicauerunt, huius autem orthodoxae fidei extraneos esse et alienos, utpote denegantes eam in scripto, memoratos auctores nouitatis cum impia eorum conscripta. propterea et hos et ea quae ab eis confecta sunt dogmata reprobantes secundum statuta uenerabilium synodorum siue praecepta qui hoc facere nobis per omnia praecipunt dogmata et sermones sanctorum patrum, uno corde et ore unianimiter ac consonanter omnes firmamus, nihil addentes, nihil subtrahentes de his quae ab ipsis tradita sunt nobis.

Sicque credimus sicuti patres crediderunt, ita praedicamus quomodo praedicauerunt, ita docemus quomodo docuerunt. quae sanctae et uniuersales quinque synodi tradiderunt intransgressibiliter retinemus, definitiones eorum seruamus, decreta eorum integre confitemur, ita definimus quomodo et illi per proprios sermones promulgauerunt.

Qui easdem sanctas synodos et uenerabiles patres minime suscipit, condemnatus est!

Qui omnia ab eis praedicata et definita minime suscipit specialiter et confitetur, condemnatus est!

Qui qualemcumque haereticorum et abominandam uocem comprobatur et suscipit, condemnatus est!

His igitur ita a nobis pie definitis consequens est, ut sicuti per sanctos patres discrepantem ab eis sensum contrariorum adprobauimus, ita et per haereticos consonantiam praedictorum temeratorum quam habent cum illis ostendamus. scriptum est enim: *ecce ego super te, dicit dominus deus omnipotens, et reuelabo posteriora tua in facie tua et ostendam gentibus obprobrium tuum et regibus ignominiam tuam et iactabo super te abominationem secundum immundiciam tuam et ponam te in exemplum, et erit omnis qui te uiderit uociferabit a te et dicat: miserrima haeresis aduersariorum, quis plorabit super eam?*

Ideoque oportet iterum *detegere obprobria* praesumptorum *ante faciem illorum*, ut omnibus aperiamus quorum haereticorum *immunditiam* in semetipsos per suam nouitatem portantes sanctis patribus et uenerabilibus quinque conciliis in deceptione simpliciorum se concordare mentiti sunt.

2 cedent] cedenti L¹DV   4 utantur] utuntur L¹V   9 intransgressibiliter] intransmigrabiliter DV
 11 confecta] conserta DV   12 συνόδων = synodorum] patrum LDV   13 sermones eorum sanctorum L¹   unianimiter] unanimiter DV   17–18 ita ... docuerunt om. DV   21 suscipit] suscepit L¹
 24 qualemcumque] qualemcunque DV   26 his] in his DV   30 abominationem] abhominatorem DV
 31 immundiciam] immunditiam DV   te in] in te L   καταβήσεται = uociferabit (καταβοήσεται – resiliet)
 36 quinque] qui in DV   deceptione] deceptionem L²   simpliciorum] simpliciorum L

Προαγέσθωσαν τοίνυν εἰς μέσον ἡμῖν τὰ βιβλία τῶν κακοδόξων αἰρετικῶν ἡγουν αἱ ἐξ αὐτῶν ἀφορισθεῖσαι χρήσεις διὰ τῶν καθυπουργούντων τοῖς πραττομένοις εἰς θρίαμβον τῆς ἐκείνων αἰρέσεως.

5 *Θεοφύλακτος πριμμικήριος τῶν νοταρίων τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας εἶπεν*

Κατὰ τὴν ἱερὰν διάταξιν τῆς ὑμετέρας μακαριότητος τὰς ἀφορισθείσας ἡμῖν χρήσεις ἐκ τῶν βιβλίων τῶν αἰρετικῶν κομίσας ἔχω πρὸς τὸ παριστάμενον.

10 *Μαρτῖνος ὁ ἀγιώτατος καὶ μακαριώτατος πάπας τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας εἶπεν*

Αἱ προκομισθεῖσαι τῶν αἰρετικῶν χρήσεις ληφθήτωσαν καὶ ἀναγνωσθήτωσαν εἰς ἀπόδειξιν τῆς πρὸς αὐτοὺς ὁμοφωνίας τε καὶ ὁμοδοξίας τῶν τὰς καινοτομίας ποιησαμένων κατὰ τῆς πίστεως.

15 *Καὶ λαβὼν Θεόδωρος νοτάριος ῥεγεωνάριος τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου πρὸς τὴν Ῥωμαιαν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος μεθερμηνευθείσας φωνὴν ἀνέγνω*

20

Χρήσεις τῶν συγγεόντων αἰρετικῶν

κεφάλαιον 5

25 1 *Λουκίου Ἀρειανοῦ ἐπισκόπου γενομένου Ἀλεξανδρείας ἐκ τοῦ εἰς τὸ πάσχα λόγου*

Ποῦ τοίνυν ἔδει ψυχῆς, ἵνα τέλειος ἄνθρωπος συμπροσκυνεῖται θεῷ; διὰ τοῦτο βοᾷ τὴν ἀλήθειαν Ἰωάννης· ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἀντὶ τοῦ· συνετέθη σαρκί, οὐ μὴν καὶ ψυχῇ, καθάπερ οἱ νῦν τὴν πίστιν κατηλεύοντες λέγουσιν, ἀλλ' ἦνωτο μὲν τῷ σώματι καὶ εἷς γέγονε μετ' αὐτοῦ. ἐπεὶ πῶς εἷς ὁ Χριστός, εἰ μὴ ἓν πρόσωπον καὶ μία σύνθετος φύσις, καθάπερ τοῦ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἀνθρώπου γνωρίζομεν; εἰ δὲ καὶ ψυχὴν εἶχεν, ὡς οἱ νόθοι τὰ νόθα νῦν τὰς ἐκκλησίας διδάσκουσι, μάχεται τὰ κινήματα θεοῦ καὶ ψυχῆς. αὐτοκίνητον γὰρ τούτων ἐκάτερον καὶ πρὸς ἐνεργείας διαφοροῦς ἀγόμενον.

35

2 *Ἀπολιναρίου αἰρετικοῦ ἐκ τῶν κατὰ Διοδώρου*

Ἔργον καὶ τὸ κινεῖν μίαν πέφυκεν ἀποτελεῖν τὴν ἐνέργειαν. ὣν δὲ μία ἡ ἐνέργεια, μία καὶ ἡ οὐσία. μία ἄρα οὐσία γέγονε τοῦ λόγου καὶ τῆς σαρκός.

29 Joh. 1, 14

25–34 1. Lucius Alex., Sermo in pascha, ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 9 XV p. 65, 13–24 · 36–39 2. Apollinaris Laod., Contra Diodorum, ed. H. Lietzmann, p. 235, 26–236, 2 Nr. 117; ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 12 XX p. 77, 10–13

30–31 τί φλυαρεῖς, κάπηλε, τῶν ὀρθῶν λόγων; marg. R

Deducantur igitur nobis in medium codices infidelium haereticorum, hoc est eorum testimonia, per hos quorum interest ad conuincendam haereseos illorum insaniam.

THEOXYLACTUS PRIMICERIUS NOTARIORUM APOSTOLICAE SEDIS DIXIT

5

Secundum sacram praeceptionem uestrae beatitudinis exceptata a nobis testimonia de codicibus haereticorum afferens prae manibus habeo. quid praecipitis?

MARTINUS SANCTISSIMUS AC BEATISSIMUS EPISCOPUS SANCTAE DEI ECCLESIAE CATHOLICAE 10
ATQUE APOSTOLICAE URBS ROMAE DIXIT

Producta testimonia haereticorum suscipiantur et in adprobatione consonantiae nouitatis praesumptorum qua contra fidem orthodoxam cum denominatis haereticis detinentur lectione uulgentur.

15

ET ACCIPIENS THEODORUS NOTARIUS REGIONARIUS APOSTOLICAE SEDIS DE GRECO IN
LATINAM UOCEM TRANSLATA RELEGIT IN HIS

20

ITEM TESTIMONIA <CONFUNDENTIUM> HAERETICORUM

1 Lucii Arriani episcopi quondam Alexandriae de sermone dicto in pascha:

25

Ubi igitur necessaria erat anima, ut perfectus homo coadoretur deo? propterea ueritatem clamat Iohannes: *uerbum caro factum est*, <pro:> compositum est carni, non autem et animae, sicut hii qui nunc fide negotiantes adserunt, sed quidem carni unitum erat et unus factus est cum eo. nam quomodo unus Christus, nisi una persona, una composita natura, sicut hominis qui ex anima et corpore extat cognoscimus? si autem et animam habuit, sicuti adulteratores adulterata nunc ecclesias docent, oppugnant se motus dei et animae. quoniam se mouet horum utrumque et in diuersas operationes ducitur.

35

2 Appollinari haeretici contra Diodorum, ubi ait:

Organum et quod mouet unam solet perficere operationem. quorum autem una est operatio, horum una est essentia. una ergo essentia facta est uerbi et carnis.

---

5 theophilactus V   7 a om. DV   13 adprobatione] adprobationem L²D   21 συγγεόντων =
<confundentium>   29 ἀντι τοῦ = <pro>   30 negotiantes] negotiante DV   33 adulterata] adultera-
tas DV   se mouet] remouet LDV   38 quod] quidem DV   τὴν ἐνέργειαν = operationem] ratio-
nem LDV

3 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ γραφέντος παρ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς κατὰ τῆς θείας τοῦ λόγου σαρκώσεως ἀγωνιζομένους προφάσει τοῦ ὁμοουσίου·*

Καὶ Ἰουδαῖοι τὸ σῶμα σταυρώσαντες θεὸν ἐσταύρωσαν, καὶ οὐδεμία διαίρεσις τοῦ
5 λόγου καὶ τῆς σαρκὸς ἐν ταῖς θείαις φέρεται γραφαῖς, ἀλλ' ἔστι μία φύσις, μία ὑπόστασις, μία ἐνέργεια.

4 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ περὶ τῆς θείας σαρκώσεως τῆς καθ' ὁμοίωσιν ἀνθρώπου·*

Καὶ οὐ μνημονεύουσιν ὅτι τὸ θέλημα τοῦτο ἴδιον εἴρηται οὐκ ἀνθρώπου τοῦ ἐκ γῆς, καθὼς αὐτοὶ νομίζουσιν, ἀλλὰ θεοῦ τοῦ καταβάντος ἐξ οὐρανῶν.

5 *Τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ λόγου ἐπιγεγραμμένου „εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὴν ἔνσαρκον τοῦ θεοῦ“·*

Εἷς γὰρ ὁ Χριστὸς θεϊκῶ θελήματι μόνῳ κινούμενος, καθὼ καὶ μίαν οἶδαμεν αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν ἐν διαφόροις θαύμασι καὶ παθήμασι τῆς μιᾶς αὐτοῦ φύσεως προϊούσαν. θεὸς γὰρ ἔνσαρκός ἐστι καὶ πιστεύεται.

20 6 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·*

Καὶ τό· πάτερ, εἰ δυνατὸν παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ, πλὴν μὴ τὸ ἐμὸν ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω θέλημα, οὐκ ἄλλου καὶ ἄλλου θελήματος ἔμφασιν ἔχει μὴ συμβαινόντων ἀλλήλοις, ἀλλ' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ, θεϊκῶς μὲν ἐνεργουμένου, οἰκονομικῶς δὲ
25 παραιτουμένου τὸν θάνατον, ἐπειδὴ θεὸς ἦν σαρκοφόρος ὁ τοῦτο λέγων, μηδεμίαν ἐν τῷ θέλειν ἔχων διαφορὰν.

7 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ σαρκώσεως λόγου, κεφαλαίου ιγ·*

Ἡ σὰρξ ἑτεροκίνητος οὔσα πάντως ὑπὸ τοῦ κινουίντος καὶ ἄγοντος (ὁποῖόν ποτ' ἂν εἶη τοῦτο) καὶ οὐκ ἐντελῶς οὔσα ζῶον ἀφ' ἑαυτῆς, ἀλλ' εἰς τὸ γενέσθαι ζῶον ἐντελὲς συντιθεμένη, πρὸς ἐνότητα τῷ ἡγεμονικῶ συνῆλθε καὶ συνετέθη πρὸς τὸ οὐράνιον ἡγεμονικόν, ἐξοικειωθείσα αὐτῷ κατὰ τὸ παθητικὸν ἑαυτῆς καὶ λαβοῦσα τὸ θεῖον οἰκειωθὲν αὐτῇ κατὰ τὸ ἐνεργητικόν. οὕτω γὰρ ἐν ζῶον ἐκ κινουμένου καὶ κινητικοῦ συνίσταται καὶ οὐ δύο ἢ ἐκ δύο τελείων καὶ αὐτοκινήτων.

11 cf. 1. Cor. 15, 47   12 cf. Joh. 6, 38   22–23 Mt. 26, 39

1–6 3. Apollinaris Laod., De fide et incarnatione, ed. H. Lietzmann, p. 198, 24–199, 2; ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 41 XLVI p. 315, 15–21   8–12 4. Apollinaris Laod., Demonstratio de divina incarnatione, ed. H. Lietzmann, p. 218, 20–24 Nr. 63; ed. F. Müller, Op. III 1 p. 179   14–18 5. Apollinaris Laod., In dei in carne manifestationem, ed. H. Lietzmann, p. 232, 25–32 Nr. 108; cf. F. Diekamp, Doctrina patrum 41 XVIII p. 307, 17–20   20–26 6. Apollinaris Laod., In dei in carne manifestationem, ed. H. Lietzmann, p. 233, 1–12 Nr. 109 28–35 7. Apollinaris Laod., Demonstratio de divina incarnatione, ed. H. Lietzmann p. 232, 10–18 Nr. 107; ed. E. Schwartz, Abh. BAdW NF 18 (1939) 17, 1–6 Nr. 61

- 3 Eiusdem de sermone scripto ad eos qui contra diuinam incarnationem uerbi certant propter homouision :

Et Iudaei corpus crucifigentes deum crucifixerunt, et nulla diuisio uerbi et carnis in diuinis scripturis repperitur, sed est una natura, una subsistentia, una operatio. 5

- 4 Eiusdem de sermone diuinae incarnationis ubi ad similitudinem hominis dictum est:

Et non reminiscunt quoniam haec uoluntas propria dicitur non *hominis qui de terra est*, sicut ipsi arbitrantur, sed dei qui *e caelo descendit*. 10

- 5 Item eiusdem in sermone qui superscriptus est : „in epiphania incarnationis dei“ :

Unus enim Christus diuina tantum uoluntate mouebatur, secundum quod et unam eius nouimus operationem in diuersis miraculis et passionibus unius eius naturae procedentem. deus enim carnem indutus est et creditur. 15

- 6 Item subsequitur:

Et quod dicitur: *pater, si possibile est transeat a me calix iste, uerumtamen non mea sed tua uoluntas fiat*, non alterius et alterius uoluntatis significationem habet non sibi inuicem conuenientibus, sed unius et eiusdem, diuinae operantis, dispensatiue autem mortem recusantis, quia deus fuit carnem ferens qui hoc dicebat, nullam habens in uoluntate differentiam. 25

- 7 Apollinarii haeretici de sermone incarnationis, capitulo tertio decimo:

Dum caro ex alio habeat motionem utique ab illo qui mouet et ducit eam (qualisque fuerit) et non perfecte animal per se consistit, sed ut animal perfectum efficiatur, composita in unitione principali copulata est et composita caelesti principali, similis factus est secundum passibile eius et accipiens diuinitatem sibi familiatam secundum actibum. sic namque unum animal per mouentem et qui mouitur consistit et non duo aut ex duobus perfectis seseque mouentibus. 30 35

---

1 diuinam *om.* DV   προφάσει τοῦ = propter (occasione)   2 homouision] omouision L² homo usion DV   11 reminiscunt] reminiscunt DV   14 superscriptus] superscriptum DV   dei] domini L¹
 22 uerumtamen] ueruntamen DV   23 habet et non DV   25 qui] quia L   qui in hoc DV
 28 apollinarii *inc.* b   haeretici] heretici b DV   sermone] sermonae b   31 perfecte] perfectae b   composita] cumposita b   32 unitione] lunione b   principali si copulata L¹   composita] cumposita b   33 secundum actibum *lac.* DV   unum] unam L¹   34 mouitur] mouetur L²   moratur V   35 mouentibus *explic.* b

8 Πολέμωνος μαθητοῦ Ἀπολιναρίου ἐκ τῶν πρὸς τοὺς ἁγίους πατέρας ἀντιρρητικῶν

5 Ὅλος γὰρ θεὸς ἦν ὁ Χριστὸς καὶ τελειότητι σαρκὸς ἐνωθεὶς καὶ γενόμενος ἄνθρωπος, οὐ τὸν τρεπτὸν νοῦν ἑαυτῷ καταμιξάσας, θελήμασι φυσικῶς ἐπὶ τάναντία κινούμενον, ἑαυτῷ δὲ μᾶλλον γενόμενος νοῦς ἀτρέπτω θελήματι θεϊκῶς πάντα πεποίηκεν. ἀλλ' οὐ τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ θεωθὲν κατὰ τὸν Καππαδόκην Γρηγόριον, ἐπεὶ καὶ τρεπτόν. τὸ γὰρ θεωθῆναι δυναθὲν καὶ γεωθῆναι πάντως ἡδύνατο κατὰ τὸν πρῶτον Ἀδάμ.

9 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Τιμόθεον ξ' ἐπιστολῆς

10

Ὁ δύο θελήματα λέγων Χριστοῦ κατὰ τοὺς πάλαι καὶ νῦν φυσωμένους ἢ τὸν ἕνα δύο τινὰς εἰσάγει Χριστοὺς ἀλλήλων οὐ φύσει μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ ἀπεχθεῖα διηρημένους, ἢ τὸν αὐτὸν ἑαυτῷ διδάσκει μαχόμενον. ἔνθα γὰρ δυὰς πάντως καὶ διαίρεσις.

15 10 Σεβήρον ἐκ τοῦ προσφωνηματικοῦ τοῦ λεχθέντος παρ' αὐτοῦ ἐν Δάφνῃ ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῆς ἁγίας Εὐφημίας

20 Ἀναθεματίζομεν δὲ καὶ τὴν σύνοδον Χαλκηδόνος καὶ τὸν Τόμον Λέοντος τοῦ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἡγησαμένου καὶ τοὺς λέγοντας ἢ εἰπόντας „ἐν δύο φύσει τὸν ἕνα κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν“ μετὰ τὴν ἄφραστον καὶ ἀπερινόητον ἔνωσιν, καὶ τούτων ἀκολούθως ἐνεργείας ἢ ιδιότητας.

11 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Ἐλευσίνιον ἐπιστολῆς

25 Ἀναθεματιστέον οὖν τοὺς „ἐν δύο φύσει“ ὀρισμένους τὸν ἕνα Χριστὸν καὶ ἐκάστην τῶν φύσεων ἐνεργεῖν τὰ ἴδια λέγοντας.

12 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Σέργιον τὸν γραμματικὸν ἐπιστολῆς

30 Ἐπειδὴ γὰρ εἷς ὁ ἐνεργῶν καὶ μία αὐτοῦ ἐστὶν ἢ ἐνέργεια καὶ ἢ κίνησις ἢ ἐνεργητική.

13 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ (...)

35 Μία γὰρ ἢ ἐνέργεια, τουτέστιν ἢ κίνησις ἢ ἐνεργητική, καθὰ δὴ καὶ ἢ φωνὴ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος λόγου.

---

7 cf. 1. Cor. 15, 45

1–7 8. Polemon, Antirrheticus, ed. H. Lietzmann, p. 274, 1–15 Nr. 173; cf. Gregorius Naz., Or. 30, 2 PG 36, 137 C 6–7 9–13 9. Polemon, Epist. ad Timotheum, ed. H. Lietzmann, p. 275, 18–29 Nr. 175 15–21 10. Severus Ant., Sermo prosphonicus, cf. Mansi XI 273 A 2–11 23–26 11. Severus Ant., Epist. ad Eleusinium Sasimae, cf. CPG 7071 (19); cf. Leo papa, Epist. ad Flavianum Const., 298, 29–32 28–31 12. Severus Ant., Epist. ad Sergium gramm., cf. Mansi XI 273 A 11–13 33–36 13. Severus Ant., Adv. Iohannem episc. Caesareae Palaestinae

---

18 ἀνάθεμά σοι, σεβήρε, ματαιόφρον marg. R

8 Uel Polemon discipulus Apollinaris de contradictionibus factis aduersus sententias patrum:

Totus enim deus erat Christus et perfectioni carnis unitus et factus homo, non uertibilem sensum sibi commiscens, uoluntatibus naturaliter in contraria uersum, sed ipse sibi tantummodo factus est sensus inuertibili uoluntate diuinae omnia operatus est. sed non aliud quidem diuinae, aliud autem deificatum secundum Cappadocem Gregorium, nam et uertibilem. quoniam hoc quod potuit deificari et terrafieri utique potuisset secundum *primum Adam*.

9 Eiusdem de sexta epistola ad Timotheum:

Qui duas uoluntates dicit Christi secundum eos qui dudum et nunc inflantur aut unum duo quosdam introducit Christos sibi inuicem non solum natura, sed et odiositate diuisos, aut se sibi oppugnantem docet. ubi enim dualitas diuisio est per omnia.

10 Seueri haeretici de prosfonetico sermone facto in Dafne in martyrio sanctae Eufemiae. sic ait:

Anathemamus autem synodum Calchedonense sed et Thomum Leonis praesulis Romanae ecclesiae et eos qui dicunt uel dixerunt „in duabus naturis unum dominum nostrum Iesum Christum“ post ineffabilem et inconpraehensibilem unionem, et sequenter eorum duas operationes aut proprietates.

11 Item eiusdem ex epistola ad Eleusium, ubi ait:

Anathematizamus ergo eos qui „in duabus naturis“ definierunt unum Christum et singula(m ea)rum naturarum operari propria profitentes.

12 Item eiusdem Seueri ad Sergium grammaticum, ubi ait:

Quoniam igitur unus est operans, una est eius et operatio et motio operaria.

13 Item eiusdem Seueri aduersus sanctae memoriae Iohannem episcopum Cesareae Palaestinae:

Una enim est operatio, id est motio operaria, sicuti et uox incarnati uerbi.

---

1 uel] item DV   discipulus] discipulis L¹   3 perfectioni *coni. Lu*] perfectionis LDV   factus est homo L   4–5 μάλλον = tantummodo (μόνον – immo)   7 terrafieri] terra fieri DV   12 duo] duos DV   diuisos] diuisas *inc. b*   13 docet] doceat DV   15 haeretici] heretici b DV   prosfonetico sermone] prosfonetico sermonae b   dafne] dasne DV   martyrio] martirio b   sic] sicut L
18 anathemamus] anathemammus b   anathematizamus DV   synodum *om. L*   23 epistola ad eleusium] epistula ad heleusium b   25 anathematizamus] anathematizammus b   25–26 ἐκάστην τῶν φύσεων = singula(m ea)rum naturarum   30 motio] matio L¹   35 est enim DV

14 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Οἰκουμένιον ἐπιστολῆς <α>·*

Ἡ δέ γε ἐν ταῖς ἐνεργείαις ιδιότης, περὶ ἧς Λέων ὁ τῆς Ῥωμαίων πρόεδρος εἶπεν
 „ἐνεργεῖ γὰρ ἑκατέρω μορφή μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας τοῦτο ὅπερ ἴδιον ἔσχηκεν“
 5 οὐκ ἂν παρὰ ὀρθοδόξοις ἀνθρώποις ιδιότης κληθεῖη.

15 [*Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς·*]

Κατὰ προσθήκην καὶ καινοτομίαν πίστιν ὠρίσατο ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος καὶ διεῖλεν
 10 εἰς δύο τὸν σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα δι' ἡμᾶς θεὸν λόγον κύριον Ἰησοῦν Χρισ-
 τὸν τὸν σωτήρα τοῦ ἡμετέρου γένους καὶ *λυτρωτὴν*, „ἐν δύο φύσει“ γνωρίζεσθαι αὐτὸν
 φήσασα, καὶ τούτων ἐνεργείας καὶ ιδιότητας μετὰ τὴν ἀπερινόητον καὶ ἄφραστον
 ἔνωσιν, καὶ τὸν Λέοντος τοῦ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἡγησαμένου Τόμον εἰς ἐρμηνεῖαν
 τοῦ οἰκείου ὄρου προσήκατο, „στήλην“ αὐτὸν ὀρθοδοξίας ἀποκαλέσασα.

15

16 *Θεοδοσίου τοῦ αἰρετικοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τοῦ τόμου τοῦ πρὸς Θεο-
δώραν τὴν βασιλῖδα·*

Ὡς λοιπὸν καὶ ἐνέργειαν εἶναι τοῦ συναμφοτέρου θεοπρεπῆ μίαν, ἐπειδὴ ἐνὸς εἶναι
 20 καὶ τοῦ αὐτοῦ φαμεν τὰ θεοπρεπῆ πάντα καὶ ἀδιάβλητα πάθη.

17 *Τοῦ αὐτοῦ μετὰ βραχύ·*

Μίαν δὲ εἶναι τὴν θεοπρεπῆ ἐνέργειαν τε καὶ θέλησιν κατὰ τὴν αὐτοῦ θεότητα καὶ
 25 κατὰ τὴν αὐτοῦ ἀνθρωπότητα οἱ ἅγιοι καὶ σοφοὶ πατέρες ἐκήρυξαν.

18 *Θεμεστίου αἰρεσιάρχου τῶν Ἀγνοητῶν καὶ τῆς μυσσαρᾶς ὄντος Σεβήρου αἰρέσεως
κεφαλαίου μᾶ ἐκ τοῦ πεμφθέντος τόμου πρὸς Θεοδώραν τὴν βασιλῖδα παρὰ Θεοδο-
σίου τοῦ αἰρεσιάρχου τῶν Θεοδοσιανῶν·*

30

Οὐ γὰρ ἐπίειτοι ὁ ἱερὸς Ἀθανάσιος „δύο θελήματα“ ἔφη „τὸν Χριστὸν δεικνύναι
 κατὰ τὸν τοῦ πάθους καιρὸν“, ἥδη καὶ δύο θελήσεις αὐτῷ περιθήσομεν καὶ ταύτας μα-
 χομένας ἀλλήλαις κατὰ τοὺς σοὺς τούτους συλλογισμοὺς, ἀλλ' εἰσόμεθα εὐσεβῶς τὴν ὡς
 ἐνὸς μίαν θέλησιν τοῦ Ἑμμανουήλ, πῆ μὲν ἀνθρωπίνως κινεῖσθαι, πῆ δὲ θεοπρεπῶς.

---

11 cf. Act. 7, 35

1–5 14. Severus Ant., Epist. ad Oecumenium, cf. CPG 7071 (45) 7–14 15. Severus Ant., Epist. ad
 Iohannem haer. episc. Alex., ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 41 XLIII p. 314, 21–315, 6; cf. Symbolum Chalc. et
 Cyrus Alex., 134, 25–26 16–20 16. Theodosius Alex., Tomus ad Theodoram aug., PG 86, 285 B 7–10; ed.
 F. Diekamp, Doctrina patrum 41 XLII p. 314, 16–20 22–25 17. Theodosius Alex., Tomus ad Theodoram
 aug., cf. Mansi XI 273 C 3–7 27–34 18. Themestius diac. Alex., Ad Theodoram aug. tom. 2, 41, cf. Mansi
 XI 440 D 9–E 3; cf. Mansi XI 516 A 3–9; 326, 31–32 cf. 282, 27–28 Ps.-Athanasius

---

7 [τοῦ ... ἐπιστολῆς]] σημήρου ἐξ ἧς ἔγραψε πρὸς Ἰωάννην τὸν αἰρετικὸν ἐπιστολῆς ἐπίσκοπον ἀλεξανδρείας
 ed. F. Diekamp, Doctrina patrum, p. 314, 21–22 25 τί συνοφαντεῖς τοὺς ἁγίους, ὡ πλάνε; marg. R

14 Eiusdem ex epistola ad Oecumenium prima:

Proprietas autem in operationibus, de qua Leo Romanae urbis praesul dixit: „operatur utraque forma cum alterius communione hoc quod proprium est“ nullatenus apud orthodoxis proprietas nominabitur.

5

15 Seueri haeretici de conscriptis eius ad Iohannem haeticum quondam episcopum Alexandriae:

Secundum adiectionem et innouationem fidem definiuit Calchedonensis synodus et diuisit in duo unum incarnatum et humanatum propter nos deum uerbum (dominum Iesum Christum) saluatorem nostri generis et *redemptorem*, „in duabus naturis“ eum intellegi dicens, et earum naturarum operationes et proprietates post incircumscriptam et ineffabilem unionem, et Tomum Leonis Romanae ecclesiae praesulis in expositione propriae definitionis praedicta synodus amplexata est, „columnam“ eum rectae fidei appellans.

15

16 Theodosii haeretici Alexandriae de tomo ab eodem scripto Theodora Augustae:

Reliquum est ut una sit operatio ex utrisque deifica, quoniam et unius esse et eiusdem dicimus deo decibilia omnia atque inreprehensibiles passionis.

20

17 Item eiusdem:

Unam esse deo dignam operationem (et uoluntatem secundum eius diuinitatem et) secundum eius humanitatem sancti et sapientes patres praedicarunt.

25

18 Themestii haeresiarchi Agnoitarum, hoc est ignorantium, et de parte Seueri de secundo sermone capitulo quadragensimo primo dato Theodora imperatrici ab haeresiarcho Theodosianorum:

30

Nec enim quia sacratissimus Athanasius „duas uoluntates“ dixit „Christum ostendere tempore passionis“ iam et duas uoluntates ei debemus inponere et has sibi inuicem inpu gnantes secundum has tuas intentiones, sed pie intellegamus utpote unius Emmanuhelis unam uoluntatem, modo humanae modo diuinae moueri.

1 epistola] epistula b   ad oecumenium] ado et eumenium DV   4 utraque] atraque L   com-
munionem] communione b   4-5 orthodoxis] orthodoxos DV   5 nominabitur *explic.* b   11-12 κύ-
ριον ἰησοῦν χριστόν = (dominum iesum christum)   13 et³ om. L   14 et om. DV   tomum] tho-
mum DV   15 amplexata] amplexa DV   17 de tomo] ... homo DV (de thomo)   19 ὡς ... καὶ = ut]
et L   om. DV (Mansi XI 274 B 14)   24 τε καὶ θέλῃσιν κατὰ τὴν αὐτοῦ θεότητα καὶ = (et uoluntatem se-
cundum eius diuinitatem et)] compositi christi LDV   25 eius] eiusdem DV   patres om. L   27 the-
mestii] themestii *inc.* b   ignorantium] ignorantum DV   28 sermone] sermonae b   quadragensimo
L b] quadragesimo DV   imperatrici] imperatricae b   31 nec enim] nemenim b   32 ei] dei L¹
33 συλλογισμοὺς = intentiones (λογισμοὺς – collectiones)   pie] pia b   utpote] utpotae b   emma-
naelis b   hemmanuelis DV   34 humanae] humanam DV

- 19 Τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ λόγου ᾧ τῆς κατὰ Κολούθου πραγματείας, κεφαλαίου νβ̄ τοῦ ἀπολογου-
μένου ὑπὲρ τοῦ τόμου Θεοδοσίου·

Μίαν φημί τοῦ Ἐμμανουὴλ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἐνέργειαν καθὰ καὶ τὴν θέλησιν. σκό-
πει οὖν· οὗτος ὁ ἄτρεπτος ὡς θεὸς ὁ παντὸς πάθους ἀνώτερος ἀνθρωποπρεπῶς κινή-
θεις κατὰ τὴν θέλησιν παραιτεῖται τὸ πάθος, θεοπρεπῶς δὲ πάλιν πρὸς τὸ πάθος ἀνα-
θαρρεῖ καὶ διὰ σαρκὸς τούτων ἐκότερον.

- 20 Τοῦ αὐτοῦ ἐξ ἐπιστολῆς λεχθείσης αὐτῷ παρὰ τῶν Σαλαμιτῶν·

Μία μὲν γὰρ ἡ γνῶσις ἐπὶ Χριστοῦ, καθάπερ καὶ ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια. καὶ γὰρ
εἷς ἦν ὁ γινώσκων, ὥσπερ ἀμέλει τοι καὶ θέλων καὶ ἐνεργῶν.

- 21 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ πρὸς Χαρίσιον μοναχὸν κεφαλαιώδους λόγου·

Τοῦ μὲν γὰρ Χριστοῦ ὡς ἐνὸς μίαν λέγομεν τὴν γνῶσιν, ὡς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μίαν
εἶναι τὴν ἐνέργειαν.

- 22 Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὰ παρὰ Κωνσταντίνου ἐπισκόπου Λαοδικείας γραφέντα·

Μίαν εἶναί φαμεν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐνέργειαν καθὰ καὶ τὴν φύσιν.

- 23 Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι „διὰ τὸ μίαν εἶναι θεοπρεπῆ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Χρισ-
τοῦ, πάντων εἶχε τὴν γνῶσιν ἢ ἀνθρωπότης αὐτοῦ“.

Μιᾶς οὔσης ἀπλῶς ἐν Χριστῷ τῆς ἐνεργείας, ὅποια ποτ' ἂν ἦ κἂν θεοπρεπῆς κἂν
ἀνθρωπότητι πρέπουσα· καὶ γὰρ εἷς ὑπῆρχεν ὁ ἐνεργῶν ἐν πᾶσιν ὁ ἐνανθρωπήσας
δηλονότι τοῦ θεοῦ λόγος.

- 24 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς τὸ κοινὸν τῶν μοναχῶν ὑπὲρ τῶν κ̄ κεφαλαίων ἀπολογίας·

Μίαν μὲν αἰεὶ τοῦ ὄλου φαμὲν τὴν ἐνέργειαν ἐν τε ταῖς θεοσημείαις καὶ ἐν τοῖς
ἀνθρωπίνως ἐνεργουμένοις παρὰ Χριστοῦ.

- 25 <Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀπολογίας κατὰ ...>

Μία μὲν γὰρ ἐτέρως ἡ τοῦ Χριστοῦ γνῶσις, ἐπεῖτοι καὶ ἡ ἐνέργεια· καὶ γὰρ εἷς
ὑπῆρχε καὶ ὁ αὐτὸς ὅτε γινώσκων καὶ ἐνεργῶν, εἴτε ἀνθρωπίνως εἴτε θεοπρεπῶς.

6 cf. Mt. 26, 39

1–7 19. Themestius diac. Alex., Contra Colluthum 3, 52, cf. Maximus conf., PG 91, 172 B 14–C 8
9–12 20. Themestius diac. Alex., Epist. ad Salamitanos, ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 41 XXXIX p. 314, 1–5;
cf. Mansi XI 441 E 1–3 14–17 21. Themestius diac. Alex., Sermo ad Charisium mon., cf. CPG 7288
19–21 22. Themestius diac., Epist. ad Constantinum episc., Laod., cf. CPG 7289 23–28 23. Themestius
diac. Alex., Ad eos qui dicunt pro eo quod una est deo decibilis operatio Christi; cf. CPG 7291 30–33 24. The-
mestius diac. Alex., Apologia pro viginti capitulis; cf. CPG 7292 35–38 25. Themestius diac. Alex., Apolo-
gia facta secundum querelas nefandissimi ...

35 <τοῦ αὐτοῦ ...> om. R

- 19 Eiusdem de tertio sermone aduersus Colluthum facto, capitulo quinquagesimo secundo, ubi satisfacit pro thomo Theodosii:

Unam dico Emmanuhelis notitiam et operationem sicuti et uoluntatem. adtende igitur: sic inuertibilis ut deus et omnium passionum superior humana dignatione motus secundum uoluntatem recusat passionem, iterum autem diuina dignatione ad passionem confidit et per carnem horum utrumque. 5

- 20 Eiusdem ex epistola dicta ab eo pro Salamitanis:

Una quidem erat notitia in Christo sicuti et uoluntas et operatio. quoniam unus erat cognoscens, sicuti uolens et operatus. 10

- 21 Eiusdem de sermone facto ad Charisium monachum:

Christi namque utpote unius unam dicimus notitiam et operationem. 15

- 22 Eiusdem de scripto facto ad Constantinum episcopum Laodicensem:

Unam esse dicimus ipsius Christi operationem sicuti et naturam. 20

- 23 Themestii haeretici ad eos qui dicunt „pro eo quod una est deo decibilis operatio (Christi), omnium habuit scientia humanitas eius“.

Una existente simpliciter operatione in Christo, qualis quando quidem aut erit deo decibilis aut humanitatis digna. nam unum erat qui operabatur in omnibus, incarnatum uidelicet dei uerbum. 25

- 24 Eiusdem de satisfactione ad generalitatem monachorum exposita pro uiginti capitulis:

Unam quidem semper de toto dicimus operationem, tam in diuinis signis et in his quae humanae operabantur in Christo. 30

- 25 Eiusdem de satisfactione facta secundum quaerellas nefandissimi (...):

Una namque aliter Christi scientia quoniam et operatio. nam unum erat atque isdem qui cognoscebat et operabatur, siue humana seu deo decibiliter. 35

---

1 tertio *om.* DV sermone] sermonae b colluthum b 4 emmanuelis b 5 dignatione]
dignationae b 6 recusat] securat LDV secufat b dignatione ad passionem] dignationae ad passione b
9 epistola] epistula b salamotanis L 11 quidem] quidam b 14 sermone] sermonae b chari-
sium] chaxisium b 16 utpote] utpotae b 19 de se scripto L b episcopum *ras.* b laodicen-
sium L 21 dicimus *explic.* b 23 τοῦ χριστοῦ = (christi)] *om.* LDV 24 scientia] scientiam DV
30 de *om.* DV uiginti] unigeniti DV 33 in] a DV 35 quaerellas] querelas DV nefandissimi]
nefandssimi L (...) *nomen om.* LDV 37 una namque] unamque L nam *om.* DV 38 seu]
se DV

26 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Μάρκελλον πρεσβύτερον καὶ Στέφανον διάκονον ἐπιστολῆς·*

Καὶ ἐν ἐτέρῳ ἐπιστολῇ, τιμώτατοι πατέρες, παρακεκλήκαμεν τὴν ὑμῶν ὁσιότητα μὴ
 5 δυσχερᾶναι πρὸς ἡμᾶς εἰπόντας τὸν ἕνα μὲν καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν ὡς θεὸν καὶ
 ἄνθρωπον μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχειν γνώσιν ἥτοι ἐνέργειαν.

27 *Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς αὐτούς·*

Περὶ τοῦ (του, ὃ ἐγράψατε, ὃ ἁγιώτα)τοι, πολλάκις, ὅτι μίαν μὲν χρῆ λέγειν τοῦ Χρισ-
 10 τοῦ τὴν ἐνέργειαν, μὴ προστιθέναι δὲ τὸ „καὶ τὴν αὐτὴν“, διαφόρως μὲν ἤδη πρὸς ὑμᾶς
 ἀπελογησάμεν· καὶ νῦν δὲ οὐδὲν ἦπτον τὰ αὐτὰ γράφω, ὅτι μίαν μὲν ὡς ἐνὸς „τὴν
 αὐτὴν“ δὲ ὡς τοῦ αὐτοῦ.

28 *Κολούθου αἰρετικοῦ ἐκ τῆς ὑπὲρ τοῦ τόμου Θεοδοσίου τοῦ αἰρετικοῦ ἀπολογίας·*

15 Εἰ μία ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ ἡ θέλησις, ὡς λέγεις, πῆ μὲν θεοπρεπῶς πῆ δὲ ἀνθρωπίνως
 κινουμένη, οὕτως ἄρα καὶ οὐχ ἐτέρως καὶ μία τοῦ ἐνὸς ἡ γνώσις.

29 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν κατὰ Θεμεστίου γραφέντων ὑπὲρ Θεοδοσίου·*

20 Ταύτη τῇ ἐννοίᾳ καὶ ὁ μακαριώτατος πάπας ἡμῶν Θεοδόσιος μίαν θεοπρεπῆ ἐνέργειαν
 ἐν Χριστῷ ἀπεφήνατο, οὐ πρὸς τὴν τῶν ἀποτελουμένων διαφορὰν ἀποβλέπων, ἀλλ'
 αὐτὴν τὴν ἐνεργητικὴν δύναμιν τοῦ σωτήρος αἰνιττόμενος.

25 30 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ὑπὲρ Θεοδοσίου ἀπολογίας·*

Ἐν ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ, κἂν ποτὲ μὲν θεϊκῶς, ποτὲ δὲ ἀνθρωπίνως ἐκινεῖτο.
 οὕτως ἄρα καὶ οὐκ ἄλλως καὶ μία τοῦ ἐνὸς γνώσις.

30 31 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·*

Περὶ ἐνεργείας ἦν ὁ λόγος, ὃ δεινότατε ῥητόρων, καὶ περὶ ἐνεργήματα κατέστρεψας.
 μία τοῦ Χριστοῦ ἡ ἐνέργεια, ὃ σοφέ, καὶ οὐχ ἐτέρα καὶ ἐτέρως, ἢ αὐτὴ δὲ μᾶλλον.

1–5 26. Themestius diac. Alex., Epist. ad Marcell(in)um presbyterum et Stephanum diaconum; cf. CPG 7287
 7–12 27. Themestius diac. Alex., Epist. ad Marcell(in)um presbyterum et Stephanum diaconum; cf. CPG 7287
 14–17 28. Colluthus, Apologia pro tomo Theodosii; cf. CPG 7298 19–23 29. Colluthus, Apologia pro
 tomo Theodosii; cf. CPG 7298 25–28 30. Colluthus, Apologia pro tomo Theodosii; ed. F. Diekamp, Doc-
 trina patrum 41 XXXVIII p. 313, 23–27 30–33 31. Colluthus, Apologia pro tomo Theodosii; cf. CPG 7298

7 αὐτούς] α...ους *lac. R*

9 τοῦ (του, ὃ ἐγράψατε, ὃ ἁγιώτα)τοι *om. R*

26 Eiusdem ad Marcellum presbiterum et Stephanum diaconum:

Et in alia epistola, honorabiles patres, petiuimus uestram sanctitatem minime molestari contra nos, quoniam diximus unum eundemque Christum sicuti deum pariter et hominem unam eandemque habere scientiam seu operationem. 5

27 Eiusdem ad eosdem:

De hoc quod scriptis, sanctissimi, saepius, quoniam unam quidem oportet dicere Christi operationem, minime autem adicere „eandem“, quae saepius quidem uobis satisfacisse dinoscor, sed et nunc eadem scribo, (ut unam quidem sicuti unius „eandem“ autem sicuti eiusdem).

28 Colluthi haeretici de satisfactione facta pro tomo Theodosii:

Si una est Christi uoluntas, sicut tu dicis, aliquando quidem deo decibiliter aliquando autem humanae mota, sic utique et non aliter et una unius notitia est. 15

29 Colluthi ex rescriptis contra Themestium pro Theodosio:

Huic sensui et beatissimus papa noster Theodosius unam deo decibilem operationem in Christo asseruit, non ad differentiam eorum quae perficiuntur inspiciens, sed ipsam operationem uirtutem innuens saluatoris. 20

30 Colluthi de satisfactione pro Theodosio haeretico facta:

Una est Christi uoluntas, et aliquando quidem diuinae, aliquando autem humanae mouebatur. sic enim et non aliter una unius scientia. 25

31 Uel Colluthi de satisfactione pro tomo Theodosii facto:

De operatione sermo erat, o astutior oratorum, et in operationes uersus es. una est Christi operatio, o prudentissimae, et non alia et alia, sed magis eadem. 30

---

5 eandemque] eandem DV   9 scriptis] scripsistis?   unam] unum L¹   10 adicere] addicere DV   δυσφόρως = saepius (διαφόρως)   uobis] nobis DV   11 eadem] eandem DV   11–12 ὅτι μίαν μὲν ὡς ἑνὸς τὴν αὐτὴν δὲ ὡς τοῦ αὐτοῦ = (ut unam ... eiusdem)   14 haeretici] haeretitici L   tomo] thomae DV   17 humanae mota] humana emota DV   21 in] addif L¹ (ad differentiam)   22 quae] qua L¹   sed om. DV   23 innuens] imminens DV   27 quidem om. L   quidam V   28 enim] etenim DV   30 uel] item DV   tomo] thomo DV   32 de operatione om. DV   ἐνεργήματα = operationes (opera)   33 prudentissimae] prudentissima L¹   prudentissime DV

32 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·*

Οὕτως καὶ οὐχ ἑτέρως καὶ περὶ τῆς ἐνεργείας φαμέν. θεία μὲν γὰρ αὕτη ὁμολογου-
 μένως ὡς τοῦ κρείττονος ἐκνικήσαντος κατὰ τοὺς πατέρας, διάφορα δὲ τὰ ἐκ ταύτης
 5 ἀποτελούμενα θεία τε καὶ ἀνθρώπινα, ὡς ἐπαιδεύθημεν.

33 *Ἰουλιανοῦ αἰρετικοῦ ἐπισκόπου γενομένου Ἀλικαρνασοῦ ἐκ τοῦ κατὰ Μανιχαίων λόγου·*

Εἴ τις μετὰ τὴν ἄφραστον καὶ ἀπερινόητον ἔνωσιν τολμήσει λέγειν δύο φύσεις ἢ δύο
 οὐσίας ἢ δύο ἐνεργείας, ὡς δύο πρόσωπα λέγων καὶ δύο ὑποστάσεις, ἀναθεματι-
 10 ζέσθω.

15 *Χρήσεις τῶν διαιρούντων αἰρετικῶν*1 *Θεοδώρου τοῦ ἀσεβοῦς ἐπισκόπου γενομένου Μοψουεστίας ἐκ τῶν εἰς τὰ θαύματα λόγου β̄·*

Θέλω, καθαρῶς πρὸς τὸν λεπρὸν εἰπὼν ὁ σωτὴρ ἔδειξε μίαν εἶναι τὴν θέλησιν, μίαν
 τὴν ἐνέργειαν κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν προαγομένην, οὐ λόγῳ φύσεως, ἀλλ'
 20 εὐδοκίας, καθ' ἣν ἠνώθη τῷ θεῷ λόγῳ ὁ κατὰ πρόγνωσιν ἐκ σπέρματος Δαυὶδ γενόμε-
 νος ἄνθρωπος ἐξ αὐτῆς μητέρας τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνδιάθετον ἔχων οἰκείωσιν.

25 *2 Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ ἐνανθρωπήσεως·*

Κατὰ τὴν πρόγνωσιν τοῦ λόγου δειχθεὶς ὁ τεχνεὺς ἐκ τῆς παρθένου δίχα σπορᾶς
 ἄνθρωπος οὐ διεκρίθη τοῦ λόγου ταυτότητι γνώμης αὐτῷ συνημμένος καθ' ἣν εὐδοκή-
 σασ ἦνωσεν αὐτὸν ἑαυτῷ καὶ διέδειξεν αὐτὸν καὶ τὴν ἐνέργειαν πρὸς αὐτὸν ἀπαράλλακ-
 30 τον, αὐθεντίαν τε καὶ ἐξουσίαν τὴν αὐτὴν ἀδιαίρετον ἔχοντα καὶ τὴν προσκύνησιν ἰσότη-
 τος νόμῳ μὴ παραλλάσσουσαν.

3 *Νεστορίου ἐκ τῆς λεγομένης αὐτῷ „ἐπιφανοῦς μνήσεως“ λόγου β̄·*

Ἀσυγχύτους φυλάττομεν τὰς φύσεις, οὐ κατ' οὐσίαν, γνώμην δὲ συνημμένας· διὸ καὶ
 μίαν αὐτῶν τὴν θέλησιν, ἐνέργειάν τε καὶ δεσποτείαν ὀρῶμεν, ἀξίας ἰσότητι δεικνυμέ-
 35 νας. ὁ γὰρ θεὸς λόγος ἀναλαβὼν ὃν προῶρισε ἀνθρώπον τῷ τῆς ἐξουσίας λόγῳ, πρὸς
 αὐτὸν οὐ διεκρίθη διὰ τὴν προγνωσθεῖσαν αὐτῷ διάθεσιν.

20 cf. Mt. 8, 3

22–23 cf. Rom. 1, 3

27 cf. Luc. 2, 7

37 cf. Rom. 8, 29–30

1–5 32. Colluthus, *Apologia pro tomo Theodosii*; cf. CPG 7298 7–12 33. Iulianus Halic., *Sermo contra Manichaeos*, ed. F. Diekamp, *Doctrina patrum* 41 XXXVII p. 313, 18–22 17–23 1. Theodorus Mops., *Fragmentum in Matth.* PG 66, 1004 D 3–11; cf. PG 66, 64 AB; cf. Maximus conf., PG 91, 172 D 1–173 A 8 25–31 2. Theodorus Mops., *De incarnatione* PG 66, 993/4 A; cf. PG 66, 56 AB 33–38 3. Nestorius, *Sermo II „epiphanius myeseos“*, ed. F. Loofs, p. 223–224 IX a); cf. Mansi XI 273 B 1–8; cf. Maximus conf., PG 91, 173 A 9–B 3

32 Eiusdem de eadem satisfactione:

Ita et non aliter de operatione quoque dicimus. haec namque indubitanter diuina est utpote superans secundum patres optime, diuersa autem quae ex ea perficiuntur diuina et humana, iuxta quod sumus edocti.

5

33 Iuliani haeretici quondam Alicarnasensis episcopi de sermone contra Manicheos:

Si quis post ineffabilem et incircumsriptam unitiōnem ausus fuerit dicere duas naturas aut duas substantias aut duas operationes, utpote duas personas dicens et duas subsistentias, anathematizetur.

10

〈ITEM TESTIMONIA DIUIDENTIUM HAERETICORUM〉

15

1 Theodori impii 〈episcopi〉 Mobsuesteni de secundo sermone pro miraculis facto:

Uolo, mundare leproso dicens saluator ostendit unam esse uoluntatem, unam operationem secundum unam eandemque potestatem productam, non uerbo naturae sed dignationis, per quam unius est deo uerbo qui per praescientiam *ex semine Dauid* postea homo factus ex ipso utero familiaritatem ad eum affectualem habens.

20

2 Eiusdem de sermone incarnationis:

25

Secundum praescientiam uerbi ostensus qui *natus* est ex uirgine sine semine homo non est secernitus a uerbo per similitudinem mentis eidem copulatus per quam dignatione uniuert eum sibi et monstrauit eum secundum operationem indissimilem sui, auctoritatem et potestatem eandem inseparabilem habentem atque adorationem pari lege non discrepantem.

30

3 Uel execrabilis haeretici Nestorii libro secundo quem scripsit „epiphanius myeseos“:

Inconfusas custodimus naturas, non secundum substantiam, arbitrio tantum copulatas, propter quod earum unam uoluntatem et operationem et dominationem uidemus, dignitatis aequalitate ostensas. deus enim uerbum adsumens quem *praedestinauit* hominem per potestatis rationem ad eum, non est secernitus propter praescitum affectum.

35

---

3 quoque] dicimus L¹   4 quae] qui DV   5 iuxta] mixta DV   edocti] et docti DV   7 alicarnasensis DV   11 duas² om. DV   15 χρήσεις τῶν διαιρούμενων αίρετικῶν = 〈item testimonia diuidentium haeticorum〉   17 ἐπισκόπου = 〈episcopi〉   mobsuesteni] in obsuestem D   in obueste V   21 potestatem om. DV   οὐ λόγῳ φύσεως = non uerbo naturae (non ratione naturae)   22 postea] post ... lac. DV   28 secernitus] recernitus L   se..onitus lac. D   se enitus V (cf. 333, 38)   30 adorationem] adoratione DV   ἰσότητος νόμῳ = pari lege] patri lege LDV   33 uel] item DV   ἐπιφανοῦς = epiphanius] epiphanius DV   37 quem] quam DV   38 praescitum] sextum D   ᾤσεxtum V

4 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς πραγματείας λόγου δ΄*

Οὐκ ἄλλος ἦν ὁ θεὸς λόγος καὶ ἄλλος ὁ ἐν ᾧ γέγονεν ἄνθρωπος· ἐν γὰρ ἦν ἀμφοτέρων τὸ πρόσωπον, ἀξία καὶ τιμῆ προσκυνούμενον παρὰ πάσης τῆς κτίσεως, μηδενὶ
5 τρόπῳ ἢ χρόνῳ ἑτερότητι βουλῆς καὶ θελήματος διαιρούμενον.

5 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν Ἱεραπολίτην ἐπιστολῆς·*

Τῶν δύο φύσεων μία ἐστὶν ἀϋθεντία καὶ μία δύναμις ἥτοι δυναστεία καὶ ἐν πρόσωπον
10 κατὰ μίαν ἀξίαν καὶ τὴν αὐτὴν τιμὴν.

6 *Παύλου διακόνου Πέρσου Νεστοριανοῦ ἐκ τοῦ περὶ κρίσεως λόγου·*

Ἐπειδὴ κατ’ οὐσίαν ἡ τοῦ θεοῦ λόγου πρὸς ὃν ἀνέλαβεν ἄνθρωπον οὐ γέγονεν
15 ἔνωσις, μία φύσις οὐ γέγονεν. εἰ δὲ μία φύσις οὐ γέγονε, μία μονοπρόσωπος ὁ Χριστὸς
οὐκ ἔστιν ὑπόστασις. οὐκοῦν κατ’ εὐδοκίαν ἡ ἔνωσις βουλῆς καὶ γνώμης ταυτότητι κρα-
τουμένη, ἵνα καὶ τὸ διάφορον τῶν φύσεων ἀσύγχυτον δείκνυται καὶ τὸ τῆς εὐδοκίας
μυστήριον μονάδι βουλήσεως διαδεικνυται.

20 7 *Θεοδούλου Νεστοριανοῦ ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τῶν γραφέντων παρ’ αὐτοῦ περὶ
τῆς συμφωνίας τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας διαθήκης·*

Ἐν μὲν οὖν τὸ ἀξίωμα τοῦ βασιλέως καὶ τῆς εἰκόνας, μία δὲ ἀμφοῖν ἡ ἐνέργεια.

25 8 *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου·*

Ἐμφανῆ δὲ λοιπὸν τὴν τιμὴν τῆς βασιλείας παρὰ πάντων κομίζεται. ἐν μὲν γὰρ λοιπὸν
τὸ ἀξίωμα τῆς εἰκόνας καὶ τοῦ ταύτην προστησαμένου θεοῦ, μία δὲ ἀμφοῖν ἡ ἐνέργεια.

30 9 *Ἐκ τῆς λεγομένης Ἰβᾶ ἐπιστολῆς τῆς καὶ δικαίως ὑπὸ τῆς ἀγίας πέμπτῃς συνόδου ἀνα-
θεματισθείσης·*

Ἡ ἐκκλησία γὰρ οὕτως λέγει ὡς καὶ ἡ σὴ θεοσεβεία ἐπίσταται. καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐδιδάχθη
καὶ ἐστηρίχθη τῇ θείᾳ διδασκαλίᾳ ἐκ τῶν λόγων τῶν μακαρίων πατέρων δύο φύσεις, μία
35 δύναμις.

23 cf. Dan. 2–3   27 cf. Dan. 4, 33

1–5 4. Nestorius, Sermo IV „epiphanus myeseos“, ed. F. Loofs, p. 223–224 IX b); cf. Maximus conf., PG 91, 173 B 3–9   7–10 5. Nestorius, Epist. ad Alexandrum Hierapolitanum PG 86, 1021 B 10–14; ed. E. Schwartz, Abh. BAdW NF 18 (1939) 98, 5–8 = F. Loofs, Frgm. 183   12–18 6. Paulus Persa, Sermo de iudicio, cf. CPG 7014   20–23 7. Theodulus Nest., Liber de consonantia Novi et Veteris Testamenti, ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 41 XLIV p. 315, 7–10   25–28 8. Theodulus Nest., Liber de consonantia Novi et Veteris Testamenti, ed. F. Diekamp, Doctrina patrum 41 XLV p. 315, 11–14   30–35 9. Ibas Edessenus, Epist. ad Marim Persam ACO II 1, 3 p. 32, 31–33, 1; ACO IV 1 p. 138, 25–27; cf. Facundus Herm., CC 90 A (1974) 51, 50–53

4 Eiusdem ex eodem libro sermone quarto :

Non alius erat deus uerbum et alius in quo factus est homo, sed una utrorumque persona, dignitate et honore adoranda ex omni creatura, nullo modo aut tempore dissensione uoluntatis aut tractatu diuisa.

5

5 Eiusdem (ex) epistola ad Alexandrum Hierapolitanum emissam :

Duarum naturarum una est auctoritas, una uirtus, una potentia et una persona secundum unam dignitatem et eundem honorem.

10

6 Pauli diaconi Persi Nestoriani de sermone iudicii :

Quoniam substantialiter dei uerbi ad hominem quem adsumsit non est unio facta, non est una natura effecta. si autem una natura facta non est, una substantia unius personae Christi facta non est. ergo secundum dignationem unio facta est uoluntate et similitudine mentis detenta, quatenus et differentia naturarum inconfusa ostendatur et dignationis mysterium singulari uoluntate probetur.

7 Theoduli Nestoriani in secundo libro quem scripsit de consonantia noui et ueteris testamenti : 20

Una ergo dignitas imperatoris et imaginis, una autem utriusque operatio.

8 Et post paululum :

25

Euidenter etiam, inquit, et *honorem regalem* ab omnibus adsumit, quia iam una est dignitas imaginis et praestituentis eam dei, una autem est in ambobus operatio.

30

9 ACO: ecclesia enim sic dicit, sicut et tua reuerentia cognoscit, et ab initio edocta est et firmata diuina doctrina ex uerbis beatissimorum patrum: duae naturae, una uirtus, ...
CC: Ecclesia enim sic dicit sicut et tua sanctitas nouit et sicut a principio didicit et confirmata est diuina doctrina ex libris beatorum patrum, duae naturae, una uirtus, ...

4–5 dissensione uoluntatis om. L   5 θελήματος = tractatu] tractata DV (θελήματος)   7 ἐκ = (ex)
12 nestoriani] nestoriam DV   14 adsumsit] absumsit L(!)   assumpsit DV   facta] factus LDV
20 theodoli DV   31–34 om. LDV

Μαρτίνος ὁ ἀγιώτατος καὶ μακαριώτατος πάπας τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας εἶπεν

κεφάλαιον ζ̄

5

Ἐπὶ ταῖς ἀρτίως ἀναγνωσθείσαις ἡμῖν ῥήσεσι τῶν δυσωνύμων αἰρετικῶν, ἅπερ συμφώνως Κύρος καὶ Σέργιος, Πύρρος καὶ Παῦλος ἠσπάσαντό τε καὶ ἐνέκριναν, ἐκεῖνα σαφῶς δογματίσαντες ἅπερ ἐν ἐκείνοις ὄντα διέγνωμεν, εἰ καὶ „ταῦτα“ πρὸς ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων εἶπον ὑπάρχειν „τῆς εὐσεβείας τὰ δόγματα“, μὴ φοβηθέντες τὴν λέ-
 10 γουσαν ἀράν· οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ πονηρὸν καλὸν καὶ τὸ καλὸν πονηρὸν, οἱ τιθέντες τὸ σκότος φῶς καὶ τὸ φῶς σκότος, οἱ τιθέντες τὸ πικρὸν γλυκὴ καὶ τὸ γλυκὴ πικρὸν. οὐαὶ οἱ συντετοὶ ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐνώπιον ἑαυτῶν ἐπιστήμονες, οἱ δικαιοῦντες τὸν ἀσεβῆ καὶ τὸ δίκαιον τοῦ δικαίου αἴροντες. διὰ τοῦτο ὃν τρόπον κανθήσεται καλάμη ὑπὸ ἀνθρώπου πυρὸς ἢ ῥίζα αὐτῶν ὡς χνοῦς ἔσται, καὶ τὸ ἄνθος αὐτῶν ὡς κονιορτὸς ἀναβήσεται· οὐ
 15 γὰρ ἠθέλησαν τὸν νόμον κυρίου Σαβαώθ, καὶ ἐπέβαλε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ’ αὐτοὺς καὶ ἐπάταξεν αὐτούς, ὡς φησὶν Ἡσαίας.

Διὰ ταῦτα τοιγαροῦν τὰ οὕτως παρ’ αὐτῶν φρονηθέντα καὶ συμφυρέντα, προσῆκόν ἐστὶν ἐκεῖνο λέγειν αὐτοῖς, ὅπερ αὐτὸς πάλιν ὁ κύριος διὰ Σαμουὴλ τοῦ προφήτου εἶπεν· ὅτι ἐξουδενώκατε τὸ ῥῆμα κυρίου, καὶ ἐξουδενώσει ὑμᾶς κύριος τοῦ μὴ εἶναι εἰς
 20 ἐπισκόπους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. φανερῶς γὰρ οὗτοι τὸ ῥῆμα τῆς τοῦ κυρίου πίστεως ἐξουδένωσαν, παραλλάξαντες αὐτοῦ τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν, ἣν οἱ ἔγκριτοι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πατέρες καὶ αἱ ἅγιοι πέντε σύνοδοι συμφώνως ἐκήρυξαν. διὸ τῆς πρὸς τοὺς αἰρετικούς αὐτῶν ὁμοφροσύνης ἐνδεικνύμενοι τὴν τελείαν πληροφροσύνην ἠγωνίσαντο μὴ μόνον τὰ αὐτὰ λέγειν, ἀλλὰ καὶ τὰ αὐτὰ πράττειν ἐκείνοις· οὐ γὰρ „τὸ
 25 λέγειν ἢ λέγουσιν“ ἐπαρκεῖ πρὸς ἀπόδειξιν ἐντελοῦς ὁμονοίας, ἀλλὰ καὶ „τὸ ἀντιλέγειν οἷς ἀντιλέγουσιν“ καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἀλλὰ μὴ δι’ ἐτέρων ῥημάτων. οὐ χάριν τὴν πρὸς τοὺς ἀγίους πατέρας μάχην αὐτῶν σὺν ἐκείνοις καὶ αὐτοὶ γνωρίζοντες ἐν τῇ κατ’ αὐτοὺς Ἐκθέσει γράφουσιν οὕτως·

„Ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν τῶν δύο ἐνεργειῶν ῥῆσιν πολλοὺς σκανδαλίζουσιν, ὡς μήτε τινὶ
 30 τῶν (ἀγίων καὶ) ἐγκρίτων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας μυσταγωγῶν εἰρημένην, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἔπρεσθαι ταύτῃ τὸ καὶ δύο πρεσβεύειν θελήματα ἐναντίως πρὸς ἄλληλα ἔχοντα, ὡς τοῦ μὲν θεοῦ λόγου τὸ σωτήριον θέλοντος ἐκπληρωθῆναι πάθος, τῆς δὲ κατ’ αὐτὸν ἀνθρωπότητος ἀντιπιπτούσης τῷ αὐτοῦ θελήματι καὶ ἐναντιουμένης, καὶ ἐντεῦθεν δύο τοὺς τάναντία θέλοντας εἰσάγεσθαι, ὅπερ δυσσεβὲς ὑπάρχει καὶ ἀλλότριον τοῦ Χριστιανικοῦ δόγματος.
 35 εἰ γὰρ καὶ ὁ μιὰς Νεστόριος ... δύο θελήματα εἰπεῖν οὐκ ἐτόλμησε, τούναντίον δὲ ταυτοβουλίαν τῶν πλαττομένων αὐτῷ δύο προσώπων ἐδόξασε, πῶς δυνατὸν τοὺς τὴν ὀρθὴν ὁμολογοῦντας πίστιν ... δύο καὶ ταῦτα ἐναντία θελήματα ἐπ’ αὐτοῦ παραδέχεσθαι; ὅθεν τοῖς ἀγίοις πατράσιν ἐν πᾶσι καὶ ἐν τούτῳ κατακολουθοῦντες, ἐν θελήματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ... ὁμολογοῦμεν“.

10–12 Is. 5, 20–21   12–16 Is. 5, 23–25   18–21 cf. 1. Reg. 15, 23

8–9 cf. 160, 29–30 Ecthesis   29–39 cf. 160, 13–26 Ecthesis

15 τὸν νόμον] τὸ ὄνομα R   30 (ἀγίων καὶ) om. R

MARTINUS SANCTISSIMUS AC BEATISSIMUS EPISCOPUS SANCTAE DEI ECCLESIAE CATHOLICAE
ATQUE APOSTOLICAE URBIS ROMAE DIXIT

Ex his quae dudum nobis relecta sunt haereticorum sermonibus, quos Cyrus et Sergius, Pyrrus et Paulus consonanter amplexi sunt et confirmauerunt, apertius illa dogmatizantes quae in eorum conscripta legimus repraehenduntur, licet, ut dictum est, in deceptione simpliciorum „haec“ dixerunt esse „pietatis dogmata“, non utique pertimescentes blasphemium quo dicitur: *uae qui dicunt malum bonum et bonum malum, uae qui ponunt tenebras lumen et lumen tenebras, qui ponunt amarum dulce et dulce amarum. uae qui sapientes sunt in oculis suis et coram semet ipsis prudentes, qui iustificant impium et iustitiam a iusto auferunt. propterea sicut conburitur stipula ante faciem ignis radix ipsorum sicut fauilla erit et flos eorum sicut puluis ascendit. nec enim uoluerunt legem domini Sabaoth, et misit manum suam super eos et percussit eos, sicut dicit magnus Esaias.*

Propter haec igitur quae ab eis praesumpta sunt siue confusa, illud oportet dicere quod ipse dominus iterum dicit per Samuhel prophetam: *quoniam subsannastis uerbum domini, et subsannauit uos dominus ut non ualeatis esse episcopi catholicae ecclesiae.* in aperto namque hii *uerbum fidei dominicae subsannauerunt*, inmutantes orthodoxam eius confessionem, quam probabiles catholicae ecclesiae patres sanctaeque quinque synodi consonanter praedicauerunt. unde suae consonantiae cum haereticis ostendentes plenam infidiam prope- rauerunt non solum eadem dicere, sed et similia cum illis agere. nec enim „dicere quae illi dicunt“ sufficit in adprobationem perfectae consonantiae ipsorum, sed etiam „contradicere quibus illi contradicere nituntur“ et per eadem neque per alia uerba. ideoque contentionem quam habent cum illis contra sanctos ac uenerabiles patres hii per sua studia declarauerunt in propria Ectesin dicentes:

„Similiter autem et duarum operationum dictionem multos scandalizare utpote a nemine dictam sanctorum et praecipuum catholicae ecclesiae mystagogum, sed et consequens erit ut duo confiteantur uolentes contrariae ad inuicem uenientes, deo quidem uolente saluberrimam passionem explere, incarnationem autem in eo factam obuiam euntem ipsius uoluntati et obpugnantem, per hoc asserentes duo contrarias sibi uoluntates introduci, quod impium est et extraneum Christiani(c) dogmatis. si enim insanus Nestorius ... duas uoluntates dicere non praesumpsit, e contrario autem eandem uoluntatem in duabus personis quae ab eo finguntur confessus est, quomodo possibile est orthodoxam confitentes fidem ... duas eademque contrarias uoluntates in eo suscipere? unde sanctos patres in omnibus et in hoc sequentes unam uoluntatem domini nostri Iesu Christi uerissimi dei confitemur“.

8 repraehenduntur] reprehendimus DV ut dictum est cf. 319,36 9 blasphemium] blasphemium DV
10–11 lumen et lumen] lucem et lucem DV (*Vulg.*) 18 samuelem DV subsannastis] subsannasti DV
19 subsannauit] subsannauit L subsannabit DV 22 πληροφορίαν = infidiam] insidiam DV 24 ad-
probationem] approbatione DV perfectae] perfecta L 26–27 ἐν τῇ κατ' αὐτοῦ ἐκθέσει = per sua
studia (statuta?) + in propria ectesin 27 ectesin] co...in D co... V 30 ecclesiae catholicae mista-
gogum DV 31 confiteantur] confiteamur L ἔχοντα = uenientes (ἐρχοῦντα) uolente] uolentes L¹
32 passionem] passione DV autem om. L euntem] emittere D emittere V 33 θέλοντας =
asserentes (cf. 161,16: uolentes) 34 χριστιανικοῦ = christiani(c) (cf. 161,17) 38 confitemur] confi-
tentur DV

Ἄλλα καὶ ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἐπιστολῇ Παῦλος ὁ Πύρρου διάδοχος ὁμοίως λέγει·

„Διὰ τοῦτο καὶ ἐν θέλημα τοῦ κυρίου καὶ δεσπότου (ἡμῶν) Ἰησοῦ Χριστοῦ νοοῦμεν, ἵνα μὴ ἐναντίωσιν ἢ διαφορὰν θελημάτων ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ περιάψωμεν, ἢ αὐτὸν ἑαυτῷ διαμαχόμενον δογματίσωμεν ἢ δύο τοὺς θέλοντας εἰσαγάγωμεν. ... οὕτω δὲ καὶ τὴν εὐαγγελικὴν νοήσωμεν ῥῆσιν· οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με, καὶ τὴν τοῦ ποτηρίου παραίτησιν, οὐ διάφορον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἐνὸς (Χριστοῦ) καὶ ἀντιπίπτον εἰσφέροντες θέλημα. ἀρνητικῶς δὲ μᾶλλον καὶ οὐ θετικῶς τὴν τοιαύτην δεξόμεθα φωνήν. οὐ γὰρ ὡς ὄντος (ὁ λόγος), ἀλλ' ὡς οὐκ ὄντος ... κατὰ τὸν ἀκριβῆ τῶν δογμάτων γνώμονα τὸν Θεολόγον Γρηγόριον ... οὐχ ὡς τῆς νοεῖας ἐψυχωμένης τοῦ λόγου σαρκὸς ἀπροθύμου καθεστῶσης πρὸς τὸ τῷ κόσμῳ σωτήριον πάθος, ἢ διχονοοῦσης πρὸς τὸν πατέρα καὶ πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν ἐνοικῆσαντα λόγον. ... ἀλλὰ γὰρ τῆς τοιαύτης ἐννοίας ἀκριβέστατον ἐξηγητὴν καὶ ἐρμηνεῖα δεξόμεθα, τὸν ἀμφίστομον σειρομάστην τοῦ πνεύματος Κύριλλον, ... ἐν τῷ τετάρτῳ τῶν ἀναθεματισμῶν τῶν κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων ἀντιρρητικῶς παρὰ Θεοδώριτου πρὸς αὐτὰ συγγραφέντων ... τὴν εὐαγγελικὴν διασχόντα τε καὶ ἀναπτύξαντα ῥῆσιν“.

Συμφθέγγεται δὲ τοῦτοις καὶ Πύρρος αὐτὸς ἐν τῇ γραφείῃ παρ' αὐτοῦ ἐπιστολῇ τῷ ἐν ἁγίοις πάπα Ἰωάννῃ τάδε φάσκων·

„Ὡς μὴ δυναμένων ἔγωγέ φημι δύο θελημάτων ἐν ἐνὶ προσώπῳ συνυφεστάναι, ἀλλήλοις ἀντεξαγομένων δὲ πάντως καὶ ἀντιτεταγμένων. ἐπειδὴ γὰρ φθάσας ἔφη ὁ θεὸς οὗτος διδάσκαλος· „τὸ γὰρ ἐκείνου θέλει οὐδὲ ὑπεναντίον θεῷ, θεωθὲν ὄλον“, ὡς ἂν μὴ ὑποτοπήσαιεν τινες θετικῶς τὸ ἐκείνου εἰρησθαι ἐνταῦθα σαφέστερον αὐτὸ πεποίηκεν εἰπὼν, ὡς παρὰ τοῦ προσλαβόντος εἶναι τὸν λόγον, οὐ τοῦ προσλήματος“.

Ἴδου σαφῶς, καθὰ λέλεκται, οὐ μόνον τὰ αὐτὰ τοῖς αἰρετικοῖς ἐδογματίσαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ῥημάτων ἤτοι συλλογιστικῶν ἀθυρμάτων τοὺς ἁγίους πατέρας ἡμῶν ἐπολέμησαν, ἐν προσοχίῳ τῆς καθ' ἡμῶν αὐτῶν μάχης τὰς βολίδας τῶν λόγων κατὰ τῶν θεολόγων ἀθεμίτως ἐκπέμποντες, ταῦτον δὲ λέγειν κατὰ τῆς τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας. δεῖξομεν δὲ τοῦτο τραχύτερον καὶ ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα παρὰ τῶν ἐκατέρων μέρει γραφέντων καὶ ἀρτίως ἡμῖν ἀναγνωσθέντων, ἦγουν τοῖς παλαιοῖς αἰρετικοῖς καὶ τοῖς ἐξάρχουσιν τῆς ἐπεισάκτου καινοτομίας ἐν τάξει διαστελλόντες.

1 Οὕτως οἱ αἰρετικοὶ εἶπον·

Ὁ δύο λέγων θελήματα ... κατὰ τοὺς πάλαι καὶ νῦν φουσωμένους ἢ τὸν ἕνα δύο τινὰς εἰσάγει Χριστοὺς ἀλλήλων οὐ φύσει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπεχθεῖα διηρημένους, ἢ αὐτὸν ἑαυτῷ διδάσκει μαχόμενον.

Οἱ ἔξαρχοι τῆς καινοτομίας εἶπον·

Διὰ τοῦτο ἐν θέλημα λέγομεν, ἵνα μὴ αὐτὸν ἑαυτῷ μαχόμενον δογματίσωμεν ἢ δύο τοὺς θέλοντας εἰσαγάγωμεν.

5–6 Joh. 6, 38   6 cf. Mt. 26, 39

2–5 cf. 200, 25–28 Paulus Const.   5–9 cf. 202, 3–8 Paulus Const.   10–15 cf. 202, 12–21 Paulus Const.
18–22 cf. Mansi XI 581 C 8–13 Pýrrihus Const.   20 cf. Gregorius Naz., Or. 30, 2 PG 36, 137 C 6–7
33–35 cf. 324, 11–13 Polemon   37–38 cf. 338, 2; 338, 4–5 Paulus Const.

2 (ἡμῶν) om. R   7 (χριστοῦ) om. R   8 (ὁ λόγος) om. R

Sed et in propria epistola Paulus Pyrrhi successor similiter ait:

„Propterea et unam uoluntatem domini nostri Iesu Christi intellegimus, ne contrarietatem aut differentiam uoluntatum uni eidemque personae domini nostri Iesu Christi applicemus, aut ipsum se expugnantem dogmatizemus aut duo uolentes introducamus. ... sic etenim euangelicam intellegamus lectionem, ubi dicit: *non ut faciam uoluntatem meam sed eius qui misit me.* sed et in recusationem calicis non diuersam in unum eundemque Christum et resultantem introducentes uoluntatem, magis autem negatiue et non positiue hanc suscipiamus uocem. non enim quasi eo existente hoc uerbum dictum est, sed ac si non est ... ut peritissimus in dogmatibus Theologus Gregorius ait ... nec utpote animata intellectualiter carne uerbi inprumpta existente ad totius mundi salutiferam passionem aut discordantem a patre seu inhabitantem sibi uerbum ... huius autem intellectus acribiosissimum expositorem et interpretaatorem suscipiamus bis acutum spiritalem pugionem Cyrillum ... in quarto de anathematibus quae contra duodecim capitula oppositiue a Theodorito conscripta sunt“.

15

Similiter autem et Pyrrus consonat his in epistola directa ab eo apostolicae memoriae Iohanni prodecessori nostro dicens:

„Quoniam ego dico non possunt duae uoluntates in una persona atque in seipsa subsistere, sed per omnia resistunt sibi et repugnant seipsa. quia enim antea isdem admirabilis doctor ait: ‚illius enim uelle non erat contrarium deo, quippe omne deificatum‘, ut ne fortassis aliqui suspicentur positiue fuisse dictum, hic apertius hoc ipsud declarauit dicens: ‚ac si ab eo qui adsumpsit huiusmodi uerbum fuisset, non enim qui adsumptus est“.

Ecce autem apertius, sicut dictum est, non solum similia sapuerunt, sed et per eadem uerba uel syllogisticae stultitiae sanctos patres nostros expugnauerunt, aemulationis ambitu quam contra nos habent iacula uerborum contra theologus illicite mittentes, siue contra sanctam dei catholicam et apostolicam ecclesiam. hoc autem luculentius ostendamus et per comparationem alterutram utriusque partis quae nobis in praesenti relectae sunt, hoc est praecessorum haeticorum et auctorum nouitatis ordinabiliter distinguentes.

30

1 Ita heretici dixerunt:

Qui duas dicit uoluntates ... secundum eos qui prius et nunc inflantur aut unum duo quosdam Christos introducit sibimet non solum naturaliter, sed etiam infestatiue distantes aut certe seipsum expugnantem praedicat ...

35

Et quidem auctores nouitatis dixerunt:

Propterea unam uoluntatem dicimus, ut ne ipsum sibi repugnantem dogmatizemus aut duo uolentes introducamus.

---

1 et om. DV   3 personae] persona L   4 uolentes] uoluntates L   7–8 suscipiamus] suscipiemus DV   8 est ei sed DV   10 inprumpta] inprompta DV   existente] existentem DV   11 acribiosissimum] acriuosissimum DV   13 theodorico DV   17 prodecessori] praedecessori DV   22 ab eo] habeo L   qui adsumptus] quia assumptus DV   24 ἐν προσήματι = aemulationis ambitu (cf. 47, 11; 59, 7: sub praetexto)   ambitu] umbitu L   25 theologus] theologos DV   28 distinguentes om. L   31 ita om. L   33 duo] duos DV   35 seipsum] seque.sum D   se que supra V

22*

2 *Οἱ αἵρετικοὶ εἶπον·*

Ἄλλ' οὐ τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ „θεωθὲν“ κατὰ τὸν Καππαδόκην Γρηγόριον, ἔνθα γὰρ
 δυὰς πάντως καὶ διαίρεσις.

5 *Οἱ ἔξαρχοι τῆς καινοτομίας εἶπον·*

Ὡς οὐ δυναμένων ... δύο θελημάτων ἐν ἐνὶ προσώπῳ συνυφεστάναι ἀλλήλοις, ἀντεξ-
 αγομένων δὲ πάντως καὶ ἀντιτεταγμένων.

3 *Οἱ αἵρετικοὶ εἶπον·*

10

Οὐ γὰρ ἐπεῖται καὶ ὁ ἱερός Ἀθανάσιος „δύο θελήματα“ ἔφη „τὸν Χριστὸν δεικνύναι
 κατὰ τὸν τοῦ πάθους καιρὸν“, ἤδη καὶ δύο θελήσεις αὐτῷ περιάψωμεν καὶ ταύτας μαχο-
 μένας ἀλλήλαις, ἀλλ' εἰσόμεθα εὐσεβῶς τὴν ὡς ἐνὸς μίαν θέλησιν τοῦ Ἐμμανουήλ.

Οἱ ἔξαρχοι τῆς καινοτομίας εἶπον·

15

Καὶ τὴν τοῦ *ποτηρίου* παραίτησιν οὐ διάφορον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἐνὸς καὶ ἀντιπίπτον
 ἀντεισφέρωμεν θέλημα. ... διὸ ἐν πᾶσι καὶ ἐν τούτῳ κατακολουθοῦντες τοῖς ἀγίοις πα-
 τράσιν ἐν θέλημα τοῦ κυρίου ὁμολογοῦμεν.

4 *Οἱ αἵρετικοὶ εἶπον·*

20

Ἡ δὲ γε ἐν ταῖς ἐνεργείαις ιδιότης, περὶ ἧς Λέων ὁ τῆς Ῥωμαίων πρόεδρος εἶπεν·
 „ἐνεργεῖ γὰρ ἑκατέρω μορφῇ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας τοῦτο ὅπερ ἴδιον ἔσχηκεν“,
 οὐκ ἂν παρὰ ὀρθοδόξοις ιδιότης κληθεῖν ἐπὶ Χριστοῦ, οὐ γὰρ ἐστὶν ἐπὶ τῶν ἐνεργειῶν
 τοῦ Χριστοῦ ιδιότης παγία. ... διὸ ἀναθεματίζομεν ... τὴν σύνοδον Χαλκηδόνας καὶ τὸν
 25 Τόμον Λέοντος ... καὶ τοὺς λέγοντας ἢ εἰπόντας „ἐν δύο φύσει τὸν ἕνα ... Χρισ-
 τὸν“ μετὰ τὴν ... ἐνωσιν, καὶ τούτων ἀκολούθως ἐνεργείας ἢ ιδιότητας.

Οἱ ἔξαρχοι τῆς καινοτομίας εἶπον·

30

Ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν τῶν δύο ἐνεργειῶν ῥῆσιν πολλοὺς σκανδαλίζουσιν, ὡς μηδενὶ τῶν
 ἀγίων καὶ ἐγκρίτων τῆς ἐκκλησίας (μυσταγωγῶν) εἰρημένην. ... εἴ τις οὖν ἀπὸ τοῦ
 παρόντος ὑπερόπτης τῶν ἀπηγορευμένων γένηται, ... τοῦτον, εἰ μὲν ἐπίσκοπος ἢ πρεσ-
 βύτερος ἢ διάκονος εἴη, ... πάσης εἶναι πεπαυμένον ὀρίζομεν ἱερατικῆς ὑπουργίας καὶ
 λειτουργίας. εἰ δὲ μοναχὸς ... ἢ λαϊκός, τὸν τοιοῦτον τῆς ἀγίας χωρίζομεν κοινωνίας.

15 cf. Mt. 26, 39

3–4 cf. 324, 6; 324, 13 Polemon   6–7 cf. 338, 18–19 Pyrrhus Const.   11–13 cf. 326, 31–34 Themestius
 15–16 cf. 338, 6–7 Paulus Const.   16–17 cf. 160, 24–26 Ecthesis   21–23 cf. 326, 3–5 Severus
 24–26 cf. 324, 19–21 Severus   28–29 cf. 160, 13–15 Ecthesis   29–32 cf. 166, 20; 166, 23; 166, 24–25; 166, 25–26

3 καππαδόκην] πῶς, αἵρετικέ, τὸν μέγαν θεολόγον „καππαδόκην“ κέκληκας, οὐ „θεολόγον“; ἐκ τῆς μανίας ἐκτυφλωθεὶς τοῦ φθόνου; *margin. R*   29 (μυσταγωγῶν) *om. R*

2 Haeretici dixerunt:

Sed non unum quidem diuinum, aliud autem „deificatum“ secundum Cappadocem Gregorium, ubi enim dualitas per omnia et diuisio.

Auctores nouitatis dixerunt:

Utpote minime posse habentes ... duas uoluntates in una persona subsistere sibi, sed per omnia obpugnantes se atque sibimet resistentes. 5

3 Haeretici dixerunt:

Nec enim quia magnus Athanasius „〈duas〉 uoluntates“ dixit „Christum ostendere tempore passionis“, iam et duas uoluntates eidem adplicemus et has sibimet repugnantes, sed cognoscamus utpote de uno unam esse uoluntatem Emmanuhelis. 10

Auctores nouitatis dixerunt:

Sed et in recusatione *calicis* non diuersam atque contrariam introducimus uoluntatem. 15
... propterea in omnibus et in hoc sequentes sanctos patres unam uoluntatem domini confitemur.

4 Haeretici dixerunt:

Proprietas autem in operationibus, de qua Leo Romanus praesul dixit: „operatur enim utraque natura cum alterius communione quod proprium est“, non utique ab orthodoxis in Christo proprietas nominabitur, quia non est in operationibus Christi adfixa proprietas. ... propterea anathematizamus ... Calchedonensem synodum sed et Tomum Leonis ... et eos qui dicunt aut dixerunt „in duabus naturis unum ... Christum“ post ... unitionem, et sequenter 25 eorum operationes et proprietates.

Auctores nouitatis dixerunt:

Similiter autem et duarum operationum uocem multos scandalizare utpote a nullo de sanctis et probabilibus ecclesiae mystagogis dictam. ... si quis igitur a praesenti despector prohibitarum fuerit effectus, ... hunc, si quidem episcopus aut presbiter uel diaconus fuerit, 30
... ab omni eum esse sacerdotali ministerio et officio suspensum decernimus. si autem monachus ... aut laicus, de sancta communione separamus.

---

11 δύο = 〈duas〉   12 adplicemus ut et L   13 emanuhelis D   15 recusatione] recusationem DV
23 proprietas¹] prietas L¹   24 anathematizamus ... calchedonensem] anathematizemus ... calchedonense DV   tomum] thomum DV   25 sequenter] sequentes L   29 et de probabilibus DV

5 *Οἱ αἰρετικοὶ εἶπον·*

Διὸ καὶ μίαν οἶδαμεν αὐτοῦ τὴν ἐνεργεῖαν ἐν διαφόροις θαύμασι καὶ παθήμασι τῆς μιᾶς αὐτοῦ φύσεως προϊούσαν.

Οἱ ἔξαρχοι τῆς καινοτομίας εἶπον·

Μιᾶ ἐνεργεῖα τὸν αὐτὸν καὶ ἓνα Χριστὸν ἐνεργεῖν τὰ θεοπρεπῆ καὶ τὰ ἀνθρώπινα ... κατὰ ταύτην γὰρ τὴν εὐσεβῆ ἔννοιαν καὶ Λέων ὁ τῆς ... Ῥωμαίων ἀρχιεπίσκοπος ἐφρόνησε καὶ ἐδίδαξεν εἰπὼν· „ἐνεργεῖ γὰρ ἑκατέρα μορφή μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας“.

10 Τῆς αὐτῆς οὖν εὐρημένης καὶ μιᾶς ἐν ἑκατέροις αἰρέσεως καὶ μέντοι τῆς κατὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἀντιλογίας, ἀνάγκη καὶ τὴν αὐτὴν ἐπάγεσθαι πάντως ἐπιτιμίαν, μᾶλλον δὲ μείζονα τούτοις καὶ αὐστηροτέραν, καθ' ὅσον οὐδὲ τῇ πληγῇ τῶν προλαβόντων αὐτοὺς αἰρετικῶν ἐσωφρονίσθησαν, ἀλλὰ τι καὶ πονηρότερον αὐτῶν ἐκ
15 πονηροτέρας ἐπενόησαν γνώμης πολμήσαντες εἰπεῖν εἰς συναρπαγὴν τῶν ἀκεραιότερων „ἐν πᾶσι καὶ ἐν τούτῳ τοῖς ἁγίοις πατράσιν ἀκολουθεῖν“. καὶ ταῦτα τυγχάνειν τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι συνόδου τὰ δόγματα καὶ τοῦ μακαρίου Λέοντος καὶ πάντων ἁπλῶς καὶ πασῶν τῶν ἁγίων πατέρων τε καὶ συνόδων, ὅπερ οἱ πρῶην αἰρετικοὶ παντελῶς εἰπεῖν οὐκ ἐτόλμησαν, ὠμολόγησαν δὲ μᾶλλον ἐκ τῆς κατ' αὐτῶν
20 ἀντιλογίας, ὅτι „Γρηγορίου μὲν τοῦ Καππάδοκος“ ὑπάρχει τὸ λέγειν ἐπὶ Χριστοῦ θεῖον θέλημα καὶ „θεωθὲν“ θέλημα, Ἀθανασίου δὲ τοῦ ἱεροῦ τὸ πρὸς βεβύειν „δύο θελήματα“, θεϊκόν τε καὶ ἀνθρώπινον, καὶ ταῦ μακαρίου Λέοντος καὶ τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι συνόδου τὸ δύο κηρύσσειν ἰδιότητος καὶ ἐνεργείας ὡσπερ καὶ φύσεις.

οἱ δὲ τῆς καινοτομίας συνήγοροι τοῦτο μὲν ἐξηγήσαντο λέγειν, ὑπερβαλλόμενοι
25 διὰ ψεύδους τοὺς προλαβόντας αὐτοὺς αἰρετικούς, ἵνα τῇ εὐφύμῳ κλήσει τὴν δύσφημον αἵρεσιν αὐτῶν εὐπαράδεκτον καταστήσωσι, καίτοι λίαν οὖσαν εὐάλωτον καὶ πᾶσιν ἀπογεγυμνωμένην ὡς ἄστατον. πῶς γὰρ οἷόν τε, καθὰ φασι, „καὶ τοῖς ἁγίοις πατράσιν ἀκολουθεῖν“ καὶ τὰ τῶν αἰρετικῶν φανερώς ὁμολογεῖν; ῥῆσιν μὲν γὰρ οὐδεμίαν εἰς πίστωσιν ἤγαγον, ὡς ἤδη λέλεκται, τῆς οἰκείας ὁμολογίας ἐν
30 τῇ κατ' αὐτοὺς Ἐκθέσει τῶν ἐγκρίτων πατέρων, μόνην δὲ „τοῦ μαροῦ Νεστορίου“ τὴν ἀνόητον „ταυτοβουλίαν“ συμφωνοῦσαν αὐτοῖς προεκόμισαν εἰρηκότες· „πῶς δυνατόν αὐτοὺς δύο πρὸς βεβύειν θελήματα“ μὴ ταῦτα τοῦ „Νεστορίου τολμήσαντος ὁμολογεῖν ἐπὶ τῶν πλαττομένων αὐτῶ δύο προσώπων“; „ὄθεν ἐν πᾶσιν αὐτῶ καὶ ἐν τούτῳ κατακολουθοῦντες“ ... „δύο μὲν εἰπεῖν οὐκ ἐτόλμησαν“, ἐν δὲ σὺν ἐκείνῳ διὰ τῆς „ταυτοβουλίας“
35 ἐδόξασαν θέλημα, καὶ διὰ τοῦτο τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ δικαίως ὑπεύθυνον γεγονόσιν κατακρίσεως.

3–4 cf. 322, 16–17 Apollinaris   6 cf. 134, 18–19 Cyrus Alex.   7–9 cf. 136, 38–138, 1 Sergius Const.
15–16 cf. 336, 8–9 = 160, 29–30 Ecthesis   16 cf. 336, 38–39 = 160, 25 Ecthesis   20 cf. 340, 3 =
324, 6 Polemon   20–21 cf. 338, 20; 340, 11 Polemon   21–22 cf. 340, 11 = 326, 31 Themestius
22–23 cf. 340, 24–26 = 324, 19–21 Severus   27–28 cf. 336, 38–39 = 160, 25 Ecthesis   30 cf. 160, 20
Ecthesis   31 cf. 160, 21–22 Ecthesis   31–32 cf. 160, 22–24 Ecthesis   32–33 cf. 160, 21 Ecthesis
33–34 cf. 160, 24–25 Ecthesis   34 cf. 160, 21 Ecthesis   cf. 160, 21–22 Ecthesis

21 θεωθὲν] θεῶ R   27 φασι] φησι R

5 Haeretici dixerunt:

Propterea et unam eius scimus operationem in diuersis miraculis et passionibus unius eiusdemque naturae procedentem.

Auctores nouitatis dixerunt:

Una operatione unum eundemque Christum operari deo decibilia et humana ... per hunc etenim pium intellectum Leo quoque ... Romanus praesul intellegit et docuit dicens: „operatur enim utraque natura cum alterius communione“.

Ergo in utrisque eadem et simile haerese repperta sed etiam in contradictione sanctorum patrum, necesse est et simili eos increpationi percelli, immo magis maiore his atque asperiori, quoniam nec praecedentium se haeticorum ictibus emendati sunt, sed et amplius malum ex maligna mente conceptum concinnare ausi sunt in deceptione simplicum dicentes „in omnibus sanctos patres eosdem et in hoc sequi“. et haec esse sancti Calchedonensis concilii dogmata beati quoque Leonis et omnium omnino sanctorum patrum et synodorum, quod utique anteriores haeretici dicere nullatenus praesumpserunt, sed potius confessi sunt per contradictionem illorum, quia „Gregorii quidem Cappadocis“ est dicere in Christo diuinam uoluntatem et „deificatam“ uoluntatem, Athanasii autem „duas uoluntates“, diuinam et humanam, confiteri, et beati Leonis siue Calchedonensis concilii duas praedicare proprietates et operationes sicuti et naturas. aduocati autem nouitatis et hoc ipsud dicere negauerunt, per falsitatem superantes praecessores suos haeticos, quatenus per laudabilem uocem improbam eorum haeresim acceptabilem faciant, dum nimis reprehensibilis extat et coram omnibus ut instabilis denudata. quomodo namque possibile est, sicut aiunt, „et sanctos patres sequi“ et haeticorum apertissime confiteri dictiones? profecto dum nec unam probabilium patrum in eorum Ecthesin ad fide dicendam professionem suam uocem producere potuerunt, nisi tantummodo „scelerosi Nestorii“ uaecordiae „similitudinem uoluntatis“ concordantem sibimet producerunt dicentes: „quomodo est possibile duas uoluntates eos confiteri“ ... „Nestorio“ nullatenus „praesumente hoc praedicare in duabus personis ab eo simulatis“? „quapropter similiter in omnibus et in hoc sequentes eum“ ... „duo quidem dicere non praesumpserunt“, unam autem cum illo per „similitudinem uoluntatis“ confessi sunt uoluntatem, et propterea simili cum eis merito reatitudinis innodati sunt.

---

3 scimus eius DV   11 repperta] reperta DV   contradictione] contradictiones LDV   12 immo] imo D ymo V   13 se] sed DV   13–14 τι ... πονηρότερον = amplius malum   15 sancti] sanctae DV   16 ἀπλῶς = omnino (ὅλως – compendiose)   sanctorum om. DV   26 unam] una DV   fide] fidem DV   29 praesumente] presumpte DV   32 reatitudinis] reatitudine DV

Μάξιμος ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος Ἀκυλείας εἶπεν

κεφάλαιον ἦ

5 Τὸ προφητικὸν εἰς αὐτοὺς πεπλήρωται λόγιον· ἠσχύνηθησαν σφόδρα, ὅτι οὐκ ἐνόησαν ἀτιμίας αὐτῶν, αἱ δὲ αἰῶνες οὐκ ἐπιλησθήσονται, καὶ μάλιστα διὰ τὸ λέγειν αὐτοὺς ἐξ ἀμαθίας ὡς „τῆ τῶν δύο ἐνεργειῶν ῥήσει ... δύο θελήματα πάντως ἔπονται ἐναντίως πρὸς ἄλληλα ἔχοντα“. εἰ γὰρ ταῖς ἐνεργείαις οὐδεμίαν προσεμαρτύρησαν ἐναντίωσιν, πῶς ἐκ τῶν κατ' αὐτοὺς οὐκ ἐναντίων ἐνεργειῶν τὰ ἐναντία θελήματα συνάγειν ἐπιχει-
 10 ροῦσιν; ἢ πῶς πάλιν ταῖς μὲν ἐνεργείαις ἔπεσθαι λέγουσι τὰ θελήματα, ταῖς δὲ φύσειν οὐδαμῶς ἔπεσθαι ταῦτα καθομολογοῦσι; καὶ διὰ τοῦτο τὰς μὲν ἐνεργείας θελητικὰς λοιπὸν ἀποφαίνουσι, καθ' ἑκατέραν δὲ φύσιν αὐτοῦ θελητικὸν ὄντα τὸν Χριστὸν οὐ πρεσβεύουσι, ἀλλὰ ἀνεθέλητον κατὰ φύσιν αὐτὸν ὑπάρχειν ὑπαγορεύουσι.
 ὁμῶς δ' οὖν, πῶς „ἔπεσθαι τὰ θελήματα“ λέγουσι „ταῖς ἐνεργείαις“, ἄρα κατὰ φύσιν ἢ
 15 παρὰ φύσιν; εἰ μὲν παρὰ φύσιν, ἀμαρτωλὸν ἄνθρωπον ἀλλ' οὐκ ἐνανθρωπήσαντα θεὸν τὸν Χριστὸν ὑπογράφουσι, ὡς παρὰ φύσιν τὴν αὐτοῦ θέλησιν κατ' αὐτοὺς κεκτημένον. εἰ δὲ κατὰ φύσιν μίαν ὄντα σύνθετον αὐτὸν ὑπογράφουσι φύσιν διὰ τὸ μίαν ἐπ' αὐτοῦ φυσικὴν εἰσάγειν τὴν θέλησιν, εἶπερ „κατὰ φύσιν ἔπεσθαι τῆ ἐνεργείᾳ τὴν θέλησιν“ λέγουσιν, ὡς ἐντεῦθεν ἢ διαίρεσιν πάντως αὐτοὺς ἢ σύγχυσιν ὁμολογεῖν, τὸ μὲν ὡς παρὰ
 20 φύσιν, τὸ δὲ ὡς κατὰ φύσιν ἔπεσθαι τῆ ἐνεργείᾳ τὴν θέλησιν δογματίζοντες. εἰ δὲ μήτε κατὰ φύσιν μήτε παρὰ φύσιν ἔπεσθαι λέγουσι τῆ ἐνεργείᾳ τὴν θέλησιν, ἀνύπαρκτον ὡς ἀνόητον τὸν οἰκτεῖον ὄντα γνωρίζουσι λόγον. πῶς δὲ τὴν φυσικὴν τῶν τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς Χριστοῦ θελημάτων διαφορὰν εἰς προσωπικὴν μεταστρέφουσι τῶν τάναντία θελόντων ἀλλήλοις προσώπων ἀντισφορὰν διὰ τοῦ κατασκευάζειν αὐτοὺς καὶ λέγειν, ὡς τοῦ μὲν
 25 θεοῦ λόγου τὸ σωτήριον θέλοντος ἐκπληρωθῆναι πάθος, τῆς δὲ αὐτοῦ σαρκὸς ἐναντιουμένης τῷ αὐτοῦ θελήματι καὶ ἀντιπιπτούσης, καὶ ἐντεῦθεν δύο τοὺς τάναντία θέλοντας εἰσάγεσθαι. φανερῶς γὰρ δι' ὧν κατεσκευάσαν τοῖς ἑαυτῶν ἐμπαρέντες βρόχοις ἐάλωσαν· τῆ γὰρ ἀποφάσει τῶν τάναντία κατ' αὐτοὺς θελόντων ἀλλήλοις προσώπων ἠγνόησαν αὐτοὶ τὴν κατὰ φύσιν ποιησάμενοι τῶν τὰ αὐτὰ θελόντων ἀλλήλοις προσώπων. εἰ
 30 γὰρ ἐκ τῆς ἐναντιότητος τῶν θελημάτων δύο τοὺς τάναντία θέλοντας εἰσκομίζουσι, ἀνάγκη λοιπὸν αὐτοὺς καὶ ἐκ τῆς συμβάσεως τῶν θελημάτων δύο τοὺς τὰ αὐτὰ θέλοντας ἀλλήλοις εἰσκομίζειν ἢ γὰρ συμβαίνουσαν ἢ ἀντιβαίνουσαν τῷ λόγῳ τὴν σάρκα πάντως παρεξουσι, εἰ μήπου σὺν Ἀρείῳ καὶ Ἀπολιναρίῳ ταύτην ἄψυχον παντελῶς καὶ ἀκίνητον ὑπογράφουσι. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ὡς ἐνὸς ὄντος τοῦ ἐνεργοῦντος καὶ θέλοντος Χρι-
 35 στοῦ μίαν αὐτοῦ τὴν ἐνεργείαν ὑπάρχειν ὀρίζονται καὶ τὴν θέλησιν, διότι φασὶ τοῦ θέλοντός ἐστιν ἢ θέλησις καὶ ἢ ἐνέργεια τοῦ ἐνεργοῦντος, ἀνάγκη λοιπὸν αὐτοὺς καὶ ὡς ἐνὸς ὄντος τοῦ θέλοντος καὶ ἐνεργοῦντος πατρὸς, καὶ ὡς ἐνὸς ὄντος τοῦ θέλοντος καὶ ἐνεργοῦντος ἁγίου πνεύματος, τὰς τῆς ἀνάρχου καὶ μιᾶς θεότητος ὑποστάσεις τρισὶ καταμερίζειν θελήσει καὶ ἐνεργείαις, ὅπερ ἀθέμιτον. ἠγνόησαν γὰρ ὡς εἰ καὶ τοῦ

5–6 Jer. 20, 11

7–8 cf. 160, 13–14; 160, 15–16 Ecthesis
 18 cf. 160, 15–18 Ecthesis

14 cf. 160, 15–16 Ecthesis

17 cf. 320, 31–32 Lucius

34 ὄντος] ὄντως R

MAXIMUS SANCTISSIMUS EPISCOPUS AQUILEGENSIS ECCLESIAE DIXIT

Propheticus in eos impletur sine dubio sermo: *confusi sunt nimis, quia non intellexerunt* 5
impudicitias suas, quae in aeternum non obliuiscuntur, maxime eo quod dicunt ex imperitia
 quoniam „per dictionem duarum operationum ... per omnia duae uoluntates sequuntur
 contrarie sibi habentes“. si enim in operationibus nullam esse dixerunt contrarietatem, quo-
 modo a minime contrariis operationibus uoluntates contrarias colligere machinantur? et
 iterum quomodo operationes dicunt sequi uoluntates, naturis autem nullatenus eas sequi 10
 confitentur? et propterea operationes quidem uoluntarias esse iam denuntiant, per utramque
 autem eiusdem naturam uoluntarium Christum minime confitentur, sed sine uoluntate se-
 cundum naturam eundem esse denuntiant. uerumtamen quomodo dicunt „uoluntates
 sequi operationes“, utrumne contra naturam aut naturaliter? si quidem contra naturam, 15
 peccatorem hominem non enim incarnatum deum Christum denuntiant esse, utpote contra
 naturam uoluntatem suam secundum sensum eorum habentem. si autem naturaliter unam
 eundem Christum esse compositam asserunt naturam, pro eo quod unam in eum naturalem
 colligunt uoluntatem, si utique „naturaliter operationi uoluntatem sequi“ fatentur, ac per
 hoc aut diuisionem aut confusionem procul dubio eos confiteri necesse est, et diuisionem
 quidem, quia contra naturam est, confusionem autem, quia naturaliter sequi operationi 20
 uoluntatem praedicant. si autem neque naturaliter neque contra naturam sequi dicunt ope-
 rationem uoluntatem, sine substantia sicuti et insensibilem proprium deuulgant sermonem.
 quomodo autem naturalem differentiam uoluntatum unius eiusdemque (Christi) in persona-
 lem retorquent contradictionem earum quae sibi contraria uolunt personae per hoc quod 25
 commenta(n)t et dicent, utpote deo uerbo uolente salutarem passionem explere, carne autem
 eius contradicente illius uoluntati et resistente, ut ex hoc necesse sit duo contraria uolentes
 introduci. apertissime enim per haec quae ab eisdem machinantur suis laqueis inretiti ar-
 guuntur. per abnegationem enim personarum quae sibi contraria uolunt ignorauerunt ipsi
 confitentur eadem sibi uellentur personas. nam si ex contrarietate uoluntatum contraria sibi
 uellentur duas personas introducunt, iam necesse eos et per consonantiam uoluntatum duas 30
 eadem sibi uellentur personas, quoniam aut consonantem aut contradicentem
 uerbo utique carnem dabunt, nisi cum Arrio et Appollinare hanc sine anima omnino et
 immobilem esse denuntiant. sed quoniam utpote uno existente Christo qui uult et operatur
 unam eius operationem definiunt et uoluntatem, ex hoc quod dicent quia uolentis est uolun-
 tas et operatio operantis, necesse iam habent et utpote uno existente qui uult et operatur 35
 patre, et utpote uno existente qui uult et operatur sancto spiritu, ipsius etiam subsistentias
 quae sine initio est atque unius deitatis in tribus diuidere uoluntatibus et operationibus,
 quod omnino nefandum est. ignorauerunt enim quoniam licet uolentis est uoluntas et ope-

1 aquileiensis DV   5 propheticus] proficiens D   proficietis V   8 in om. DV   9 a minime] a
 nime L   minime DV   10 sequi¹] siqui L¹   naturis] naturas DV   11 quidem] quidam DV
 13 uerumtamen] ueruntamen DV   14 utrumne] utramne L¹   15 peccatorem hominem] peccatorum
 hominum DV   deum] dominum DV   18 ελοάγειν = colligunt (συνάγειν – introducunt)   opera-
 tioni] operationem L²V   19–20 necesse est et diuisionem quidem om. Graec.   20 confusionem autem
 om. Graec.   operationi] operationis L¹   operationes L²   22 sine substantia] sine substantiam L¹
 23 χριστοῦ = (christi)   24 earum con. Lu] eorum LDV   25 commenta(n)t con. Lu] commentatur
 LDV   27 eisdem machinantur] eis demachinantur DV   inretiti] inreati DV   28 ipsi] ipsis DV
 30 et] ut LV   36 patre ... operatur om. DV   subsistentias] subsistentiam L²   37 atque] ut quae L

θέλοντός ἐστιν ἢ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνεργοῦντος, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς τοῦ θέλοντος, ἀλλὰ κατὰ φύσιν τοῦ θέλοντος, οὐδὲ ἀπλῶς τοῦ ἐνεργοῦντος, ἀλλὰ κατὰ φύσιν τοῦ ἐνεργοῦντος· καὶ δῆλον ἐκ τοῦ καὶ τὴν ὀνομασίαν ἐκ τῆς φύσεως ἐκατέραν ἔχειν τοῦ ἐνεργοῦντος καὶ θέλοντος. οὕτω γὰρ τὴν ἀνθρώπου θέλησιν καὶ ἐνέργειαν ἀνθρωπίνην
 5 φαμέν, ἀγγελικὴν δὲ τὴν ἀγγέλου καὶ θεϊαν τὴν τοῦ θεοῦ. διὸ καὶ ἐκατέραν, θεϊαν φημί καὶ ἀνθρωπίνην, ὡς θεῷ τῷ αὐτῷ καὶ ἀνθρώπῳ τυγχάνοντι, προσνέμουσιν οἱ διδάσκαλοι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὡς οὐδεμιᾶς ἐκ τούτων διχονοίας εἰσαγομένης, ἀλλ' ἐντελοῦς τοῦ αὐτοῦ δηλουμένης ὑπάρξεως καθ' ἐκατέραν τῶν ἐξ ὧν ἐστὶ φύσεων· διχονοίας γὰρ αἰτίαν οὐ τὴν ὁμολογίαν τῶν αὐτοῦ φύσεων ἢ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ θελημάτων καὶ
 10 ἐνεργειῶν, ἀλλὰ μόνην τὴν ἁμαρτίαν οὖσαν γινώσκωμεν. ἥς πάντη καθαρὸς φύσει καὶ ἀναιρέτης ὑπάρχων ὁ κύριος καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς διχονοίας ἐλεύθερος ἦν, ὃν εἰς δύο διαιροῦντες αὐτίς οἱ δι' ἐναντίας ἐλέγχονται καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς αἰτίας ἦν ἐπὶ τοῦ δογματιζομένου παρ' αὐτῶν ἐνός θελήματος ἐγγράφως προτείνουσι φάσκοντες· „ὡς ἐν μηδενὶ καιρῷ τῆς νοερῶς ἐψυχωμένης αὐτοῦ σαρκὸς κεχωρισμένως καὶ ἐξ οἰκείας ὁρμῆς
 15 ἐναντίως τῷ νεύματι τοῦ ἠνωμένου αὐτῆ καθ' ὑπόστασιν θεοῦ λόγου τὴν φυσικὴν αὐτῆς ποιήσασθαι κίνησιν, ἀλλ' ὅποτε καὶ οἷαν καὶ ὄσην αὐτὸς ὁ θεὸς λόγος ἠβούλετο“.
 τοῦτο γὰρ λέγοντες καὶ τὴν Νεστορίου κατατομὴν ὑπερέβαλλον, ἐπειδὴ Νεστόριος οὐ νεύμασι τισὶ κατ' αὐτοῦς, ἀλλ' ἀξιώμασι καὶ αὐθεντίαις καὶ ἰσοτιμίαις τοῦ ἀναληφθέντος παρὰ τοῦ λόγου κατ' αὐτὸν ἀνθρώπου τὴν ἔνωσιν ἅμα καὶ τὴν κίνησιν ἐδογματίζεν,
 20 ὅποταν σχεδὸν καὶ πάντες οἱ ἅγιοι τῷ θεῷ νεύματι κατηκολούθησαν ἐν παντὶ καιρῷ κατὰ πᾶσαν αὐτῶν τὴν φυσικὴν καὶ αὐθαίρετον κίνησιν. περὶ ὧν καὶ γέγραπται· πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς. πῶς οὖν ἄρα ἐκείνοι τὸ καὶ τοῖς ἁγίοις ἀνήκον, ἵνα μὴ λέγω καὶ πᾶσι τοῖς οὖσι, πάντα γὰρ ὁμολογουμένως νεύματι τοῦ θεοῦ καὶ προστάγματι τὴν φυσικὴν αὐτῶν προβάλλονται κίνησιν, ἐγκαίρως τε καὶ ἐμμέτρως καὶ εἶδει τῷ παρ'
 25 αὐτοῖς σοφῶς ὀρισθέντι καταλλήλως ἐκάστω προσνέμειν, ὡς μέγα τι καὶ ὑπὲρ φύσιν νομίζουσι τῇ νοερῶς ἐψυχωμένη τοῦ κυρίου σαρκί, τῷ νεύματι αὐτοῦ τὴν φυσικὴν αὐτῆς ποιήσασθαι λέγοντες κίνησιν; ἐκουσίως δὲ ταύτην ἄρα ποιήσασθαι λέγουσιν ἢ ἀκουσίως τὴν φυσικὴν αὐτῆς κίνησιν; εἰ μὲν ἀκουσίως, ἄλογον ὑπογράφουσιν, εἰ δὲ ἐκουσίως, θελητικὴν ἀποφαίνουσιν, εἰ καὶ τοῦ λόγου ταύτην χωρίζουσιν νεύματι αὐτοῦ ποιή-
 30 σασθαι τὴν φυσικὴν αὐτῆς ἀποφαινόμενοι κίνησιν τοῖς ἄλλοις ὁμοίως καὶ παρ' αὐτοῦ γενομένοις, ὡς εἴρηται, κτίσμασιν, ἀλλ' οὐχὶ τὸν αὐτὸν ἕνα Χριστὸν ὡς θεὸν ὄντα φύσει καὶ ἄνθρωπον, θεϊκῶς ἅμα καὶ ἀνθρωπικῶς κινούμενον τὰ τε θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα κατὰ φύσιν ἐκουσίως ἐπιτελεῖν τῆς οἰασοῦν χωρὶς διχονοίας καὶ διαιρέσεως; ἐπειδὴ κατὰ τὴν τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίαν ὁ αὐτὸς καὶ εἷς κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς
 35 τὸ ὑπὲρ πάντων τεθνάναι θελητὸν μὲν εἶχε διὰ τὸ οὕτω βεβουλῆσθαι τὴν θεϊαν φύσιν, ἀνεθέλητον δὲ διὰ τὰ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθη καὶ τὸ ὅσον ἤκεν εἰς τὴν σάρκα παραιτουμένην τὸν θάνατον φυσικῶς. ἐὰν οὖν οὐ δι' ἐναντίωσιν θελημάτων ἀλλὰ δι' αἰτίαν μυστικῶν πραγμάτων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνός Χριστοῦ τὸ θέλειν καὶ μὴ θέλειν οἱ θεολόγοι

21–22 Ps. 15, 3

24–25 cf. Sap. 11, 20

34–35 cf. Joh. 18, 14; Joh. 11, 50

36–37 cf. Mt. 26, 39

13–16 cf. 160, 26–29 Ecthesis

rantis operatio, sed non utique absolute uolentis sed naturaliter uolentis, nec absolute operantis sed naturaliter operantis. et hoc certum est, quia et ipsam appellationem ex natura operantis atque uolentis utramque habere dinoscitur uoluntatem et operationem. sic namque hominis uoluntatem et operationem humanam dicimus, angelicam autem angeli et diuinam dei. propterea et utramque, diuinam dico et humanam, quoniam ipse deus et homo est, ipsi 5 tribuunt catholicae ecclesiae patres, nec enim ulla ex hoc dissensio introducit, sed utriusque naturae eiusdem perfectionem significat. neque dissensionis fomitem confessionem naturarum eius aut naturalium uoluntatum ipsius et operationum, sed tantum peccatum cognoscimus. de qua penitus naturaliter alienus et interemptor dominus exstans et nostrae dissensionis liber fuit, quem in duo diuidentes iterum contrarii et ex ipsa re arguuntur quam 10 in una uoluntate quae ab eis dogmatizatur in scripto proferunt dicentes: „utpote in nullo tempore intellectualiter animata eiusdem carne separatae et ex proprio impetu contrarie unito ei substantialiter deo uerbo naturalem eius motionem habente, sed quando et qualem et quantum deus uerbum uolebat“. hoc enim dicentes et Nestorii diuisionem 15 superauerunt, quoniam Nestorius non quibusdam secundum sensum eorum nutibus, sed potius per meritum et auctoritatem aequalemque honorem adsumpti a uerbo secundum eum hominis tam motionem et unitionem asserebat, cum utique et omnes sancti et confessores diuinum nutum et uoluntatem in uniuerso tempore secuti sunt per omnem suam naturalem ac spontaneam motionem. de quibus et dictum est: *omnes uoluntates eius inter illos*. quomodo igitur hoc quod et sanctis pertinet, ut non dicam omni creaturae, quia omnia nutu et 20 iussione dei naturalem habent motionem, temporaliter et cum mensura et specie quae ab ipso prudenter unicuique nec non apte definitum, quasi ut magnum aliquod et super naturam applicare intellectuali animatae domini corpori crediderunt, (et ex hoc unum in duo diuidunt Christum) utpote carnem eius dicentes nutu ipsius naturalem suam facere motionem? 25

et non unum eundemque Christum quomodo deum naturaliter et hominem diuine pariterque humane motum sponte diuina et humana absque qualibet dissonantia et diuisione naturaliter celebrantem? sic etenim secundum sanctorum patrum doctrinam isdem atque unus dominus deus noster Iesus Christus pro omnibus quidem mori ex uoluntate habuit, eo quod ita diuina eius natura uolebat, et iterum 30 ex uoluntate non habuit propter passiones crucis et quantum carni congruebat mortem recusans. si igitur non pro contrarietate uoluntatum, sed propter uirtutem mysticae confessionis in uno eodemque Christo uelle et non uelle uenerabiles praedicant patres, utpote

---

1 uolentis nec] uolentes non DV   2–3 et hoc ... operantis *om.* DV   7 *αἰτίαν* = fomitem (*cf.* 199, 13: *ἄμιλλαν* = fomitem – uirtutem)   9 interemptor] interemptus DV   10 contrarii] contrar... *lac.* DV
12 animata] aut nata DV   13 habente] habentem LDV   14 quantum] quantam DV   15 superauerunt] sapuerunt DV   16 potius per meritum] potius per meritam DV   17 asserebat] afferebat DV
18 secuti] sicuti DV   19 eius] eorum DV   20 igitur *om.* L   dicam] dicant LDV   omni] omnis LDV   22 σοφῶς = prudenter ... nec non apte   unicuique] ... cuique *lac.* DV   25–31 ἐκουσίως ... κτίσασιν *om.* LDV   33 ἐπιτελεῖν = celebrantem (*peragentem*)   35 mori *om.* DV   eius uoluntas natura L   37 si *om.* DV   pro contrarietate] propter contrarietatem DV

κηρύττουσιν, οἷα τοῦ αὐτοῦ κατὰ ἀλήθειαν τὸν τε τῆς αὐτοῦ δημιουργίας καὶ τὸν τῆς οἰκονομίας ἀλυμάντως ἐφ' ἑαυτοῦ γνωρίζοντος λόγον, τὸν μὲν τῆς δημιουργίας ἐν τῷ θέλειν αὐτὸν ὡς δι' ἡμᾶς γενόμενον ἄνθρωπον τῆς οἰκείας σαρκὸς τὴν φύσιν πιστώσασθαι, καὶ διὰ τοῦτο τὴν φυσικὴν αὐτῆς δειλίαν ἐκουσίως καταδεχόμενον, ἵνα ταύτης ἡμᾶς
 5 ἐλευθερώσῃ καθὰ καὶ πάθους ἐτέρου παντὸς ἅτε δὲ πεπειραμένον κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα τὴν ἡμετέραν *χωρὶς ἁμαρτίας*, τὸν δὲ τῆς οἰκονομίας ἐν τῷ θέλειν κατὰ τὴν πατρικὴν αὐτοῦ καὶ ἀπόρρητον πρόθεσιν θεωρηγῆσαι τὴν ἡμετέραν φύσιν διὰ τοῦ σαρκὶ παθεῖν αὐτὸν ἐκουσίως ὑπὲρ ἡμῶν. τίς ἔτι λοιπὸν ἢ ποία τοῖς τε παλαίοις καὶ τοῖς νέοις αἰρετικοῖς ἐξ ἑκατέρου λόγου κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπινοεῖται διχόνοια, δι' ἧς
 10 ἀθετεῖν ἐπιχειροῦσι τὸ μέγα τῆς αὐτοῦ περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας μυστήριον; οὐ μόνον γὰρ ἐπ' αὐτοῦ τὴν δυάδα παραγράφονται τῶν θελημάτων, ἀλλὰ καὶ τὸ φυσικὰ ταῦτα καθομολογεῖν ἀπαγορεύουσιν. ὅθεν τῇ μὲν διχονοίᾳ τὸν ἀριθμὸν, τῇ δὲ ἀνάγκῃ τὸ φυσικὰ λέγειν αὐτὰ μηχανῶνται καταπαλαίειν, ἅτε φυσικοῦ παντὸς ὑπ' ἀνάγκην αὐτοῖς ταπτομένου. καὶ εἰ τοῦτο, πῶς οὐχὶ καὶ πάντα λοιπὸν ἐκείνοι τὰ φυσικὰ τοῦ σωτῆρος
 15 ἡμῶν ἀναιρηθῶσιν ἰδιώματα καὶ τὴν κατ' οὐσίαν ἔνωσιν καὶ τὴν φυσικὴν ἀγαθότητα καὶ τὸ φύσεως ὑπάρχειν καρπὸν τὴν προαίρεσιν, καὶ ἀπλῶς πᾶν, εἴ τι τοῖς θεολόγοις ἀνηγόρευται περὶ αὐτοῦ φυσικὸν ἦγουν αὐτῷ κατὰ φύσιν προσόν; ἀλλὰ συνεντρέπει τοῖς ἡδη παρ' αὐτοῦ διὰ ταῦτα σαφῶς ἐντραπέισι καὶ τούτοις εὐλόγως ὁ μακάριος Κύριλλος τοῦ τρίτου τῶν αὐτοῦ δώδεκα κεφαλαίων ὑπεραπολογούμενος καὶ οὕτω λέγων κατὰ τῶν
 20 μεμψαμένων αὐτὸν καὶ τὸ ἀκούσιον διὰ τὴν φυσικὴν ἔνωσιν αὐτῷ συναγόντων·

„ὅτι δὲ ἀκατάσκεπτος κομιδῇ γέγονεν ὁ λόγος αὐτῷ, χαλεπὸν οὐδὲν τοῖς ἐθέλουσι κατιδεῖν. ἔφη γὰρ ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως τὰ κατὰ φύσιν τοῖς τῆς ἀνάγκης ὑποκείσεται νόμοις, καὶ παρεκόμισεν εἰς ἀπόδειξιν τὸ ἀβουλήτως ἡμᾶς *πεῖνάν* τε καὶ *δίψαν* εἰσδέχασθαι, καλούσης εἰς τοῦτο τῆς φύσεως, κἂν εἰ μὴ βούλοιτό τις· ἀλλ' ἦν ἀνδρὸς εὐμαθοῦς
 25 καὶ ἠκονημένον ἔχοντος εἰς ταῦτα τὸν νοῦν καὶ τὰ ἕτερα τῶν πραγμάτων ἰδεῖν, ἃ καὶ λόγου πλείονος ἀξιοῖτο ἂν εἰκότως. ἢ γὰρ οὐκ ἀληθὲς ὅτι λογικὸς ἐστὶ κατὰ φύσιν ὁ ἄνθρωπος; ἄρ' οὖν ἀβουλήτως καὶ ἠναγκασμένως; τί δέ; εἰπέ μοι, καὶ ὁ τῶν ὄλων θεὸς οὐ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἀγαθός; *ζωή, φῶς, σοφία καὶ δύναμις*; ἄρ' οὖν καὶ αὐτὸς ἀβουλήτως καὶ ὡς ἐξ ἀνάγκης ἐστίν; ἀλλ' οἶμαι τὸ οὕτως ἐλέσθαι φρονεῖν τῆς εἰς λήξιν
 30 ἐμβροντησίας οὐκ ἀσυμφανῆς ἔλεγχος εἶη ἂν“.

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς πρὸς Ἑρμεῖαν·

„Ἔστι γὰρ οὐκ ἀνεθέλητος ἃ ἐστὶ φυσικῶς, σύνδρομον ἔχων τῇ φύσει τὴν θέλησιν τοῦ εἶναι ἃ ἐστὶ“.

Συμφθέγγεται δὲ τούτῳ καὶ ὁ ἅγιος Ἀύγουστίνος ἐν τῇ πέμπτῃ βίβλῳ τῆς κατὰ Ἰουλιανοῦ τοῦ Πελαγιανιστοῦ πραγματείας τάδε λέγων·

„Μὴ ἄρα, Ἰουλιανέ, ὅταν ἄγγελος ἢ ἄνθρωπος τί ποτε θέλει, οὐχὶ ἢ φύσις αὐτῶν τί ποτε θέλει; ἄγγελος καὶ ἄνθρωπος φύσεις οὐκ εἰσὶ; τίς τοῦτο εἶποι (ἂν) ὅτι οὐκ εἰσὶν; ἐὰν οὖν φύσεις εἰσὶν ἄγγελος καὶ ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι ἢ φύσις θέλει ὅπερ ἂν θέλῃ ἄγγελος, καὶ ἢ φύσις θέλει ὅπερ ἂν θέλῃ ἄνθρωπος“.

6 cf. Hebr. 4, 15

23 cf. Mc. 4, 2; Joh. 4, 15

28 cf. Joh. 1, 4; 1. Cor. 1, 24

21–30 Cyrillus Alex., Apologia XII anathematismorum PG 76, 405 D 4 – 408 A 13; ACO I 1, 6 p. 119, 7–17
 31–33 Cyrillus Alex., De trin. dial. II PG 75, 780 B 1–3; cf. 12, 32–34; 272, 28–29 34–39 Augustinus, Contra Iulianum Pelagianistam lib. V PL 45, 1486, 2 *ab imo* – 1487, 3

22 ἀνάγκης] ἀνάγκαις R

24 ἀλλ' ἦν] ἄλλην R

37 (ἂν) om. R

eodem speculariter tam adsumptionis seu dispensationis incontaminate ostendente rationem. et quidem adsumptionis in hoc, quod uult suae carnis naturam adprobare, id est hominem seipsum naturaliter factum fuisse, et propterea naturalem carnis pauorem sponte pro nostra salute suscipientem, quatenus ab eodem nos prouidentissime liberaret sicuti et ab omni passione uidelicet ut expertus per omnia ad similitudinem nostram *sine peccato*, dispensationis autem in hoc, quod uult secundum patris eius et inenarrabilem propositum deificare nostram naturam pro eo quod passus est carne pro nobis. qualis ergo uel quae iam ex utraque ratione dissensio contra saluatorem ab antiquis et modernis haereticis commentata est, euacuare conantibus magnum eius circa nos dispensationis mysterium? et propterea non solum duas eiusdem uoluntates refutare contendunt, sed et naturales eas esse recusant. quia per dissensionem quidem numerum contradicunt, per necessitatem autem naturales eas dicere machinantur, utpote omne naturale sub necessitate ab illis definito. et si hoc ita est, quomodo non et omnes naturales saluatoris nostri perhimunt proprietates, sed et ipsam naturalem, id est substantialem, naturarum eiusdem unionem et naturalem eiusdem benignitatem, sed et fructum esse naturae uoluntatis propositum similiter perhimunt utpote omnibus naturalibus secundum sensum eorum sub necessitate ab eisdem patribus definitis? sed et reprobat eos rationabiliter beatus Cyrillus cum illis, qui iam ab eodem sunt sapienter reprobandi, satisfaciens eis pro tertio capitulorum suorum qui propter naturalem unionem querelati sunt, cum et non uelle ex hoc concinnant, hec dicens:

„quoniam autem sepius nimis factus est sermo eius, omnino difficile non est uolentibus perpensare. dixit enim quoniam per omnia et penitus quae naturae sunt necessitati legis subiacent, et in huius approbationem deduxit, afferens quia contra uoluntatem *esuriem* et *sitim* suscipimus, in hoc natura nos compellente, et si quisquam noluerit. sed erat uiri prudentis et limatum habentem intellectum super haec cetera quoque contemplare quae uidelicet merito ampliori congruunt rationi. aut non est uerum quia naturaliter rationalis est homo? ergo contra uoluntatem et ex necessitate rationalis est? quidnam, dic mihi, et omnium deus non est naturaliter bonus? *uita, lumen, sapientia, uirtus*? ergo et ipse contra uoluntatem et necessitatem est quae est? sed ut arbitror ita intellegere uelle extremae uecordiae non est incognitum“.

Et iterum ad Hermen isdem scribens ait:

„Est namque non sine uoluntate quae est naturaliter, concurrentem habens naturae uoluntatem esse quae est“.

Sed et beatus Augustinus in quinto libro contra Iulianum Pelagianum similiter ait:

„Numquid, Iuliane, quando angelus aut homo aliquid uult, non natura eorum aliquid uult? angelus et homo naturae non sunt? quis hoc dicturus est, quia non sunt? si ergo naturae sunt angelus et homo, certum est quia natura uult quod angelus uult, et natura uult quod homo uult“.

1 κατά ἀλήθειαν = speculariter] specialiter DV   δημιουργίας = adsumptionis (creationis)   2–3 hominem sui seipsum L¹   4 eodem] eadem DV   et om. DV   6 inennarrabilem] inennarrabile L²
 11 necessitatem] necessitate DV   eas om. DV   13 perhimunt] perimunt L²DV   15 perhimunt] perimunt DV   16 necessitatem] necessitate DV   16–17 definitis] definiri DV   17 eodem] eisdem DV   349, 18/9–351, 26 naturalem unionem ... eum conuenit om. folium L (inter fol. 118 et 119)   20 sepius] insaeptus? (cf. Cyrill. Alex. ACO I 5 p. 260, 25: inconsideratus)   21 πάντη τε και πάντως = per omnia et penitus] ACO I 5 p. 260, 26: modis omnibus   22 ἀβουλήτως = contra uoluntatem] ACO I 5 p. 260, 27: sine uoluntate   23 noluerit] uoluerit D   24 limatum] limatam V   30 hermen] herem DV
 31 namque] nanque D   naturae] naturalem DV   33 pelagianum] pelegrinum V   ait] agit DV
 34 numquid] nunquid DV   uult om. DV

Καὶ πάλιν ἐτέρωθι τῆς αὐτῆς βίβλου·

„Μὴ ἄρα, Ἰουλιανέ, ἐξ ἀνθρώπου τὸ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου οὐ προέρχεται; ποίω δὲ τρόπῳ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου προέρχεται, ἐὰν μὴ ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ προέρχεται, ὅποταν ὁ ἄνθρωπος φύσις ἐστίν“;

- 5 Ἴδου φανερώς ἢ τῶν ἁγίων πατέρων *θεόπνευστος* διδασκαλία παρέστησεν ἡμῖν, ὅτι φύσεώς ἐστι τὸ θέλιν ἐν τοῖς ἔχειν τὸ θέλιν οὐσιωδῶς παρὰ θεοῦ κληρωθεῖσι, καὶ διὰ τοῦτο φυσικὰ τὰ θελήματα καὶ πάσης ἀνάγκης ἀπηλλαγμένα, καὶ ὅτι τὸ ἐτέρως ἐλέσθαι παρὰ ταῦτα φρονεῖν ἐμβρόντητον ὑπάρχει καὶ ἀμαθές, πλὴν ὅτι κατὰ φύσιν ὑπάρχειν ἐκείνοι μὴ λέγοντες τὸ ἐπὶ Χριστοῦ παρ' αὐτῶν πρεσβευόμενον θέλημα παρὰ φύσιν αὐτὸ
- 10 δογματίζουσιν, ἀμαρτωλὸν ἐντεῦθεν καὶ πρότερον εἶπομεν τὸν ἀναιρέτην τῆς ἀμαρτίας ὑπογραφομένοι κύριον. οὗ χάριν τὰς τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίας ἢ προφανῶς ἀκυροῦσιν ἢ ἀμαθῶς ἐρμηνεύουσιν. οὕτω γὰρ ὁ Παῦλος εἰς τὴν οἰκίαν ἐπιστολὴν τῇ λέξει τοῦ *κατεληλυθέναι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν υἱόν, οὐχ ἵνα ποιῇ τὸ θέλημα τὸ ἐαυτοῦ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντος τῷ ἁγίῳ Γρηγορίῳ* θεολογικῶς ἐκληφθεῖση, τουτέστιν ἐπὶ τοῦ
- 15 θείου θελήματος τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, τὴν περὶ τοῦ πάθους ὑποκλεψάμενος ῥῆσιν ἤγουν τὴν τοῦ *ποτηρίου* παραίτησιν πανούργως συνῆψεν, ἐαυτὸν ἀπατήσας οὐχ ἐτέρους πλανήσας, εἰ καὶ ἐκατέρων ὡσαύτως ἐκληφθεῖναι τῷ Θεολόγῳ (τὴν) ῥῆσιν ἐκαι-
νολόγησεν εἰς ἀθέτησιν μὲν, ὡς εἴρηται, τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας, ἀναίρεσιν δὲ τοῦ ἀνθρωπίνου τοῦ σωτήρος θελήματος, λέγω δὴ τοῦ „θεωθέντος ὄλου“, καθά φησιν ὁ
- 20 διδάσκαλος. ὅπερ καὶ ὁ Πύρρος πρὸ τοῦ Παύλου διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν παρεξηγη-
σάμενος καὶ θεολογικῶς ἐκλαβὼν τὸ „θεωθὲν ὄλον“, κτιστὴν ἐκάτεροι τὴν τῆς ἁγίας τριάδος οὕσαν ὑπέγραψαν θελήσιν, οἷα κατ' αὐτοὺς „θεωθεῖσαν“. καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν φύσιν λοιπόν· „σύνδρομος γὰρ τῇ φύσει πάντως ἢ θέλησις“, ὅπερ ἀσεβὲς ὑπάρχον τὴν ἐκείνων ἐλέγχει καινοτομίαν τοὺς πατρικοὺς κιβδηλεύουσιν λόγους. ὁ γὰρ Θεο-
- 25 λόγος τὴν τοῦ *ποτηρίου* παραίτησιν θεολογικῶς οὐκ ἐξείληφεν, ἀλλὰ συμφώνως πᾶσι τοῖς ἁγίοις πατράσι καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου τοῦ σωτήρος θελήματος τὴν τοιαύτην εὐσεβῶς ἐδέξατο ῥῆσιν, οὐκ ἀντεισφορᾶς ἢ ἀγνοίας χάριν κατὰ τὴν ἐπίνοιαν τῶν αἰρε-
τικῶν. „οὐ γὰρ εἰ δυνατὸν ἢ μὴ τοῦτο ἀγνοεῖν ἐκείνους εἰκόσ, ἢ τῷ θελήματι ἀντεισφέρειν τὸ θέλημα“, „τὸ γὰρ ἐκείνου θελεῖν οὔτε ὑπεναντίον θεῷ, θεωθὲν ὄλον“, ἀλλ' εἰς ἀπό-
- 30 δεῖξιν ἀληθῆ τῆς τελείας αὐτοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσεως, ἐπεὶ καὶ *ἐκοπίασε καὶ ἐπει-
νησε καὶ ἐδίψησε καὶ ἠγωνίασε καὶ ἐδάκρυσε νόμῳ σώματος*· περὶ τὸ πάσχον γὰρ τὰ τοιαῦτα τῶν ὀνομάτων φησίν, οὐ τὴν ἄτρεπτον φύσιν καὶ τοῦ πάσχειν ὑψηλοτέραν, ὡς πᾶσι πρόδηλον.

5 cf. 2. Tim. 3, 16   13–14 Joh. 6, 38   16 cf. Mt. 26, 39   25 cf. Mt. 26, 39   30–31 cf. Joh. 4, 6;
Mc. 4, 2; Joh. 4, 15   31 cf. Luc. 22, 44; Joh. 11, 35

1–4 Augustinus, *Contra Iulianum Pelagianistam* lib. V, cf. Mansi XI 253 D 3–10 (gr.); 254 A 5–12 (lat.)
6 cf. 348, 24; 348, 28–29 Cyrillus Alex.   7–8 cf. 348, 29 Cyrillus Alex.   9–11 cf. 344, 14–20
12–14 cf. 202, 3–4 Paulus Const.   19–21 cf. Gregorius Naz., Or. 30, 12   PG 36, 117 C 6–7; cf. 284, 28–29;
cf. 350, 29   20–24 cf. 338, 16–22 Pyrrhus Const.   23 cf. 348, 32–33   28–29 Gregorius Naz., Or.
30, 12   PG 36, 117 C 13–15; cf. 284, 34–35   29 cf. 350, 19–21

17 (τὴν) *om.* R   20 τὴν] τὰ R

Et iterum alibi in eodem libro:

„Numquidnam, Iuliane, ab homine uoluntas hominis non procedit? quomodo autem ab homine procedit, si utique de natura eius non procedit, dum quando et ipse homo natura est“?

Ecce apertissime sanctorum patrum ueneranda doctrina manifestauit nobis, quoniam uelle nature est in eos qui substantialiter uelle a domino percipisse noscuntur, et propterea uoluntates naturales sunt et omni necessitate carentes, et quoniam aliter quam ita sapere stultum esse definiunt patres, dum maxime illi iam, id est antiqui et noui heretici, minime naturalem esse dicentes uoluntatem quae ab ipsis confitetur, sed contra naturam eandem dogmatizant, peccatorem, ut dictum est, dominum et deum nostrum ex hoc commentantes, et propterea sanctorum patrum doctrinas aut apertius denegantes aut stulte interpretantes sine dubio conuincuntur. sic etenim et Paulus quidem, Constantinopolitanus antistes, in propria epistola sancti Gregorii uocem fraudulenter adulterare studuit, ponens quidem *e celo descendere filium*, quod utique theologice interpretatus est doctor, hoc est in diuina uoluntate consubstantialis trinitatis; callide autem intellectum huius dictionis diripiens, et ubi dicit: *pater, si fieri potest, transeat calix*, non ita interpretatum a Theologo, ille temere contra doctrinam eius alterius uocem connectere studuit in peremptionem humanae saluatoris nostri uoluntatis, id est „deificatae“ secundum doctoris sententiam. Pyrrus autem et ipse similiter „deificatam“ uoluntatem theologice accipiens conditam esse uoluntatem asseruit sanctae et inconsubstantialis trinitatis, utpote secundum eos „deificatam“, ac per hoc iam et ipsam naturam, quod omnino impium est et illorum imperitiae argumentum in paternis doctrinis sponte decipientis. nam Theologus recusationem *calicis* non theologice secundum illos interpretatus est, sed consonanter omnibus sanctis patribus, et ipse in humana saluatoris uoluntate huiusmodi pie dictionem suscepit, non enim pro alterius introductione aut ignorantiae causa, iuxta commentum hereticorum. „nec enim si possibile erat aut non ignorare eum conuenit aut pro uoluntate introducere uoluntatem“, „quoniam illius uelle nihil erat contrarium deo, totum deificatum“, sed in manifestatione uerissimae eius et perfectae humanitatis haec eadem assererat, nam et *laborauit* et *esuriuit* atque *sitiuit* et *conturbatus est* et *lacrimauit* lege carnis. tempore namque passionis huiusmodi nomina fatetur, non enim inconuertibilem naturam et superiorem ab omni passione, sicut omnibus manifestum est.

6-7 naturales uoluntates V   10 commentantes] comentantes D   16 transeat a me calix V   18 deificatae] deificare V   20 deificatam] deifatam D   21 καινοτομίαν = imperitiae (ἀπειρία – nouitas)
 22 κιβδηλεύουσαν = decipientis] desipientes DV   calicis] codicis DV(!)   non theologice] non intheologice DV   25 commentum] comentum DV   26 eum conuenit *inc.* L   30 superiorem] superiore DV

Οὐκοῦν οὐ πρὸς ἑαυτὸν ἢ πρὸς τοὺς ἑτέρους ἅγιους ἐναντιούμενος ὁ διδάσκαλος ἐνταῦθα μὲν ἡμῖν, ἐτέρωθι δὲ τῷ σωτήρι προσήρμοσε τὴν παραίτησιν, ἀλλ' ἑαυτῷ κάκεινοις ἐν πᾶσι στοιχῶν τὴν μὲν ἀντεισφορὰν ἀπεκήρυξε, τὴν δὲ „θεωθεῖσαν“ ἀνεκήρυξε θέλησιν ἡγουν τὴν ἀνθρωπίνην. ὥσπερ οὖν καὶ τὴν θεϊαν φύσιν καὶ ἄκτιστον ἐπὶ τοῦ

5 σαρκωθέντος θεοῦ λόγου καὶ τελείως δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος, ὡς τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνακαθαίροντος καὶ πάντα διὰ πάντων ἰωμένου τῶν οἰκείων τὰ τῆς ἡμετέρας φύσεως φυσικὰ κατὰ τὴν ἀληθῆ καὶ φιλόανθρωπον τοῦ μυστηρίου παράδοσιν, ἦν ἀποστραφέντες οἱ ἕξαρχοὶ τῆς καινοτομίας ἐπὶ τοὺς αἰρετικούς μύθους ἐτρόπήσαν τοῦ εὐσεβοῦς δι' αὐτὴν ἀποσφαλέντος κηρύγματος.

10

Δεουσδέδιτ ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος Καράλεως εἶπεν

κεφάλαιον θ

15 Εἰς ἐντελῆ τῶν εἰρημένων αἰρετικῶν παραγραφὴν ἡγουν τῶν ἐξάρχων αὐτῆς καὶ τῆς καινοτομίας προσήκει πάντως ἡμᾶς καὶ αὐτίς τὸν ἅγιον Κύριλλον εἰς μέσον προαγαγεῖν ἐπὶ τῇ μνημονευθείσῃ παρ' αὐτῶν χρήσει τοῦ διδασκάλου, τουτέστι τῆς ἀπολογίας αὐτοῦ τῆς ὑπὲρ τοῦ τετάρτου τῶν δώδεκα κεφαλαίων, ἐφ' ὅσον μάλιστα τοῦτον ἐρμηνεῖα καὶ ἐξηγητὴν ἀπαραβάτως εἶπον ἐκδέχεσθαι τῆς εὐσεβοῦς διανοίας τῶν ἐπὶ Χριστῷ τῷ

20 θεῷ κηρυττομένων δογμάτων. λέγει τοίνυν ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀπολογίᾳ κατὰ τῶν μεμψαμένων αὐτὸν καὶ τὰς διχονοίας αὐτῷ προσαγόντων, μᾶλλον δὲ τῷ τῆς οἰκονομίας μυστηρίῳ προστριβομένων διὰ τὸ πάσας αὐτὸν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ θεῷ λόγῳ σεσαρκωμένῳ τὰς περὶ αὐτοῦ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων ἀπονέμειν φωνὰς τάδε προφανῶς ὁ διδάσκαλος:

25 „ἀλλὰ γὰρ οἶεται τι σοφὸν καὶ ἀνανταγώνιστον εἰπεῖν. εἰ γὰρ ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, φησὶν, ὁ κεκραγὼς ἐστίν· *πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο*, πρῶτον μὲν διχονοεῖ πρὸς τὸν πατέρα, παραιτεῖται δὲ οὐκ ὀρθῶς τὸ πιεῖν τὸ ποτήριον, καίτοι, φησὶν, οὐκ ἠγνοηκῶς ὅτι τῷ κόσμῳ σωτήριον ἔμελλεν ἔσσεσθαι τὸ παθεῖν αὐτόν. οὐκοῦν οὐκ ἂν εἶεν, φησὶν, αἱ τοιαῖδε φωναὶ τοῦ θεοῦ λόγου φωναί. ἀντακούσεται δὲ

30 καὶ πρὸς γε ἡμῶν ὁ τοῖς οὕτω κιβδήλοις ἐπινηχόμενος λογισμοῖς· οὐκοῦν ἐπειδὴ σοι δοκεῖ τοῦ μὲν θεοῦ λόγου τὰς τοιαύτας φωνὰς ἀποκρούεσθαι δεῖν, μόνη δὲ αὐτὰς ἀνάπτειν τῇ τοῦ *δούλου μορφῇ*, ἄρα οὐκ εἰς δύο πάλιν υἱοὺς καταδιαιρεῖς τὸν ἕνα; καὶ τίνοι τῶν εὐφρονούντων ἀσυμφανές; ἐρεῖ γὰρ ἴσως τις τοῖς σοῖς, ὧ οὗτος, ἐπόμενος λογισμοῖς, ὅτι καὶ ἀπίθανον καὶ λόγου πέρα τοῦ πρέποντος τὸ παραιτεῖσθαι τὸ παθεῖν τὴν

35 τοῦ *δούλου μορφῆν*, καὶ διχονοοῦσαν ὀραῖσθαι πρὸς τὸν πατέρα καὶ πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν ἐνοικήσαντα λόγον· ἦδει γὰρ οἶμαι τὸ πάθος πρὸς σωτηρίαν ἔσσεσθαι τοῖς ὑπ' οὐρανὸν καὶ ζωῆς πρόξενον τοῖς θανάτῳ νενικημένοις. ἔδει δὲ οὖν ὀραῖσθαι, φησί, καὶ δειλίας ἀμείνω καὶ τοῖς θείοις νεύμασιν ἀκολουθεῖν ἡρημένον. ἄρ' οὖν οὐκ αἰσθάνη πεφλυαρηκῶς εἰκῆ; τίς ἢ τοσαύτη τῶν ἐννοιῶν χυδαιότης; ἐγὼ δὲ ὅτι σμικρὰ μὲν τῷ ἐκ θεοῦ

8 cf. 2. Tim. 4,4
35 cf. Phil. 2,7

26 Mt. 26,39

27 cf. Mt. 26,39

30 cf. Job 11,12

32 cf. Phil. 2,7

352,25–354,13 Cyrillus Alex., Apologia XII anathematismorum PG 76,416 D 5–417 C 12; ACO I 1,6 p. 124,30–125,27

15 παραγραφὴν] περιγραφὴν R

36 ἦδει] εἰ R

Ergo nec sibi nec aliis patribus contradicens denominatus doctor hic quidem nobis, alibi autem saluatori recusationem studuit applicare, sed in omnibus sibi sanctisque patribus consonans contrarietatem quidem euacuauit, „deificatam“ autem praedicauit uoluntatem, id est humanam. sicut igitur diuinam et inconditam 〈naturam〉 in incarnato deo uerbo et perfecte pro nos humanato, utpote per simile similem expurgante et per omnia sua, sicut ait, 5 omnia sanante quae nostrae naturae sunt naturalia secundum ueram et misericordem mysterii traditionem, quam auertentes auctores nouitatis *ad haereticas fabulas uersi sunt* et a uera per eius expositionem errantes praedicationis doctrina.

10

DEUDEDIT SANCTISSIMUS EPISCOPUS INSULAE SARDINIAE DIXIT

Ad perfectam redargutionem praedictorum haeticorum etiam nouitatis praesumptorum 15 oportet nos procul dubio sanctum Cyrillum denuo proferre in praedicto testimonio, id est satisfactionem quae pro quarto duodecim capitulorum eiusdem doctoris facta est, cum maxime interpretaatorem et expositorem dicent eum existere pii intellectus in Christo deo praedicatis dogmatibus. dicit enim in eadem satisfactione contra quaerellantes eum et dissensiones ei, magis autem dispensationis mysterio introducentes pro eo quod omnes uni 20 eodemque deo uerbo incarnato euangelii uoces tribuit haec apertius doctor:

„sed et arbitratur aliquid prudentiae et inexpugnabile dicere. ait enim, si dei uerbum est 25 quod clamat: *pater, si possibile est, transeat a me calix iste*, primum quidem discordat a patre sed et non recte recusat *calicem* bibere, cum et minime ignoraret, ait, quoniam mundo salus existeret passio ipsius. ergo non sunt huiusmodi uoces dei uerbi uoces. sed audiet et a nobis qui talibus profanis ducitur intentionibus: ergo quia tibi uidetur dei quidem uerbi huiusmodi esse uoces negare, tantum autem eas *formae dei* aptare putas, ne iterum in duo 30 filios non diuidis unum? et cui de sapientibus hoc non apparet? dicturus est namque fortassis quisquam tuas sequens, o ille, intentiones, quoniam incredulum et ultra competentem rationem est *formam serui* recusare passionem et dissentientem uideri a patre atque a uerbo in eodem habitante; sciebat enim passionem suam ad salutem fore his qui sub caelo sunt et uitae praeparationem his qui morti subiugati sunt. pro qua re oportebat eum, ait, uideri et 35 trepidationis meliorem et diuinum nutum sequi properantem. ideoque non sentis desipiens inaniter? quae est igitur tanta prauitas cogitationum? ego autem dico sine qualibet pigritia,

---

3 euacuauit] euacuabit DV   praedicauit] praedicabit DV   4 φύσιν = 〈naturam〉   5 nos] nobis DV   17 doctoris] do..... lac. DV   19 quaerellantes] querelantes DV   20 ei] et L   27 ait] agit DV   28 dei ne uerbi DV   29 profanis] pro sanis DV   30 uoces se uoces negare L¹   δούλου = dei (serui)   aptare] a patre L   duo] duos DV   32 tuas] tua DV   33 a² om. DV   34–35 et in uitae DV   35 πρόξενον = praeparationem   cf. ACO I 5 p. 152, 32: causam   36 sentis desipiens] sentibus dissipans DV

φύντι λόγῳ πάντα ἐστὶ τὰ ἀνθρώπινα, φαίην ἂν ὄκνου πάντως παντός· ζητῶ δὲ τὴν κένωσιν τίνος ἂν γενέσθαι νοοῖτο καὶ τίς ὁ τοῦτο παθῶν ἐκουσίως. εἰ μὲν γάρ, ὡς αὐτοὶ φασιν, ἢ τοῦ δούλου μορφῇ ἦτοι τὸ ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβὶδ, πῶς ἢ τίνα κεκένωται τρόπον, εἰ προσελήφθη παρὰ τοῦ θεοῦ; εἰ δὲ αὐτὸς ὁ ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τούτου ὑπάρχων

5 λόγος ἑαυτὸν κενῶσαι λέγεται, πῶς δὴ πάλιν ἢ τίνα κεκένωται τρόπον, εἰ παραιτεῖτο τὴν κένωσιν; κένωσις δὲ τῷ θεῷ λόγῳ παθεῖν οὐκ εἰδότι τὴν τροπὴν τὸ δρᾶσαι τι καὶ εἰπεῖν τῶν ἀνθρωπίνων διὰ τὴν πρὸς σάρκα σύνοδον οἰκονομικὴν. ἀλλ' εἰ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, κατ' οὐδένα τρόπον αὐτὸν ὁ τοῦ μυστηρίου λόγος εἰς τὴν αὐτοῦ φύσιν ἀδική-
σειεν ἂν· μεμένηκε γὰρ ὁ ἦν, καὶ ἐν ἀνθρωπότητι καθιγμένος διὰ τὴν τοῦ κόσμου

10 σωτηρίαν καὶ ζωὴν. οὐκοῦν οὐ προσώποις δυσὶν, ἀλλ' ἐνὶ Χριστῷ καὶ υἱῷ καὶ θεῷ τὰς τε εὐαγγελικὰς καὶ τὰς τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἀναθήσομεν φωνάς, οὔτε τὴν θείαν αὐτοῦ κατασμικρύνοντες φύσιν τε καὶ δόξαν διὰ τὰ ἀνθρώπινα οὔτε μὴν ἀρνούμενοι τὴν οἰκονομίαν, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ λόγου γενέσθαι πιστεύοντες τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος“.

Ἴδου δὴ σαφῶς ὁ διδάσκαλος τὴν αἰρετικὴν λύμην κατήργησε, λέγω δὲ τὴν ἄτοπον

15 τῶν θελημάτων διχόνοιαν, ἣν κατὰ τοῦ σωτήρος ἡμῶν συνάγειν ἐπιχειροῦσιν οἱ ἀμαθεῖς, „κιβδηλοὺς λογισμοὺς“ τὰ τοιαῦτα καλέσας καὶ „χυδαιότητα πονηρῶν ἐνοιῶν“. ὅθεν τούτους εὖ μᾶλα γενναίως διακρουσάμενος καὶ μηδαμῇ μηδαμῶς ἢ κατὰ τῆς θεότητος ἢ κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ μονογενοῦς τὴν οἰανοῦν διχόνοιαν ὡς αἰρετικὴν καὶ κατά-
κριτον παραδεξάμενος ἐγκρίνει σοφῶς τοῦ μυστηρίου τὴν κένωσιν, καθ' ἣν φησιν „αὐ-
20 τὸς ὁ ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ θεοῦ ὑπάρχων θεὸς λόγος“ οὐδαμῶς παρητήσατο „δρᾶ-
σαι τι καὶ εἰπεῖν τὰ ἀνθρώπινα διὰ τὴν πρὸς σάρκα σύνοδον“· οὐ χάριν αὐτῷ τῷ „ἐνὶ καὶ μόνῳ Χριστῷ καὶ υἱῷ καὶ θεῷ τὰς εὐαγγελικὰς καὶ τὰς τῶν ἁγίων ἀποστόλων περὶ αὐτοῦ προσάπτει φωνάς“, ὡς „οὔτε τὴν θείαν αὐτοῦ κατασμικρύνων φύσιν ... διὰ τὰ ἀνθρώπινα, οὔτε μὴν διὰ τὰ θεῖα τὴν οἰκονομίαν ἀρνούμενος“. οὐκοῦν κατὰ τὴν

25 τοῦ σοφωτάτου Κυρίλλου διδασκαλίαν „ἀρνοῦνται“ τὴν „κένωσιν“ τοῦ μονογενοῦς θεοῦ, καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ φιλόανθρωπον ἀθετοῦσιν „οἰκονομίαν“ ἐκείνοι προδήλως, οἱ μὴ ἐπ' αὐτοῦ σωτήρος ὡς ἀνθρώπου δι' ἡμᾶς γεγεννημένου τιθέντες τὴν τοῦ πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθεῖν τὴν τοῦ ποτηρίου ῥῆσιν εἰς ἀπόδειξιν τῆς τελείας αὐτοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσεως, οἷα τῶν ἡμετέρων οὐδὲν ἡρημένου τὸ σύνολον, πάντα δὲ κατὰ

30 ἀλήθειαν φύσει πιστωσαμένου τὰ δι' ὧν ἢ καθ' ἡμᾶς οὐσία χαρακτηρίζεται πλὴν μόνης τῆς ἀμαρτίας, ἀλλ' ἐτέρῳ τινὶ παρὰ τὸν σωτήρα τὴν τοιαύτην τῆς μυστικωτάτης ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ προσευχῆς ἀπονέμοντες ῥῆσιν καὶ εἰς ἀναίρεσιν αὐτῆς διχονοεῖν αὐτὸν ἀπαγγέλλοντες, ὡς ἐπ' αὐτοῦ ταύτην λαβεῖν οὐκ ἐθέλοντος κατὰ τὴν εὐσεβῆ τῶν ἁγίων πατέρων ὁμολογίαν.

35 „Γέγονε γὰρ ἄνθρωπος ὁ τοῦ θεοῦ λόγος“, ὡς φησιν ὁ διδάσκαλος, „οὐχ ἵνα πάλιν ὡς θεὸς πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως πάντα πράττη καὶ λαλῇ, ἀλλὰ πολλάκις καὶ διὰ τὴν χρείαν τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας καὶ ὡς ἄνθρωπος λέγη τινά. ταύτην οὖν ἔχοντος τοῦ

3–6 cf. Phil. 2,7   3 Rom. 1,3   5 cf. Mt. 26,39   7–8 cf. Joh. 1,14   20–25 cf. Phil. 2,6–7
20 cf. Mt. 26,39   30–31 cf. Hebr. 4,15   35 cf. Joh. 1,14

16 cf. 352,30   cf. 352,39   19–20 cf. 354,4–5   20–21 cf. 354,6–7   21–24 cf. 354,10–13
25 cf. 354,12   cf. 354,5   26 cf. 354,12–13   27–28 cf. 352,25–26   354,35–356,10 Cyrillus
Alex., Thesaurus c. 24   PG 75,400 A 12–C 2; 354,35–356,3 cf. 312,19–24

1 πάντως] δίχα ACO I 1,6 p. 125,15   5 δὴ] ἥδη R   11 οὔτε] οὐ R   21 τι] τε R

quoniam parua quidem quantum ad dei uerbum pertinent omnia humana existunt; quaero autem exinanitionem cuius factam intellegamus et quis hoc passus est sponte. si enim, ut ipsi dicunt, *serui forma*, id est quod *ex semine David* factum est, quomodo aut qualiter *exinanitus* est, si adsumptus est a deo? si autem hoc, quod *in forma* et aequalitate dei existens uerbum, *seipsum exinanire* dicitur, quomodo iterum aut qualiter *exinanitus* est, si *recusat* 5 *exinanitionem*? *exinanitio* autem dei uerbi est, quod utique nescit pati inmutationem, aut agere et dicere quidquam de humanis propter dispensatiuam conuentionem quam habuit cum carne. sed etsi *factus est homo*, uerbum mysterii nullo modo in natura ipsius nocebit eum; mansit enim quod erat, et in humanitate exinanitus propter uitam et mundi salutem. ergo non duabus personis, sed uni Christo et filio et deo euangelicas et sanctorum apostolorum 10 proponamus uoces, et neque diuinam eius minorantes naturam et gloriam propter humana, neque negantes dispensationem, sed ipsius uerbi factum credentes, qui propter nos incarnatus est“.

Ecce igitur apertissime denominatus doctor haeticam pestilentiam destruxit, hoc est temerariam dissensionem uoluntatum, quam contra saluatorem nostrum colligere imperiti 15 contendunt, „profanas intentiones“ easdem appellans et „prouitatem malorum intellectum“. unde uiriliter reprobans eos et nullatenus penitus aut contra deitatem aut contra humanitatem unigeniti quamlibet dissensionem utpote haeticam et condemnabilem suscipiens confirmat prudenter mysterii exinanitionem, per quam „ipse qui *in forma* et similitudine *dei* deus uerbum consistens“ nullatenus *recusauit* „operare et dicere humana propter conuentionem quam habuit cum carne“. pro quod ipsi „uni et soli Christo ac filio et deo euangelicas sanctorumque apostolorum de eodem applicat uoces“, quoniam „neque diuinam eius minuit naturam ... propter humana, neque propter diuina eius dispensationem denegat“.

ergo secundum quod prudentissimus ait Cyrillus, „euacuant“ illi „*exinanitionem*“ unigeniti dei, et misericordem eius propter nos rennuunt „dispensationem“, qui minime in eodem 25 saluatore quomodo homini propter nos facto tribuunt uoces per quas dicit: *pater, si potest fieri, transeat a me calix iste* in adprobatione perfectae eius propter nos incarnationis, utpote de nostris nihil penitus eodem recusante, omnia autem secundum ueritatem naturaliter comprobante, ea uidelicet, quae in nostra essentia demonstrantur *absque tantummodo peccato*, sed alio extra saluatore huiusmodi mysticae orationis eius applicantes uoces et in interemp- 30 tionem ipsius dissentientem eum asserunt, utpote in eo hanc intellegere nolentes iuxta piam sanctorum patrum doctrinam.

„*Factus* namque *est homo dei uerbum*“, sicut ait denominatus doctor, „non ut iterum 35 sicut deus ante incarnatione agebat omnia, operetur et loquatur, sed multotiens propter opificium dispensationis cum carne loquatur quoque aliqua sicut homo. hanc igitur habente

---

1 uerbum] uerbi L   2 exinanitionem] exinanitione DV   intellegamus] intelligamus L¹   6 quod] quo LDV
7 quidquam] quicquam DV   8 λόγος = uerbum (ratio)   11 minorantes] minoramus L¹   12 factum] factam DV   16 profanas] prophanas DV   17 contra¹] contram L
18 quamlibet] quemlibet LDV   20 humana] humanam LDV   21 quod] quo DV
22 sanctorumque] sanctorum DV   23 diuina] diuinam DV   24 exinanitionem] exinanitione DV
30 saluatore] saluatorem DV   30–31 interemptionem] interemptione L¹DV   36 multotiens] multo-
totiens L   36–37 διὰ τὴν χρεΐαν = propter opificium] propter officium LDV   37 ἔχοντος = habente] habentes LDV

μυστηρίου τὴν δύναμιν, πῶς οὐκ ἄτοπον σκανδαλιζέσθαι τοὺς ἀκρωμένους, ἀνθρωπικώτερον ἔσθ' ὅτε λαλοῦντος αὐτοῦ· λαλεῖ γὰρ ὡς ἄνθρωπος, λαλεῖ δὲ καὶ ὡς θεός, ἔχων ἐν ἀμφοτέροις τὴν ἐξουσίαν, (ἀλλ' οὐδαμῶς κατὰ τοὺς αἰρετικούς τὴν διχόνοϊαν). ἀνθρωπίνως μὲν γὰρ ἔλεγε· *νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάραιται*, θεϊκῶς δὲ πάλιν· *ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν*. τὸ μὲν οὖν *ταράττεσθαι* τῆς σαρκὸς ἴδιον, τὸ δὲ *ἐξουσίαν ἔχειν θεῖναι* τε καὶ *πάλιν λαβεῖν τὴν ψυχὴν* τῆς τοῦ θεοῦ λόγου δυνάμεως ἔργον ἐστίν. ὡσπερ οὖν ὅταν λέγη τι θεϊκὸν καίτοι γενόμενος ἄνθρωπος, οὐ σκανδαλιζόμεθα ἀλλ' ἐννοοῦμεν τὸν ἐνωθέντα τῇ σαρκὶ λόγον, οὕτως ὅταν λαλῇ τι καὶ ὡς ἄνθρωπος, μὴ σκανδαλιζόμεθα ἐννοοῦντες ὅτι δι' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος·. „καὶ τὰ τῆ ἀνθρωπότητι πρέποντα λαλεῖ (ἦν δι' ἡμᾶς ἀνέλαβε μετὰ τῶν αὐτῇ προσόντων φυσικῶς). ἀνθρωπότητος δὲ ἴδιον τὸ *κλαίειν* καὶ *ταράττεσθαι* καὶ *ἀδημονεῖν* καὶ *παρατεῖσθαι* τὸν θάνατον καὶ τὰ τοῦτοις ὅμοια πάσχειν“. „ἐπειδὴ κἂν ὅτι μάλιστα τὸ συμβᾶν οὐχὶ πάντη τε καὶ πάντως θελητὸν ἦν αὐτῷ, ἀλλ' οὖν τῆς πάντων ἔνεκεν σωτηρίας καὶ ζωῆς ἐκούσιον ἐποιήσατο τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθος. ... εἰ γὰρ μὴ ἐποιήσατο θελητὸν, καίτοι λίαν ἀβούλητον ὄν τὸ παθεῖν, τίς ἂν νοοῖτο λοιπὸν ἢ πρόφασιν τοῦ προσεύχεσθαι καὶ λέγειν· *πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο*“; „θεὰ γὰρ, ὅπως ἀνεθέλητον μὲν τῷ σωτήρι τὸ πάθος. ἐπειδὴ δὲ πάντη τε καὶ πάντως ὑπομείναι ἐχρῆν διὰ τὰ ἐκ τοῦ παθεῖν ἀγαθὰ, θελητὸν ἐποιήσατο δι' ἡμᾶς. οὐ γὰρ ἂν ἠπέλιψε τῷ προδότῃ τὸ παντὸς ἐπέκεινα ἐλάσαι κακοῦ, καὶ ὅτι κρεῖττον ἦν αὐτῷ τὸ *μὴ γενέσθαι* τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' οὐδ' ἂν ὅλως κολάσεως ἄξιον ἠγήσατο ποτε τῶν ἰδίων θελημάτων τὸν ὑπουργόν, εἴπερ ἦν αὐτῷ θελητὸν τὸ παθεῖν“. „ἐπειδὴ δὲ ὡς ἡμαρτηκότα κολάζει, πῶς οὐκ ἂν γένοιτο καταφανὲς ὡς ἀκούσιον μὲν ὑπομένει τὸ πάθος; τὸ δὲ ἅπαξ συμβεβηκὸς ἐκ τῆς τῶν Ἰουδαίων μανίας καὶ τῆς τοῦ διαβόλου κακουργίας ἐξηρητημένον, ἰδίᾳ δυνάμει ζωῆς καὶ σωτηρίας ἔδειξεν ὁδὸν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς“.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὁ διδάσκαλος, οἱ δὲ πάλαι καὶ νῦν αἰρετικοὶ τὰς αὐτοῦ τῶν λόγων παραβαίνοντες σοφὰς ὑποθήκας, ἂν μὲν τι θεϊκὸν ἐξακούσωσι τοῦ σωτήρος λαλοῦντος ἢ ἐνεργούντος, οὐ σκανδαλιζονται δῆθεν, ἂν δέ τι κατὰ φύσιν ἀνθρώπινον, σκανδαλιζονται πάντως, οὐκ ἐννοοῦντες ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος καὶ τὰ τῆ ἀνθρωπότητι πρέποντα λαλεῖ καὶ ποιεῖ, ἦν δι' ἡμᾶς ἀνέλαβε μετὰ πάντων τῶν προσόντων αὐτῇ φυσικῶς· ἀλλ' οἴονται τι καινότερον ἀντισοφίζεσθαι τοῖς πατρικοῖς ἀντεξαγόμενοι λόγοις, καὶ νομίζουσιν ἐξ αὐτόνομου πλάνης ὅτι διὰ τοῦτο „*γένονεν ἄνθρωπος* ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ἵνα πάλιν ὡς μόνον θεὸς πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως πάντα πράττη καὶ λαλῇ“ θεϊκῶς, οὐδὲν δὲ τὸ παράπαν ἀνθρώπινον „διὰ τὴν χρεῖαν τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας“, ἀλλ' ἐν φαντασίᾳ ψιλῇ καὶ ἀνυπαρξίᾳ τὸ ταύτης κείσθαι μυστήριον, ὡς οὐδὲν τοῦ λόγου καθ' ἡμᾶς ἐνεργήσαντος ἢ λαλήσαντος φυσικῶς· „ἀλλ' εἴ τι καὶ λελάληκε“, φασίν, „ἡμᾶς ἀπλῶς σχηματίζων, οὐχὶ ἑαυτὸν οὐσιωδῶς γνωρίζων γενόμενον ἄνθρωπον μετὰ τοῦ διαμένειν αἰεὶ κατὰ φύσιν θεός“.

4–6 Joh. 12, 27   5–6 Joh. 10, 18   11–12 cf. Joh. 11, 35; Joh. 12, 27; Mt. 26, 37   12 cf. Mt. 26, 39
16–17 Mt. 26, 39   20 cf. Mt. 26, 24   24 cf. Joh. 14, 6; Act. 16, 17   32 cf. Joh. 1, 14

10–12 Cyrillus Alex., Thesaurus c. 24   PG 75, 401 B 5–9; cf. Floril. dyothel., Nr. 63 p. 433   12–17 Cyril-
lus Alex., Comm. in Matth.; cf. 356, 14–17 cf. 294, 18–20; cf. Mansi XI 412 B 1 – C 1   17–21 Cyrillus Alex.,
Comm. in Matth.; PG 72, 456 C 14 – D 7; cf. 356, 17–19 cf. 294, 24–25   22–25 locum reperiri non potui
32–33 cf. 354, 35–36   34 cf. 354, 36–37   36–38 unde?

33 πάλιν] πᾶσιν R

mysterii uirtutem, quomodo non est inconueniens scandalizari audientes, fortassis humanae loquente eo; loquitur enim ut homo, loquitur autem et ut deus, in utri(s)que habens potestatem (non enim secundum haeticos dissensionem). et dicebat quidem humane: *nunc anima mea turbatur*, diuine autem: *potestatem habeo ponere eam, et iterum potestatem habeo accipere eam. conturbari* ergo carnis proprium erat, *potestatem autem habere ponere et iterum resumere animam* dei uerbi erat uirtutis. sicut igitur quando dicit aliquid diuinum cum homo factus est, non scandalizamur sed consideramus unitum carni uerbum, sic et quando loquitur aliquid ut homo, non scandalizemur considerantes quia propter nos factus est homo“. „et congrua humanitati loquitur (quam propter nos suscepit cum omnibus eidem adpertenentibus naturaliter). proprium est autem humanitatis *plangere, conturbari, anxari et recusare* mortem atque similia his pati“. „quia igitur quam maxime quod adsolet non per omnia uoluntatis eius fuit, uerumtamen propter salutem omnium et uitam spontaneam fecit crucis passionem. ... si enim non fecisset spontaneum, dum et nimis contra uoluntatem erat pati, qualis iam intellegeretur occasio, ut oraret et diceret: *pater, si possibile est, transeat a me calix iste*“? „intende enim, quomodo contra uoluntatem est saluatoris passio. quoniam per omnia et omnino oportebat eum pati propter bona quae ex passione accedere noscuntur, et ideo spontaneum hoc ipsud fecit propter nostram salutem. nec enim increparet traditori utpote super omne malum excedenti asserens, quia melius illi erat prius *non nasci*, sed neque dignum esse omnino supplicii arbitraretur aliquando suae uoluntatis ministrum, uidelicet si eidem pati spontaneum esset“. „quoniam autem ut culpantem ulciscitur, quomodo non est apertissimum quia ultra uoluntatem sustinet passionem? sed quia semel factum est ex malitia Iudaeorum et ex calliditate diaboli exhortum, propria uirtute *uiam salutis et uitae* manifestauit hominibus“.

Et haec quidem memoratus doctor, ueteres autem et noui haeretici eiusdem doctoris prudentissimos sermones transgredientes, si quidem aliquid diuine audierint loquentem saluatorem aut facientem, quasi non scandalizantur, si autem naturaliter quidquam humanum audierint, sine dubio scandalizantur, minime considerantes quia factus est homo et quae humanitati congruunt locutus est et perficiebat, quam uidelicet propter nos suscepit cum omnibus inherentibus ei naturaliter; sed arbitrantur isti sapientiores se ostendere sanctorum patrum et ducunt ex proprio errore quia propter hoc „*factus est homo dei uerbum*, ut iterum quomodo tantum deus ante incarnatione omnia agat et loquatur“ diuine et nihil omnino humanum „propter utilitatem dispensationis carnis“, tantumque in eorum fantasmate ... huius dispensationis positum esse mysterium, utpote nihil uerbo secundum nos loquente aut operante penitus; „sed etsi quid locutum est“, aiunt, „nos tantum simpliciter designat, non autem seipsum essentialiter factum hominem demonstrat, cum permanet perenniter ac naturaliter deus“.

2 ἐν ἀμφοτέροις = in utri(s)que] in utrique LDV 5 autem om. DV 6 dei] dum DV 7 scandalizatur] scandalizemur L scandalizantur DV 10 eidem] eiusdem L 12 τὸ συμβᾶν = quod adsolet Mansi XI 411 B 6: quod accidit uerumtamen] uerumtamen DV 13 fecisset] fecisse L fecisses D Mansi XI 411 B 14: fecisset θελητὸν = spontaneum Mansi XI 411 B 14: uoluntarium 14 occasio] occasio DV 19 illi] ille L 21 ἀκούσιον = ultra uoluntatem (sine uoluntate) (cf. 139, 19: παρὰ ἐλπίδος = ultra spem) 25 haeretici eiusdem] haeticis eius eiusdem L 28 sine dubio inc. b 31 καὶ νομίζουσιν = et ducunt] et dicunt L b dicuntque DV factus] factum LDV 32 incarnatione] incarnatione b incarnationem DV diuine] diuinae b 33 utilitatem] utilitate L 33–34 fantasmate] fantasmatae b 34 esse] est DV mysterium utpote] misterium utpotae b 35 loquente et operante] loquentae et operantae b φυσικῶς = penitus (ὄλως – naturaliter) 37 perenniter] perenniter DV

Οὐκοῦν ἐὰν διὰ τὸ λέγειν τοὺς πατέρας ἐν ἀμφοτέροις τὸν κύριον ἡμῶν καὶ θεὸν ἔχειν τὴν ἐξουσίαν τοῦ τε θεϊκῶς ἅμα καὶ ἀνθρωπικῶς ἐνεργεῖν αὐτὸν καὶ λαλεῖν εἰς πίστωσιν ἑκατέρας τῶν ἐξ ὧν ἐστὶν οὐσιῶν, καὶ ὅτι θελητὸν ἦν αὐτῷ καὶ ἀνεθέλητον τὸ παθεῖν, τὰς διχονοίας κατ' αὐτοῦ συνάγειν ἐπιχειροῦσιν εἰς ἀναίρεσιν τῶν φυσικῶν αὐτοῦ θελημάτων καὶ ἐνεργειῶν, δηλὸν ἐστὶν ὡς οὐ μόνον τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ φανερῶς ἐξαρνοῦνται μυστήριον, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς θεολογίας βλασφημοῦσι λόγον, ἄδικον αὐτὸν ἐξ ἀδιακρίτου γνωρίζοντες ἐπιτιμίας, εἶπερ, ὡς φησὶν ὁ διδάσκαλος, τὸν „τῶν ἰδίων θελημάτων γενόμενον ὑπουργὸν κατεδίκασεν“, οὐκ ἔγνωσαν γὰρ ἐν σκότει τῆς αὐτῶν καινοτομίας διαπορευθέντες θεοῦ σαρκωθέντος μυστήρια, καὶ διὰ τοῦτο σφαλέντες ἐν ταῖς διχονοίαις αὐτῶν κατεφθάρησαν καὶ ταῖς ἀνάγκαις ἰκανῶς κατεπόθησαν. ταύτας γὰρ εἰς ἀθέτησιν μὲν τῆς οἰκονομίας, ἀκύρωσιν δὲ τῆς τῶν πατέρων διδασκαλίας ἀπαιδεύτως κατασκευάσαντες ἐπιστημόνως ἐξ αὐτῶν τῶν πατέρων δι' ἡμῶν τῶν διαδόχων αὐτῶν ἀνετρέψαν, ὡς εἰς αὐτοὺς πληροῦσθαι τὸ τῷ μακαρίῳ Ἰησοῦ σοφῶς εἰρημένον· ὁ μωρὸς μωρὰ λαλήσει καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ μάταια νοήσει τοῦ συντελεῖν ἄνομα καὶ λαλεῖν πρὸς κύριον πλάνησιν. ἀλλὰ τί ποιήσουσι, φησὶν, εἰς τὰ μετὰ ταῦτα, ἡνίκα πάντας αὐτοὺς κύριος ὁ θεὸς ἀγάγη εἰς κρίσιν τοῦ διακριθῆναι πρὸς αὐτοὺς περὶ ὧν ἠσέβησαν εἰς αὐτόν;

Μαρτίνος ὁ ἀγιώτατος καὶ μακαριώτατος πάπας τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας εἶπεν

κεφάλαιον ἰ

Ἐπειδὴ τοῖς εἰρημένοις ἀνδράσιν ἤγουν τοῖς ἐξάρχουσιν τῆς καινοτομίας ἐγενήθη καρδία ἀνήκοος καὶ ἀπειθής, ἐξέκλιναν γὰρ καὶ ἀπήλθουσαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ οὐκ εἶπον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν· φοβηθῶμεν δὴ κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν. ἀναγγέλλειν δὲ τὸ σωτήριον αὐτοῦ κελευόμεθα μετὰ παρησίας ἦτοι τὸν λόγον τῆς ἐνανθρωπήσεως διὰ τῶν σαλπύγγων τοῦ πνεύματος, φημί δὴ τῶν ἁγίων πατέρων. ἀκουσόμεθα καὶ πάλιν τοῦ μακαρίου Κυρίλλου διδασκόντος περὶ τοῦ μηδὲν ὄλως ἠρνησθαι πλὴν τῆς ἀμαρτίας τὸν κύριον ἡμῶν καὶ θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τῶν τῆς ἐνωθείσης αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν ἐμψύχου καὶ παναγίας σαρκὸς φυσικῶν ἰδιωμάτων, ἀλλ' ἐν πείρᾳ πάντως ἐκουσίως γενέσθαι διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν. λέγει γὰρ οὕτως·

„ὅτι ὡσπερ οὐκ ἂν θάνατος κατηγορήθῃ μὴ ἀποθανόντος αὐτοῦ, οὕτως ἐφ' ἐκάστου νόει τῶν τῆς σαρκὸς παθῶν. εἰ γὰρ μὴ ἐδειλίασεν, οὐκ ἂν ἐλευθέρα τοῦ δειλιᾶν ἡ φύσις γέγονεν. εἰ μὴ γὰρ ἐλυπήθη, οὐκ ἂν ἀπηλλάγη τοῦ λυπεῖσθαι ποτε. εἰ μὴ ἐταράχθη καὶ

1–2 cf. Joh. 10, 18   14–15 Is. 32, 6   16 cf. Joel 4, 2; Ez. 20, 35   17 cf. Os. 7, 13   24–26 Jer. 5, 23–24   26–27 1. Chron. 16, 23; Ps. 95, 2   29–30 cf. Hebr. 4, 15   33 cf. 1. Cor. 15, 26; 2. Tim. 1, 10
34 cf. Joh. 14, 27   35 cf. Mc. 3, 5; cf. Joh. 12, 27

1–2 cf. 356, 3   6 cf. 354, 37–356, 1   7–8 cf. 356, 20–21   358, 33–360, 4 Cyrillus Alex., Thesaurus c. 24 PG 75, 397 C 1–13; cf. 294, 7–14

Ergo si propter hoc quod dicent sancti patres in utrisque *habere* dominum et deum nostrum *potestatem* ut diuine pariterque humane operetur et loquatur in adprobatione utriusque naturae ex quibus consistit, et quia spontanea et contra uoluntatem erat ei passio, dissensiones aduersus eum colligere properant in peremptione naturalium eius uoluntatum et operationum, certum quia non solum incarnationis eius denegant mysterium, sed et diuinitatis eius excludent rationem, iniustum eum per indiscretam increpationem cognoscentes, si utique, quomodo et pater perhibuit, „suarum uoluntatum ministrum damnauit“, nec enim intellexerunt in tenebras suae nouitatis deambulantes incarnati dei mysteria et propterea decepti in eorum dissensionibus corrupti sunt et in necessitatibus suis absorti sunt. 5
has enim dissensiones et necessitates in abnegatione quidem dispensationis, euacuationem autem paternae doctrinae insipienter construentes diligentius ab eisdem patribus per nos successores eorum distructi sunt, ut in eos impleatur quod a beato Esaia prudenter dictum est: *stultus stulta loquitur et cor eius uana intellegat, ut perficiat iniqua et loquatur ad dominum errorem*. sed quid faciant, ait, post haec, quando omnes illos dominus deus in iudicium adduxerit ut discernat inter eos de quibus impie gesserunt in eum? 15

MARTINUS SANCTISSIMUS AC BEATISSIMUS EPISCOPUS SANCTAE DEI ECCLESIAE CATHOLICAE ATQUE APOSTOLICAE URBIS ROMAE DIXIT 20

Quoniam praedictis uiris, id est auctoribus nouitatis, *conceptum est cor inaudiens et inobediens*, iuxta quod scriptum est, *declinauerunt et abierunt et non dixerunt in cordibus: timeamus dominum deum nostrum. adnuntiare autem salutare eius*, id est uerbum incarnationis, iubemur fiducialiter, et ideo necesse est nobis hoc facere per tubas spirituales, id est sanctos uenerabiles patres. audiamus ergo iterum eundem beatum Cyrillum haec prudentissime praedicantem, ut nihil omnino negetur de nostrae naturae unitis in eo substantialibus proprietatibus, sed per omnia temptatum sponte propter nostram salutem *absque tantummodo peccato dominum et deum nostrum Iesum Christum*. dicit enim ut audiui- 30 mus per lectionem ita:

„quoniam sicut minime *mors distrueretur*, si non fuisset mortuus, ita in unaquemque passionem carnis intellege. si enim non *formidaret*, non utique libera natura a formidine facta fuisset. si non esset *contristatus*, non liberaretur a tristitia umquam (de his aliquando 35

1 hoc propter DV   2 diuine pariterque humane] diuinae pariterque humanae b   adprobatione] adprobationae b
4 peremptione] peremptionae b   uoluntatum] uolumptatum b   6 rationem] rationum b¹
6–7 utique et quomodo DV   7 damnauit] dampnauit DV   8 mysteria] misteria b
10 abnegatione] abnegationae b   12 distructi] destructi DV   esaia] esai. ras. DV   12–13 prudenter dictum est om. b
20 atque] adque b   et DV   24 quoniam] o..... DV   ἐγενήθη = conceptum est (ἐγενήθη – factum est)   est] eis LDV   24–25 inobediens] inobediens DV   25 abierunt] habierunt b
26 salutare] saluatorem DV   27 iubemur] iubemus L   fiducialiter] fiducialiter b V
tubas] turbas DV   29 prudentissime] prudentissimae b   nihil om. b¹   31–32 ut audiui- mus om. L   aut audiuius b
33 minime] minimae b   distrueretur] destrueretur DV   mortuus] mortuos b
unaquemque] unaquamque DV   34 intellege] intellige b V   formidine] formidinae b
35 esset] est et DV   umquam] unquam DV   359,35–361,1 ἐλ μὴ ἐταράχθη καὶ ἐπτόθη οὐκ ἂν = (si non conturbaretur et timeret non umquam) conl. Lu

έπτοήθη, οὐκ ἂν ἔξω ποτὲ τούτων ἐγένετο καὶ ἐφ' ἐκάστω τῶν ἀνθρωπίνως γεγονότων τὸν αὐτὸν ἐφαρμοζῶν λόγον. εὐρήσεις ἐν Χριστῷ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη κεκινημένα, οὐχ ἵνα κρατήσῃ ὡσπερ καὶ ἐν ἡμῖν, ἀλλ' ἵνα κινηθέντα καταργηθῇ τῇ δυνάμει τοῦ ἐνοικησαντος τῇ σαρκὶ λόγου πρὸς τὸ ἄμεινον μεταποιουμένης τῆς φύσεως“.

5 Ταύτην οὖν ἐχούσης τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ τὴν φιλόανθρωπον αἰτίαν κατὰ τὴν τῶν πατέρων διδασκαλίαν, ὥστε διὰ ταῦτα τὰ πάθη τὰ δίχα μώμου παντὸς ἐν ἑαυτῷ κατὰ θέλησιν κινηθῆναι παραχωρῆσαι, ταῦτα παναλκῶς καταργῆσαι καὶ τὴν ἡμετέραν ἐξ αὐτῶν ἐλευθερῶσαι φύσιν, ὡς οὐκ ἂν ἑτέρως ἐλευθερουμένην, εἰ μὴ τούτων αὐτὸς διὰ τοῦ σαρκὶ παθεῖν ἐκουσίως ὑπὲρ ἡμῶν ἐν πείρᾳ γεγένηται, δῆλόν ἐστι, καθὰ πολλὰκις
10 εἰρήκαμεν, ὡς τὸν τῆς οἰκονομίας ἐξαρνεῖται λόγον ὁ τῆς ἐκείνων διχονοίας τρόπος, οὐχ ὁμολογούντων κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας, ὅτι ὡσπερ θανάτῳ τὸν θάνατον ἔλυσεν οὕτω καὶ λύπη τὴν λύπην τὴν ἡμετέραν καὶ ταραχῇ τὴν ταραχὴν καὶ πτοήσῃ τὴν πτόησιν, καὶ ἀπλῶς πάθεισιν ἐκουσίως τὰ ἐν ἡμῖν πάντα πάθη τῆς φύσεως. οὕτω γὰρ οὐ μόνον ἄνθρωπον δι' ἀνθρώπους ἐγνώριζεν ἑαυτὸν κατὰ ἀλήθειαν γεγεννημένον τῇ προσδεῖξει
15 τῶν ἡμετέρων κατὰ φύσιν παθῶν τὴν ἐνωθεῖσαν αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν φύσιν πιστούμενος, ἀλλὰ καὶ τῷ πειραστῇ δέλεαρ αὐτὰ τὰ πάθη τῆς οἰκείας σαρκὸς εἰς τὸ προσδραμεῖν αὐτὸν ἀπατώμενον ἐκουσίως προϋβάλλετο κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον φάσκοντα·

„τοὺς γὰρ ἡμετέρους πειρασμοὺς ἐν προσκλήσει τοῦ πειράζοντος προβαλλόμενος, ἵνα μάταιον δεῖξῃ τὸν πειράζοντα. δίκαιον γὰρ ἦν ἀπατηθῆναι πάντως τὸν ἀπατήσαντα καὶ
20 χειρωθῆναι σαρκὶ τὸν ἐλπίδι θεότητος ὑποσκελίσαντα τὸν Ἀδὰμ εἰς παραβάσιν, ἵνα λυθῇ τὸ κατάκριμα τῆς σαρκὸς σαρκὶ τοῦ θανάτου θανατωθέντος“.

Ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου θάνατος, ἔδει συμπαθῶς διὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος θεοῦ, τὸ ἴδιον πλάσμα διὰ σπλάγχνα ἐλέους οὐ παριδόντος, ζῶν τῇ καθ' ἡμᾶς δωρηθῆναι φύσει, τὴν οὐδενὶ θανάτῳ διαλυομένην, οἷα τὴν ἡμετέραν παρακοὴν διὰ τῆς οἰκείας ὑπακοῆς
25 ἐν ἑαυτῷ καταργήσαντος. ταύτην γὰρ ἀνθρωποπρεπῶς ὑπὲρ ἡμῶν αὐτὸς ὁ ἐνανθρωπήσας θεὸς τῷ οἰκείῳ κατὰ φύσιν γεννήτορι, τουτέστι τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, προσκομίσας ὡς ὑπήκοος αὐτῷ γεγονῶς ἄχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, καρπὸν τῆς οἰκείας ὑπερφουοῦς ὑπακοῆς ἐξῆται παρ' αὐτοῦ γενέσθαι τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει δι' ἑαυτοῦ μεισιτεύοντος καὶ αὐτουργοῦντος ἡμῶν τὴν ἐλευθερίαν, τοῦ ποτηρίου τὴν πάροδον. καὶ διὰ τοῦτο
30 ἔλεγε σὺν εὐλαβείᾳ σωστικῇ· πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον. καὶ εἰσακουσθεῖς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, καίπερ ὦν υἱός, ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος, ταύτην τὴν πάροδον ἐποίησατο, καταργήσας αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ διὰ τῆς κατὰ σάρκα προσκυνητῆς αὐτοῦ καὶ ἀληθοῦς ἀναστάσεως, πρωτότοκος γενόμενος ἐκ τῶν νεκρῶν ὁ ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος, ἵνα ἡμῶν ἐλευθερωτῆς κατὰ ἀλήθειαν ὑπάρχων δειχθῇ τῶν τῇ ἁμαρτία νε-
35 νεκρωμένων. τοῦτο γὰρ ἦν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς καὶ αὐτοῦ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ καὶ τοῦ παναγίου πνεύματος ἡγῶν τῆς ἐν τοῖς τρισὶν οὐσιωδῶς νοουμένης ἀνάρχου φύσει καὶ μιᾶς θεότητος, ἵνα δι' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ σωματικῶς ἡμῖν ὀμιλήσαντος καὶ

13–14 cf. Joh. 1, 14

16–17 cf. Mt. 4, 1–11; Luc. 4, 1–13

20 cf. Gen. 3, 6

22 1. Cor. 15, 21

24 cf. Rom. 5, 19

27 Phil. 2, 8

29–30 Mt. 26, 39

30–31 Hebr. 5, 7–8

33 Col. 1, 18

33–34 cf. Ps. 87, 5

35 cf. 1. Thess. 4, 3

10 cf. 354, 12–13; 354, 25–26

11–13 cf. 358, 33–360, 2

13–14 cf. 354, 35–36

18–21 cf.

Gregorius Naz., Or. 39, 13 PG 36, 349 B 3–5

natura nostra secura fieri potuisset) et in omnibus quae secundum humanam naturam facta sunt eandem rationem conseruans. inuenies carnis passiones in Christo motas fuisse, non ut optineant sicuti et in nobis, sed ut mota destruerentur per uirtutem inhabitantis carni uerbi in melius transmutata natura“.

Hanc igitur habente humanitate eius misericordem secundum uenerabilium patrum doctrinam materiem, ut per hoc quod passiones permisit quae sine ulla macula existunt in se sponte moueri, has robustius distrueret et nostram de his liberaret naturam, utpote non aliter posse liberari, nisi de his per passionem carnis sponte pro nobis experiretur, certum est, iuxta quod saepius diximus, quoniam dispensationis denegat uerbum dissensionis illorum argumentatio, cum minime confitentur secundum sanctos patres, quia sicut per mortem mortem distruxit, ita et tristitiam nostram tristitia et perturbationem conturbatione atque timori timorem, et conpendiose passionibus uoluntariis omnes passiones nostrae naturae. sic etenim non solum hominem propter homines ostendebat se ueraciter factum per adprobationem passionum nostrae naturae unitam sibi substantialiter naturam demonstrans, sed et temptatori escam ipsas passiones propriae carnis in deceptione illius sponte proferebat secundum Theologum Gregorium, qui dixit:

„nostras enim temptationes ad prouocatione temptantis protulit, ut stultum temptatorem ostenderet. oportebat enim per omnia illum decipi qui decipit et comprimi per carnem qui sub spe deitatis subneruare *Adam* in transgressionem demolitus est, ut condemnatio carnis per carnem solueretur mortificata morte“.

Quoniam enim per hominem mors introducta est, oportebat compassibiliter per incarnatum deum, proprium figmentum per uiscera misericordiae non dispiciente, uitam nostrae naturae donari, quae uidelicet nulla morte destruitur, utpote nostram *inoboedientiam* per suam oboedientiam in se perhimente. quam humane pro nobis ipse qui incarnatus est deus proprio ac naturali genitori, id est deo et patri, offerens ut *oboediens ei factus usque ad mortem, mortem autem crucis*, fructum suae gloriosae oboedientiae expetebat ab ipso fieri nostrae naturae per semetipsum mediante eo et operante nostram libertatem, id est *calicis* transitum. et propterea dicebat cum reuerentia salutare: *pater, si potest fieri, transeat a me calix iste. et exauditus pro sua reuerentia, dum et filius esset*, sicut beatus Paulus apostolus ait, mortis transitum fecit, destruens eum per se et in se per ueram eius secundum carnem ac uenerandam resurrectionem, *primogenitus factus ex mortuis qui in mortuis liber consistit*, ut noster liberator secundum ueritatem ostendatur qui in peccato mortificati sumus. *haec enim erat uoluntas dei* et patris et ipsius unigeniti filii et sancti spiritus, id est unius sine initio et

2 fuisse] fuissae b   3 optineant] obtineant b V   destruerentur] distruerentur b D   carni uerbi]
carnis ierbi L¹   5 habente humanitate] habentae humanitatae b   6 permisit] promisit DV   se] re L
7 utpote] utpotae b   8 posse] possae b   10 mortem om. DV   11 et ita et b   tristitiam]
tristitia L b   nostram] nostra L   tristitia] tristitia b   perturbationem] perturbatione L b DV   con-
turbatione] conturbationae b   om. DV   12 conpendiose] conpendiosae b   13–14 adprobationem]
adprobationum b¹   15 temptatori] tempore DV   ipsas passiones] ipsa passione L   deceptione]
deceptionae b   17 prouocatione] prouocationae b   prouocationem DV   temptantis] temptatus
D   tentatus V   18 δίκαιον = oportebat (cf. 21: ἔδει = oportebat) (iuste – aeque – merito)   qui
om. L   19 transgressionem] transgressionae b   condemnatio carnis] condemnatio carnis L¹   condemp-
natio carnis b D   21 compassibiliter] compassibiliter b   22 dispiciente] dispicientiae b   despiciente
DV   23 inoboedientiam] inobedientiam DV   24 oboedientiam] obedientiam DV   humane] huma-
nae b   hu... lac. DV   25 et om. L   oboediens] obediens DV   26 gloriosae] gloriae DV   oboe-
dientiae] obedientiae DV   27 operante] operantem DV   28 salutare] salutare L²   30 fecit] secum
DV   33 et² om. DV   τῆς ἐν τοῖς τρισὶν οὐσωδῶς νοουμένης = unius L b DV] in his tribus substantiali-
ter intellegendae

ὑπὲρ ἡμῶν τὸ πατρικὸν ἦτοι θεϊκὸν αὐτοῦ θέλημα, καὶ ἀνθρωποπρεπῶς δι' ὑπακοῆς ἐκπληρώσαντος τὸ *σωτήριον* ἡμῶν ἡγουν τὸ ἐπιτίμιον τοῦ θανάτου *λυθῆ καταποθέντος τοῦ θνητοῦ ὑπὸ τῆς ζωῆς*. οὐ χάριν καὶ πάντα προσλαβὼν καὶ ἐνώσας ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν τὰ τῆς ἡμετέρας ἐξιάσατο φύσεως, σῶμα, ψυχὴν, νοῦν, ἐνέργειαν, θέλησιν, δι' ὧν ὁ Ἀδὰμ ἐκουσίως παρέβη τὴν ἐντολήν, ὅλος ἀμαρτήσας καὶ ὅλος τῷ θανάτῳ κατακριθεὶς, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὅλος ἰαθῆναι δεόμενος παρ' αὐτοῦ τοῦ τὴν ἡμετέραν πρότερον μὲν δημιουργήσαντος, ὕστερον δὲ καινουργήσαντος φύσιν.

„Εἰ (μὲν γὰρ) ἡμους ἔπταισεν ὁ Ἀδὰμ, ἡμους καὶ τὸ προσειλημμένον καὶ τὸ σωζόμενον“, ὡς φησὶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, „εἰ δὲ ὅλος, ὅλω τῷ γεννηθέντι ἦνται καὶ ὅλος σώζεται. μὴ τοίνυν βασκαίνετῳσαν ἡμῖν τῆς παντελοῦς σωτηρίας (οἱ τῆς ἐναγοῦς διχονοίας συνήγοροι), μηδὲ ὅστ' ἄ μόνον καὶ νεῦρα καὶ ζωγραφίαν ἀνθρώπου τῷ σωτήρι περιτιθέτῳσαν. εἰ μὲν γὰρ ἄψυχος ὁ ἀνθρώπος, τοῦτο καὶ Ἀρειανοὶ λέγουσιν, ἵνα ἐπὶ τὴν θεότητα τὸ πάθος ἐνέγκωσιν, ὡς τοῦ κινουῦντος τὸ σῶμα τούτου καὶ πάσχοντος. εἰ δὲ ἔμψυχος, εἰ μὲν οὐ νοερός, πῶς καὶ ἀνθρώπος; οὐ γὰρ ἄνουν ζῶον ὁ ἀνθρώπος. καὶ ἀνάγκη τὸ μὲν σχῆμα ἀνθρώπινον εἶναι καὶ τὴν *σκηνήν*, τὴν δὲ ψυχὴν ἵππου τινὸς ἢ βοῦς ἢ ἄλλου τῶν ἀνοήτων. τοῦτο γοῦν ἔσται καὶ τὸ σωζόμενον· καὶ διεψεύσθη ἐγὼ παρὰ τῆς ἀληθείας, ἄλλου τιμηθέντος, ἄλλος μεγαλαυχούμενος. εἰ δὲ νοερός, ἀλλ' οὐκ ἄνους ὁ ἀνθρώπος (ὁ δὲ νοερός κατὰ φύσιν πάντως καὶ θελητικός), παυσάσθῳσαν ὄντως ἀνοηταίνοντες (καὶ πιστεύσωσιν ὅτι ὅπερ ἦνται τῷ θεῷ, τοῦτο καὶ σώζεται)“.

Σέσωσται τοιγαροῦν προσληφθεῖσα παρὰ τοῦ σαρκωθέντος θεοῦ λόγου μετὰ τῆς ἡμετέρας φύσεως καὶ ἡ τῆς φύσεως θέλησις καὶ ἐνέργεια· διὸ καὶ θελητικός καὶ ἐνεργητικός κατὰ φύσιν ὁ αὐτὸς ὑπῆρχεν ἐν ἑκατέρῳ τῶν ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς ἐστὶ φύσεων τῆς ἡμῶν σωτηρίας. μὴ τοίνυν τὴν τοῦ σωτήρος ἡμῶν προσευχὴν εἰς προσωπικὴν διαίρεσιν κατατεμνέτῳσαν, „ὡς τοῦ μὲν θεοῦ λόγου“, καθά φησι, „τὸ σωτήριον θέλοντος ἐκπληρωθῆναι πάθος, τῆς δὲ αὐτοῦ σαρκὸς ἀντιπιπτούσης τῷ αὐτοῦ θελήματι καὶ πρὸς αὐτὸν διχονοούσης“. ταῦτα γὰρ τῆς αἰρετικῆς ἀφροσύνης ὑπάρχει κηήματα τὸ τέλειον ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ μὴ παραδεχομένης τῆς ἡμετέρας φύσεως· ὁ γὰρ αὐτὸς καὶ εἷς κύριος ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως τὸ ἀνεθέλητον φύσει τῇ καθ' ἡμᾶς ἐποίησατο θελητὸν διὰ τὰς εὐλόγως ἀποδοθείσας τοῖς ἁγίοις πατράσιν ἡμῶν αἰτίας, ἐφ' αἷς καὶ τοῦτο πάλιν ἡμᾶς εὐσεβῶς ἐκπαιδεύουσιν, ὅτι μετρίους καὶ φιλανθρώπους καὶ μέντοι καὶ φιλοθεοὺς διαφερόντως διὰ τῆς ἑαυτοῦ προσευχῆς καθίστη παναγάθως ὁ κύριος ταύτην ὡς οἶόντε μιμουμένους, μετρίους μὲν καὶ φιλανθρώπους τῷ ἀπεύχεσθαι τοὺς πειρασμοὺς, φειδοῖ τῶν *διωκόντων* καὶ συναισθήσει τῆς ἑαυτῶν ἀσθενείας κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ κυρίου διάταξιν *προσεύχεσθαι* λέγοντος· ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν. τὸ μὲν πνεῦμα

1 cf. Phil. 2,8   2 cf. Mt. 26, 39   2–3 2. Cor. 5,4   5–6 cf. Gen. 3,6   16 cf. 2. Cor. 5, 1.4
26 cf. Mt. 26, 39   34 cf. Mt. 5, 44   362, 35–364, 1 Mt. 26, 41

9–20 Gregorius Naz., Epist. 101 ad Cleodionum PG 37,184 A 1–B 2; SC 208 (1974) 50 (33–35.32)
19 cf. Mansi XI 704 A 9–10   25–27 cf. 160, 16–18 Ecthesis

6–7 ἀξιοσημείωτος οὗτος ὁ τρόπος *marg.* R

naturaliter deitatis, quatenus per ipsum filium qui nobis locutus est corporaliter et propter nos paternam uel diuinam eius uoluntatem, et humane per oboedientiam perficientem *calix* a nobis, id est poena mortis soluat *destructa mortificatione a uita*. pro qua re et omnia adsumens et uniens sibi substantialiter, quae sunt nostrae naturae sanauit, id est carnem, animam, intellectum, operationem, uoluntatem, per quas sponte Adam praeceptum transgressus est, qui totus deliquit et totus morti damnatus est, et propterea et totus indigentem sanari ab ipso, qui nostram ⟨prius⟩ quidem creauit naturam, postmodum autem renouare dignatus est.

„Si (enim) dimidius culpasset Adam“, iuxta quod Theologus Gregorius ait, „dimidius et adsumptus est et saluatus, si autem totus unitus est, utique totus unitus est incarnato deo atque totus saluatus est. igitur minime nobis inuideant pro salute perfecta (aduocati dissensionis), neque ossa tantummodo et neruos effigiem quoque hominis saluatori adscribant. nam si absque anima est humanitas eius, hoc et Arriani dicunt, ut in deitatem passionem reducant, et quomodo ipsa mouente corpus eadem utique et passione sustinente. si autem animalus est, siquidem sine intellectu, quomodo est homo, quia homo non est animal sine intellectu? atque necesse erit secundum figuram quidem hominem eum esse, animam autem aequi cuiusdam aut bouis siue alterius bruti animalis eum habere. et utique hoc erit quod saluatur; ac per hoc deceptus sum ego a ueritate, cum alius honoratur et alius glorificatur. si autem intellectualis, et non sine intellectu est homo (intellectualis autem naturaliter per omnia et uoluntarius est), sileant ueraciter desipientes (et credant quoniam hoc quod unitum est deo, hoc et saluatum est)“.

Saluata est igitur adsumpta ab incarnato deo uerbo cum nostra natura nostrae quoque naturae humana uoluntas et operatio. propterea et uoluntarius atque operarius naturaliter isdem exitit in utraque ex quibus et in quibus naturis consistit nostrae salutis. ideoque saluatoris orationem minime in personalem diuisionem partire praesumant, „utpote deo uerbo“, sicut aiunt, „salutarem uolente passionem explere, carne autem eius contradicente ipsius uoluntati et dissentiente ab eo“. quoniam haec haereticae uacordiae sunt gemina, nostrae naturae perfectionem in Christo deo minime admittentes. ipse enim et unus dominus indiuisse, inseparabiliter sine partitione uolebat et nolebat propter rationabiles nobis a sanctis patribus traditas praedicationes, cum quibus et hoc iterum pie nos docere noscuntur; nam humiles et misericordes atque amatores dei et quam maxime benignus, dum hanc secundum possibilitatem imitare contendimus, per suam orationem nos ipsos perficiebat dominus, et humiles quidem atque misericordes per hoc quod temptationes orationibus euitamus, parcentes utique *persecutoribus* et nostram infirmitatem considerantes iuxta ipsius domini praeceptum qui ait: *orate, ne intretis in temptationem*, et iterum: *spiritus quidem*

2 humane] humanae b oboedientiam] obedientiam DV perficientem] perfitentem b 3 a¹
om. L mortificatione] mortificationae b 4 adsumens] ad sinum D ad summum V uniens]
timens DV 5 sponte] spontae b 6 deliquit] deliquit b est² om. DV και ὅλος = et totus]
nihilominus L b DV (οὐδὲν ἤττον) 7 πρότερον = ⟨prius⟩ 7–8 renouare] renouari b 10 utique
totus unitus est om. L 11 atque] adque b 13–14 reducant] reducatur DV 14 eadem] ean-
dem b passione sustinente] passionae sustinentae b 16 atque] adque b 17 aequi] equi
DV bouis] bobis L 18 saluatur] saluator DV ueritate] ueritatae b 20 credant] credunt DV
23 uoluntarius atque] uolumptarius adque b 24 isdem] hisdem b 25 orationem] rationem DV
26 aiunt] autem DV salutarem] salutare DV passionem] passione LV carne] carnae b
29 ἀδιαρέτως = inseparabiliter + sine partitione partitione] partitionae b 30 pie] piae b 31 at-
que] adque b διαφερόντως – παναγάθως = quam maxime benignus maxime] maximae b 32 imi-
tare] immitare b 33 atque] adque b 35 orate] oratae b

προθύμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής, φιλοθέους δὲ τῷ κάμπτεσθαι προθύμως αὐτῷ καὶ εὐη-
νίως ὑπέκρινεν, ἀλλὰ μηδαμῶς ἀντιτείνειν ταῖς περὶ ἡμῶν αὐτοῦ φιλανθρώποις βουλαῖς
εἰς ἀπόδειξιν τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβοῦς ὁμολογίας.

Τούτων ὑπογραμμὸς ἡμῖν γέγονεν αὐτὸς ὁ κατὰ φύσιν ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς κύριος ἡμῶν
5 καὶ θεὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ἐν οἷς σαρκὶ πέπονθεν ἐκουσίως ὑπὲρ ἡμῶν, εἰς ὃν ἀμαρτάν-
νοντες ἐκείνοι διὰ τῶν οἰκείων δογμάτων ἐάλωσαν. ἡ γὰρ βουλή τῶν πονηρῶν, ὡς φησιν
ὁ μακάριος Ἡσαίας, ἄνομα βουλεύσεται καταφθεῖραι τοὺς ὑγιεῖς λόγους ἐπειγομένη
τῆς πίστεως ἐν λόγοις ἀδίκους. οἱ δὲ εὐσεβεῖς συνετὰ ἐβουλεύσαντο, καὶ αὕτη ἡ βουλή
μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

10

Ἡ ἅγια σύνοδος εἶπεν

κεφάλαιον ιᾶ

15 Εἰ καὶ οἱ ἕξαρχοι τῆς καινοτομίας, ὡς ἀρχιβῶς διὰ πάντων ἡμῖν ἀποδέδεικται, τῶν τε
δυσσεβῶν ἐκείνων οὐ μόνον ῥημάτων ὑπ' ἀλλήλων ἐς ἅπαν ἀνατραπέτων, ἀλλὰ καὶ τῶν
αἰρετικῶν καὶ βεβήλων δογμάτων ἐν πᾶσιν αὐτοῖς συμφωνούντων καὶ μέντοι τῶν πα-
τρικῶν καὶ συνοδικῶν κηρυγμάτων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀλλοτρίως πάντη πρὸς
αὐτὰ κειμένων, καὶ πολεμίως οὐκ ἔγνωσαν φρονῆσαι, καθά φησιν ὁ προφήτης· ὅτι
20 ἀπημανρώθησαν τοῦ βλέπειν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν καὶ τοῦ νοῆσαι τῇ καρδίᾳ αὐτῶν τῶν
εὐσεβῶν διδασκάλων ἡμῶν τοὺς ὑγιαίνοντας ὄρους, οὓς πρὸς συντήρησιν παγίως ἔθεντο
τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

Ἄλλ' οὖν ἡμεῖς καρδίᾳ πιστεύοντες εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογοῦντες εἰς
σωτηρίαν, ὡς φησιν ὁ μακάριος Παῦλος, εὐσεβῶς καὶ ἀκαινοτομήτως, ὡς ἐξ αὐτῶν παρ-
25 ελάβομεν, οὕτως ἀπαραβάτως πιστεύομεν· „ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν υἱὸν μονογενῆ
κύριον ἡμῶν καὶ θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν θεότητι καὶ τέλειον τὸν
αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι, θεὸν ἀληθῶς καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς τὸν αὐτὸν ἐκ ψυχῆς λογικῆς
καὶ σώματος, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ
τὴν ἀνθρωπότητα, κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας, πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ
30 πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς
καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου κατὰ τὴν
ἀνθρωπότητα, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν υἱὸν κύριον μονογενῆ, ἐκ δύο φύσεων καὶ ἐν
δυσὶ φύσεσιν ἀσυγχύτως ἀτρέπτως ἀδιαιρέτως ἀχωρίστως γνωριζόμενον, οὐδαμοῦ τῆς
τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἔνωσιν, σωζομένης δὲ μᾶλλον ἀνελλιπῶς τῆς
35 ιδιότητος ἐκατέρας φύσεως καὶ εἰς ἕν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης, οὐκ
εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον ἢ διαιρούμενον, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν μονογενῆ θεὸν
λόγον κύριον Ἰησοῦν Χριστόν“. καὶ τούτου δύο καθάπερ τὰς φύσεις ἡνωμένας

4 cf. 1. Petr. 2, 21   6–9 Is. 32, 7–8   8 cf. Tit. 2, 8   19–20 Is. 44, 18   23–24 Rom. 10, 10
29 cf. Hebr. 4, 15   30 cf. Hebr. 1, 2

25–37 cf. 224, 6–18 Symbolum Chalc.   31 ἀειπαρθένου cf. 240, 1 Maximus Aqu.

5–6 ἁμαρτάνοντες] ἁμαρτόντες R   29 ἀνθρωπότητα] ἀνθρωπότητος R

promptus, caro autem infirma, amatores autem dei ex hoc quod oboedire ei et prompte subici desideramus, nullatenus autem resistere uoluntatibus eius in nobis misericorditer praerogatis, dum ei fuerit placitum pati nos ad ueram confessionem pietatis quae in ipso est.

Horum namque factus est nobis *exemplum* ipse qui est naturaliter auctor uitae, dominus 5 deus noster Iesus Christus, per hoc quod sponte passus est carne pro nobis, in quem peccantes illi per propria dogmata redarguuntur. *quoniam uoluntas malorum*, sicut beatus Esaias ait, *iniqua consiliabitur corrumpere* sanos sermones fidei *uerbis iniquis. pii autem sapienter consiliati sunt et hoc consilium manet* in aeternum.

10

SANCTA SYNODUS DIXIT

Licet auctores nouitatis, ut iam nobis ex omnibus adprobatum est, utpote non solum 15 sermonibus eorum ab inuicem confusis, sed et haeticorum doctrinis per omnia consonantibus eis nec non paternis ac synodalibus praedicationibus catholicae ecclesiae ab eis extraneatis, non intellexerunt omnino, sicut per propheticum uaticinium dictum est: *quoniam obscurati sunt ne uideant oculis suis et intellegant cordibus suis* uenerabilium patrum nostrorum sana decreta et definitiones, quos posuerunt in conseruatione orthodoxae fidaei. 20

Sed et nos *corde credentes in iustitia, ore autem confitentes in salutem, ...*, consonanter et absque ulla nouitate, sicut ab eis percepimus, ita intransgressibiliter credimus: 25 „unum eundemque filium dominum nostrum et deum Iesum Christum, perfectum eundem in deitate et eundem perfectum in humanitate, deum uere et hominem uere eundem ex anima rationali et corpore, consubstantialem patri secundum deitatem et consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem, per omnia nobis similem *absque peccato*, ante saecula quidem de patre genitum secundum deitatem, *in nouissimis autem diebus* eundem propter nostram salutem ex Maria uirgine dei genetrice secundum humanitatem, unum eundemque 30 Christum filium dominum unigenitum, in duabus naturis inconfuse inmutabiliter indiuisse inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unitionem, magisque salua indimminute proprietate utriusque naturae et (in) unam personam atque subsistentiam concurrentem, non in duas personas partitum atque diuisum, sed unum et eundem filium unigenitum deum uerbum dominum Iesum Christum“, et duas eiusdem 35

---

1 *promptus*] *pruptus* b   oboedire] obedire DV   *prompte*] *propte* b¹   *protpte* b²   2 *desideramus*] *desideramus* b   3 *dum ei fuerit placitum pati nos(?)*   6 *sponte*] *spontae* b   *carne*] *car-nae* b
8 *fidei*] *fidaei* b   11 *synodus*] *sinodus* b   15 ἀκριβῶς = iam (λοιπὸν – ἔτι – ἤδη – ueraciter)   19 *intellegant*] *intelligent* b V   20 *fidaei*] *fidei* b   23 εὐσεβῶς = consonanter (συμφώνως – pie)   24 *nouitate*] *nouitatae* b   *ita om.* DV
26 *deitate*] *deitatae* b   *humanitate*] *humanitatae* b   27 *consubstantialem*] *cumsubstantialem (bis)* b
28 *saecula*] *secula* b V   30 *uirgine*] *uirginae* b   31 *inconfuse*] *inconfusae* b   *inmutabiliter*] *ammirabiliter* DV
indiuisse] *indiuisae* b   33 *indimminute*] *indimminutae* b   *indimminute* DV   *proprietate*] *proprietatae* b
εἰς = (in)   *atque*] *adque* b   34 *atque*] *adque* b   35 *eiusdem*] *eiusdemque* L¹

ἀσυγχύτως ἀδιαιρέτως, οὕτω καὶ δύο τὰ κατὰ φύσιν θελήματα, θεῖον τε καὶ ἀνθρώπι-
νον, καὶ δύο τὰς φυσικὰς ἐνεργείας, θεῖαν τε καὶ ἀνθρωπίνην, εἰς πίστωσιν ἐντελῆ καὶ
ἀπαράλειπτον τοῦ θεοῦ φύσει τέλειον (καὶ ἄνθρωπον τέλειον) ἀληθῶς μόνης δίχα τῆς
ἀμαρτίας τὸν αὐτὸν καὶ ἓνα κύριον ἡμῶν καὶ θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὑπάρχειν, ὡς θέ-
5 λοντά τε καὶ ἐνεργοῦντα θεϊκῶς ἅμα καὶ ἀνθρωπικῶς τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, „καθάπερ
ἄνωθεν οἱ προφηταὶ περὶ αὐτοῦ καὶ αὐτὸς ἡμᾶς Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξεπαίδευσεν καὶ τὸ
τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν παραδέδωκε σύμβολον“ καὶ ἀπλῶς πᾶσαι καὶ πάντες αἱ ἅγιοι
καὶ οἰκουμενικαὶ πέντε σύνοδοι καὶ οἱ ἔγκριτοι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας κήρυκες.

Τούτων τοίνυν εὐσεβῶς ἡμῖν καὶ ὀρθοδόξως κατὰ τὴν θεόπνευστον αὐτῶν διδασκα-
10 λῖαν ὁμολογηθέντων συμφώνως καὶ ὁμοδόξως ἅπαντες ὀρίζομεν·

3–4 cf. Hebr. 4, 15

5–7 cf. 224, 18–19 Symbolum Chalc.

---

3 (καὶ ἄνθρωπον τέλειον) *om.* R

sicuti naturas unitas inconfuse indiuisse, ita et duas naturales uoluntates, diuinam et humanam, et duas naturales operationes, diuinam et humanam, in adprobatione perfecta et indimminuta eundem ueraciter esse perfectum deum et hominem perfectum secundum ueritatem (*absque tantummodo peccato*) eundem atque unum dominum nostrum et deum Iesum Christum, utpote uolentem et operantem diuine et humane nostram salutem, „sicut 5 superius prophetae de eo et ipse dominus noster Iesus Christus docuit nos atque sanctorum patrum tradidit symbolum“, et generaliter omnes sanctae et uniuersales synodi et omnis probabiliū catholicæ ecclesiæ doctorum chorus.

His itaque nobis pie atque orthodoxe iuxta diuinitus inspiratam doctrinam eorum professis consonanter dicimus omnes:

10

---

1 inconfuse indiuisse] inconfusae indiuisae b   uoluntates] uoluptates b   2 adprobatione] adprobationae b   4 μόνης δίχα τῆς ἁμαρτίας = (*absque tantummodo peccato*)   atque] adque b   5 diuine et humane] diuinae et humanae b   6 nos atque] nos adque b   noscatque DV   7 symbolum] symbolum b V   synodi] sinodi b   9 pie atque orthodoxe] piae adque orthodoxae b   9–10 professis] professus DV

Ἔστος κεφαλαιώδης τῆς ἁγίας καὶ ἀποστολικῆς συνόδου τῆς ἐν τῇ πρεσβυτέρῃ Ῥώμῃ συνελθούσης τῶν ἱερῶν ἐπισκόπων.

5

κεφάλαιον ᾱ Ἐἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας κυρίως καὶ ἀληθῶς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ πνεῦμα ἅγιον, τριάδα ἐν μονάδι καὶ μονάδα ἐν 10 τριάδι, τουτέστιν ἓνα θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ὁμοουσίους καὶ ὁμοδόξους, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῶν τριῶν θεότητα, φύσιν, οὐσίαν, δύναμιν, κυριότητα, βασιλείαν, ἐξουσίαν, θέλησιν, ἐνέργειαν, δεσποτείαν 15 ἄκτιστον ἄναρχον ἄπειρον ἀναλλοίωτον, δημιουργικὴν τῶν ὄντων καὶ προνοητικὴν καὶ συνεκτικὴν, εἴη κατάκριτος.

κεφάλαιον β Ἐἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ 20 κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας κυρίως καὶ ἀληθῶς αὐτὸν τὸν ἓνα τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ προσκυνητῆς τριάδος θεὸν λόγον κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ 25 Μαρίας τῆς παναγίας ἀειπαρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε σαρκὶ δι' ἡμᾶς καὶ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, ἐκουσίως καὶ παθόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ἀνελθόντα εἰς 30 τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθήμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, καὶ ἦξοντα πάλιν σὺν τῇ πατρικῇ αὐτοῦ δόξῃ, μεθ' ἧς προσείληφεν νοερῶς ἐψυχωμένης σαρκός, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, εἴη κατάκριτος.

32 cf. Joh. 17, 5

1 cf. Iustinianus imp., Confessio fidei PG 86, 1013 CD *et sequ.*; ed. E. Schwartz, Abh. BAdW NF 18 (1939) 90, 16 *et sequ.*; cf. Agatho papa, Mansi XI 238 C–239 C

1 ὄστος *inc.* O καὶ *om.* O 3–4 τῶν ἱερῶν ἐπισκόπων] ἐπὶ μαρτίνου O 6 κεφάλαιον *om.* O 8–9 ἅγιον πνεῦμα O 12 καὶ ... θεότητα *om.* O 15 ἄπειρον *om.* O 16 καὶ *om.* O 19 κεφάλαιον *om.* O 25 παναγίας ἀειπαρθένου] παρθένου O

I Si quis secundum sanctos patres non confitetur proprie et ueraciter patrem et filium et spiritum sanctum, trinitatem in unitate et unitatem in trinitate, hoc est unum deum in tribus subsistentiis consubstantialibus et aequali gloriae, unam eandemque de tribus deitatem, naturam, substantiam, uirtutem, potentiam, regnum, imperium, uoluntatem, operationem inconditam, sine initio, inconpraehensibilem, inmutabilem, creatricem omnium et protectricem, condemnatus sit.

II Si quis secundum sanctos patres non confitetur proprie et secundum ueritatem ipsum unum sanctae et consubstantialis et uenerandae trinitatis deum uerbum e caelo descendisse et incarnatum ex spiritu sancto et Maria semper uirgine et hominem factum, crucifixum carne propter nos (...), sponte passum sepultumque et resurrexisse tertia die et ascendere in caelis atque sedentem in dexteram patris, et uenturum iterum cum gloria paterna, cum adsumpta ab eo atque animata intellectualiter carne eius iudicare uiuos et mortuos, condemnatus sit.

I Si quis non confitetur secundum sanctos patres proprie et uere patrem et filium et spiritum sanctum, trinitatem in unitate, unitatem in trinitate, hoc est unum deum in tribus subsistentiis consubstantialibus et aequali gloriae, unam eandemque trium deitatem, naturam, substantiam, uirtutem, dominationem, regnum, potestatem, uoluntatem, operationem, herilitatem inconditam, sine initio, infinitam, immutabilem, creatricem omnium, prouidam et protectricem, sit condemnatus.

II Si quis non confitetur secundum sanctos patres proprie et uere ipsum unum sanctae et consubstantialis et adorandae trinitatis deum uerbum descendente de caelis et incarnatum ex spiritu sancto et Maria semper uirgine et hominem factum, crucifixum carne pro nobis et pro nostram salute sponte et passum et sepultum et resurgentem tertia die et ascendente in celis et sedentem in dexteram patris, et uenturum iterum cum paterna sua gloria ac cum assumpta ab eo intellectualiter animata carne iudicare uiuos et mortuos, sit condemnatus.

7 proprie] propriae b 9 unitate et unitatem in trinitate] unitatae et unitam in trinitate b et unitatem in trinitate om. DV 10–11 consubstantialibus] cumsubstantialibus b 11 aequali] equali b DV 14–15 ἐνέγγειαν, δεσποτείαν ἄκτιστον = operationem inconditam 15 inconpraehensibilem] incomprehensibilem DV 17 condemnatus] condemnatus b D condemnatus V 20 proprie] propriae b D 21 consubstantialis] cumsubstantialis b 23 descendisse] discendissae b 24 uirgine] uirginae b 26 καὶ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν = (...)] et propter nostram salutem om. L b DV sponte] spote b 27 resurrexisse] resurrexissae b tertia] tertio DV ascendere] ascendente DV 28 atque] adque b sedentem] sedente L 30 atque] adque b 31 carne] carnae b 32 condemnatus] condempnatus b D condemnatus V

1 incipiunt decreta synodica martini papae contra theodorum et cyrum quondam episcopos ac socios eorum haereticos, damnans eos quod unam naturam et unam uoluntatem atque operationem in filio dei asseruerunt, quae transcribens misit per orthodoxos uiros in orientem atque occidentem n definicio capitularum sanctae et apostolica(e) sinodi urbis rome sanctissimorum episcoporum 2123 10 subsistentiis] subsistentis 2123 14 herilitatem] erilitatem 2123 15 initio] initio 2123 17 condemnatus] condempnatus 2123 20 proprie] propriae 2123 21 consubstantialis] consubstantialis 2123 adorandae] adorande 2123 24 maria semper] maria sancta semper 2123 25 nostram] nostra 2123 28 celis] caelis 2123 30 assumpta] adsumpta 2123

κεφάλαιον γ̄ Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ
κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας κυρίως καὶ
ἀληθῶς θεοτόκον τὴν ἁγίαν ἀειπάρθενον
ἄχραντον Μαρίαν, ὡς αὐτὸν κυρίως καὶ
5 ἀληθῶς τὸν ἐκ θεοῦ πατὸς γεννηθέντα
πρὸ πάντων τῶν αἰώνων θεὸν λόγον, ἐπ’
ἐσχάτων τῶν αἰώνων ἀσπόρως συλλαβοῦ-
σαν ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ ἀφθόρως
γεννήσασαν, ἀλύτου μεινάσης αὐτῆς καὶ
10 μετὰ τόκον τῆς παρθενίας, εἴη κα-
τάκριτος.

κεφάλαιον δ̄ Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ
κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας κυρίως καὶ
15 ἀληθῶς τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς κυρίου ἡμῶν
καὶ θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὰς δύο γεννή-
σεις ὑπάρχειν, τὴν τε πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ
θεοῦ καὶ πατὸς ἀσωμάτως καὶ αἰδίως,
καὶ τὴν ἐκ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου Μα-
20 ρίας σαρκικῶς ἐπ’ ἐσχάτων τῶν αἰώνων
καὶ τὸν αὐτὸν καὶ ἓνα κύριον ἡμῶν καὶ
θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμοούσιον τῷ θεῷ
καὶ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοού-
σιον τῇ παρθένῳ καὶ μητρὶ κατὰ τὴν
25 ἀνθρωπότητα, καὶ τὸν αὐτὸν „παθητὸν
σαρκὶ καὶ ἀπαθῆ θεότητι, περιγραφπτον
σώματι ἀπερίγραφπτον πνεύματι, τὸν αὐ-
τὸν (ἄκτιστον καὶ κτιστόν,) ἐπίγειον καὶ
οὐράνιον, ὀρώμενον καὶ νοούμενον,
30 χωρητὸν καὶ ἀχώρητον, ἵνα ὄλω
ἀνθρώπῳ τῷ αὐτῷ καὶ θεῷ ὄλος
ἄνθρωπος ἀναπλασθῆ ὁ πεσὼν ὑπὸ τὴν
ἀμαρτίαν“, εἴη κατάκριτος.

6–7 cf. Hebr. 1, 2   20 cf. Hebr. 1, 2

25–33 cf. Gregorius Naz., Epist. 101 ad Cleodionum PG 37, 177 CD; SC 208 (1974) 42 (14–15)

1 κεφάλαιον *om.* O   5 θεοῦ καὶ πατὸς O   9 ἀλύτου] ἀλυμάντου O   10 μετὰ τὸν τόκον O
13 κεφάλαιον *om.* O   16 καὶ θεοῦ *om.* O   19 ἀειπαρθένου] παρθένου O   21–22 καὶ θεὸν
 marg. R add. O   22 χριστὸν καὶ θεὸν ὁμοούσιον O   26 καὶ *om.* R   27–30 τὸν ... ἀχώρητον
om. O

III Si quis secundum sanctos patres non confitetur proprie et secundum ueritatem dei genetricem sanctam semperque uirginem et immaculatam Mariam, utpote ipsum deum uerbum specialiter et ueraciter 5 qui a deo patre ante omnia saecula natus est *in ultimis* saeculorum absque semine conceptam ex spiritu sancto et incorruptibiliter eam genuisse, indissolubile permanente et post partum eiusdem uirginitate, 10 condemnatus sit.

III Si quis secundum sanctos patres non confitetur propriae et secundum ueritatem ipsius et unius domini nostri et dei 15 Iesu Christi duas natiuitates, tam ante saecula ex deo et patre incorporaliter et sempiternaliter quamque de sancta semper uirgine dei genetrice Maria corporaliter *in ultima* saeculorum atque unum eundemque 20 dominum nostrum et deum Iesum Christum consubstantialem deo et patri secundum deitatem et consubstantialem homini et matri secundum humanitatem, atque eundem „passibilem carne et impassibilem 25 deitate, circumscriptum corpore incircumscriptum deitate, eundem (inconditum et conditum,) terrenum et caelestem, uisibilem et intellectuabilem, capabilem et incapabilem, ut toto homini eodemque et deo 30 totus homo reformaretur, qui sub peccato cecidit“, condemnatus sit.

III Si quis non confitetur secundum sanctos patres proprie et uere dei genetricem sanctam semper uirginem immaculatam Mariam, utpote ipsum proprie ac uere ex deo patre natum ante omnia secula deum uerbum *in ultimis* seculorum absque semine concepisse ex spiritu sancto et incorruptibiliter enixam esse et indissolubili permanente et post partum eiusdem uirginitate, 10 sit condemnatus.

III Si quis non confitetur secundum sanctos patres proprie et uere ipsius et unius domini et dei nostri Iesu Christi duas natiuitates existere, unam quidem ante secula ex deo patre incorporaliter et sempiternaliter, alteram autem de sancta semper uirgine Maria carnaliter *in ultimis* seculorum, et eundem et unum dominum nostrum et deum Iesum Christum consubstantialem deo patri secundum deitatem et consubstantialem uirgini et matri secundum humanitatem, ac eundem „passibilem carne, impassibilem deitate, circumscriptum corpore, incircumscriptum spiritu, eundem (inconditum et conditum,) terrenum et caelestem, uisibilem et intelligibilem, capace[m] et incapacem, ut toto homine eodemque et deo totus homo reformaretur, qui caeciderat sub peccato“, 24* sit condemnatus.

2 proprie] propriae b 5 specialiter] spetialiter b V 6 qui a] quia DV saecula] secula b V 7 saeculorum] seculorum b 9 genuisse] genuissae b 9–10 permanente] permanentae b 10–11 uirginitate] uirginitatae b 11 condemnatus] condempnatus b D 12 condemnatus V 13 secundum om. DV 17 saecula] secula b 20 saeculorum] seculorum b V atque] adque b 22 consubstantialem] cumsubstantialem b 23 consubstantialem] cumsubstantialem b τῆ παρθένω = homini (uirgini) 24 atque] adque b 25 carne] carnae b 25–26 impassibilem deitate] impassibile in deitate DV 26 deitate] deitatae b 26–27 circumscriptum ... deitate om. DV 27 πνεύματι = deitate (spiritu) 28 caelestem] celestem b 29 intellectuabilem] intellectualem DV 32 condemnatus] condempnatus b D 33 condemnatus V

2 et om. 2123 4 utpote] etpote 2123 proprie] proriae 2123 8–9 indissolubili] indissolubili 2123 10 uirginitate] uirginitatem 2123 22 deo] deum 2123 23 consubstantialem] consubstantialem 2123 25 deitate] deitatem 2123 29 incap[acem expl. 2123

κεφάλαιον ε Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ
κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας κυρίως καὶ
ἀληθῶς μίαν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σε-
σαρκωμένην διὰ τοῦ „σεσαρκωμένην“
5 εἰπεῖν τῆς καθ’ ἡμᾶς οὐσίας ἐντελῶς ἐν
αὐτῷ Χριστῷ τῷ θεῷ καὶ ἀπαραλείπτως
μόνης *δίχα τῆς ἁμαρτίας* σημαίνειν,
εἴη κατάκριτος.

10 κεφάλαιον ς Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ
κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας κυρίως καὶ
ἀληθῶς ἐκ δύο φύσεων, θεότητος καὶ
ἀνθρωπότητος, καὶ ἐν δυσὶ φύσει,
θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι, καθ’ ὑπόστα-
15 σιν ἠνωμέναις ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαι-
ρέτως τὸν αὐτὸν καὶ ἓνα κύριον ἡμῶν καὶ
θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὑπάρχειν,
εἴη κατάκριτος.

20 κεφάλαιον ζ Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ
κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας κυρίως καὶ
ἀληθῶς τὴν κατ’ οὐσίαν τῶν φύσεων
διαφορὰν μετὰ τὴν ἄφραστον ἔνωσιν, ἐξ
ᾧν ὁ εἷς καὶ μόνος ὑπάρχει Χριστός,
25 ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως ἐν αὐτῷ
σωζομένην, εἴη κατάκριτος.

κεφάλαιον η̄ Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ
κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας κυρίως καὶ
30 ἀληθῶς τὴν κατὰ σύνθεσιν ἥτοι καθ’
ὑπόστασιν τῶν φύσεων ἔνωσιν, ἐξ ᾧν ὁ
εἷς καὶ μόνος ὑπάρχει Χριστός, ἀδιαι-
ρέτως ἐν αὐτῷ καὶ ἀσυγχύτως γνωριζο-
μένην, εἴη κατάκριτος.

---

7 cf. Hebr. 4, 15

---

1 κεφάλαιον <i>om.</i> O	6 αὐτῷ τῷ χριστῷ O	10 κεφάλαιον <i>om.</i> O	16 καὶ ¹ <i>om.</i> O
16–17 καὶ θεὸν <i>om.</i> O	17 ὑπάρχειν <i>om.</i> O	20 κεφάλαιον <i>om.</i> O	28 κεφάλαιον <i>om.</i> O
33 ἐν αὐτῷ <i>om.</i> O	33–34 ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως γνωριζομένην O		

V Si quis secundum sanctos patres non confitetur propriae et secundum ueritatem unam naturam dei uerbi incarnatam per hoc quod „incarnatam“ dicitur nostra substantia perfecte in Christo deo et indimminute *absque* tantummodo *peccato* significata, condemnatus sit.

VI Si quis secundum sanctos patres non confitetur propriae et secundum ueritatem ex duabus et in duabus naturis substantialiter unitis inconfuse et indiuisse unum eundemque esse dominum nostrum et deum Iesum Christum, condemnatus sit.

VII Si quis secundum sanctos patres non confitetur propriae et secundum ueritatem substantialem differentiam naturarum inconfuse et indiuisse in eo saluatam, condemnatus sit.

VIII Si quis secundum sanctos patres non confitetur propriae et secundum ueritatem naturarum substantialem unionem indiuisse et inconfuse in eo cognitam, condemnatus sit.

V Si quis non confitetur secundum sanctos patres proprie et uere unam naturam dei uerbi incarnatam ex hoc quod „incarnata“ dicitur nostra substantia perfecte in ipso Christo deo et indimminute *absque* tantummodo *peccato* significata, sit condemnatus.

VI Si quis non confitetur secundum sanctos patres proprie et uere ex duabus naturis, deitate et humanitate, et in duabus naturis, deitate et humanitate, secundum subsistentiam unitas inconfuse et indiuisse eundem et unum dominum nostrum Iesum Christum esse, sit condemnatus.

VII Si quis non confitetur secundum sanctos patres proprie et uere substantialem differentiam naturarum post ineffabilem unionem, ex quibus unus et solus existit Christus, inconfuse et indiuisse in eo saluatam, sit condemnatus.

VIII Si quis non confitetur secundum sanctos patres proprie et uere secundum compositionem, id est secundum subsistentiam naturarum unionem, ex quibus unus et solus existit Christus inconfuse et indiuisse in eo cognitam, sit condemnatus.

2 propriae] proprie DV   3 incarnatam]
incarnata DV   5–6 indimminute] indimminutae
b indimminute DV   7 condemnatus] condemp-
natus b D   13 inconfuse et
indiuisse] inconfusae et indiuisae b   15 con-
demnatus] condempnatus b D   24 inconfuse et in-
diuisse] inconfusae et indiuisae b   25 condem-
natus] condempnatus b D   30 naturarum] naturam DV   33 indiuisse et
inconfuse] indiuisae et inconfusae b   inconfuse]
indiuisse DV   34 condemnatus] condempnatus b
D   25 saluatam] saluatam n

4 perfecte] perfecit n

κεφάλαιον θ̄ Εἷ τις οὐχ ὁμολογεῖ
κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας κυρίως καὶ
ἀληθῶς τὰς φυσικὰς ιδιότητας τῆς θεότη-
τος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος
5 ἀνελλιπῶς ἐν αὐτῷ καὶ ἀμειώτως σωζομέ-
νας εἰς πίσωσιν ἀληθῆ τοῦ τὸν αὐτὸν
θεὸν τέλειον καὶ ἄνθρωπον τέλειον κατὰ
φύσιν ὑπάρχειν, εἴη κατάκριτος.

10 κεφάλαιον ῑ Εἷ τις οὐχ ὁμολογεῖ
κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας κυρίως καὶ
ἀληθῶς δύο τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς Χριστοῦ
τοῦ θεοῦ τὰ θελήματα συμφυῶς ἠνωμένα,
θειὸν τε καὶ ἀνθρώπινον, διὰ τὸ καθ'
15 ἑκατέραν αὐτοῦ φύσιν θελητικὸν κατὰ
φύσιν τὸν αὐτὸν ὑπάρχειν τῆς ἡμῶν
σωτηρίας, εἴη κατάκριτος.

κεφάλαιον ιā Εἷ τις οὐχ ὁμολογεῖ
20 κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας κυρίως καὶ
ἀληθῶς δύο τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς Χριστοῦ
τοῦ θεοῦ τὰς ἐνεργείας συμφυῶς ἠνωμέ-
νας, θείαν τε καὶ ἀνθρωπίνην, διὰ τὸ
καθ' ἑκατέραν αὐτοῦ φύσιν ἐνεργητικὸν
25 τὸν αὐτὸν ὑπάρχειν τῆς ἡμῶν σωτηρίας,
εἴη κατάκριτος.

κεφάλαιον ιβ̄ Εἷ τις ὁμολογεῖ κατὰ
τοὺς ἐναγεῖς αἰρετικούς τῆς τε θεότητος
30 καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ μίαν
φύσιν ἢ μίαν θέλησιν ἢ μίαν ἐνέργειαν,
εἰς ἀνατροπὴν μὲν τῆς τῶν ἁγίων πα-
τέρων ὁμολογίας, ἀθέτησιν δὲ τῆς αὐτοῦ
τοῦ σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίας, εἴη
35 κατάκριτος.

1–8 *cf.* 364, 34–35; *cf.* Maximus conf., PG 91, 73 C

1 κεφάλαιον *om.* O   6–8 τοῦ ... ὑπάρχειν *om.* O   10 κεφάλαιον *om.* O   16 τὸν αὐτὸν *om.* O
19 κεφάλαιον *om.* O   23 τε *om.* R   25 σωτηρίας ἡμῶν R   26 εἴη κατάκριτος *expl.* O

VIII Si quis secundum sanctos patres non confitetur propriae et secundum ueritatem naturales proprietates deitatis eius et humanitatis indimminute in eo et sine deminoratione saluatas,

condemnatus sit.

X Si quis secundum sanctos patres non confitetur propriae et secundum ueritatem duas unius eiusdemque Christi dei nostri uoluntates coherenter unitas, diuinam et humanam, ex hoc quod per utramque eius naturam uoluntarius naturaliter isdem consistit nostrae salutis, condemnatus sit.

XI Si quis secundum sanctos patres non confitetur propriae et secundum ueritatem duas unius eiusdemque Christi dei nostri operationes coherenter unitas, diuinam et humanam, ob eo quod per utramque eius naturam operator naturaliter isdem existit nostrae salutis, condemnatus sit.

XII Si quis secundum scelerosos haereticos unam Christi dei nostri uoluntatem confitetur et unam operationem, in peremptione sanctorum patrum confessionis et abnegatione eiusdem saluatoris nostri dispensationis, condemnatus sit.

VIII Si quis non confitetur secundum sanctos patres proprie et uere naturales proprietates deitatis Christi et humanitatis indimminute in eo et sine defectione saluatas in affirmationem ueracem eundem ipsum deum perfectum et hominem perfectum secundum naturam exsistere, sit condemnatus.

X Si quis non confitetur secundum sanctos patres proprie et uere duas eiusdem et unius Christi dei uoluntates coherenter unitas, diuinam et humanam, ex hoc quod in utraque eius natura uoluntarium secundum naturam eundem existere nostrae salutis, sit condemnatus.

XI Si quis non confitetur secundum sanctos patres proprie et uere duas eiusdem et unius Christi dei operationes choherenter unitas, diuinam et humanam, ex hoc quod in utraque eius natura efficacem secundum naturam eundem existere nostrae salutis, sit condemnatus.

XII Si quis confitetur secundum sceleratos hereticos deitatis et humanitatis Christi unam naturam aut unam uoluntatem aut unam operationem, in peremptionem quidem sanctorum patrum confessionis, abnegationem autem eiusdem saluatoris nostri dispensationis, sit condemnatus.

4 indimminute] indimminutae b indimminute DV
 5 deminoratione] deminorationae b diminoratione DV
 saluatas] saluatus L¹ saluata DV
 8 condemnatus] condempnatus b D damnatus V
 11 propriae] proprie DV 13 coherenter] coherentes b et herentes D et herentias V 14 utramque] utram DV 15 isdem] hisdem b
 16 condemnatus] condempnatus b D damnatus V 23 ob] ab DV 24 operator] operatur D uoluntarius V isdem] hisdem b 28 secundum *om.* DV 28-29 haereticos] hereticos b DV 30-31 peremptione] peremptionae b 32 abnegatione] abnegationae b 33 condemnatus] condempnatus b D damnatus V

κεφάλαιον ιγ Εἴ τις κατὰ τοὺς ἐνα-
 γεῖς αἰρετικούς ταῖς ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ
 θεοῦ καθ' ἔνωσιν οὐσιωδῶς σωζομέναις
 καὶ τοῖς ἁγίοις πατράσιν ἡμῶν εὐσεβῶς
 5 κηρυττομέναις δύο θελήσει καὶ δύο
 ἐνεργείαις, θεία τε καὶ ἀνθρωπίνη, ἐπι-
 διατάττεται συνομολογεῖν αὐταῖς παρὰ
 τὴν ἐκείνων διδασκαλίαν καὶ μίαν θέλη-
 σιν καὶ μίαν ἐνέργειαν, εἴη κατὰ-
 10 κριτος.

κεφάλαιον ιδ Εἴ τις κατὰ τοὺς ἐνα-
 γεῖς αἰρετικούς τῇ μιᾷ θελήσει καὶ τῇ μιᾷ
 ἐνεργείᾳ τῇ παρ' αὐτῶν τῶν αἰρετικῶν
 15 ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ δυσσεβῶς ὁμολο-
 γουμένη, καὶ τὰς δύο θελήσεις καὶ τὰς
 δύο ἐνεργείας, τὴν θείαν καὶ τὴν
 ἀνθρωπίνην, τὰς ἐπ' αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ
 θεοῦ καθ' ἔνωσιν φυσικῶς σωζομένας
 20 καὶ ἐκ τῶν ἁγίων πατέρων ὀρθοδόξως
 ἐπ' αὐτοῦ κηρυττομένας συνεξαρνεῖται
 καὶ συναποβάλλεται, εἴη κατὰ-
 κριτος.

25 κεφάλαιον ιε Εἴ τις κατὰ τοὺς ἐνα-
 γεῖς αἰρετικούς τὴν θεανδρικήν ἐνέρ-
 γειαν μίαν ἀνοήτως ἐκδέχεται, ἀλλ' οὐχὶ
 διπλὴν αὐτὴν ὁμολογεῖ κατὰ τοὺς ἁγίους
 πατέρας, τουτέστι θείαν καὶ ἀνθρωπίνην,
 30 ἢ τὴν ἐπ' αὐτῇ τῇ θεανδρικῇ τῆς καινῆς
 ῥῆσιν μιᾶς εἶναι σημαντικὴν ἐνεργείας,
 ἀλλ' οὐχὶ τῆς ἐκατέρων παραδόξου καὶ
 ὑπερφυοῦς ἐνώσεως δηλωτικὴν, εἴη
 κατὰκριτος.

XIII Si quis secundum scelerosos haereticos in Christo deo in unitate substantialiter saluatis et a sanctis patribus nostris pie praedicatis super duabus uoluntatibus et duabus operationibus, diuinam et humanam, contra doctrinam patrum et unam uoluntatem atque unam operationem confitetur, condemnatus sit.

XIII Si quis secundum sceleratos hereticos in Christo deo unitis substantialiter saluatis et a sanctis patribus nostris pie predicatis duabus uoluntatibus et duabus operationibus, diuinam et humanam, superprecipit simul confiteri eas contra illorum doctrinam et unam uoluntatem et unam operationem, sit condemnatus.

10

XIII Si quis secundum scelerosos haereticos cum una uoluntate et una operatione, quae ab haereticis impie confitetur, et duas uoluntates pariterque et operationes, hoc est diuinam et humanam, quae in ipso Christo deo in unitate saluantur et a sanctis patribus orthodoxe in ipso praedicantur, denegat et respuit, condemnatus sit.

XIII Si quis secundum sceleratos hereticos cum una uoluntate et una operatione, quae ab eisdem hereticis in Christo deo impie confitetur, et duas uoluntates et duas operationes, diuinam et humanam, quae in ipso Christo deo secundum unitionem naturaliter saluatas et a sanctis patribus orthodoxe in ipsis predicatas simul abnegat et simul respuit, sit condemnatus.

20

XV Si quis secundum scelerosos haereticos deiuirilem operationem (quod Greci dicunt theandricin) unam operationem insipienter suscipit, non autem duplicem esse confitetur secundum sanctos patres, hoc est diuinam et humanam, aut in ipsa deiuirile quae posita est nouae uocabuli dictionem unius esse designatiuam (operationis), sed non utriusque mirificae et gloriosae unitionis demonstratiuam, condemnatus sit.

XV Si quis secundum sceleratos hereticos deiuirilem operationem (quod Greci dicunt TEANDRICIN) unam insipienter suscipit et non duplicem eam confitetur secundum sanctos patres, hoc est diuinam et humanam, aut in ipsa deiuirile noue dictionem unius esse designatiuam operationis et non utriusque gloriosae et super naturam unitionis demonstratiuam, sit condemnatus.

35

1–2 haereticos] hereticos b DV   2 unitate] unitatae b
 4 praedicatis] praedicationis DV
 6 patrum om. LD   7 atque] adque b   8 condemnatus] condemnatus] condemnatus b D
 condemnatus V   12–13 haereticos] hereticos b DV
 13 cum] eum L   uoluntate] uoluntatae b
 14 impie] impie L   impiae b   15 uoluntates] uolumptates b
 19 condemnatus] condemnatus b D   condemnatus V
 27 theandricin] theandricyn b   28 duplicem] duplicem b DV
 32 dictionem] dictioni b   32–33 ἐνεργείας = (operationis)
 35 condemnatus] condemnatus b D   condemnatus V

30–31 dictionem] dictionis n   32 super naturam *coni. Lu*] ipse natura n

κεφάλαιον ιζ̄ Εἷ τις κατὰ τοὺς ἐνα-
 γεῖς αἰρετικούς ἐπ' ἀναιρέσει τῶν ἐπὶ
 Χριστοῦ τοῦ θεοῦ καθ' ἔνωσιν σωζο-
 μένων οὐσιωδῶς καὶ τοῖς ἁγίοις πατρά-
 5 σιν εὐσεβῶς κηρυττομένων δύο θελήσεων
 καὶ δύο ἐνεργειῶν, θείας καὶ ἀνθρωπί-
 νης, διχονοίας καὶ διαιρέσεις ἀφρόνως
 τῷ κατ' αὐτῶν μυστηρίῳ (οἰκονομίας)
 προστρίβεται, καὶ διὰ τοῦτο τὰς εὐαγγε-
 10 λικὰς καὶ ἀποστολικὰς περὶ αὐτοῦ τοῦ
 σωτῆρος φωνὰς οὐχ ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ
 προσώπῳ οὐσιωδῶς ἀπονέμει, τουτέστιν
 „αὐτῷ τῷ κυρίῳ ἡμῶν καὶ θεῷ Ἰησοῦ
 Χριστῷ“ κατὰ Κύριλλον τὸν ἀοίδιμον εἰς
 15 πίστωσιν „τοῦ θεοῦ εἶναι φύσει καὶ ἄν-
 θρωπον ἀληθῶς τὸν αὐτόν“, εἶη
 κατάκριτος.

κεφάλαιον ιζ̄ Εἷ τις οὐχ ὁμολογεῖ
 20 κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας κυρίως καὶ
 ἀληθῶς πάντα τὰ παραδοθέντα καὶ
 κηρυχθέντα τῇ ἁγίᾳ τοῦ θεοῦ καθολικῇ
 καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ παρ' αὐτῶν τε
 τῶν ἁγίων πατέρων καὶ τῶν ἐγκρίτων
 25 οἰκουμενικῶν πέντε συνόδων ἄχρι *μιᾶς*
κεραίας λόγῳ καὶ διανοίᾳ, εἶη κα-
 τὰκριτος.

κεφάλαιον ιη̄ Εἷ τις κατὰ τοὺς
 30 ἁγίους πατέρας συμφώνως ἡμῖν καὶ ὁμο-
 δόξως οὐκ ἀποβάλλεται καὶ ἀναθεματί-
 ζει ψυχῇ τε καὶ στόματι πάντας οὓς
 ἀποβάλλεται καὶ ἀναθεματίζει δυσωνύ-
 μους αἰρετικούς μετὰ πάντων τῶν συγ-
 35 γραμμάτων ἄχρι *μιᾶς κεραίας* ἢ ἁγία τοῦ

25–26 cf. Mt. 5, 18   35 cf. Mt. 5, 18

13–16 Cyrillus Alex.?

---

8 <οἰκονομίας> om. R

XVI Si quis secundum scelerosos haereticos in peremptione saluatis in Christo deo essentialiter in unitione et sanctis patribus pie praedicatis duabus uoluntatibus et duabus operationibus, hoc est diuinae et humanae, dissensiones et diuisiones insipienter mysterio dispensationis eius innectit, et propterea euangelicas et apostolicas de eodem saluatorem uoces non uni eademque personae essentialiter tribuit, id est „ipsi domino et deo nostro Iesu Christo“, secundum beatum Cyrillum, ut ostendatur „deus esse et homo isdem naturaliter“, condemnatus sit.

XVII Si quis secundum sanctos patres non confitetur proprie et secundum ueritatem omnia quae tradita sunt et praedicata sanctae catholicae et apostolicae dei ecclesiae perindequae a sanctis patribus et uenerandis uniuersalibus quinque conciliis usque ad *unum apicem* uerbo et mente, condemnatus sit.

XVIII Si quis secundum sanctos patres consonanter nobis pariterque fide non respuit et anathematizat anima et ore omnes quos respuit et anathematizat nefandissimos haereticos cum omnibus impiis eorum conscriptis usque ad *unum apicem* sancta

XVI Si quis secundum sceleratos hereticos in peremptionem in Christo deo secundum unitionem saluatis essentialiter et a sanctis patribus pie predicatis duabus uoluntatibus et duabus operationibus, diuinam et humanam, dissensiones et diuisiones insipienter in mysterio dispensationis eius innectit, et propterea euangelicas et apostolicas de eodem saluatore uoces non uni et eidem personae essentialiter tribuit, id est „ipso domino nostro et deo Iesu Christo“, secundum beatum Cyrillum, ad confirmationem „deum esse natura et hominem uere eundem“, sit condemnatus.

XVII Si quis non confitetur secundum sanctos patres proprie et uere omnia quae tradita sunt et predicata sanctae (catholicae) et apostolicae dei aecclesiae ab ipsis sanctis patribus et probabilius et uniuersabilibus quinque conciliis usque ad *unum apicem* uerbo et mente, sit condemnatus.

XVIII Si quis secundum sanctos patres consonanter nobiscum eadem credens non respuit et anathematizat anima et ore omnes quos respuit et anathematizat nefandissimos hereticos cum omnibus impiis eorum conscriptis usque ad *unum apicem*

1–2 haereticos] hereticos b DV 2 peremptione] peremptionae b 3 unitione] unitionae b 4 pie] piae b 5 est *om.* DV 7 mysterio] misterio b 9 saluatorem] saluatore DV 9–10 eademque] aeademque L¹ eademque L² b DV 13 isdem] hisdem b ὁληθῶς = naturaliter (φυσικῶς – ueraciter) 14 condemnatus] condemnatus b D condemnatus V 20 proprie] propriae b 22–23 sanctae ... ecclesiae] a sancta catholica et apostolica dei ecclesia DV 25 mente] mentae b 26 condemnatus] condemnatus b D condemnatus V 32–33 nefandissimos *coni. Lu*] in nefandissimos L b ineffandissimos DV 33 haereticos] hereticos b V omnibus *om.* DV 34 unum] unam L b DV apicem] apicem b

23 probabilius] probabilius *coni. Lu* 23–24 uniuersabilibus] uniuersabilius *coni. Lu*

θεοῦ καθολικῆ καὶ ἀποστολικῆ ἐκκλησία,
 ταῦτόν δὲ λέγειν αἱ ἅγαι καὶ οἰκουμενι-
 καὶ πέντε σύνοδοι καὶ αὐτοὶ πάντες ὁμό-
 φρονες οἱ ἔγκριτοι τῆς ἐκκλησίας πατέ-
 5 ρες, ἦτοι Σαβέλλιον, Ἄρειον, Εὐνόμιον,
 Μακεδόσιον, Ἀπολινάριον, Πολέμωνα,
 Εὐτυχέα, Διόσκορον, Τιμόθεον τὸν Αἴ-
 λουρον, Σεβῆρον, Θεοδόσιον, Κόλλουθον,
 Θεμέστιον, Παῦλον τὸν Σαμοσατέα, Διό-
 10 δωρον, Θεόδωρον, Νεστόριον, Θεόδου-
 λον τὸν Πέρσην, Ὠριγένην, Δίδυμον,
 Εὐάγριον, καὶ ἀπλῶς τοὺς ἄλλους ἅπαν-
 τας αἰρετικούς τοὺς τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ
 διαβεβλημένους καὶ ἀποβεβλημένους, ὧν
 15 τὰ δόγματα διαβολικῆς ἐνεργείας ὑπάρ-
 χει *γεννήματα*, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια αὐτοῖς
 μέχρι τέλους ἀμετανοήτως φρονήσαντας ἢ
 φρονοῦντας ἢ φρονήσοντας. μεθ'
 ὧν ἐνδίκως ὡς ὁμοδόξους αὐτοῖς καὶ ὁμό-
 20 φρονας δι' ὧν ἐδογμάτισαν ἀποδεδειγμέ-
 νους καὶ τῇ οἰκείᾳ πλάνῃ τὸν ἑαυτῶν
 συντελέσαντας βίον, φαμέν δὴ Θεόδωρον
 τὸν γενόμενον ἐπίσκοπον τῆς Φαράν, καὶ
 Κῦρον τὸν Ἀλεξανδρείας, καὶ Σέργιον
 25 τὸν Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοὺς αὐτοῦ
 διαδόχους Πύρρον καὶ Παῦλον τῇ ἰδίᾳ
 κακοπιστίᾳ προσμένοντας, καὶ πάντα τὰ
 δυσσεβῆ τούτων συγγράμματα καὶ τοὺς
 τὰ ὅμοια αὐτοῖς μέχρι τέλους ἀμετα-
 30 νοήτως φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας ἢ
 φρονήσοντας, *τουτέστι* μίαν θέλη-
 σιν ἢ μίαν ἐνέργειαν τῆς θεότητος καὶ
 τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ, καὶ πρὸς

16 cf. Mt. 3,7

dei ecclesia catholica et apostolica, hoc est
 sanctae et uniuersales quinque synodi et
 consonanter omnes probabiles ecclesiae
 patres, id est Sabellium, Arrium, Euno-
 mium, Macedonium, Apollinarem, Pole-
 monem, Eutychem, Dioscorum, Timo-
 theum qui et Elurum, Seuerum, Theodo-
 sium, Colluthum, Themestium, Paulum
 Samusatenum, Diodorum, Theodorum,
 Nestorium, Theodulum Persam, Origenem,
 Didimum, Euagrium, et compendiose
 omnes reliquos haereticos qui a catholica
 ecclesia reprobati atque abiecti sunt, quo-
 rum dogmata diabolicae operationis sunt
genimina, et eos qui similia cum his usque
 ad finem obstinate sapuerunt aut sapiunt
 uel sapere sperantur. cum quibus
 merito utpote similes eis parique errore
 praedictos ex quibus dogmatizare noscun-
 tur proprioque errori uitam suam determi-
 nantes, hoc est Theodorum quondam episcopum
 Faranitanum, Cyrum Alexandrinum, Sergium
 Constantinopolitanum uel eius successores
 Pyrrum et Paulum in sua perfidia permanen-
 tes, et omnia impia illorum conscripta, et
 eos qui similia cum illis usque ad finem
 obstinate sapuerunt aut sapiunt uel sapere
 sperantur, hoc est unam uoluntatem et unam
 operationem deitatis et humanitatis Christi,
 et super

sancta dei catholica et apostolica aecclesia,
 hoc est sanctae et uniuersales quinque
 sinodi et ipsi omnes consonanter probabi-
 les aecclesiae patres, dicimus autem Sabel-
 lium, Arrium, Eunomium, Macedonium,
 Apollinarem, Polemonem, Euticen, Diosco-
 rum, Timotheum Elurum, Seuerum, Theo-
 dosium, Cholutum, Themestium, Paulum
 Samosatenum, Diodorum, Theodorum,
 Nestorium, Theodulum Persam, Origenem,
 Didimum, Euagrium, et compendiose alios
 omnes hereticos qui a catholica aecclesia
 reprobati atque abiecti sunt, quorum dog-
 mata diabolicae operationis sunt *genimina*,
 et eos qui similia cum his usque ad finem
 sine paenitentia sapuerunt aut sapiunt uel
 sapient. cum quibus merito utpote
 eadem dogmatizantes et ducentes, sicut
 ostensum est, et in proprio errore uitam
 suam destruentes, dicimus autem Theodo-
 rum quondam episcopum Pharanitanum et
 Cyrum Alexandrinum et Sergium Constan-
 tinopolitanum et eius successores Pyrrum
 et Paulum in sua perfidia permanentes, et
 omnia impia eorum conscripta, et eos qui
 similia cum illis usque ad finem sine poeni-
 tentia sapuerunt aut sapiunt uel sa-
 pient, hoc est unam uoluntatem aut
 unam operationem deitatis et humanitatis
 Christi, et cum his impiissimam Extasin

1 est] et DV   2 synodi] sinodi b   3 pro-
 babilis ecclesiae] probabilespecclesiae L¹   5 ma-
 chedonium b   appollinarem D   6 euthy-
 cem V   dyoscorum V   6-7 thimotheum
 D   9 samosatenum b   sumusatenum V
 10 originem b   11 didimum b V   dydimum D
 eugrium DV   compendiose] compendiosae
 b   12 haereticos] hereticos b DV   13 atque]
 adque b   sunt atque abiecti DV   14 diaboli-
 cae] diabolice LDV   operationis] operationes DV
 18 utpote] utpotae b   19 praedictos] praeditos b
 23 constantinopolitanum b   27 obstinate] obsti-
 natae b

6 polemonem] polemorem n   9 diodorum]
 chodorum.n   10 theodulum persam] theodorum
 periam n   18 ὁμόφρονος = eadem ducentes]
 eadem docentes n   21 pharanitanum] pharanita-
 rum n   25 impia eorum *coni. Lu*] impiae eorum n

τούτοις τὴν ἐξ ὑποβολῆς τοῦ αὐτοῦ Σεργίου γενομένην παρὰ Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως κατὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀσεβειάτην Ἐκθεσιν, ἐν Χριστοῦ τοῦ
 5 θεοῦ θέλημα καὶ μίαν ἐκ κατασκευῆς ἐνεργεῖαν πρεσβεύειν ὀριζομένην, καὶ πάντα τὰ ὑπὲρ αὐτῆς ἀσεβῶς αὐτοῖς γραφέντα τε καὶ πραχθέντα, καὶ τοὺς αὐτὴν ἦτοι τῶν ὑπὲρ αὐτῆς γραφέντων ἢ
 10 πραχθέντων προσδεχομένους, καὶ σὺν τούτοις αὐτίς τὸν ἐξ εἰσηγήσεως τοῦ αὐτοῦ Παύλου γεγόμενον ἀρτίως παρὰ τοῦ νυνὶ γαληνῶς βασιλεύοντος Κωνσταντίνου τοῦ αὐτοκράτορος κατὰ τῆς
 15 καθολικῆς ἐκκλησίας ἀσεβέστατον Τύπον, οἷα τὰς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἐπ’ αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν εὐσεβῶς κηρυττομένας δύο φυσικὰς θελήσεις καὶ ἐνεργείας,
 20 θεῖαν τε καὶ ἀνθρωπίνην, τῇ παρὰ τῶν αἰρετικῶν ἀσεβῶς ἐπ’ αὐτοῦ πρεσβευομένη μὲν θελήσει καὶ μὲν ἐνεργείᾳ συνεξαρνηθῆναί τε καὶ συναποσιωπηθῆναι διαγορεύοντα, καὶ διὰ τοῦτο τὴν μετὰ
 25 τῶν ἁγίων πατέρων καὶ τοὺς ἐναγεῖς αἰρετικούς μὲμψεως ἀπαθεῖς καὶ κατακρίσεως ἀδίκως ἀπολύειν διοριζόμενον εἰς ἀνατροπὴν τῶν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ὄρων τε καὶ κανόνων.
 30 Εἴ τις οὖν, καθὰ λέλεκται, συμφώνως ἡμῖν ταῦτα πάντα τὰ δυσσεβῆ τῆς αὐτῶν αἰρέσεως δόγματα καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτῶν ἢ πρὸς ἐκδίκησιν αὐτῶν τινὶ τῶν πάντων

30–32 cf. 378, 29–31

13–14 τὸν Ἡρακλωνᾶν ἐνθάδε κωνσταντῖνον τὸν Ἡρακλείου γνήσιον γόνον λέγει *margin*. R

haec impiissimam Ecthesin quae per sua-
sione eiusdem Sergii facta est ab Heraclio
quondam imperatore aduersus orthodo-
xam fidem, unam Christi dei uoluntatem et
unam ex concinnatione definientem opera-
tionem uenerari, sed et omnia quae pro ea
impie ab eis scripta uel acta sunt. et illos
qui eam suscipiunt uel aliquid de his quae
pro ea scripta uel acta sunt. et cum illis
denuo scelerosum Typum qui ex suasionem
praedicti Pauli nuper factus est a serenis-
simo principe Constantino imperatore
contra catholicam ecclesiam, utpote duas
naturales uoluntates et operationes, diui-
nam et humanam, quae a sanctis patribus
in ipso Christo deo uero et saluatore nostro
pie praedicantur, cum una uoluntate et
operatione, quae ab haereticis impie in eo
ueneratur, pariter denegare et taciturnitate
constringi promulgantem, et propterea
cum sanctis patribus et scelerosos haereticos
ab omni repraehensione et condemnatione
iniuste liberari definientem in ampu-
tatione catholicae ecclesiae definitionum
seu regulae.

quae per suasionem eiusdem Sergii facta est
ab Heracleo quondam imperatore aduer-
sus orthodoxam fidem, unam dei Chri-
sti uoluntatem et unam ex adinuentione
malignam definientem operationem confi-
teri ac omnia quae pro ea impie ab eis
scripta uel acta sunt, et illis qui eam uel
aliquid de his quae pro ea scripta uel acta
sunt suscipiunt. et cum his iterum impiissi-
mum Typum factum ex eiusdem suasionem
eiusdem Pauli nuper a serenissimo principe
Constantino imperatore contra catholicam
ecclesiam, utpote duas naturales uoluntates
et operationes, diuinam et humanam, quae
a sanctis patribus in ipso Christo deo uero
et saluatore nostro pie predicantur, cum
una uoluntate et operatione, quae ab here-
ticis impie in eo dogmatizantur, simul
denegare et simul tacere promulgantem, et
propterea cum sanctis patribus et scelera-
tos hereticos ab omni quaerela et condem-
natione iniuste absoluere definientem in
interemptionem catholicae aecclesiae defi-
nitionum et regularum.

25

Si quis igitur, iuxta quod dictum est,
consonanter nobis omnia haec impiissima
haereseos illorum dogmata et ea quae pro
illis aut in definitione eorum a quolibet

Si quis igitur, iuxta quod dictum est,
consonanter nobiscum omnia impiissima
haec hereseos illorum dogmata et ea quae
pro illis aut in definitionem eorum a quoli-

1 haec] hec b V   1–2 per suasionem] persuasione L
2 eraclio b   5 concinnatione] concinnationem L
concinnae b   7 impie] impiae b
13 utpote] utpotae b   17 pie] pie b
17–18 uoluntate et operatione] uoluntatae et operationae b
19 taciturnitate] taciturnitati b D
21–22 haereticos] hereticos b DV
22 repraehensione] repraehensionae b
22–23 condemnatione] condemnationae b
condemnatione D   23 iniuste] iniustae b
liberari] liberare L¹   23–24 amputatione] amputationae b
32 haereseos] hereseos b DV
33 πρὸς ἐκδόχῃσιν = in definitione (cf. par.) (πρὸς ὀρισμὸν – in defensione) definitione] definitionae b

4 unam ex adinuentione *coni. Lu*] unam ad ex adinuentionem n
7 illis] illos *coni. Lu*   33 πρὸς ἐκδόχῃσιν = in definitionem (cf. par.) (in defensionem)

ἀσεβῶς γεγραμμένα καὶ αὐτοὺς τοὺς
 εἰρημένους αἵρετικούς, Θεόδωρόν φαμεν
 καὶ Κῦρον, Σέργιον τε καὶ Πύρρον καὶ
 Παῦλον, οὐκ ἀποβάλλεται καὶ ἀναθεμα-
 5 τίζει πολεμίους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας
 ὑπάρχοντας, ἢ εἴ τις τινὰ τῶν παρ'
 αὐτῶν ἢ τῶν τὰ ὅμοια αὐτοῖς φρο-
 νούντων ἐγγράφως ἢ ἀγράφως καθ'
 οἶον δῆποτε τρόπον ἢ τόπον ἢ καιρὸν
 10 προπετῶς καθαιρεθέντων ἢ κατακρι-
 θέντων, ὡς μὴ τὰ αὐτῶν φρονούντα ἀλλὰ
 τὰ τῶν ἁγίων πατέρων σὺν ἡμῖν ὁμολο-
 γούντα καθηρημένον ἔχει τὸ σύνολον ἢ
 κατακεκριμένον, ἀλλ' οὐχὶ τὸν τοιοῦτον
 15 μὲν, ὅστις ἂν εἴη, τουτέστιν εἴ τε ἐπίσκο-
 πος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ἐτέρας
 τῆς οἰασοῦν ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ἢ
 καὶ μοναχὸς ἢ λαϊκός, εὐσεβῆ καὶ ὀρθό-
 δοξον ἡγεῖται καὶ τῆς καθολικῆς
 20 ἐκκλησίας ὑπέρμαχον καὶ ἐν αὐτῇ βε-
 βαίως κεκυρωμένον εἰς ἣν ἐκλήθη παρὰ
 τοῦ κυρίου τάξιν, ἐκείνους δὲ τοὺς δυσ-
 σεβεῖς καὶ τὰς ἀνόμους αὐτῶν περὶ τού-
 του κρίσεις ἦτοι ψήφους ἐώλους καὶ
 25 ἀκύρους καὶ ἀβεβαίους ὀρίζεται, μᾶλλον
 δὲ βεβήλους καὶ ἐπαράτους καὶ ἀποβλή-
 τους, ὁ τοιοῦτος εἴη κατάκριτος.

κεφάλαιον ιθ̄ Εἴ τις τὰ τῶν ἐναγῶν
 30 αἵρετικῶν ὁμολογουμένως φρονῶν καὶ
 δοξάζων ἐκ προπετοῦς ἀνοίας „ταῦτα“
 λέγει „τῆς εὐσεβείας ὑπάρχειν τὰ δόγ-
 ματα ἃ παραδεδώκασιν οἱ ἀπ' ἀρχῆς
 αὐτόπται καὶ ὑπηρεταὶ τοῦ λόγου γενό-
 35 μενοι, ταύτων δὲ λέγειν αἱ ἁγίαι καὶ

33–35 Luc. 1, 2

384, 32–386, 1 cf. 160, 29–32 Ecthesis

---

19 ἡγεῖται] ἡγηται R

impie conscripta sunt et denominatos haereticos, Theodorum dicimus, Cyrum et Sergium, Pyrrum et Paulum, non respuit et anathematizat utpote catholicae ecclesiae rebelles existentes, aut si quis aliquem de his qui ab illis uel similibus eorum in scripto uel sine scripto quocumque modo uel loco aut tempore temere depositi sunt aut condemnati, utpote similia eis minime credentem sed sanctorum patrum nobiscum confitentem doctrinam, uti condemnatum habet aut omnino depositum, sed non arbitratur huiusmodi quicumque fuerit, hoc est siue episcopus aut presbiter uel diaconus siue alterius cuiuscumque ecclesiastici ordinis, aut monachus uel laicus, pium et orthodoxum et catholicae ecclesiae propugnatorem atque in ipso firmiter consolidatum in quo uocatus est a domino ordine, illos autem impios atque detestabilia eorum pro hoc iudicia uel sententias uacuas et inualidas atque infirmas, magis autem profanas et execrabiles uel reprobabiles arbitratur, huiusmodi condemnatus sit.

XVIII Si quis ea quae scelerosi haeretici sapiunt indubitanter professus atque intellegens per inanem proteruiam dicit: „haec pietatis esse dogmata quae tradiderunt *ab initio speculatores et ministri uerbi*, hoc est dicere sanctae et uniuersales quinque syn-

bet impie conscripta sunt et eos predictos hereticos, Theodorum dicimus et Cyrum et Sergium et Pyrrum et Paulum, non respuit et anathematizat rebellis catholicae ecclesiae existen⟨te⟩s, aut si quis aliquem de his qui ab illis aut similia cum eis sapientibus in scripto uel sine scripto quocumque modo uel loco aut tempore temere depositi sunt aut condemnati, ob id quod minime illorum sapientem sed sanctorum patrum nobiscum confitentem doctrinam, uti condemnatum habet aut omnino depositum, sed non magis huiusmodi quicumque fuerit, siue episcopus aut presbiter uel diaconus siue alterius cuiuscumque ecclesiastici ordinis, aut et monachus et laicus, pium et orthodoxum censet et catholicae ecclesiae propugnatorem et ex ipsa firm⟨i⟩us consolidatum in quolibet uocatus est a domino ordine, illos autem impios ac detestabilia eorum pro hoc iudicia, id est sententias uacuas et inualidas atque infirmas determinat, magis autem profanas et execrabiles uel reprobabiles, huiusmodi sit condemnatus.

XVIII Si quis ea quae scelerati heretici manifestius confitens et dogmatizans per audacem insipientiam dicit: „haec pietatis existere dogmata quae tradiderunt *ab initio speculatores et ministri uerbi fuere*, hoc est dicere sanctae et uniuersales quinque syn-

1–2 haereticos] hereticos b DV 5–6 aliquem] aliquis L¹ 9 condemnati] condempnati b D condemnati V utpote] utpotae b 11–12 condemnatum] condempnatum b D condemnatum V 15 cuiuscumque] cuiuscunque DV 18 atque] adque b 20 atque] adque b 21 iudicia] iuditia b V 22 atque] adque b 23 profanas] prophanas DV 24 uel reprobabiles om. DV 25 condemnatus] condempnatus b D condemnatus V 29 haeretici] heretici b DV 30–31 intellegens] intelligens b V 385, 34–387, 1 synodi] sinodi b

5 ὑπάρχοντας = existen⟨te⟩s 18 βεβαίως = firm⟨i⟩us 32 dogmata] dogmatamata n

οἰκουμενικαὶ πέντε σύνοδοι“, συκοφαντῶν αὐτοὺς τε τοὺς ἁγίους πατέρας καὶ αὐτὰς τὰς ἁγίας οἰκουμενικὰς πέντε συνόδους εἰς ἀπάτην τῶν ἀκεραιωτέρων
 5 ἦτοι παραδοχὴν τῆς ἑαυτοῦ βεβήλου κακοπιστίας, ὁ τοιοῦτος εἶη κατάκριτος.

κεφάλαιον κ̄ Εἷ τις κατὰ τοὺς ἐνα-
 10 γεῖς αἰρετικούς καθ’ οἷον δῆποτε τρόπον ἢ λόγον ἢ καιρὸν ἢ τόπον *ῥρια μετακινῶν ἀθεμίτως* ἃ ἔθεντο παγίως οἱ ἅγιοι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πατέρες, ταῦτόν δὲ λέγειν αἱ ἅγιοι καὶ οἰκουμενικαὶ πέντε σύνοδοι, καινοτομίας τολμηρῶς
 15 ἐπινοεῖ καὶ πίστεως ἐτέρας ἐκθέσεις ἢ τύπους ἢ νόμους ἢ ὅρους ἢ λιβέλλους ἢ ἀναφορὰς ἢ ἐπιστολάς ἢ συγγραφὰς ἢ ὑπογραφὰς ἢ *μαρτυρίας ψευδεῖς* ἢ συν-
 20 ὁδους ἢ πράξεις ὑπομνημάτων ἢ χειροτονίας ἐώλους καὶ τῶ ἐκκλησιαστικῶ κανόνι μὴ ἐγνωσμένας ἢ τοποτηρησίας ἤγουν τοποτηρητὰς ἀθέσμους καὶ ἀκανονίστους, καὶ ἀπλῶς εἶ τιπερ ἄλλο τοῖς
 25 ἀσεβέσιν αἰρετικοῖς εἴθισται πράττειν ἐκ διαβολικῆς ἐνεργείας σκολιῶς καὶ πανούργως ποιεῖ κατὰ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ταῦτόν δὲ λέγειν τῶν πατρικῶν αὐτῆς καὶ
 30 συνοδικῶν κηρυγμάτων πρὸς ἀνατροπὴν τῆς εἰλικρινοῦς εἰς τὸν κύριον ἡμῶν καὶ θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμολογίας καὶ μέχρι τέλους ἀμετανόητος διατελεῖ τὰ τοιαῦτα δυσσεβῶς ἐνεργῶν, ὁ
 35 τοιοῦτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων εἶη κατάκριτος. καὶ ἐρεῖ πᾶς ὁ λαός· γένοιτο, γένοιτο.

11–12 cf. Prov. 25, 18

19 cf. Deut. 19, 14

35–37 Ps. 105, 48

10–11 cf. 52, 38 Monachi Graeci

odi“, calumnians utique ipsos sanctos patres et memoratas sanctas quinque synodos in deceptione simplicum uel susceptione suae profanae perfidiae, huiusmodi condemnatus sit.

odi“, calumnians ipsos sanctos patres et easdem sanctas et uniuersales quinque synodos in deceptione simplitiū, id est susceptione suae profanae perfidiae,
5 huiusmodi sit condemnatus.

XX Si quis secundum scelerosos haereticos quocumque modo aut uerbo uel tempore aut loco *terminos remouens* illicite quos posuerunt firmiter sancti catholicae ecclesiae patres, id est sanctae et uniuersales quinque synodi, nouitates temere exquirere et fidei alterius expositiones aut typos uel leges aut definitiones aut libellos aut epistolas aut conscripta aut subscriptiones aut *testimonia falsa* aut synodos aut gesta monumentorum aut ordinationes uacuas et ecclesiasticae regulae incognitas aut loci seruaturas incongruas et irrationabiles, et compendiose si quid aliud impiissimis haereticis consuetum est agere per diabolicam operationem tortuose et callide agit contra pias orthodoxorum catholicae ecclesiae, hoc est dicere paternarum eius et synodaliū praedicationum ad eersionem sincerissimae in dominum deum nostrum confessionis et usque in finem sine penitentia permanet haec impie agens,
huiusmodi *in saecula saeculorum* condemnatus sit. *et dicat omnis populus: fiat, fiat!*

XX Si quis secundum sceleratos hereticos quocumque modo aut uerbo uel tempore aut loco *terminos transmutans* illicite quos posuerunt firmiter sancti catholicae ecclesiae patres et sanctae uniuersales quinque synodi, nouitates temere adinuenire et fidei alterius expositiones aut typos uel leges aut definitiones aut libellos aut relationes aut epistolas aut conscripta aut sub(scrip)tiones aut *testimonia falsa* aut synodos aut actus monumentorum aut ordinationes uacuas et ecclesiasticae regulae incognitas aut loci seruaturas incongruas et sine regula, et compendiose dicere si quid aliud impiissimis hereticis consuetum est agere pro diabolica operatione tortuose et callide agit contra pias orthodoxorum catholicae ecclesiae, id est paternas eius et synodales predicationes ad peremptionem sincerissimae in dominum nostrum Iesum Christum confessionis et usque in finem sine po(en)tentia permanet haec impie agens, huiusmodi *in secula saeculorum* sit condemnatus. *et dicit omnis populus: fiat, fiat!*

2 synodos] sinodus b 3 deceptione] deceptio-
nae b 3–4 uel susceptione suae] per susceptiones
ue DV 3 susceptione] susceptionae b 4 pro-
fanae] prophane DV 5 condemnatus] condem-
natus b D condemnatus V 10 quocumque]
quacunq̄ue DV 11 illicite] illicitae b 14 syn-
odi] sinodi b 15 fidei] fidaei b typos]
tipos b 18 synodos] sinodos b 20 ecclesia-
sticae] ecclesiastice b V incognitas] incogni-
tis DV 22 compendiose] compendiosae b
23 haereticis] hereticis b DV 24 tortuose et
callide] tortuosae et callidae b 25 agit] ait DV
27 synodaliū] sinodaliū b ad eersionem]
ad uersionem b 29 confessionis] confessiones b¹
30 impie] impiae b 31–32 saecula saeculorum]
secula saeculorum b DV 32 condemnatus] con-
dempnatus b D condemnatus V

18 ὑπογραφὰς = sub(scrip)tiones] subiiectiones n
30 ἀμετανοήτως = sine po(en)tentia] sine potentia
n

Τούτων τοίνυν εὐσεβῶς παρ' ἡμῶν
 ὀρισθέντων καὶ σὺν ἀκριβείᾳ πάσῃ κατὰ
 τὴν τοῦ κυρίου διάταξιν, τὰ μὲν ζιζάνια
 καὶ πάντας τοὺς ποιῶντας τὰ σκάνδαλα
 5 μετὰ τοῦ ἀχρωάδους αὐτῶν καὶ αἰρετικοῦ
 φρονήματος τῷ πυρὶ τῆς κανονικῆς ἀπο-
 φάσεως ἐξ ἀποστολικῆς ἀύθεντίας ἐμβα-
 λόντων ἡμῶν, τὸν δὲ σῆτον τῆς εἰς αὐτὸν
 ὀρθοδόξου καὶ ἀνωμήτου ἡμῶν τῶν Χρι-
 10 στιανῶν πίστεως εἰς τὴν ἀποθήκην ἡγουν
 τὴν ἁγίαν αὐτοῦ καθολικὴν ἐκκλησίαν
 διὰ τοῦ πτύου τῆς πατρικῆς διδασκαλίας
 ἀσφαλῶς συναγαγόντων τοὺς ἐπινικίους
 αὐτῇ μετὰ τοῦ προφήτου Σοφονίου κατ-
 15 ἐπάδομεν ὕμνους· χαῖρε σφόδρα, θύγα-
 τερ Σιών, κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ·
 εὐφραίνου καὶ κατατέρπου ἐξ ὅλης τῆς
 καρδίας σου, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· πε-
 ριεῖλε κύριος ἐκ σοῦ τὰ ἀδικήματα τῶν
 20 ἀντικειμένων σοι· λελύτρωταί σε ἐκ χει-
 ρὸς τῶν ἐχθρῶν σου· κύριος βασιλεύσει
 ἐν μέσῳ σου, οὐκ ὄψει κακὰ οὐκ ἔτι,
 πάσης ἀποβληθείσης καινοτομίας αἰρε-
 τικῆς καὶ πάσης σοι κυρωθείσης ὀρθοδό-
 25 ξου πίστεως εἰς κατάσχεσιν ζωῆς αἰωνίου
 παρὰ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος τῶν
 ἡμετέρων ψυχῶν· ὧ δόξα σὺν πα-
 τρὶ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, τιμῇ, κράτος,
 προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
 30 σύμπαντας αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἄμην.

3–4 cf. Mt. 13, 25–40; Rom. 16, 17   5–12 cf. Mt. 3, 12   8–13 cf. 1. Cor. 5, 4–5   15–22 Soph.
 3, 14–15   26–27 cf. Tit. 2, 13; 1. Petr. 2, 25

1–2 cf. 232, 35

His itaque a nobis pie promulgatis et cum omni suptilitate secundum dominicam praeceptionem *zezanea* quidem et omnes *facientes scandala* cum *paleato* et haeretico intellectu eorum *igni* canonicae sententiae ex apostolica auctoritate proicientes, *triticum* autem orthodoxae et apostolicae fidei nostrae Christianorum *in orreum*, id est catholicam ecclesiam, per *uentilabrum* paternae doctrinae firmius *congregantes* uictrices ei cum propheta Sophonia canimus hymnos: *habe nimis, o filia Sion, praedica, filia Hierusalem, laetare et exulta ex toto corde tuo, filia Hierusalem. abstulit dominus a te iniquitates aduersariorum tuorum, liberauit te de manu inimicorum, dominus in medio tui, non uidebis mala ulro* omni explosa nouitate haeretica et omni confirmata in te orthodoxa fide in possessione uitae aeternae per ipsum Christum *deum saluatorem animarum nostrarum*, cui gloria honor ueneratio imperium cum patre et sancto spiritu nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

His itaque a nobis pie definitis et cum omni enucleatione secundum domini preceptum *zizania* quidem et omnes *facientes scandala* cum *paleato* eorum et heretico intellectu canonicae sententiae ex apostolica auctoritate proicientes, *triticum* autem orthodoxae et immaculatae nostrae Christianorum fidei *in horreum*, id est catholicam aecclesiam, per *uentilabrum* paternae doctrinae cum munimine *congregantes* uictrices ei cum propheta Sophonia cantemus hymnos: *aeue nimis, o filia Sion, predica, filia Iherusalem, laetare et exulta ex toto corde tuo, filia Iherusalem. abstulit a te dominus iniquitates aduersariorum tuorum, liberauit te de manu inimicorum, dominus in medio tui, non uidebis mala ultra* omni explosa nouitate haeretica et omni confirmata in te orthodoxa fide in possessione uitae aeternae per ipsum Christum *deum saluatorem animarum nostrarum*, cui gloria et honor, ueneratio et imperium cum patre et spiritu sancto nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

1 pie] pia b 2 suptilitate] subtilitae b subtilitate DV 3 zezania] zizania DV 4 et om. b¹ haeretico] heretico b 5–6 canonicae sententiae] canonicasententiae b¹ 6 auctoritate] auctoritae b 7 autem om. DV ἀμωμήτου = apostolicae (immaculatae) 8 orreum] horreum DV 10 ἀσφαλῶς = firmius (βεβαίως – caute) 11 sophonia] suffonia b 12 hymnos] ymnos b om. DV habe] hauc b D hanc V syon DV 13 laetare] letare b DV 18 ulro L b DV] ultra con. Lu explosa] explosa b² nouitate] nouitae b 20 possessione] possessionae b 24 et in] per DV saecula saeculorum] secula saeculorum b V

5 ἐξ = ex] et n 10 ἀσφαλῶς = cum munimine] communionem n

Ὑπογραφαὶ τῶν θεοφιλῶν ἐπισκόπων τῆς ἁγίας συνόδου

- 5 Ἀ Μαρτῖνος, χάριτι θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς τῶν Ῥωμαίων ἁγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς
καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ὄρισας τὰ προγεγραμμένα σὺν τῇ παρούσῃ ἁγία
συνόδῳ πρὸς βεβαίωσιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῶν ἁγίων πατέρων καὶ τῶν
οἰκουμενικῶν πέντε συνόδων καὶ κατάκρισιν πάντων τῶν ὑπ' αὐτῶν ἀναθεματι-
σθέντων αἰρετικῶν καὶ πάσης αὐτῶν τῆς ἀσεβοῦς αἵρέσεως καὶ τῶν νῦν ἀνα-
10 φυνέντων ἐπὶ διαστροφῇ τῆς πίστεως, τουτέστι Θεοδώρου τοῦ γενομένου ἐπισκό-
που τῆς Φαράν, Κύρου τοῦ Ἀλεξανδρείας, Σεργίου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως
καὶ τῶν αὐτοῦ διαδόχων Πύρρου καὶ Παύλου, καὶ πάντων αἰρετικῶν συγγραμ-
μάτων καὶ τῆς ἀσεβοῦς Ἐκθέσεως καὶ τοῦ ἀσεβοῦς Τύπου τῶν ἀθεμίτως παρ'
αὐτῶν κηρυχθέντων, ἰδιοχείρως ὑπέγραψα
- 15 Β Μάξιμος ἐπίσκοπος Ἀκυλείας ὁμοίως
- 20 Γ Δεουσδέδιτ ἐπίσκοπος Καράλλεως ὁμοίως
- 25 Δ Μαῦρος ἐπίσκοπος Κεσίνης καὶ Δεουσδέδιτ πρεσβύτερος Ῥαβέννης τὸν τόπον
πληροῦντες Μαύρου τοῦ ἐπισκόπου τῆς αὐτῆς Ῥαβεννησίων πόλεως ὁμοίως
- 30 Ε Σέργιος ἐπίσκοπος Θεμφάνων ὁμοίως
- 35 ΣΤ Ῥεπαράτος ἐπίσκοπος Μαντουριανοῦ ὁμοίως

ET SUBSCRIPTIO

I Martinus, gratia dei episcopus sanctae catholicae
 et apostolicae ecclesiae urbis Romae, huic definitioni 5
 confirmationis orthodoxae fidae
 et damnatione

Sergii Constantinopolitani quondam episcopi, Cyri Alexandriae antistitis,
 Theodori idem episcopi, Pyrri atque Pauli idem Constantinopolitanis epis- 10
 copis cum haereticis eorum scriptis

statuens subscripsi

II Maximus, episcopus sanctae Aquileiensis ecclesiae, huic definitioni confir- 15
 mationis orthodoxae fidae et damnatione Sergii Constantinopolitani quon-
 dam episcopi, Cyri Alexandriae antistitis, Theodori idem episcopi, Pyrri
 atque Pauli idem Constantinopolitani episcopis cum haereticis eorum
 scriptis statuens subscripsi

III Deusdedit, episcopus sanctae Caralitanae ecclesiae, huic definitioni confir-
 mationis orthodoxae fidei et damnatione Sergii Constantinopolitani quon-
 dam episcopi, Cyri Alexandriae antistitis, Theodori idem episcopi, Pyrri
 atque Pauli idem Constantinopolitani episcopis cum haereticis eorum scrip-
 tis statuens subscripsi 25

IIII Maurus, Cesenatis ecclesiae episcopus et Deusdedit presbiter locum agentes
 Mauri sanctissimi episcopi Rauennatis ecclesiae, huic definitioni confirma-
 tionis orthodoxae fidae et damnatione Sergii Constantinopolitani quondam
 episcopi, Cyri Alexandriae antistitis, Theodori idem episcopi, Pyrri atque 30
 Pauli idem Constantinopolitani episcopis cum haereticis eorum scrip-
 tis statuentes subscripsimus

V Sergius episcopus sanctae Tempsanensis ecclesiae ut supra

VI Reparatus episcopus sanctae Manturianensis ecclesiae ut supra

2 subscriptio] sub.scrip.tio b 6 fidae] fidei b DV 7 damnatione] dampnatione b dampnatione D
 9 antistitis] antestitis b 10 constantinopolitanis] constantinopolim DV 10–11 episcopis] episcopi DV
 11 haereticis] hereticis b DV 15 aquilegensis b huic] hiuc b 16 fidae] fidei b damnatione]
 dampnatione b D 17 antistitis] antestitis b idem *om.* DV 18 episcopis] episcopi LDV haereti-
 cis] hereticis b DV 22 damnatione] dampnatione b dampnatione D 24 constantinopolitani] constan-
 tinopolitanum L¹ constantinopolitanis b episcopis] episcopi L haereticis] hereticis b DV 27 cese-
 natis] caesinatis L caesaenatis b caesenatis DV 29 fidae] fidei b V damnatione] dampnatione b
 30 antistitis] antistititis b 31 episcopis] episcopi L haereticis] hereticis b V 34 temsanense DV
 36 maturianensis b maturanensis DV

- Ζ̄ Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Ἀλβανοῦ ὁμοίως
 Η̄ Βενέδικτος ἐπίσκοπος Αἰακίου ὁμοίως
 5 Θ̄ Ἰουλιανὸς ἐπίσκοπος Ὁρτων ὁμοίως
 Ἰ̄ Παπινιανὸς ἐπίσκοπος Βιβῶνος ὁμοίως
 ἸĀ Μάξιμος ἐπίσκοπος Πισαύρου ὁμοίως
 10 ἸΒ̄ Λουκιανὸς ἐπίσκοπος Λεοντίνης ὁμοίως
 ἸΓ̄ Βίκτωρ ἐπίσκοπος Ὁρθῶνος ὁμοίως
 15 ἸΔ̄ Βώνητος ἐπίσκοπος Φούρμης ὁμοίως
 ἸĒ Μαιουριανὸς ἐπίσκοπος Πραινέστης ὁμοίως
 ἸΣ̄Τ̄ Γερμανὸς ἐπίσκοπος Νουμεντοῦ ὁμοίως
 20 ἸΖ̄ Λαυρέντιος ἐπίσκοπος Περουσίας ὁμοίως
 ἸΗ̄ Κάρωσος ἐπίσκοπος Φαλάρεως ὁμοίως
 25 ἸΘ̄ Μαρκιανὸς ἐπίσκοπος Μεβίας ὁμοίως
 Κ̄ Βαρβάτος ἐπίσκοπος Σουτρίου ὁμοίως
 ΚĀ Καλομνήσος ἐπίσκοπος Ἀλέσης ὁμοίως
 30 ΚΒ̄ Περεγρίνος ἐπίσκοπος Μεσινῆς ὁμοίως
 ΚΓ̄ Ῥωμανὸς ἐπίσκοπος Κερέλλης ὁμοίως
 35 ΚΔ̄ Κρίσκης ἐπίσκοπος Λοκρίδος ὁμοίως
 ΚĒ Φῆλιξ ἐπίσκοπος Ἀγριγέντου ὁμοίως
 ΚΣ̄Τ̄ Μαρκελλῖνος ἐπίσκοπος Κλουσίου ὁμοίως
 40 ΚΖ̄ Γεμηνιανὸς ἐπίσκοπος Βολουτέρνης ὁμοίως

VII	Epiphanius episcopus sanctae Albanensis ecclesiae ut supra	
VIII	Benedictus episcopus sanctae Aiacensis ecclesiae ut supra	
VIII	Iulianus episcopus sanctae Hortanae ecclesiae ut supra	5
X	Papinius episcopus sanctae Uibonensis ecclesiae ut supra	
XI	Maximus episcopus sanctae Pisauensis ecclesiae ut supra	10
XII	Lucianus episcopus sanctae Leontinensis ecclesiae ut supra	
XIII	Uiator episcopus sanctae Hortonensis ecclesiae ut supra	
XIII	Bonitus episcopus sanctae Formiane ecclesiae ut supra	15
XV	Maiorianus episcopus sanctae Praenestine ecclesiae ut supra	
XVI	Germanus episcopus sanctae Numanense ecclesiae ut supra	20
XVII	Laurentius episcopus sanctae Perusinae ecclesiae ut supra	
XVIII	Carosus episcopus sanctae Faralitane ecclesiae ut supra	
XVIII	Marcianus episcopus sanctae Mebiensis ecclesiae ut supra	25
XX	Barbatus episcopus sanctae Sutrinae ecclesiae ut supra	
XXI	Calumniosus episcopus sanctae Alesine ecclesiae ut supra	30
XXII	Peregrinus episcopus sanctae Mesanensis ecclesiae ut supra	
XXIII	Romanus episcopus sanctae Cerellitane ecclesiae ut supra	
XXIII	Crescentius episcopus sanctae Lucrensis ecclesiae ut supra	35
XXV	Felix episcopus sanctae Agrigentine ecclesiae ut supra	
XXVI	Marcellinus episcopus sanctae Clusinatis ecclesiae ut supra	40
XXVII	Geminianus episcopus sanctae Boluterrane ecclesiae ut supra	

---

¹ ephyphanius b   ³ aiacensis] macensis DV   ut supra et ceteri quamplures .C.II. DV *et explic.*   ⁹ ph-
 saurensis b   ¹¹ leontines b   ¹³ ortonensis b   ¹⁵ formianae b   ¹⁷ praenestinae b   ²¹ persi-
 nae b   ²³ faralitanae b   ²⁵ martianus b   ²⁹ calomniosus b   alesinae b   ³¹ messanensis L
³³ cerellitanae b   ³⁷ agrigentinae b   ⁴¹ boluterranae b

- ΚΗ Μαριανὸς ἐπίσκοπος Ποπουλωνίου ὁμοίως
- ΚΘ Λουμίνωσος ἐπίσκοπος Τιφέρνου ὁμοίως
- 5 Λ Ποτέντιος ἐπίσκοπος Βελλιτέρης ὁμοίως
- ΛΑ Μαῦρος ἐπίσκοπος Τουσκίας ὁμοίως
- ΛΒ Μαρτῖνος ἐπίσκοπος Γαβηνῆς ὁμοίως
- 10 ΛΓ Ἄδεωδάτος ἐπίσκοπος Σπολίτου ὁμοίως
- ΛΔ Ἰωάννης ἐπίσκοπος Πεστανῆς ὁμοίως
- 15 ΛΕ Γαυδίωσος ἐπίσκοπος Ῥεάτης ὁμοίως
- ΛΣΤ Λαυρέντιος ἐπίσκοπος Ταυριανῆς ὁμοίως
- ΛΖ Ἰωάννης ἐπίσκοπος Τροπέων ὁμοίως
- 20 ΛΗ Λουμίνωσος ἐπίσκοπος Σαλέρνου ὁμοίως
- ΛΘ Σαββάτιος ἐπίσκοπος Βουξεντοῦ ὁμοίως
- 25 Μ Ἰωάννης ἐπίσκοπος Ταράντου ὁμοίως
- ΜΑ Ῥουφῖνος ἐπίσκοπος Σιποντοῦ ὁμοίως
- ΜΒ Ἄδεωδάτος ἐπίσκοπος Ἀμερινοῦ ὁμοίως
- 30 ΜΓ Γαυδίωσος ἐπίσκοπος Καπούης ὁμοίως
- ΜΔ Βώνητος ἐπίσκοπος Φερεντοῦ ὁμοίως
- 35 ΜΕ Μαῦρος ἐπίσκοπος Σινογαλλίας ὁμοίως
- ΜΣΤ Μαυρωσὸς ἐπίσκοπος Ἀγκῶνος ὁμοίως
- ΜΖ Βῶνος ἐπίσκοπος Φικουκλῆς ὁμοίως
- 40 ΜΗ Φουρτουνάτος ἐπίσκοπος Αὐσιμοῦ ὁμοίως

XXVIII	Marinianus episcopus sanctae Populoniensis ecclesiae ut supra	
XXVIII	Luminosus episcopus sanctae Tifernis Tiberinorum ecclesiae ut supra	
XXX	Potentinus episcopus sanctae Belliternensis ecclesiae ut supra	5
XXXI	Maurus episcopus sanctae Tuscanensis ecclesiae ut supra	
XXXII	Martinus episcopus sanctae Gabinatis ecclesiae ut supra	10
XXXIII	Adeodatus episcopus sanctae Spolitine ecclesiae ut supra	
XXXIII	Iohannis episcopus sanctae Pestanensis ecclesiae ut supra	
XXXV	Gaudiosus episcopus sanctae Reatine ecclesiae ut supra	15
XXXVI	Laurentius episcopus sanctae Taurianensis ecclesiae ut supra	
XXXVII	Iohannis episcopus sanctae Trapeiane ecclesiae ut supra	20
XXXVIII	Luminosus episcopus sanctae Salernitane ecclesiae ut supra	
XXXVIII	Sabbatius episcopus sanctae Buxentis ecclesiae ut supra	
XXXX	Iohannis episcopus sanctae Tarantine ecclesiae ut supra	25
XXXXI	Rufinus episcopus sanctae Sipontine ecclesiae ut supra	
XXXXII	Adeodatus episcopus sanctae Amerinae ecclesiae ut supra	30
XXXXIII	Gaudiosus episcopus sanctae Capuane ecclesiae ut supra	
XXXXIII	Bonitus episcopus sanctae Ferentinatis ecclesiae ut supra	
XXXXV	Maurus episcopus sanctae Sinogalliensis ecclesiae ut supra	35
XXXXVI	Maurosus episcopus sanctae Anconitane ecclesiae ut supra	
XXXXVII	Bonus episcopus sanctae Ficuclensis ecclesiae ut supra	40
XXXXVIII	Fortunatus episcopus sanctae Auximatis ecclesiae ut supra	

---

1 populoniensi b   11 spolitane L   spolitinae b   15 episcopus *om.* b   reatinae b   21 salernitanae b
 25 tarantinae b   27 rofinus L   sipontinae b   31 capuanae b   37 anchonitanae b
 39 ecclesiae] ecclesiae b   41 auximatis] ausinatis b

- ΜΘ Θωμᾶς ἐπίσκοπος Λούνης ὁμοίως
- Ν Βώνητος ἐπίσκοπος Φερέντου Πολυμαρτίας ὁμοίως
- 5 ΝΑ Μάξιμος ἐπίσκοπος Τροκάλεως ὁμοίως
- ΝΒ Πασχάλιος ἐπίσκοπος Βλάνδων ὁμοίως
- ΝΓ Λουμίνωσος ἐπίσκοπος Μάρσων ὁμοίως
- 10 ΝΔ Γλορίωσος ἐπίσκοπος Καμερίνου ὁμοίως
- ΝΕ Δεκοράτος ἐπίσκοπος Τιβουρτίνου ὁμοίως
- 15 ΝΣΤ Ἄμαβίλιος ἐπίσκοπος Ὕοστης ὁμοίως
- ΝΖ Ἄλβινος ἐπίσκοπος Πούρτου ὁμοίως
- ΝΗ Παλοῦμβος ἐπίσκοπος Φούνδης ὁμοίως
- 20 ΝΘ Θεοδόσιος ἐπίσκοπος Κροτώνων ὁμοίως
- Ἐ Σχολαστίκιος ἐπίσκοπος Φάνου ὁμοίως
- 25 ἘΑ Ἡλίας ἐπίσκοπος Λιλλυβαίου ὁμοίως
- ἘΒ Ἄκυλλινος ἐπίσκοπος Ἀσιαινῆς ὁμοίως
- ἘΓ Εὐσέβιος ἐπίσκοπος Ἀττελάνου ὁμοίως
- 30 ἘΔ Μαρτίνος ἐπίσκοπος Κεντουκέλλων ὁμοίως
- ἘΕ Ἰουβεντίνος ἐπίσκοπος Σταβίας ὁμοίως
- 35 ἘΣΤ Μαῦρος ἐπίσκοπος Σένης ὁμοίως
- ἘΖ Λέτος ἐπίσκοπος Λουκάνου ὁμοίως
- ἘΗ Θεόδωρος ἐπίσκοπος Ῥωσέλλης ὁμοίως

---

1 θωμᾶς] βώνητος R   3 βώνητος] μάξιμος R   5 μάξιμος] πασχάλιος R   7 πασχάλιος]
λουμίνωσος R   9 λουμίνωσος] γλορίωσος R   11 γλορίωσος] δεκοράτος R   13 δεκοράτος]
ἀμαβίλιος R   15 ἀμαβίλιος] ἀλβίνος R   17 ἀλβίνος] παλοῦμβος R   19 παλοῦμβος] θεοδό-
σιος R   φούνδης] τούνδης R   21 θεοδόσιος] σχολαστίκιος R   23 σχολαστίκιος] ἡλίας R
25 ἡλίας] ἀκυλλίνος R   27 ἀκυλλίνος] εὐσέβιος R   29 εὐσέβιος] μαρτίνος R   31 μαρτίνος]
ιουβεντίνος R   33 ιουβεντίνος] μαῦρος R   35 μαῦρος] λέτος R   37 λέτος] θεόδωρος R
39 θεόδωρος] ἀνδρέας R

XXXXVIII	Thomas episcopus sanctae Lunensis ecclesiae ut supra	
L	Bonitus episcopus sanctae Ferentis Polimartio ecclesiae ut supra	
LI	Maximus episcopus sanctae Trocalitane ecclesiae ut supra	5
LII	Pascalis episcopus sanctae Blandane ecclesiae ut supra	
LIII	Luminosus episcopus sanctae Marsensis ecclesiae ut supra	10
LIIII	Gloriosus episcopus sanctae Camerine ecclesiae ut supra	
LV	Decoratus episcopus sanctae Tiburtine ecclesiae ut supra	
LVI	Amabilis episcopus sanctae Hostensis ecclesiae ut supra	15
LVII	Albinus episcopus sanctae Portuensis ecclesiae ut supra	
LVIII	Palumbus episcopus sanctae Fundanae ecclesiae ut supra	20
LVIIII	Theodosius episcopus sanctae Cotronensis ecclesiae ut supra	
LX	Scolasticus episcopus sanctae Fanensis ecclesiae ut supra	
LXI	Helia episcopus sanctae Lillybitane ecclesiae ut supra	25
LXII	Aquilinus episcopus sanctae Asisinatis ecclesiae ut supra	
LXIII	Eusebius episcopus sanctae Atellane ecclesiae ut supra	30
LXIIII	Martinus episcopus sanctae Centumcellensis ecclesiae ut supra	
LXV	Iubentinus episcopus sanctae Stabiensis ecclesiae ut supra	
LXVI	Maurus episcopus sanctae Senatis ecclesiae ut supra	35
LXVII	Laetus episcopus sanctae Lucanae ecclesiae ut supra	
LXVIII	Theodorus episcopus sanctae Rosellensis ecclesiae ut supra	

---

5 trocalitanae b	7 blandanae b	11 camerinae b	13 tiburtinae b	15 ostensis b	19 sanctae fundanae] sanctaepfundanae L ¹
25 elia b	27 asissinatis b	29 atellanae b	33 tabiensis b	37 letus b	39 roselensis b

- ΞΘ Ἀνδρέας ἐπίσκοπος Ὑδρόντου ὁμοίως
- Ὅ Ἰούστος ἐπίσκοπος Ταυρομενίου ὁμοίως
- 5 ὨΑ Φῆλιξ ἐπίσκοπος Πανόρμου ὁμοίως
- ὨΒ Λαυρέντιος ἐπίσκοπος Τουδάρεως ὁμοίως
- ὨΓ Ἰωάννης ἐπίσκοπος Καρινῆς ὁμοίως
- 10 ὨΔ Ἀλβίνος ἐπίσκοπος Σιγνίας ὁμοίως
- ὨΕ Ἀγνουστίνος ἐπίσκοπος Σκυλακίου ὁμοίως
- 15 ὨΣΤ Ἰωάννης ἐπίσκοπος Ῥηγίου ὁμοίως
- ὨΖ Βαρβάτος ἐπίσκοπος Κουμῶν ὁμοίως
- ὨΗ Φῆλιξ ἐπίσκοπος Ταρρακινῆς ὁμοίως
- 20 ὨΘ Ὀπορτοῦνος ἐπίσκοπος Ἀναγνίας ὁμοίως
- Π Φηρμίνος ἐπίσκοπος Βλερῶν ὁμοίως
- 25 ΠΑ Ἰοβιανὸς ἐπίσκοπος Φηρμανοῦ ὁμοίως
- ΠΒ Ἀναστάσιος ἐπίσκοπος Ναρνίας ὁμοίως
- ΠΓ Θεόδωρος ἐπίσκοπος Τυνδάρεως ὁμοίως
- 30 ΠΔ Σαπιέντιος ἐπίσκοπος Νουμέντου ὁμοίως
- ΠΕ Μάξιμος ἐπίσκοπος Μεσινοῦ ὁμοίως
- 35 ΠΣΤ Γρατίωσος ἐπίσκοπος Νέπης ὁμοίως
- ΠΖ Λεόντιος ἐπίσκοπος Νεαπόλεως ὁμοίως
- ΠΗ Πασχάλιος ἐπίσκοπος Θέρμης ὁμοίως

---

1 ἀνδρέας] ἰούστος R   3 ἰούστος] φῆλιξ R   5 φῆλιξ] λαυρέντιος R   7 λαυρέντιος *lac.* R
 17 ὨΞ] ὨΘ R   21 ὨΘ] ὨΞ R

LXVIII	Andreas episcopus sanctae Ydrontensis ecclesiae ut supra	
LXX	Iustus episcopus sanctae Taurianensis ecclesiae ut supra	
LXXI	Felix episcopus sanctae Panhormitane ecclesiae ut supra	5
LXXII	Laurentius episcopus sanctae Tudertine ecclesiae ut supra	
LXXIII	Iohannis episcopus sanctae Carinensis ecclesiae ut supra	10
LXXIII	Albinus episcopus sanctae Signensis ecclesiae ut supra	
LXXV	Augustinus episcopus sanctae Squillacine ecclesiae ut supra	
LXXVI	Iohannis episcopus sanctae Regitanae ecclesiae ut supra	15
LXXVII	Barbatus episcopus sanctae Cumanensis ecclesiae ut supra	
LXXVIII	Felix episcopus sanctae Terracinensis ecclesiae ut supra	20
LXXVIII	Oportunus episcopus sanctae Anagnine ecclesiae ut supra	
LXXX	Firminus episcopus sanctae Blerane ecclesiae ut supra	
LXXXI	Iobianus episcopus sanctae Firmiane ecclesiae ut supra	25
LXXXII	Anastasius episcopus sanctae Narniensis ecclesiae ut supra	
LXXXIII	Theodorus episcopus sanctae Tyndaritane ecclesiae ut supra	30
LXXXIII	Sapientius episcopus sanctae Numentane ecclesiae ut supra	
LXXXV	Maximus episcopus sanctae Mesinatis ecclesiae ut supra	
LXXXVI	Gratiosus episcopus sanctae Nepesine ecclesiae ut supra	35
LXXXVII	Leontius episcopus sanctae Neapolitane ecclesiae ut supra	
LXXXVIII	Paschalis episcopus sanctae Thermitane ecclesiae ut supra	

---

1 idrontensis b	5 panchormitanae b	7 tudertinae b	13 agustinus b	squillacinae b
21 anagninae b	25 firmiana b	29 tindaritanae b	31 numentanae b	35 nephesinae b
37 neapolitanae b	39 pascalis b	termitanae b		

- ΠΘ Ὅπορτοῦνος ἐπίσκοπος Πίσης ὁμοίως
 ῥ Δονάτος ἐπίσκοπος Μαριανῆς ὁμοίως
 5 ῥΑ Βώνωσος ἐπίσκοπος Ἀλερίας ὁμοίως
 ῥΒ Περεγρίνος ἐπίσκοπος Λιπάρεως ὁμοίως
 ῥΓ Βοήθιος ἐπίσκοπος Κόρνης ὁμοίως
 10 ῥΔ Βαλεντῖνος ἐπίσκοπος Τούρρης ὁμοίως
 ῥΕ Λουμίνωσος ἐπίσκοπος Βωνωνίας ὁμοίως
 15 ῥΣΤ Κρισκέντιος ἐπίσκοπος Λιβύης ὁμοίως
 ῥΖ Στέφανος ἐπίσκοπος Ποπλίας ὁμοίως
 ῥΗ Καλεώνιστος ἐπίσκοπος Ἀδριανῆς ὁμοίως
 20 ῥΘ Ἰωάννης ἐπίσκοπος Βικοσαβίνης ὁμοίως
 Ρ Ποτέντιος ἐπίσκοπος Πάλων ὁμοίως
 25 ΡΑ Λεόντιος ἐπίσκοπος Φαβεντίας ὁμοίως
 ΡΒ Δονάτος ἐπίσκοπος Σασινῆς ὁμοίως
 ΡΓ Ἰωάννης ἐπίσκοπος Οὐννογορίας ὁμοίως
 30 ΡΔ Στέφανος ἐπίσκοπος Δώρων ὁμοίως
 ΡΕ Ἰωάννης ἐπίσκοπος Γαβουπόλεως ὁμοίως
 35 ΡΣΤ Βικτορίνος ἐπίσκοπος Οὐζάλεως ὁμοίως

13 λουμίνωσος ἐπίσκοπος βωνωνίας ὁμοίως] στέφανος ἐπίσκοπος ποπλίας ὁμοίως R 17 στέφανος
 ἐπίσκοπος ποπλίας ὁμοίως] ἰωάννης ἐπίσκοπος βικοσαβίνης ὁμοίως R 21 ἰωάννης ἐπίσκοπος βικοσα-
 βίνης ὁμοίως] λουμίνωσος ἐπίσκοπος βωνωνίας ὁμοίως R 35 ὁμοίως. ἐπληρώθησαν σὺν θεῷ αἱ πέντε
 πράξεις τῆς ἀγίας καὶ ἀποστολικῆς συνόδου R

LXXXVIII	Oportunus episcopus sanctae Pisane ecclesiae ut supra	
LXXXX	Donatus episcopus sanctae Marianensis ecclesiae ut supra	
LXXXXXI	Bonosus episcopus sanctae Alerine ecclesiae ut supra	5
LXXXXXII	Peregrinus episcopus sanctae Liparitane ecclesiae ut supra	
LXXXXXIII	Boethius episcopus sanctae Cornensis ecclesiae ut supra	10
LXXXXXIII	Ualentinus episcopus sanctae Turritane ecclesiae ut supra	
LXXXXXV	Luminosus episcopus sanctae Bonensis ecclesiae ut supra	
LXXXXXVI	Crescentius episcopus sanctae Lybiensis ecclesiae ut supra	15
LXXXXXVII	Stephanus episcopus sanctae Popiliensis ecclesiae ut supra	
LXXXXXVIII	Callionistus episcopus sanctae Hadrianensis ecclesiae ut supra	20
LXXXXXVIII	Iohannis episcopus sanctae Uicosabinatis ecclesiae ut supra	
C	Potentius episcopus sanctae Polensis ecclesiae ut supra	
CI	Leontius episcopus sanctae Fabentinatis ecclesiae ut supra	25
CII	Donatus episcopus sanctae Sassinatis ecclesiae ut supra	
CIII	Iohannis episcopus sanctae Unnogoritane ecclesiae ut supra	30
CIII	Stephanus episcopus sanctae Dorensis ecclesiae ut supra	
CV	Iohannis episcopus sanctae Gabopolitane ecclesiae ut supra	
CVI	et Uictorianus episcopus sanctae Uzalensis ecclesiae ut supra	35

---

1 physanae b	5 alerinae b	7 lipparitanae b	11 turritanae b	13 luminos L	15 cres-
centius] crescis L b	libbiensis b	19 adrianensis b	27 sasinatis b	29 unnogaritane L	unno-
goritanae b	33 gabapolitanae b				

Οἱ μετὰ τὴν σύνοδον ὑπογράψαντες

- ΡΖ Ἰωάννης ἐπίσκοπος Μεδουλιανῶν
 5 πᾶσι τοῖς συνοδικῶς ὀρισθεῖσι παρὰ τῶν ἀγιωτάτων ὑμῶν εἰς βεβαίωσιν τῆς
 ὀρθοδόξου πίστεως τῶν ἁγίων πατέρων καὶ τῶν οἰκουμενικῶν πέντε συνόδων
 καὶ κατάκρισιν πάντων τῶν ὑπ' αὐτῶν ἀναθεματισθέντων αἰρετικῶν καὶ πάσης
 αὐτῶν τῆς ἀσεβοῦς αἰρέσεως καὶ τῶν νυνὶ ἀναφυνέντων αἰρετικῶν ἐπὶ διαστροφῇ
 τῆς πίστεως, τουτέστι Θεοδώρου τοῦ γενομένου ἐπισκόπου τῆς Φαράν, Κύρου
 10 Ἀλεξανδρείας, Σεργίου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν τούτου διαδόχων
 Πύρρου καὶ Παύλου, καὶ πάντων τῶν αἰρετικῶν αὐτῶν συγγραμμάτων καὶ τῆς
 ἀσεβοῦς Ἐκθέσεως καὶ τοῦ ἀσεβεστάτου Τύπου καὶ τῶν ἀθεμίτως παρ' αὐτῶν
 κυρωθέντων,   συναινῶν ἰδιοχείρως ὑπέγραψα
- ΡΗ Μαλλιόδωρος ἐπίσκοπος Δόρτονος ὁμοίως
- 15 ΡΘ Ἰουστινιανὸς ἐπίσκοπος Καράλλεως ὁμοίως

ET QUI POST SYNODUM CONSENTIENTES SUBSCRIPSERUNT

CVII Iohannis episcopus sanctae Mediolanensis ecclesiae omnibus synodaliter definitis a sanctissimis uobis in confirmatione orthodoxae fidaei sanctorum patrum et uniuersalium quinque conciliorum atque depositionem omnium haeticorum qui ab eis anathematizati sunt uel impie haereoseos illorum atque eorum qui nunc exorti sunt in destructionem orthodoxae fidei, hoc est Theodori quondam episcopi Faranitani, Cyri Alexandrini, Sergii Constantinopolitani et successoribus eius Pyrri et Pauli, omnibusque haeticis eorum conscriptis uel impie Expositionis atque scelerosi Typi, quae ab eis confirmata sunt, consentiens subscripsi

CVIII Iustinus episcopus sanctae Caralitane ecclesiae insule Sardin(i)ae ut supra

CVIII Malliodorus episcopus sanctae Dortonensis ecclesiae ut supra

1 et qui post *inc.* DV   synodum] sinodum b   3 iohannis] ioannes DV   3–4 synodaliter] sinodaliter b   4 uobis] nobis DV   confirmatione] confirmationae b   fidaei] fidei b DV   5 et *om.* DV
6 anathematizati] anathematizant DV   sunt *om.* DV   impie] impiae b   haereoseos] hereseos b DV
7 exorti] exhorti DV   8 fidei] fidaei b   9–10 omnibusque haeticis] omnibusque eorum conhaeticis L¹
10 haeticis] hereticis b DV   conscriptis] scriptis DV   impie] impiae b   expositionis] expositioni DV   atque] adque b   typi] tipi b   11 confirmata] confirmati DV   subscripsi *om.* b
14 caralitanae b   sardin(i)ae] sardinae L b DV (*cf.* 29, 10)   16 malliodorus b   dortonensis b¹   dortonensis DV